

Halfjaarbericht 2015

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding	3
2 Beleidsmatige voortgang per programma	6
2.1 Gemeenteraad.....	6
2.2 College en Bestuur.....	7
2.3 Wijkaanpak en Dienstverlening.....	8
2.4 Openbare orde en veiligheid	10
2.5 Cultuur, Bibliotheek en Monumentenzorg	14
2.6 Onderwijs	16
2.7 Werk, Inkomen en Armoedebeleid	20
2.8 Zorg en Welzijn.....	27
2.9 Jeugd.....	31
2.10 Ontwikkeling Buitenruimte	33
2.11 Economie, Internationale stad en Binnenstad	39
2.12 Sport	44
2.13 Verkeer en Milieu	46
2.14 Wonen en Duurzaamheid.....	52
2.15 Stadsontwikkeling	58
2.16 Financiën	65
2.17 Overige beleidsvoornemens.....	67
2.18 Interne dienstverlening	68
3 Voortgang projectreserves.....	69
4 Financiële prognose	77
5 Stadsdelen	84
6 Decentralisaties Participatie, Zorg en Jeugd	102
7 Bedrijfsvoering	104
7.1 Personeelsmanagement.....	104
7.2 Klachten.....	105
7.3 Liquiditeitsprognose	110
7.4 Betaaltermijn facturen	111
Bijlage 1 : Haagse financieel economische monitor.....	113
Bijlage 2 : Begrotingswijzigingen 2015	118
Bijlage 3 : Standen bestaande reserves 2015 na begrotingswijzigingen.....	138
Bijlage 4 : Voortgang grote investeringsprojecten.....	142
Bijlage 5 : Actualisatie grondexploitaties per juni 2015	151

1 Inleiding

De plannen voor 2015, het eerste volledige uitvoeringsjaar na de gemeenteraadsverkiezingen, zijn vastgelegd in het coalitieakkoord ‘Vertrouwen op Haagse Kracht’ en uitgewerkt in de programmabegroting 2015-2018. Voor u ligt het halfjaarbericht 2015 waarin het college per programma laat zien hoe het staat met het realiseren van de beleidsmatige doelstellingen in 2015.

We zijn nu halverwege het jaar, en er zijn zeker al de nodige resultaten te benoemen, zoals: de start die is gemaakt met de gebiedsontwikkeling van het Spui, de oplevering van de laatste grote bouwprojecten in de Grote Marktstraat, het slaan van de eerste paal van de Sportcampus Zuiderpark, de nieuwe en omvangrijke taken op het gebied van jeugdhulpverlening, zorg en participatie en de beheerste overgang hiervan en het opstellen van de aanvalsplannen (jeugd-) werkloosheid. Voor een volledige weergave van de stand van zaken is in het halfjaarbericht per programma een uitgebreide toelichting opgenomen.

Op basis van de beleidsmatige voortgang dient de begroting op onderdelen te worden bijgesteld. Het college legt de benodigde begrotingswijzigingen met het halfjaarbericht 2015 voor aan de gemeenteraad. Voor zover de bijstellingen en knelpunten ook betrekking hebben op de volgende jaren treft u deze ook aan in de ontwerpbegroting 2016-2019. Het halfjaarbericht 2015 en de ontwerpbegroting 2016-2019 dienen daarom in samenhang te worden bekeken. De gemeenteraad behandelt het halfjaarbericht en de programmabegroting daarom ook in dezelfde vergadering, wat de samenhang tussen beide voorstellen nog eens benadrukt.

Daarnaast ziet het college zich ook geconfronteerd met enkele knelpunten en exogene ontwikkelingen welke de nu voorliggende prognose op onderdelen onzeker maakt. Deze exogene ontwikkelingen betreffen de ontwikkelingen van het gemeentefonds, het nieuwe verdeelmodel voor de bijstandsuitkeringen (BUIG) en de overkomst van de gedecentraliseerde taken op het gebied van de WMO, Jeugd en Participatie.

In paragraaf 2 vindt u de prognose voor 2015 met een toelichting op de belangrijkste (exogene-) ontwikkelingen. In paragraaf 3 treft u de onderwerpen aan waarover u gevraagd wordt een besluit te nemen; de besluiten vindt u aan het einde van dit raadsvoorstel. In paragraaf 4 worden de begrotingswijzigingen van meer dan € 2,5 mln. nader toegelicht.

Prognose financieel resultaat

Het verwacht financieel resultaat 2015, indien niet wordt verrekend met reserves en geen compenserende maatregelen worden getroffen, bedraagt € 6,9 mln. nadelig.

Dit resultaat is een uitkomst van mee- en tegenvallers op verschillende beleidsprogramma's en wordt in deze paragraaf nader toegelicht op relevante onderdelen per programma.

Exogene ontwikkelingen

In de nu voorliggende prognose zijn het meest in het oog springend het voordeel op de voorzieningen voor de drie decentralisaties (3D's onderdeel van Zorg en welzijn en Jeugd) van in totaal € 9,4 mln., het nadeel op de bijstandsverlening van € 12,5 mln. en het nadeel op het gemeentefonds van € 8,0 mln.

Dit betreft onderdelen welke door exogene factoren worden beïnvloed en waarvan de verdere ontwikkeling in 2015 nog niet volledig is in te schatten. Hierdoor is de nu gepresenteerde prognose van het financieel resultaat onzeker en de onzekerheden op het gebied van de 3D's werkt mogelijk ook door in de beoordeling van de accountant van de jaarrekening.

3D's Decentralisatie Participatie, Zorg en Jeugd.

Per 1 januari jl. is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van gedecentraliseerde taken op het gebied van de WMO, Jeugd en Participatie. Vanuit de gemeente is zo goed mogelijk gewerkt aan een soepele overgang van deze taken naar de gemeente. Uitgangspunt daarbij is dat de zorg aan de burger zo goed mogelijk plaats vindt. Het traject zoals dat vanuit de rijksoverheid is getrokken, verdient op een aantal punten geen schoonheidsprijs. Vanuit de gemeenten is hierop meerdere malen gewezen. Denk bijvoorbeeld aan de uitvoering van de PGB's en de informatievoorziening vanuit de leverende instellingen die zeer traag op gang komt. Zoals al eerder via de risicoparagraaf in de begroting, programmarekening en de voorjaarsnota is aangegeven, vloeien uit dit landelijk decentralisatieproces onzekerheden voort. Zo werkt de onzekerheid op het gebied van de uitvoering van de PGB's door de Sociale Verzekeringsbank (SVB) door in de beoordeling van de accountant van de programmarekening. Ook het laat op gang komen van de informatievoorziening vanuit de instellingen bemoeilijkt het maken van goede prognoses. De thans voorliggende prognose van € 9,4 mln. is dan ook nog aan verdere ontwikkelingen onderhevig. Bij de opstelling van de jaarrekening zal het college, rekening houdend met de stand van zaken op dat moment van de risico's, een besluit nemen over de eventuele voordelen in 2015 en de hiervoor aangegeven risico's. Een en ander zal uitdrukkelijk in de jaarrekening worden toegelicht (*zie ook hoofdstuk 6 Decentralisaties voor een uitgebreide toelichting*).

Bijstandsverlening

De gemeente Den Haag wordt in 2015 geconfronteerd met een tegenvaller van € 60 mln. op de bijstandsverlening in 2015. Na kostenreductie door landelijke beleidsmaatregelen (invoering kostendelersnorm) en beleidsintensivering op fraudeaanpak, aanvullende maatregelen op beperken instroom en bevorderen uitstroom resteert naar inschatting een tekort van circa € 30 mln. dat direct een gevolg is van het doorvoeren van een nieuw landelijk verdeelmodel.

In het budgettair kader is € 17,5 mln. aangewend voor dit tekort. Het resterende tekort, van naar op dit moment verwacht maximaal € 12,5 mln., zit in de prognose. In het 4^e kwartaal van 2015 wordt het definitieve budget voor 2015 bekend gemaakt. In combinatie met de dan actuele prognose op de ontwikkeling van het aantal uitkeringen kan dan worden bepaald of het resterende tekort nog zal wijzigen.

Tijdelijke vangnetregeling

Het nieuwe verdeelmodel heeft er toe geleid dat de bestaande vangnetregelingen – de Incidentele Aanvullende Uitkering (IAU) en de Meerjarige Aanvullende Uitkering (MAU) – zijn vervangen door een tijdelijke vangnetregeling voor de jaren 2015 en 2016. Deze tijdelijke vangnetregeling wordt door het Rijk ook als noodzakelijk gezien om de herverdeeleeffecten van het nieuwe verdeelmodel voor gemeenten met hoge uitkeringslasten te verzachten, alhoewel hiervoor geen extra middelen worden vrijgemaakt. Overeenkomstig met de IAU wordt het gebruik van het vangnet verrekend met het macrobudget in latere jaren.

Op basis van de huidige stand van zaken treft het college de voorbereidingen om een beroep te kunnen doen op de tijdelijke vangnetregeling 2015:

De eigen risico-drempel van het tijdelijk vangnet wordt 5% met behoud van een getrapte vergoeding, waarbij tekorten tussen 5% en 10% voor de helft worden vergoed vanuit het macro-budget en tekorten daarboven volledig.

Aangezien de financiering van de vangnetregeling in de huidige voorstellen geschiedt uit het macrobudget, wordt het herverdeeleeffect zo verspreid over de jaren. De Rfv (Raad voor de financiële verhoudingen) is zeer kritisch op deze financieringsconstructie en adviseert de staatssecretaris voor deze financiering extra middelen te reserveren.

Gemeentefonds

In de meicirculaire van het gemeentefonds is het accres 2015 geactualiseerd. Het gemeentefonds zou volgens die circulaire in 2015 naar verwachting € 22 mln. tegenvallen. In de meicirculaire zagen we echter indicaties dat de tegenvaller lager kon uitvallen. De reden hiervoor is dat het Rijk, naar onze inschatting, rekening houdt met een marginale loonstijging voor rijksambtenaren en een hoge onderuitputting incalculeert op de rijksbegroting. Als beide effecten zich in 2015 minder zouden voordoen dan dat het Rijk voorspelde, kon de tegenvaller van € 22,0 mln. teruggebracht worden naar € 10 mln. Het bleef echter een risico dat dit niet zou gebeuren. Daarom is binnen het weerstandsvermogen rekening gehouden met een risico op het gemeentefonds in 2015 van € 12 mln. Het bedrag van € 10 mln. wordt in het budgettair kader opgenomen.

In de septembercirculaire 2015 geeft het Rijk inderdaad een stijging van het accres aan, maar minder dan de gemeente hoopte. De rijkscao leidde tot minder rijksuitgaven dan we schatten, en de loon- en prijsstijging bij het Rijk is ook lager dan gedacht. Lagere rijksuitgaven dan gedacht leiden tot een lager gemeentefonds dan gedacht. Van het risico van € 12 miljoen wordt daardoor in de septembercirculaire slechts € 4 miljoen goedge maakt. De overige € 8 miljoen komen naar verwachting als tekort in de jaarrekening 2015. Dit tekort is incidenteel.

2 Beleidsmatige voortgang per programma

2.1 Gemeenteraad

In 2015 is gestart met het project Verbetering raadsinformatie(-systemen). Een onderhandse aanbesteding heeft een leverancier opgeleverd die een bestaand en beproefd systeem aandraagt voor de informatievoorziening van de Haagse raadsleden en – inwoners. Het nieuwe systeem zal begin 2016 operationeel zijn.

Ontwikkelingen op het gebied van veiligheid zijn aanleiding de toegang tot en de inrichting van de raadzaal nader te bezien. Eventuele maatregelen moeten passen binnen de algehele veiligheidssituatie van het stadhuis. De audiovisuele voorzieningen zijn aan vervanging toe. De concrete opdrachtverlening hangt samen met de overige besluitvorming rond de raadzaal.

De raad heeft een actualisering van de gedragscode raadsleden vastgesteld. In de raad is gesproken over aanpassing van de spreektijden in raads- en commissievergaderingen.

2.2 College en Bestuur

Global Conference on Cyberspace

Op 16 en 17 april dit jaar was Den Haag gastheer van de Global Conference on Cyberspace 2015 (GCCS). Tijdens de top kwamen zo'n 2.800 mensen naar het World Forum spraken over een veiliger internet en het beschermen van privacy. Op 15 april werd de door de gemeente Den Haag aangeboden welkomstreceptie door zo'n 800 deelnemers en vertegenwoordigers vanuit het bedrijfsleven bezocht. Den Haag heeft zich hierbij geprofileerd als European Cyber Security Capital. Belangrijkste uitkomst is de oprichting van een bureau voor cyberveiligheid dat in Den Haag wordt gevestigd. Daarnaast zijn met een aantal bedrijven, dat tijdens de handelsmissie in die week op bezoek waren, vergevorderde gesprekken over vestiging in de Haagse regio

Start Metropoolregio Rotterdam Den Haag

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag is per 1 januari jl. van start gegaan. De organisatie is voorlopig gehuisvest in de Grote Marktstraat, in het pand waar voorheen Haaglanden gehuisvest was. Het algemeen bestuur en de bestuurscommissies Vervoersautoriteit en Economisch Vestigingsklimaat geven verder invulling aan de twee taken verkeer&vervoer en economisch vestigingsklimaat. Op 19 maart vond het Metropoolcongres plaats waar Minister Plasterk uitsprak de vorming van de Metropoolregio "een waar kunststukje" te vinden. In het Hoofdlijnenakkoord van Gedeputeerde Staten wordt de stedelijke krachtenbundeling binnen de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH) toegejuicht.

Groen/landschap is geen pijler van de MRDH, maar wel cruciaal voor het economisch vestigingsklimaat. In/rond het MRDH-gebied zijn vier landschapstafels in oprichting (Hof van Delfland, Duin, Horst & Weide, IJsselmonde en Voor Putten). Deze hebben alle een eigen landschapsvisie. Door de portefeuillehouders 'Groen' is de wens uitgesproken te komen tot een overkoepelend perspectief. Landschapsarchitect Adriaan Geuze is ingeschakeld om hier invulling aan te geven. Er is een begeleidingsgroep MRDH met de gemeenten Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Nissewaard en Rotterdam.

Metropolitane/stedelijke dynamiek en investeringen zijn nauw met elkaar verbonden. Bezien wordt hoe de investeringsprogramma's van gemeenten en andere partijen op elkaar inwerken en hoe zij elkaar kunnen versterken cq welke investeringen aanvullend gewenst zijn en bijdragen aan de beoogde economische structuurversterking.

Het totale inkoopvolume van de 23 gemeenten in de MRDH bedraagt jaarlijks zo'n 3 miljard euro. Het Netwerk Duurzaam Inkopen binnen de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag gaat kennis en ervaring uitwisselen rond innovatieve en duurzame inkoop en aanbesteding. Hiermee willen zij een bijdrage leveren aan een beter leefklimaat en meer regionale werkgelegenheid creëren.

Stand van Zaken Juliana en Thorbecke monumenten

Het college heeft inmiddels voor de realisatie van het Juliana monument voor een ontwerp gekozen en daarbij aangegeven dat het monument bij voorkeur moet worden geplaatst op het Koningin Julianaplein. In verband met ondergrondse en bovengrondse bouwwerkzaamheden op het plein in de komende jaren, is de verwachting dat het monument niet eerder dan in 2018 kan worden geplaatst. De kunstenaar heeft zijn werkzaamheden bijna afgerond voor het monument Thorbecke. De laatste werkzaamheden wachten op de locatie van het monument dat nog in onderzoek is.

Huisstijl

Per oktober 2015 wordt het nieuwe briefpapier (en enveloppen) gemeentebreed ingevoerd. En ook de correspondentiesjablonen zullen per oktober 2015 in nieuwe huisstijl beschikbaar zijn.

Aanpassingen aan de output van alle overige systemen en applicaties naar de nieuwe huisstijl (zullen plaatsvinden tussen oktober 2015 en december 2016).

2.3 Wijkaanpak en Dienstverlening

Wijkaanpak

De Stadsdelen worden versterkt. Versterking is noodzakelijk om de ambities en verwachtingen zoals verwoord in Haagse kracht ook daadwerkelijk te realiseren.

De uitvoering van de activiteitenplannen door de Stadsdelen ligt op schema. De aanwending van de subsidieregeling 'Leefbaarheid en bewonersparticipatie' loopt zeer voorspoedig. Er is een behoorlijke diversiteit van activiteiten aangevraagd en uitgevoerd door veel bekende én nieuwe bewoners(groepen). De snelheid van afhandelen van subsidie aanvragen is een punt van aandacht. Er zijn diverse maatregelen genomen om te zorgen dat de norm van zes weken in het tweede halfjaar gehaald wordt. Uit de evaluatie van het beleidskader bewonersorganisaties in december 2014 bleek dat het niet nodig is om dit kader en de ijkpuntennota te vernieuwen. Wel wordt meer aandacht gegeven aan de naleving van het kader.

De Impuls Economie en Leefomgeving, onderdelen wijkaanpak Laak en Mariahoeve, wordt in 2015 grotendeels afgerond. Voor gebieden in de stad waar sprake is van een grote opgave is er de Wijkaanpak Nieuwe Stijl. Aan de hand van de vijf thema's werk & onderwijs, buitenruimte & wonen, opvoeding & zorg, veiligheid en samenleven & kwaliteit van leven wordt de stapeling van problemen aangepakt. Het plan van aanpak 'Opwaartse Kracht' is in het eerste halfjaar vastgesteld. De uitvoering start in het tweede halfjaar en de piek van de realisatie vindt plaats in de middelste twee jaren van deze collegeperiode met de nadruk op 2016.

Op 23 april heeft, vanuit het project 3D/Stadsbetrokkenheid, de bijeenkomst 'Initiatiefrijk Den Haag', plaatsgevonden. Met de brede doelgroep van *'iedereen die nodig is om duurzame samenwerking tussen stad en stadhuis te organiseren'* is een succesvolle en inspirerende bijeenkomst gehouden. Deelnemers verlieten de bijeenkomst met het idee dat blijvende samenwerking loont en zijn bereid hun verantwoordelijkheid te nemen en hun bijdrage te leveren.

De pilot Burgerbegroting is in mei gestart voor het gebied Bezuidenhout Oost + Midden. Samen met buurtbewoners wordt gesproken over de inzichtelijkheid van de begroting. In het tweede halfjaar worden de eerste verkenningen verder verdiept.

In het 2e kwartaal zijn de voorbereidingen voor de ontwikkeling van de gebiedsprogramma's 2016-2019 voortvarend opgepakt. Alle stadsdelen hebben op basis van gemeenschappelijke analyses, de thema's bepaald van de verschillende wijken in de stadsdelen. Als basis hiervoor zijn de thema's en cijfers gebruikt uit de Maatschappelijke Index, aangevuld met de ervaringen van de stadsdelen en de specifieke thema's. De ideeën en bevindingen uit deze overleggen zijn in diverse vormen voorgelegd en/of besproken in Haagse Krachtbijeenkomsten met bewoners en partners uit de wijken en het stadsdeel. De stadsdeel/wijk bijeenkomsten zijn over het algemeen goed bezocht en voor de meeste wijken zijn hier ook thema's met elkaar afgesproken. De integrale thema's, waaraan bewoners, partners, diensten en de stadsdelen gezamenlijk in samenwerken, worden beschreven in de gebiedsprogramma's per wijk, welke het 4e kwartaal van 2015 zullen worden vastgesteld.

Dienstverlening

Verkiezingen

Op 18 maart 2015 waren de gecombineerde verkiezingen van de leden van de Provinciale Staten van Zuid Holland en de leden van het Hoogheemraadschap van Delfland (het waterschap). In totaal zijn de 244 stembureaus in de stad bezocht door 140.000 kiezers voor de Provinciale Staten en 138.000 kiezers voor het Hoogheemraadschap van Delfland. Een opkomstpercentage van respectievelijk 40% en 34%. Ruim 1.500 burgers en 1.052 ambtenaren waren betrokken bij de organisatie van de verkiezing.

Strategie Haagse Dienstverlening

De gemeente heeft een nieuwe strategie gepresenteerd, die de lijnen uitzet voor de dienstverlening voor de periode 2015 – 2018. De Hagenaar staat centraal in de *Strategie Haagse Dienstverlening*. De gemeente oriënteert zich primair op wat de Hagenaar van de gemeente verlangt. Een gemeente die de burger en ondernemer centraal stelt luistert, laat weten wat ze met vragen doet en gebruikt die informatie als fundament voor continue verbetering. De Hagenaar centraal betekent ook dat de dienstverlening van de gemeente voldoet aan de verwachtingen van de inwoners en ondernemers en dat de gemeente persoonlijke aandacht besteedt aan hen die dat van de gemeente verlangen. De Strategie Haagse Dienstverlening wordt in het najaar besproken in de raad.

Inburgering

De inburgeraar is nu zelf verantwoordelijk voor zijn inburgering. Er starten dus geen nieuwe gemeentelijke trajecten meer. Wel voeren we de handhavingstaak uit voor de groep die voor 1 januari 2013 inburgeringsplichtig werd: inburgeraars zijn verplicht om binnen 3,5 jaar hun diploma te halen en de gemeente controleert dat en legt waar nodig sancties op.

Huis aan Huis aan het Werk

De gemeente heeft in 2015 de aanpak Huis aan Huis aan het Werk voortgezet. In 2015 is gestart met de uitbreiding van de Huis aan Huis aan het Werk in het stadsdeel Laak. Dit gebeurt, binnen de bestaande middelen. De raad is op 31 maart jl. geïnformeerd over de resultaten (RIS 281662).

Integratie

Het college presenteerde in de eerste helft van 2015 de Hoofdpijnenbrief Integratie, waarin de beleidsvisie voor het te voeren beleid voor de huidige raadsperiode is aangegeven. Het beleid omvat 5 speerpunten:

- meer werk en meer participatie
- discriminatie heeft geen plek in Den Haag
- onderwijs en taal voor een goede voorbereiding op de arbeidsmarkt
- welbevinden is een voorwaarde voor integratie
- tegengaan van sociale druk en conservatisme

Een belangrijk aandachtspunt in het beleid is segregatie te voorkomen door ontmoetingen. Daarom is dit jaar een aanvang gemaakt met ontmoetingsbijeenkomsten, waarbij de portefeuillehouder Integratie in gesprek gaat met onder andere vertegenwoordigers van levensbeschouwelijke en maatschappelijke instellingen. In mei vond de eerste bijeenkomst plaats. Ontmoetingen worden ook gestimuleerd door het voortzetten van evenementen en festivals. Het thema sociale druk is opgepakt in nauwe samenwerking met het gemeentelijke Informatiepunt Preventie Polariserend en Radicaliserend, maar ook met Onderwijs en Jeugd. In de Schilderswijk vond een netwerkbijeenkomst plaats voor professionals en vrijwilligers die te maken hebben met de problematiek rond radicaliserende jongeren.

Het huidige beleid rond het laagdrempelige taalprogramma *Taal In de Buurt*, wordt tegen het licht gehouden. In verband daarmee is de opdracht gegeven voor een kwaliteitsmeting. De resultaten daarvan zullen in het najaar 2015 worden gepresenteerd. In juni verscheen het rapport 'Op afkomst afgewezen' van het Sociaal Cultureel Planbureau, een onderzoek naar discriminatie op de arbeidsmarkt in de regio Haaglanden. Dit onderzoek laat zien dat arbeidsmarktdiscriminatie een hardnekkig fenomeen is dat volledige integratie en volwaardige participatie in de weg staat. De resultaten van het onderzoek vormen de bouwstenen voor de verdere uitwerking van het Actieprogramma Antidiscriminatie op de Arbeidsmarkt. In verband hiermee is aan het Bureau Discriminatiezaken de opdracht gegeven in het najaar een congres te organiseren rond dit thema. Daarnaast zijn in de stad verschillende bijeenkomsten georganiseerd. Het doel van deze bijeenkomsten is het bewustwordingsproces te stimuleren over signalen en effecten van discriminatie & racisme.

2.4 Openbare orde en veiligheid

Algemeen

Het integraal veiligheidsbeleid 2015-2018 van de gemeente Den Haag verloopt langs drie sporen:

1. Aanpak van high impact crimes (overval, straatroof, woninginbraak en geweld);
2. Gebiedsgerichte aanpak met een probleemgerichte inzet in wijken en buurten;
3. Aanpak van ondermijning, niet alleen strafrechtelijk maar ook bestuurlijk.

Het totaal aantal misdrijven (Wetboek van Strafrecht) daalde in de eerste zes maanden van 2015 met 11% ten opzichte van dezelfde periode in 2014. Het aantal overlastmeldingen daalden tot en met juni met 6%. Tot 1 juni 2015 zijn de delicten overval en straatroof met respectievelijk 16% en 15% gedaald. Van de overige prioritaire delicten daalde mishandeling met 13% en bedreiging met 15%.

Woninginbraak steeg met 2% (17% meer inbraakpogingen tegen 6% minder voltooide inbraken).

Spoor 1: Aanpak van high impact crimes

Wij hebben versterkt ingezet op de integrale aanpak van woninginbraak. Dit gebeurt informatiegestuurd en gebiedsgericht op alle hotspots woninginbraak in de stadsdelen. De volgende maatregelen zijn tussen 1 januari 2015 en 30 juni 2015 genomen:

- de leden van 12 BITs zijn opgeleid en ingezet voor preventie;
- aanbrengen inbraakwerende strips op ramen van 114 woningen aan de Drapeniersgaarde;
- aanbrengen van kerntrek beveiligd deurbeslag, beveiligde raamopener en barrièrestangen bij 74 woningen aan de Schrijnwerkersgaarde en Erasmusweg (laagbouw);
- aanbrengen van inbraakwerende strips op voordeuren en aanbrengen van barrièrestangen op uitzetramen van 90 woningen aan de Sirtemastraat en Gedempte Sloot;
- aanbrengen van bijzetsloten en het vastzetten van de glaslatten op voordeuren van 20 woningen aan de Rederijkerstraat;
- het aanbrengen van kerntrek beveiligd deurbeslag op voor- en tuindeuren van ca. 200 woningen in Wateringseveld;
- inbraakpreventieproject Kozijn-op-slot in Loosduinen, 216 woningen voorzien van beveiligingsmateriaal;
- het uitvoeren van een social securityproject in nauwe samenwerking met politie en woningcorporatie Vestia in de wijk Morgenstond. Twee beveiligingsmedewerkers hebben bewoners inbraakpreventietips gegeven; daarbij zijn vreemde en verdachte situaties onder de aandacht gebracht van zowel politie als woningcorporatie.

Er zijn 17 voorlichtingssessies georganiseerd bij bewonersverenigingen en belangenverenigingen, zoals de vereniging Groepswonen door Ouderen Den Haag. Daarbij zijn in totaal een kleine 800 bewoners aanwezig geweest. Van de 17 bijeenkomsten waren er 11 speciaal gericht op senioren. Bij supermarkten, op evenementen en op wijkfeesten is met een voorlichtingsstand 40 maal aandacht geschonken aan woninginbraakpreventie. Hiermee zijn 6.300 bewoners bereikt.

Overval

De gemeente bezoekt indien gewenst bewoners en ondernemers die slachtoffer zijn geweest van een overval voor nazorg en preventieadvies. In de eerste helft van 2015 zijn van de 10 woningovervallen 2 slachtoffers bezocht. Bij de andere 8 gevallen betrof het een overval in criminele kringen of was er bij het slachtoffer geen behoefte aan een nazorgbezoek. Van de 13 overvallen op bedrijven zijn 9 slachtoffers bezocht.

Veel voorkomende vormen van criminaliteit

In maart heeft de gemeenteraad het rooftasverbod opgenomen in de APV, als instrument om winkeldiefstal terug te dringen. De inzet van de BITs is verbreed naar veelvoorkomende criminaliteit, zoals fietsdiefstal, babbeltrucs en veilig pinnen. Om babbeltrucs en (woning)inbraak te voorkomen stelt de gemeente gratis preventiemiddelen ter beschikking, die de Haeghegroep aanbrengt. Het afgelopen halfjaar betrof dit 1.565 deurspionnen en 2.499 kierstandhouders.

Aanpak van criminele jeugdgroepen en -netwerken

In de eerste helft van 2015 hebben wij ingezet op monitoring van nazorg van de 11 criminele kopstukken uit de afgeschaalde groep Bouwlust-Vrederust. Voor de groep op het Joubertplantsoen is zowel de omgevingsanalyse als de tactische dadergroep analyse afgerond en de aanpak gestart. De criminele netwerken Kaapseplein en Frans Halsstraat krijgen extra aandacht van politie, OM en bij de gemeentelijke aanpak in het stadsdeel met als resultaat dat de situatie relatief rustig is.

Huiselijk geweld

In de eerste helft van 2015 zijn 131 huisverboden opgelegd. De politie en de hulpverlening ervaren het tijdelijk huisverbod als een effectief instrument bij de aanpak van huiselijk geweld.

Veilig uitgaan

Het afgelopen half jaar werd gemeentebreed in 7 horecazaken een handelshoeveelheid drugs aangetroffen. Dit leidde tot 7 sluitingen.

Spoor 2 Gebiedsgerichte aanpak met een probleemgerichte inzet in wijken en buurten

De veiligheidsoverleggen in de stadsdelen zijn het scharnierpunt voor de aanpak van de belangrijkste veiligheids- en leefbaarheidsproblemen in de stadsdelen. Ontwikkelingen op dit vlak worden in dit overleg na analyse aangepakt. Het Oude Centrum, Mariahoeve en Laak krijgen nog steeds de nodige aandacht. Voor de integrale gebiedsgerichte aanpak Koningstraat – Hoefkade is recent een tussenevaluatie opgesteld. De aanpak werpt zichtbaar vruchten af en wordt de komende tijd voortgezet.

Veilig ondernemen

In de periode januari tot en met juni 2015 zijn drie KVO gebieden gecertificeerd (Leyenburg, Hobbemastraat (3e certificaat) en Koningstraat).

Drank- en drugsoverlast

In de Drank- en Horecawet is o.a. opgenomen dat jongeren onder de 16 strafbaar zijn als zij in de openbare ruimte alcohol in hun bezit hebben. Politie en handhavingsteam treden verbaliserend op waar dit zich voordoet. In de eerste 6 maanden van 2015 gebeurde dit 14 keer. Dit past bij het streven naar maatwerk in plaats van generieke maatregelen. In de eerste zes maanden van 2015 ontvingen 15 ondernemers een waarschuwing wegens verkoop van alcohol aan minderjarigen.

In de blowverbodsgebieden Weimarstraat e.o., Zeeheldenkwartier, Paleistuin, Stationsweg e.o. en de Scheveningse boulevard continueerde de politie de extra inzet ter voorkoming en bestrijding van overlast.

Cameratoezicht

In het eerste halfjaar van 2015 is, als onderdeel van een samenhangend pakket maatregelen, op diverse locaties weer tijdelijk flexibel cameratoezicht ingezet ter bestrijding van plotseling opkomende of hardnekkige overlast. Het tijdelijk cameratoezicht in Spoorwijk is per 1 maart 2015 opgeheven. Op de locaties Delftselaan, Hoefkade/Koningsstraat/Tenierplantsoen, Kaapseplein, en Oude Centrum is het tijdelijk cameratoezicht verlengd (RIS282710). De tijdelijke camera's op de Boulevard van Scheveningen gedurende het strandseizoen zijn een jaarlijks terugkerend onderdeel van het Plan van aanpak kuststrook.

Integrale Handhavings Acties (IHA's)

De gebiedsgerichte IHA's zijn gericht op het tegengaan van overlast en criminaliteit op straat Signalen van overlast van bewoners en ondernemers, die melding of aangifte doen, worden bij de aanpak betrokken en de melders krijgen een terugkoppeling over de resultaten. Dit versterkt het vertrouwen in de overheid en bevordert het veiligheidsgevoel in wijken en buurten. In het eerste halfjaar van 2015 vonden 5 IHA's plaats, in Laak, de Schilderswijk, het Valkenboskwartier, Rustenburg-Oostbroek en een dagactie in het verzorgingsgebied van bureau Hoefkade. In dit kader zijn 32 bedrijven gecontroleerd. Deze acties leverden veel positieve reacties op van wijkbewoners.

Persoonsgerichte aanpak overlastgevende EU migranten

Van zes overlastgevende dakloze EU migranten is het recht op verblijf beëindigd met de zgn. BROV (Beëindiging Recht Op Verblijf) beschikking en zij zijn het land uitgezet. Afgelopen half jaar zijn geen criminele EU migranten ongewenst verklaard met een OVR (Ongewenst Vreemdeling) beschikking.

Radicalisering, polarisatie en jihadisme

In de eerste helft van 2015 hebben wij ruim 1.000 professionals bereikt met een oriëntatieprogramma of een training. Dat betreft onder meer politiemensen, docenten van het voortgezet onderwijs, MBO en HBO, jongerenwerkers en corporatiemedewerkers. De programma's zijn niet alleen gericht op kennisoverdracht maar ook op het aanreiken van handelingsperspectieven. Een verdiepingstraining voor docenten, specifiek gericht op handelingsperspectieven, is in de eerste helft van dit jaar ontwikkeld en wordt na de zomer uitgerold. Daarnaast zijn op enkele scholen zgn. 'lagerhuisdebatten' voor leerlingen georganiseerd. Doel hiervan is de leerlingen te leren om op respectvolle wijze met elkaar de dialoog aan te gaan. Er wordt intensief overleg gevoerd met de islamitische gemeenschappen in Den Haag. Naast deze overleggen heeft een netwerkbijeenkomst in de Schilderswijk plaatsgevonden met als onderwerp 'hoe radicalisering te voorkomen en te herkennen als het zich desondanks voordoet. Een lijst met activiteiten is hieruit voortgekomen en een vervolgbijeenkomst is gepland.

Spoor 3 Bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit

De beleidslijn Bibob, die is aangeboden aan de gemeenteraad (RIS280746), geeft weer hoe de gemeente Den Haag omgaat met de verruimde reikwijdte van de wet Bibob. In het eerste halfjaar van 2015 zijn 282 Bibob-toetsen uitgevoerd. Dit heeft geleid tot vijf dossiers die zijn verzonden aan het Landelijk Bureau Bibob, drie directe weigeringen van vergunningaanvragen en twee vergunningen die onder extra voorwaarden zijn verleend.

Haags Economisch Interventieteam (HEIT)

De beide teams hebben in het eerste halfjaar 2015 gezamenlijk 462 controles uitgevoerd.

In het eerste halfjaar van 2015 heeft het team Drank&Horeca en Detailhandel 142 controles uitgevoerd. Er zijn 20 vreemdelingen in bewaring genomen en in 14 gevallen was sprake van illegale tewerkstelling. In 13 gevallen werd gefraudeerd met een uitkering. De politie rapporteerde in 14 gevallen over illegaal gokken en er werden in 13 ondernemingen verdovende middelen gevonden. In 11 van de 13 gevallen leidde dit tot een sluiting. Van 3 horecazaken zijn de vergunningen ingetrokken.

Het HEIT-team prostitutie voerde 320 controles uit de afgelopen 6 maanden waarvan 50 controles in de thuisprostitutie plaatsvonden. Er zijn voor 63 sekswerkers en voor 5 eigenaars/bewoners bestuurlijke rapportages opgemaakt waar vervolgens in 44 gevallen een last onder dwangsom is of wordt opgelegd. Bij herhaaldelijk constateren van illegale prostitutie wordt de last onder dwangsom verbeurd en moet de sekswerker een dwangsom betalen. Dat was in 3 gevallen aan de orde.

De Haagse Pand Brigade (HPB, verbonden aan het HEIT) heeft in 40 gevallen een inspectierapport opgemaakt en 21 gevallen een melding gedaan naar DPZ om de inschrijving in het bevolkingsregister te controleren. Eén huurder heeft een bestuurlijke boete gekregen.

Negen casussen zijn doorgestuurd naar de afdeling opsporing van de politie voor verder onderzoek naar mogelijke mensenhandel. Daar zijn uiteindelijk 7 zaken in behandeling genomen.

Daarnaast zijn er 13 Chinese massagesalons bezocht. In 2 zaken zijn geen sporen aangetroffen, 2 dossiers

zijn nog in behandeling. De overige salons zijn of worden gesloten: 7 voor 6 maanden (de oude regeling) en 2 voor onbepaalde tijd (hercontrole of nieuwe regeling “one strike out”).

Bovendien hebben de aan het HEIT verbonden mensenhandelrechercheurs 250 controles gedaan in de raamstraten en de overige vergunde inrichtingen. Er zijn overeenkomstig het handhavingsbeleid voor seksinrichtingen 8 waarschuwingen opgelegd en 1 seksinrichting is gesloten voor 6 maanden omdat hier voor de derde maal de APV-regels zijn overtreden. Verder vonden 94 gesprekken plaats met nieuwe sekswerkers, wat resulteerde in 7 negatieve werkadviezen.

Regionaal Informatie- en Expertise Centrum Den Haag (RIEC)

Het RIEC had op 30 juni 2015 26 zaken in behandeling die de gemeente Den Haag raken. Deze 26 casussen kunnen worden uitgesplitst naar de volgende categorieën::

- 15 casussen met handhavingsknelpunten;
- 4 gevallen van mensenhandel;
- 4 gevallen van witwassen;
- 3 casussen hennep.

Regionaal Samenwerkingsverband Integrale Veiligheid (RSIV)

Dit is een samenwerkingsverband opgericht om de activiteiten tussen politie, OM en de gemeenten binnen de eenheid te coördineren. Het RSIV werkt aan de uitvoering en uitwerking van het Regionaal (meerjaren) Beleidsplan (RBP) van de eenheid met als uitgangspunt dat de regionale kaders ten dienste staan van de versterking van de lokale veiligheid. In dat verband heeft het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO) inmiddels ingestemd met een (regionaal kader voor een) handhavingsarrangement mensenhandel.

Veiligheidsregio gemeentelijke crisisbeheersing

Het Bureau gemeentelijke Crisisbeheersing heeft het eerste half jaar van 2015 gewerkt aan de Regionalisering van de crisisorganisatie, onder andere op het vlak van de crisiscommunicatie en op het punt van het informatiemanagement. De veiligheid rond evenementen was onderdeel van de activiteiten. Ook is begonnen met het opstellen van een nieuw Risicoprofiel voor de veiligheidsregio Haaglanden en een nieuw Regionaal Crisisplan.

2.5 Cultuur, Bibliotheek en Monumentenzorg

Spuikwartier

In 2015 is gestart met de uitvoering van de gebiedsontwikkeling van het Spuiplein, waar het nieuwe Onderwijs- en Cultuurcentrum deel van gaat uitmaken. De start van de bouw is voorzien in 2016, waarna in 2019 de oplevering plaatsvindt van de nieuwe behuizing en de bezegeling van de artistieke en organisatorische samenwerking tussen het Nederlands Dans Theater, het Residentie Orkest, Stichting Dans- en Muziekcentrum Den Haag (DMC) en het Koninklijk Conservatorium. Zie voor het Spuikwartier verder onder Programma 15 Stadsontwikkeling.

Cultureel ondernemerschap

Het stimuleren van cultureel ondernemerschap stoelt op twee pijlers.

Met de Culturele Business Case (CBC) is een lokaal netwerk van bedrijfsleven en cultuurinstellingen ontstaan voor versterking van het cultureel ondernemerschap. Voor 2015 is € 50.000,- beschikbaar voor de CBC. De middelen worden ingezet om culturele business cases te realiseren en het lokale netwerk te ondersteunen. Eind juni zijn tijdens een CBC-bijeenkomst verschillende cases die in 2015 worden uitgewerkt, gepresenteerd. Hieronder waren bijvoorbeeld We Are Public Den Haag, een nieuwe vorm van cultuurlidmaatschap, en de Culturele Academie waar managementvaardigheden voor de culturele sector gedeeld worden. Eind 2015 worden de resultaten geëvalueerd ten behoeve van een eventuele voortzetting in 2016.

Met een fonds voor het stimuleren van cultureel ondernemerschap is de afgelopen twee jaar met name de versterking van de individuele bedrijfsvoering van cultuurinstellingen ondersteund. Voor de komende twee jaar is het doel van het fonds om meer onderlinge samenwerking tussen de cultuurinstellingen en duurzame verbindingen tussen cultuur en andere sectoren te stimuleren. Zo wordt het maatschappelijk draagvlak voor cultuur vergroot en ontstaat meer opdrachtgeverschap voor cultuur. In april 2015 is hiervoor de aparte subsidieregeling Fonds Cultureel Ondernemerschap 2015-2016 vastgesteld, die rekening houdt met deze uitgangspunten. Voor 2015 is een bedrag van € 200.000,- beschikbaar. Er zijn verschillende aanvragen ingediend en in behandeling.

Wijkcultuur: 'Cultuur dichtbij'

Het stimuleren van diversiteit van het aanbod, van een breed bereik en van verbindingen met andere (sociale) domeinen gebeurt via de inzet op wijkcultuur en cultuurankers. De cultuurankers weten de verbinding met de bewoners en daarmee ook met nieuwe publieksgroepen binnen de stadsdelen te leggen en een passend aanbod te bieden. Zij zijn voor programmering voor een belangrijk deel aangewezen op projectsubsidies en fondsen. Begin 2015 is dan ook een extra bedrag van € 205.000 uit de incidentele middelen van het coalitieakkoord beschikbaar gesteld voor programmering en gerichte marketing door de zes cultuurankers (die geen onderdeel zijn van de bibliotheken). Dit budget maakt het bijvoorbeeld mogelijk voor het cultuuranker Haagse Hout, Diamanttheater, om de bestaande programmering aan te vullen zodat er op vaste momenten programmering te zien is in het theater. Het Residentiekoor heeft in december 2014 tijdens een bijeenkomst voor amateurkunstenaars bij CultuurSchakel het plan opgevat om het Zuiderparktheater weer te gaan bespelen. Dit plan is omarmd door de gemeente Den Haag in samenwerking met Fonds1818. Het theater is inmiddels opnieuw in gebruik genomen als zomerse en laagdrempelige aanvulling op de Haagse zalen. Het Zuiderparktheater biedt naast de eigen programmering ruimte aan amateurverenigingen. De huur van het theater werd al gedekt uit de cultuurbegroting. Voor de beheerlasten (zoals nutsvoorzieningen en klein gebruikersonderhoud) is een bedrag van € 45.000 beschikbaar gesteld uit de incidentele middelen van het coalitieakkoord. Fonds 1818 heeft eenzelfde bedrag bijgedragen. Dit heeft ertoe geleid dat op 7 juni 2015 het eerste concert in het Zuiderparktheater gegeven kon worden. In augustus en september staan verschillende voorstellingen en activiteiten op het programma, waaronder het Haags Zwingfestival.

Kunstenplan

In 2015 worden voorbereidingen getroffen voor het volgende Kunstenplan, met aandacht voor de continuïteit van de advisering, culturele diversiteit en de drempel voor nieuwe instellingen om in aanmerking te komen voor subsidiëring. Het Beleidskader Kunst en Cultuur 2017-2020 met de uitgangspunten en prioriteiten voor het cultuurbeleid voor die periode is op 18 juni j.l. besproken in de commissie Samenleving op 25 juni vastgesteld door de gemeenteraad. Op 2 juli heeft het college de onafhankelijke adviescommissie benoemd.

Openbare Bibliotheek

De nieuwe wijkbibliotheek in Schilderswijk is op 18 september j.l. geopend. De verhuizing van buurtbibliotheek Moerwijk naar de nieuwe locatie in de brede buurtschool is in augustus gerealiseerd. In april is de bestaande buurtbibliotheek in Statenkwartier gesloten.

De speerpunten taal- en leesbevordering en mediawijsheid leiden tot een groot aantal activiteiten. In de Centrale Bibliotheek heeft het Taalhuis nu dagelijks een spreekuur en het aantal bezoekers stijgt. In samenwerking met Cultuurschakel en het Haags Letterenoverleg wordt een doorgaande leeslijn ontwikkeld voor het basisonderwijs. De uitbreiding van het lesaanbod/activiteiten mediawijsheid verloopt volgens plan.

Het aantal leden is in het eerste halfjaar licht gedaald met 0,9%. Mogelijke afhakers worden actief benaderd. Ook wordt ingezet op een meerwaarde van het lidmaatschap. Het totaal aantal bezoekers is vrijwel gelijk gebleven.

Haags Gemeentearchief

Met de opening van de nieuwe wijkbibliotheek in de Schilderswijk zal ook een Historisch Informatiepunt (HIP) worden gerealiseerd. Dit in nauwe samenwerking met de Erfgoedpartners Archeologie, Monumentenzorg, Haags Historisch Museum en de Bibliotheek Den Haag. De planning van de realisering van de overige twee HIP's in 2015 in de wijkbibliotheek Escamp en de Centrale Bibliotheek loopt op schema.

Tegenover een lichte daling van het aantal fysieke bezoekers staat een toename van het gebruik van de websites van het Haags Gemeentearchief. Het eerste halfjaar van 2015 kende 310.000 bezoeken. Deze kwamen van 182.000 bezoekers.

De laatste delen van de collectie van het Nederlands Muziekinstituut (NMI) worden dit najaar vanuit de Koninklijke Bibliotheek naar de archiefbewaarplaats van de gemeente Den Haag overgebracht. Hiermee wordt de integratie van deze belangrijke muziekhistorische collectie in het Haags Gemeentearchief voltooid.

In het kader van het Mesdagjaar (100ste sterfdag) werd bij Pulchri Studio de tentoonstelling Mesdag & Pulchri georganiseerd. Het tentoongestelde materiaal kwam uit de collecties van het HGA en uit het archief van Pulchri. Bij deze succesvolle expositie vonden diverse lezingen en rondleidingen plaats.

Archeologie

In het eerste halfjaar zijn zeven vooronderzoeken, vijf proefsleuvenonderzoeken en/of opgravingen en twee archeologische begeleidingen uitgevoerd. Het onderzoek aan de Rotterdamse baan heeft bijzondere Romeinse en middeleeuwse vindplaatsen opgeleverd. Archeologie heeft drie tentoonstellingen gemaakt en deed mee aan de Dag van de Haagse Geschiedenis en het Designfestival. Tijdens de openstelling van de Tempel tijdens dit laatste festival zijn er 3.300 bezoekers geweest. De lessen aan scholen vinden vanaf september plaats.

2.6 Onderwijs

Specifieke uitkering gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid

De staatssecretaris heeft 26 juni de Tweede Kamer geïnformeerd over de Evaluatie Wet ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie (Wet OKE) en specifieke uitkering gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. De staatssecretaris geeft aan, dat de huidige verdeling van de middelen niet aansluit bij het actuele schoolgewicht in de gemeenten en dat de middelen nu ongelijk over de gemeenten verdeeld. Dit komt omdat de extra middelen voor de bestuursafspraken grotendeels toegekend wordt aan de G37 gemeenten. De staatssecretaris kondigt in de brief aan, dat hij zowel met de Tweede Kamer als ook de VNG in gesprek gaat over een aangepaste verdeling van de middelen. Hij geeft aan, dat de bestaande bekostigingssystematiek met een jaar wordt gecontinueerd. Voor 2016 blijft de hoogte van de specifieke uitkering voor de gemeente Den Haag hetzelfde als in 2015. De G37 waaronder de gemeente Den Haag, lopen het risico om vanaf 2017 een lagere uitkering onderwijsachterstandenbeleid te ontvangen.

Kwaliteit

De inzet op de professionalisering van leraren en schoolleiders in Den Haag is versterkt. Het aantal voortgezet onderwijs scholen (vo-scholen) die aan het landelijke project LeerKRACHT deelnemen, loopt in 2015 op tot 21 scholen en de lerarenbeurs is in de eerste helft van 2015 aan 16 leerkrachten uitgekeerd. Daarnaast is de intensieve aanpak van zwakke en zeer zwakke scholen succesvol: er is al enkele jaren sprake van een dalende tendens. In de eerste helft van 2015 is aan drie basisscholen in Den Haag subsidie beschikbaar gesteld. Momenteel telt Den Haag twee zwakke scholen in het basisonderwijs. In het voortgezet onderwijs zijn er twee locaties met zwakke opleidingen en één opleiding die zeer zwak is. Ook is in de eerste helft van 2015 een actieagenda 'Ruimte voor Professionele Ontwikkeling' opgesteld. Deze actieagenda is in overleg met de schoolbesturen opgesteld en beschrijft welke activiteiten de komende drie jaar worden uitgevoerd om de professionele ontwikkeling te versterken. Hierin is het stimuleringsbudget voor het primair onderwijs nieuw. Dit geeft primair onderwijs scholen vanaf 2016 de mogelijkheid om leerkrachten een opleiding te laten volgen of een professionele leergemeenschap op te starten. Daarnaast worden de coalitiemiddelen in het voortgezet onderwijs ingezet voor onder andere het inrichten van een Haagse beurs voor schoolleiders.

Ontwikkelingen brede buurtschool primair en voortgezet onderwijs

Samen met de HEA-partners is er gewerkt aan een nieuw kader voor de Haagse brede buurtschool waarin verder uitwerking is gegeven aan de brede buurtschool ambitie die in de Haagse Educatieve Agenda is geformuleerd. Door de extra middelen in het coalitieakkoord 2014-2018 'Haagse kracht' kunnen de investeringen van vorige jaren worden voortgezet. Nu voeren 24 basisscholen het leerprofiel (LKP) uit. Na de zomer zal één speciaal basis onderwijs-school starten met LKP. Met het leerprofiel wordt de leer- en ontwikkeltijd op zware achterstandsscholen met zes uur per week verplicht verlengd. In 2015 zijn er in het Haagse basisonderwijs 14 zomerscholen. Hierin participeren 27 basisscholen. Medio 2015 zijn 11 weekendscholen gerealiseerd. Verder worden in 2015 wederom pilots (8 locaties) ondersteund bij de ontwikkeling naar een samenhangende voorziening voor kinderen van 0 tot 12 jaar (integrale kindcentra). Naast de 16 bestaande brede buurtscholen in het VO, ontvangt dit jaar één nieuwe schoolsubsidie voor brede buurtschoolontwikkeling. Daarnaast bereiden we in 2015 het werken met integrale plannen in het primair onderwijs voor. Via een meerjarig integraal plan beschrijft de school hoe ze werkt aan de HEA ambities (waaronder brede buurtschool) en hoe zij beschikbare subsidies daarvoor in wil zetten. Door het werken met integrale plannen kan er meer maatwerk op scholen plaatsvinden.

Wegwerken taalachterstanden

Met de € 1 mln. uit de coalitiemiddelen zet het college in 2015 met € 0,750 mln. extra in op de volwasseneneducatie. Het college blijft, ondanks rijksbezuinigingen, investeren in taal en rekenen voor volwassenen om een actieve deelname aan de Haagse samenleving te bevorderen en de zelfredzaamheid te vergroten. Het budget gaat onder meer naar (uitbreiding van) het aanbod taal en rekenen met gebruik van ICT voor EU-arbeidsmigranten, laagopgeleide werknemers, kwetsbare leerlingen 18+ uit de Entree- en Mbo2 opleiding en voor de instroom asielzoekers. Verder vindt er extra training plaats voor taalvrijwilligers en uitbreiding van het programma voor online leren via Oefenen.nl. Met € 0,150 mln. wordt in 2015 ingezet op de basisschoolkinderen van nieuwkomers om ná de schakel(taal)klas nog een jaar langer aan de kinderen die dat nodig hebben, in de reguliere lesgroep extra taalondersteuning te geven. Het resterende bedrag gaat naar de voor- en vroegschoolse educatie.

Voor- en vroegschoolse educatie (vve)

Voor- en vroegschoolse educatie is bedoeld voor jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar met een (taal)achterstand. De vve is er voor kinderen met een risico op taal- en ontwikkelingsachterstand met als doel de kansen op een goede schoolloopbaan voor deze kinderen te vergroten. In de eerste helft van 2015 zijn er 83 voorschoolkoppels (samenwerking tussen peuterspeelzaal en basisschool) en 30 kinderdagverblijven met 303 vve-groepen, waar een vve-programma wordt uitgevoerd. In juni 2015 namen 2.611 doelgroepkinderen deel aan een voorschoolse voorziening. In totaal namen 4.357 kinderen deel aan voorschoolse educatie (doelgroepkinderen en niet-doelgroepkinderen). Het totaal aantal vve-plekken in de stad is voldoende, alleen de spreiding over Den Haag is niet optimaal. Een ontwikkelrecht voor alle kinderen helpt om ieder kind de kans te geven om naar een kwalitatief hoogwaardige voorschoolse voorziening te gaan. Het Rijk heeft in juli 2015 laten weten dit ontwikkelrecht niet te willen invoeren, maar wel de financiering van peuterspeelzalen en kinderopvang te willen harmoniseren. Met de Haagse peuterspeelzalen en de kinderopvang zal in het najaar overlegd worden over de invoering van deze financiële harmonisatie.

Sinds 2013 wordt er op basis van de bestuursafspraken met het ministerie van Onderwijs geïnvesteerd in de kwaliteit van leidsters, kwaliteitszorg, opbrengstgericht werken en ouderbetrokkenheid. Hiervoor zijn er onder andere hbo-coaches actief bij de voorscholen, zijn er activiteiten uitgevoerd in het kader van ouderbetrokkenheid, en hebben leidsters van wie het taalniveau onvoldoende was scholing gevolgd. In juni 2015 hebben reeds 521 pedagogisch medewerkers het vereiste taalniveau, daarbij is de doelstelling van deze bestuursafpraak ruimschoots behaald. Echter onze gezamenlijke ambitie is dat alle medewerkers vve in Den Haag het vereiste taalniveau 3F hebben. Alle inspanningen zijn dan ook gericht op de in totaal nog 50 medewerkers in het taalverbeteringstraject. De bestuursafspraken lopen eind 2015 af. De Onderwijsinspectie onderzoekt eind 2015/2016 de resultaten die hieruit zijn voortgekomen.

Volwasseneneducatie

Met ingang van 1 januari 2015 is de Wet educatie en beroepsonderwijs gewijzigd. Met de nieuwe wet vervalt de verplichte winkelnering bij het ROC voor inkoop van volwasseneneducatie. Het aanbod van de volwasseneneducatie is gericht op doelgroepen als werknemers en werklozen, EU migranten, anderstalige analfabeten, moeders met (vve)schoolkinderen, kwetsbare groepen als WSW-ers, doven en (ex)dak- en thuislozen. Ook is er extra taal en rekenen voor Entree leerlingen 18+ en leerlingen Mbo2, zodat zij hun kans voor het (alsnog) behalen van een startkwalificatie kunnen vergroten. Tevens is met het gemeentelijk budget educatie voor volwassen Hagenaars ingekocht met daarbij de doelstelling uit de HEA 2014-2018 om taal- en rekenles te verzorgen bij organisaties in de stad, in wijk- en buurtcentra, bij basisscholen en bij consultatiebureaus. De extra inzet voor taalles aan meer dan 500 EU migranten gaat onverminderd voort. Ruim 5.000 laagopgeleide en laaggeletterde volwassen inwoners uit de regio kunnen in 2015 bij ROC Mondriaan terecht, waarvan ruim 3.800 Hagenaars, voor het verbeteren van de Nederlandse taal en rekenen met gebruik van ICT.

Ouders

'We brengen ouders in positie als partners in de schoolloopbaan van hun kinderen' is een van de tien ambities van de HEA 2014-2018, Kwaliteit als Kompas. Om die ambitie de komende vier jaar goed vorm te geven, is een nieuw beleidskader ontwikkeld dat leidend is voor de subsidieverdeling rondom de inzet op ouderbetrokkenheid, aan/voor het vve, po, vo en mbo. Dit beleidskader is in het eerste half jaar van 2015 met het welzijns- en scholenveld besproken en wordt voor subsidieverlening per 2016 ingevoerd. Op 30 mei 2015 vond het Escampfestival plaats waar ouders uit dat stadsdeel op talrijke fronten werden geïnformeerd over onderwijs.

Conciërges

De rijksregeling voor een bijdrage in loonkosten van ondersteunend personeel (conciërges) voor basisscholen loopt 1 augustus 2015 af. Conciërges zijn belangrijk voor de veiligheid, onderhoud en de sfeer op school. In het coalitieakkoord zijn daarom middelen beschikbaar gesteld voor conciërges. Er zijn overbruggingssubsidies verleend voor de periode 1-8-2015 t/m 31-12-2015. In 2015 is een subsidieregeling conciërges opgesteld voor alle Haagse besturen voor basisscholen. Eind augustus zullen wij u via een commissiebrief hierover apart informeren.

Aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt

Op alle speerpunten van 'Geslaagd in het vak' is intensief gewerkt aan plannen van aanpak en activiteiten. Eind 2015 zal de raad middels een commissiebrief geïnformeerd worden over de voortgang. Eén van de speerpunten van 'Geslaagd in het vak' is jongeren helpen met een goede loopbaanstart. Deze acties zijn nauw verbonden met het aan de raad gepresenteerde Actieplan Jeugdwerkloosheid. Naast inzet op voldoende stageplaatsen (32 extra stageplaatsen) met name voor de bouw via de Pimp-aanpak in de wijk, wordt er een plan gemaakt om 200 extra leerbanen te realiseren. De jaarlijkse beroepenmanifestatie Spots on jobs voor jongeren trok 6.100 bezoekers. Het aantal uitgegeven startersbeurzen is 67.

Tegengaan voortijdig schoolverlaten (vsv)

In het schooljaar 2013-2014 is het percentage nieuwe voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) opnieuw gedaald met 0,2% van 3,6 naar 3,4%. In de krachtwijken is, bij wijze van experiment, de samenwerking met de ouders gezocht om schoolverzuim en -uitval te voorkomen. De casemanagers vsv zijn bij een verzuimmelding direct op huisbezoek gegaan en hebben in samenwerking met de ouders gekeken wat er nodig is om de kinderen weer naar school te krijgen. Gezien het hogere signaalverzuim in de krachtwijken, lijkt deze aanpak niet alleen veelbelovend, maar ook noodzakelijk.

Schoolmaatschappelijk werk po/vo

Met behulp van de coalitiemiddelen wordt het schoolmaatschappelijk werk (SMW) 'opgeplust' naar (SMWplus) en voor het vo rechtstreeks ingekocht bij Jeugdformaat, waarmee tevens de verbinding met de jeugdteams (CJG) is gelegd. Dit is in de eerste helft van 2015 in de regio voorbereid. Vanaf het nieuwe schooljaar zal dit SMWplus werkzaam zijn op alle vo-scholen in Den Haag, in Rijswijk en Leidschendam-Voorburg. De SMWplus-er is vanaf het nieuwe schooljaar lid van de vo-jeugdteams en werkt als zodanig samen met de gezinscoaches. Hiermee worden scholen ontzorgd en ontstaat er tevens een directe lijn naar de jeugdhulp, zodat hulp snel en efficiënt ingezet kan worden. In het po worden de gemeentelijke middelen voor SMW gecombineerd met de eigen middelen zodat ook hier een smw plus ingekocht en in gezet kan worden vanuit de lokale jeugdteams (CJG). Het resultaat is een betere verbinding tussen onderwijs en jeugdzorg en een ontvlechting van deskundigheden. De verwachting is dat dit leidt tot meer preventie en vroegtijdige signalering waardoor vaker escalatie voorkomen kan worden.

Ontwikkeling hoger en internationaal onderwijs

Het eerste jaar van de pilot tweetalig onderwijs is succesvol en met goede resultaten afgerond op de Haagse School Vereniging. Volgend jaar gaat de school verder met groep 2. De vraag naar tweetalig onderwijs blijkt groot.

ROC Mondriaan heeft in de 'Beleidsagenda internationalisering 2015-2019' opgenomen hoe men studenten wil voorbereiden op de toenemende internationalisering van het bedrijfsleven, de instellingen en de arbeidsmarkt in de Haagse regio. De Haagse Hogeschool heeft een alomvattende aanpak van internationalisering voor de periode 2015-2020 tot speerpunt gemaakt, gericht op de impact van internationaliseringsactiviteiten. Tot slot vormen internationale studenten een belangrijke doelgroep voor Universiteit Leiden bij de uitbreiding van de activiteiten in Den Haag. Met de TU Delft is overleg gestart over de opzet van een Haagse vestiging per augustus 2016.

Toezicht en handhaving kinderopvang en peuterspeelzaalwerk

De GGD heeft tot 1 juli 2015 285 reguliere inspecties uitgevoerd bij kinderdagverblijven, centra voor buitenschoolse opvang, peuterspeelzalen en gastouderbureaus. Daarnaast is de GGD voor een inspectie langs gegaan bij 56 gastouders. De GGD voert de inspecties daarmee volgens planning uit en de verwachting is dat de GGD alle afgesproken inspecties in 2015 zal uitvoeren. Het percentage inspectierapporten zonder handnavingsadvies stijgt. Bij ernstige overtredingen van wettelijke vereisten legt de gemeente in beginsel een bestuurlijke boete op. Het geraamde bedrag uit bestuurlijke boetes in 2015 was € 105.000. Hiervan is een bedrag van € 60.000 gerealiseerd. Door faillissementen in de kinderopvang bleek een aantal bestuurlijke boetes oninbaar en deze zijn afgeboekt.

Leerlingenvervoer

Sommige leerlingen kunnen vanwege een beperking niet zelfstandig naar school gaan. Voor andere leerlingen is de school ver van huis. De ouders of verzorgers van deze leerlingen kunnen, onder voorwaarden, aanspraak maken op een voorziening leerlingenvervoer. Het gaat dan om een vergoeding voor de kosten van openbaar vervoer (al dan niet met begeleiding) of een vergoeding van eigen vervoer (auto, fiets). Als het niet mogelijk is om met openbaar vervoer naar school te gaan, kunnen kinderen gebruik maken van aangepast vervoer (speciale bussen en taxi's). Voor het totale schooljaar 2014-2015 heeft de gemeente 1.400 aanvragen leerlingenvervoer ontvangen. Tot 1 juli 2015 zijn voor het schooljaar 2015-2016 907 aanvragen ontvangen en op die datum waren er 722 aanvragen afgehandeld.

Onderwijshuisvesting

Er worden dit jaar negen nieuwbouwprojecten opgeleverd. Van de vier brede buurtscholen+ is er één opgeleverd in 2014 (Vrederust) en worden er twee in 2015 opgeleverd (Rivierenbuurt en Moerwijk). De vierde (Morgenstond) start na de zomer in 2015.

2.7 Werk, Inkomen en Armoedebeleid

Ontwikkelingen sociale zekerheid

Met de invoering van de Participatiewet heeft het kabinet een structuurwijziging in de sociale zekerheid bewerkstelligd voor de groepen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Tevens zijn een aantal majeure wijzigingen doorgevoerd, zoals de invoering van de kostendelersnorm, aanpassing van de norm alleenstaande ouders en het maatregelenbeleid, beperking instroom Wajong en WSW, nieuwe loonkostensubsidies voor arbeidsbeperkten, invoering regionaal werkbedrijf. Naast deze majeure wijzigingen die de Participatiewet tot gevolg heeft, heeft het kabinet nog een aantal wetten in voorbereiding die consequenties hebben voor de gemeentelijke uitvoering, zoals de uitbreiding van de Participatiewet met de Taaleis. Deze zal in 2016 in werking treden. In 2016 zal ook een nieuwe Fraudewet van kracht worden. Vooruitlopend op deze nieuwe Fraudewet, zijn door jurisprudentie begin 2015 de bestuurlijke boetes al aangepast, waardoor alleen bij opzettelijke fraude een 100 % boete wordt opgelegd. Deze wetswijzigingen zullen leiden tot aanpassing van de gemeentelijke verordeningen.

Algemene bijstandsverlening

Bij de algemene bijstandsverlening zijn dit jaar veel ontwikkelingen gaande. Zo is begin dit jaar de alleenstaande oudertoeslag gefiscaliseerd, is de kostendelersnorm van kracht geworden en wordt een nieuw verdeelmodel voor het bijstandsbudget ingevoerd. Deze ontwikkelingen, zowel aan de batenkant (rijksbijdrage) als de lastenkant, maken de prognoses minder voorspelbaar.

Het grootste deel van de bijstandsuitkeringen is voor levensonderhoud. In de begroting van 2015 is rekening gehouden met een bestandstoename van 7,0% bijstandsuitkeringen levensonderhoud en een stijging van 7,3% voor alle bijstandsuitkeringen.

Ten opzichte van de eindstand 2014 is het totale aantal bijstandsuitkeringen in de eerste helft van 2015 met 1.384 uitkeringen gestegen. Als deze trend zich zou doorzetten zou de stijging over het gehele jaar ca. 2.700 uitkeringen zijn, dat is ca. 11 %. Er is echter een dalende trend in het aantal aanvragen waarneembaar en in combinatie met de in te zetten maatregelen is de verwachting dat de groei van het aantal uitkeringen beperkt kan worden tot 8,9%. Het streven is het verschil tussen de 7,3% uit de begroting en deze 8,9% op te vangen door een besparing op de uitvoeringskosten. Over de maatregelen wordt de raad binnenkort geïnformeerd door een raadsmededeling BUIG.

Deze ontwikkeling heeft plaats tegen de achtergrond waarbij het Centraal Planbureau (CPB) er van uitgaat dat in 2015 landelijk gezien gemiddeld 645.000 mensen werkloos zullen zijn. Vanaf 2015 wordt wel een daling van de werkloosheid verwacht, echter vooralsnog blijft het aantal personen met een bijstandsuitkering stijgen. Het CPB (CEP 2015) verwacht een landelijke stijging van het gemiddelde bijstandsbestand met 2,8%. Vanwege de arbeidsmarktsituatie in Den Haag, zoals de sterke aanwezigheid van overheidssectoren en de zorgsector, waar forse bezuinigingen zijn doorgevoerd, is de stijging in Den Haag hoger dan de verwachte landelijke stijging in bijstandsuitkeringen. Volgens het SEOR rapport (RIS 281390) neemt de werkgelegenheid in Den Haag aanvankelijk nog verder af, om zich vanaf 2016 te stabiliseren.

Het Rijk houdt in de bekostiging van de bijstandsuitkeringen rekening met de prognoses van het CPB. Het voorlopige budget voor Den Haag voor 2015 is vastgesteld op € 326 mln. en het nader voorlopige budget is verhoogd naar €329 mln. In het 4e kwartaal zal het definitieve budget bekend zijn. Omdat de landelijke volumestijging hoger ligt dan momenteel door het CPB is geprognosticeerd gaan we uit van een rijksbijdrage van €330 mln., welke in de begroting is opgenomen. Bovenstaande ontwikkelingen leiden per saldo tot de verwachting dat het resultaat op de bijstandsverlening gaat uitkomen op een nadeel.

Budgettaire knelpunt

De Buig-problematiek¹, waarmee Den Haag voor 2015 is geconfronteerd, leidt tot een knelpunt van circa € 60 mln. Dit knelpunt wordt veroorzaakt door het grote verschil tussen de daadwerkelijke Haagse uitkeringslasten en de gedeeltelijk vernieuwde systematiek van de rijksbijdrage. Door een andere verdeelsystematiek van het macro-budget werd het voorlopig budget voor 2015 door het Rijk aanzienlijk lager vastgesteld. Dat leidde aanvankelijk tot een financieel tekort op de Haagse begroting van circa € 51 mln. Daarnaast stijgt het aantal bijstandsgerechtigden in Den Haag sneller dan het landelijke gemiddelde. Deze stijging van de lasten wordt niet (volledig) gecompenseerd door een stijging van de rijksbijdrage. In combinatie met de extra uitvoeringskosten komt het budgettaire knelpunt voor 2015 uit op circa € 60 mln. Er zijn verschillende sporen ingezet om dit knelpunt op te lossen. Deze sporen zijn als volgt:

- Beïnvloeding van het Rijksbeleid

Door intensieve samenwerking in de G4 en de VNG is veel druk ontstaan op staatssecretaris Klijnsma om opnieuw naar het verdeelmodel en het financiële vangnet te kijken en een oplossing te bieden voor de ontstane knelpunten. De feitelijke herverdeel-effecten van het nieuwe verdeelmodel zijn veel groter dan verwacht, niet alleen voor Den Haag, maar ook voor andere gemeenten. Hierdoor kon al snel de conclusie worden getrokken dat er sprake was van verdeelstoornissen. Staatssecretaris Klijnsma heeft daarom een ambtelijke werkgroep ingesteld met de opdracht om met verbetervoorstellen te komen voor het nieuwe verdeelmodel. Deze werkgroep is breed samengesteld en wordt ondersteund door wetenschappers. De Staatssecretaris heeft de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.

Gemeenten met grote tekorten op het bijstandsbudget kunnen onder voorwaarden in aanmerking komen voor een aanvullend budget. Met ingang van 1 januari 2015 is er een tijdelijke en eenvoudige vangnetuitkering die de oude incidentele (IAU) en meerjarige (MAU) uitkering vervangt. De gemeente dient nu aan een beperkter aantal voorwaarden te voldoen, de landelijke toetsingscommissie toetst niet meer op de doelmatige aspecten van het gemeentelijk beleid, alleen of aan alle geldende procedurele en inhoudelijke voorwaarden wordt voldaan. Een belangrijk onderdeel van dit aanvraagproces is dat de gemeenteraad hierbij geraadpleegd moet zijn. De aanvraag voor 2015 moet voor 16 augustus zijn ingediend. Of de gemeente Den Haag een beroep gaat doen op de vangnetregeling, hangt van verschillende factoren af, waaronder de bestandsontwikkeling. Dit zal in 2016 beslist worden. Het college neemt in ieder geval de benodigde maatregelen voor de mogelijke indiening van een aanvraag.

In het oorspronkelijke voorstel voor een vangnetregeling was het eigen risico voor gemeenten op 10% gesteld bij een tekort op het Buig-budget. Onder druk van de VNG heeft de staatssecretaris een aanpassing gedaan waarbij het volledig eigen risico op 5% is gesteld en een gedeeld risico van 50% RIJK/50% gemeente bij een tekort tussen de 5% en 10% op het budget.

- Juridische stappen

Het college heeft zowel bestuursrechtelijke als civielrechtelijke stappen ondernomen. In samenwerking met andere gemeenten zijn per gemeente bezwaarprocedures gestart. De belangrijkste grondslagen voor deze bezwaarprocedure zijn dat het nieuwe verdeelmodel onvolledig en ontoereikend is en de uitkomst strijdig is met rechtsbeginselen, die een dekkende financiering vanuit het Rijk moeten waarborgen bij medebewindstaken. Tijdens de hoorzitting van 9 april 2015 is het bezwaar –evenals de bezwaren van andere gemeenten- door de staatssecretaris ongegrond verklaard. Gezien deze uitkomsten heeft het college een procesbesluit (BSW 2015-103 RIS 282489) genomen tot het instellen van een beroep en indien nodig een hoger beroep.

---

¹ De term BUIG is in 2009 geïntroduceerd in het Wetsvoorstel Bundeling van Uitkeringen Inkomensvoorziening aan Gemeenten, waar de volgende bijstandsregelingen onder vallen: WWB levensonderhoud, WWB Verzorging en Verpleging, IOAW, IOAZ en BBZ 2004.

De uitkomst van de bezwaarprocedure is voor het college ook aanleiding om met 5 andere gemeenten, waaronder Utrecht, een civielrechtelijke procedure te starten. De staat is inmiddels aansprakelijk gesteld voor de door Den Haag geleden schade.

- *Financiële gevolgen en maatregelen*

Het college blijft zich zowel via de juridische weg als via onderhandelingen met het Rijk inzetten, opdat het tekort op het Buig budget ook voor 2015 teruggebracht wordt. Desalniettemin moet toch rekening gehouden worden met een groot financieel risico voor de gemeente Den Haag in 2015. Daarom is onderzocht op welke wijze de gemeente om kan gaan met het geschetste financiële knelpunt van € 60 mln. Dit heeft het volgende opgeleverd:

- Implementatie van verschillende rijksbeleidswijzigingen, zoals de gewijzigde normensystematiek van de bijstand (kostendelersnorm en norm alleenstaande ouders), zullen uitgaande van de aannames gemaakt door het Rijk leiden tot een kostenreductie van circa €23 mln.
- In het kader van bestandsreductie zullen verschillende maatregelen worden genomen om de instroom in de bijstand daar waar mogelijk te voorkomen, de uitstroom te verhogen en kosten te reduceren. Het aanvalsplan werkgelegenheid zal hier ook aan bijdragen.
- In 2014 was sprake van circa €5 mln. meevallende opbrengsten. Doel is dit bedrag ook in 2015 te realiseren, waardoor deze in de ramingsbijstelling is opgenomen.
- Na invulling van deze maatregelen resteert een tekort van ca. € 30 mln. Bij de retraits is afgesproken dat voor de dekking van dit tekort in de begroting voor 2015 € 17,5 mln. wordt toegevoegd uit de algemene middelen. Dit voorstel is onderdeel van de begrotingswijzigingen waarover bij behandeling dit halfjaarbericht wordt besloten. Hierdoor resteert een verwacht tekort van € 12,5 mln. op de bijstandsverlening. Het streven is de lasten die voortvloeien uit de hogere volumegroei (8,9% i.p.v. 7,3%) op te vangen door een besparing op de uitvoeringskosten.

De raad heeft specifiekere informatie ontvangen over bovengenoemde onderwerpen (RIS 283584) en zal in oktober 2015 opnieuw worden geïnformeerd over de voortgang in dit dossier.

Dienstverlening en voorzieningen

Participatiewet

Met de invoering van de Participatiewet zijn gemeenten verantwoordelijk voor een nieuwe doelgroep: de arbeidsbeperkten. Van deze groep bepaalt de gemeente met een loonwaardemeting op de werkplek wat hun loonwaarde is. Werkgevers krijgen een loonkostensubsidie voor het verlies in arbeidsproductiviteit tot het wettelijk minimumloon WML.

Arbeidsbeperkten die volgens een indicatiestelling van het UWV vanwege fysieke of psychische beperkingen niet zelfstandig het wettelijk minimumloon kunnen verdienen tellen mee voor de garantiebanen (banenafpraak Sociaal Akkoord 125.000 banen voor arbeidsbeperkten). De gemeente wil in de periode 2015 t/m 2018 1.600 arbeidsbeperkten plaatsen. Het eerste half jaar heeft in het teken gestaan van het vormgeven van een goede samenwerking en afstemming met het UWV, met name met betrekking tot de indicatiestellingen en inzet van voorzieningen. Bovendien is de wetgeving in de eerste helft van 2015 nog gewijzigd: burgers kunnen zich nu uit eigen beweging tot het UWV melden voor een indicatie. In de 2e helft 2015 zullen de eerste arbeidsbeperkten worden geplaatst. Het college neemt zelf ook haar verantwoordelijkheid, door in deze coalitieperiode minimaal 100 garantiebanen te realiseren bij de Buurtserviceteams.

Voor arbeidsbeperkten die zoveel begeleiding of aanpassingen van de werkplek nodig hebben dat dit van een reguliere werkgever niet mag worden verwacht, bestaat de mogelijkheid om nieuw beschut werken in te zetten. De indicatiebepaling gebeurt door het UWV. Er is een proeftuin beschut werken in de regio van start gegaan waarin gemeenten en UWV samen ervaring opdoen met het advies indicatie beschut werken. Besluitvorming over het werkgeverschap en de arbeidsvoorwaarden is in voorbereiding. De doelstelling is dat 200 plaatsingen in deze coalitieperiode gerealiseerd worden.

Uitkeringsgerechtigden met een grote afstand tot werk worden toegeleid naar vrijwilligerswerk, voor een deel als voorbereiding op re-integratie, of verrichten mantelzorg.

Mensen kunnen zelf naar passend vrijwilligerswerk zoeken via www.DenHaagDoet.nl, of daarbij worden ondersteund op de vrijwilligerspunten die gevestigd zijn bij de servicecentra XL. De gemeente werkt hierin samen met PEP en de Haagse welzijnsorganisaties. Aan uitkeringsgerechtigden die niet bereid zijn vrijwilligerswerk te doen legt de gemeente de tegenprestatie op. Dit betreft door de gemeente opgelegde werkzaamheden die de uitkeringsgerechtigde gedurende zes maanden 8 uur per week moet verrichten. Hiervoor heeft de gemeente een afspraak met een partner in de stad. In de eerste helft van 2015 heeft de gemeente nog geen tegenprestatie hoeven inzetten.

Collegeprogramma 10.000 banen

In de eerste helft van dit jaar zijn de agenda's gepresenteerd waarmee we in de komende periode meer mensen aan het werk willen helpen, en ruimte voor kennis, innovatie & ondernemerschap willen creëren. Daarmee wordt bijgedragen aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat voor mensen en bedrijven en geven we invulling aan de ambitie om 10.000 nieuwe banen te creëren (RIS 281390).

Drieduizend van deze banen zijn specifiek voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De banen zijn geen doel op zich, maar maken deel uit van een bredere aanpak om meer kansen te bieden op werk voor inwoners van de stad die nu geen werk hebben. Vijf agenda's geven hier richting aan: "Jeugdwerkloosheid", "Nieuwe kansen in innovatief en sociaal ondernemerschap" (o.a. Social Return), "Meer werk bij de gemeente Den Haag", "Inzetbaarheid vergroten" en "Ouderen duurzaam aan de slag". De inzet is de overige 7.000 banen te laten ontstaan in kansrijke economische sectoren, waaronder vrede en recht, 'finance and legal', security delta, toerisme (incl. zakelijk toerisme).

In de eerste helft van 2015 is al veel in het werk gesteld om de gestelde doelen te kunnen realiseren. We zijn veel en constructief in gesprek met werkgevers om afspraken te maken over de inzet van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Dat doen we bij de banenafpraak, maar ook bij beschut werk en banen die voortkomen uit Social Return. De gemeente neemt hierin ook zelf haar verantwoordelijkheid. Daarom is besloten om voor 260 werklozen betaalde banen bij de Buurtserviceteams te realiseren en deze mensen in gemeentelijke dienst te nemen, waarvan 100 medewerkers vanuit de doelgroep van de banenafpraak.

In regionaal verband is het Regionaal Werkbedrijf (met daarin werkgevers, werknemers en de overheid) opgericht om de banenafpraak voor de regio te realiseren, werkgevers daarbij te ondersteunen en stevig te monitoren. Door samen te werken in de regio maken we gebruik van de schaalgrootte en wordt de economische kracht van de regio Haaglanden en de Metropoolregio versterkt. Tijdens een Werktop eind september willen we met werkgevers en andere partners in de stad een 'Lokaal Sociaal Akkoord' sluiten, waarmee we de ambitie om meer kansen op werk te creëren verbreden naar de werkgevers in de stad en de actie-agenda voor de komende jaren verder invullen.

Jeugdwerkloosheid

Het aantal Haagse jongeren met een bijstandsuitkering laat ook de eerste helft van 2015 nog een licht stijgende lijn zien: 2551 jongeren op 1 juli 2015 ten opzichte van 2.215 in januari 2015 (bron: SZW, 18 tot 27 jaar).

In het afgelopen half jaar is via het Aanvalsplan Jeugdwerkloosheid hard gewerkt aan het bestrijden van de jeugdwerkloosheid. Dat gebeurt via vier pijlers: meer jongeren naar school, meer jongeren naar werk, meer ondersteuning op maat voor kwetsbare jongeren en meer jongeren in de wijk met toekomstperspectief.

Middels de Sluitende Aanpak is intensief en integraal samengewerkt met onderwijs en Voortijdig Schoolverlaten (dienst OCW) bij de aanpak van werkloosheid onder de Haagse jongeren. Een belangrijk onderdeel van deze aanpak is preventie; het voorkomen dat jongeren werkloos worden én dat jongeren in de uitkering belanden. Jongeren worden direct geholpen richting school en waar dat niet gaat naar werk. Extra begeleiding wordt geboden door de inzet van sociaal casemanagers en hulpverlenende instanties voor jongeren die nog te veel belemmeringen ondervinden op weg naar school en werk. In het eerste half jaar van 2015 is gewerkt aan Scholing als Voorliggende Voorziening; jongeren die nog naar school kunnen en schoolbaar en leerbaar zijn, krijgen geen uitkering, maar moeten naar school. In het eerste half jaar zijn afspraken gemaakt met PrO/VSO-scholen voor een soepele overgang van laatstejaars scholieren naar de arbeidsmarkt. Daarnaast zetten we in op wijktrainees en extra BBL- en stageplekken bij de gemeente.

Naast preventie wordt op uiteenlopende manieren hard gewerkt aan de bestrijding van de jeugdwerkloosheid in nauwe samenwerking met onder andere werkgevers, regiogemeenten, uitzendbureaus en welzijnsorganisaties. Het doel voor 2015 is ambitieus: minimaal 1.250 jongeren worden richting school of werk begeleid, waarvan minimaal 1.000 jongeren uit de uitkering. Intussen zijn er in de eerste helft van 2015 bijna vierhonderd jongeren uitgestroomd naar school en werk. Daarnaast zijn nog eens bijna 150 jongeren via het project Sluitende Aanpak (pré-bemiddelingsteam) richting werk of school begeleid, voordat zij een uitkering kregen. In de tweede helft van het jaar verwachten we meer jongeren naar school of werk te kunnen begeleiden, mede op basis van extra acties, zoals de jongerenbanenmarkt Boost Your Future en het feit dat geprofiteerd zal worden van de afspraken rond nieuwe doelgroepen als PrO/VSO. Bovendien zal de start van het nieuwe schooljaar in de tweede helft van 2015 leiden tot extra toeleiding naar school. Op basis hiervan is de prognose dat dit jaar tussen de 1.150 en 1.250 jongeren naar school of werk worden begeleid, waarvan tussen de 900 en 1.000 uit de uitkering.

Social return

In januari 2015 zijn de nieuwe beleidsregels vastgesteld en is een nieuw registratiesysteem geïntroduceerd. Hiermee is er verbeterd inzicht in welke doelgroepen profiteren van de Social Return afspraken, de omvang van de werkzaamheden en de betrokken bedrijven. Het nieuwe beleid biedt ook ruimte om co-creatief Social Return in te zetten. Hiermee is de aanpak Social Return verder geprofessionaliseerd. In de regio zijn afspraken gemaakt om het Social Returnbeleid beter op elkaar af te stemmen. Dit zorgt voor eenduidigheid richting de werkgevers en vergemakkelijkt de regionale samenwerking. Over heel 2014 zijn er 651 plaatsingen gerealiseerd. De verwachting is dat het aantal plaatsingen van 2014 dit jaar zal worden overtroffen.

De voortgang van het collegeprogramma 10.000 banen en Werk en Inkomen (incl. Social Return), wordt uitgewerkt in de halfjaarlijkse rapportages, conform de toezegging aan de raad. De eerste rapportage over 2015 kan de raad na het najaar tegemoet zien.

Sociale werkvoorziening

Sinds januari 2015 is er met ingang van de Participatiewet geen nieuwe instroom in de sociale werkvoorziening meer mogelijk. Het gevolg hiervan is dat het SW-werknemersbestand gestaag afneemt. De mensen die eind 2014 nog op de SW-wachlijst stonden, vallen voor een deel onder de verantwoordelijkheid van de gemeente (bijstandsgerechtigden en niet-uitkeringsgerechtigden) en voor een deel onder die van het UWV (WW, Wajong en WIA). UWV geeft aan dat met alle personen van haar doelgroep is gesproken. De gemeente heeft met iedereen met een bijstandsuitkering op de wachlijst gesproken en hen beoordeeld op arbeidsvermogen. Zij hebben of krijgen een passend aanbod binnen de gemeentelijke dienstverlening. De niet-uitkeringsgerechtigden zullen de tweede helft van dit jaar door de gemeente gesproken worden. Zittend sw-personeel is werkzaam onder de cao-sw en wordt begeleid bij de ontwikkeling van het arbeidsvermogen. Waar dat kan emancipeert het personeel door aangepast werk bij een privaat bedrijf of een andere private of publieke organisatie.

Armoedebeleid

De gemeente heeft armoedebeleid dat beschermt waar het moet en activeert waar het kan. We ondersteunen de meest kwetsbare doelgroepen gericht.

Kinderarmoede

Met de beschikbare extra middelen van 1 mln. euro kan in 2015 een groter aantal kinderen van ouders met lage inkomens winterkleding aanschaffen. Daarvoor verstrekt de gemeente subsidie aan Leergeld. Met de uitbreiding van de doelgroep voor winterkleding wordt verder tegemoet gekomen aan de wensen van betrokken kinderen en hun ouders, en aan de adviezen van de Kinderombudsman. Door de kinderen zelf een stem te geven, komt de gemeente tegemoet aan het gestelde in artikel 12, lid 2 van het Verdrag inzake de rechten van het kind. De samenstelling van het Haags kindpakket 2015 is als volgt:

- Gratis Voorschool voor peuters met een Ooievaarspas die door achterstanden op deze voorziening zijn aangewezen;
- Gratis bibliotheekpas voor alle kinderen;
- Volledige vergoeding van een te kiezen sport of culturele activiteit en zwemlessen via de Ooievaarspas;
- Attributen voor sport (inclusief zwemmen) en cultuur via Leergeld;
- PC en fiets voor schoolgaande kinderen via Leergeld;
- Tegemoetkoming in de ouderbijdrage voor leerlingen met een Ooievaarspas, zodat deze leerlingen aan het buitenschoolse programma kunnen deelnemen;
- Een schoolspullenpas gekoppeld aan de Ooievaarspas, zodat leerlingen de extra benodigde materialen voor school kunnen aanschaffen;
- Winterkleding voor de Voedselbankgroep en voor kinderen van ouders met bijstand.

Ondersteuning chronisch zieken en gehandicapten met een kleine beurs

Chronisch zieken en gehandicapten met een inkomen tot 150% van het sociaal minimum kunnen ter compensatie van aannemelijke meerkosten € 125,- ontvangen. Waar mogelijk worden bij de gemeente bekende rechthebbenden direct aangeschreven en wordt een vooraf ingevuld aanvraagformulier opgestuurd. De eerste verstrekking zijn inmiddels gedaan.

Binnen de collectieve zorgverzekering is de eigen bijdrage huishoudelijke hulp, ondersteuning en begeleiding meeverzekerd tot een maximaal bedrag van € 400 per huishouden per jaar. Ook dit komt ten laste van het budget voor ondersteuning chronisch zieken en gehandicapten.

Vernieuwingen Ooievaarspas

Als onderdeel van de Ooievaarsregelingen startte een nieuw initiatief: de digitaliseringscampagne voor ouderen. Vooral voor ouderen met een smalle beurs is de afstand tot digitale communicatie nog groot, terwijl het juist voor deze groep zo belangrijk is. Het kan immers de zelfredzaamheid en sociale betrokkenheid vergroten. De gemeente Den Haag wil hier een helpende hand bieden. Ook de vernieuwde website van de Ooievaarspas is tijdens de opening van de campagne gepresenteerd om het aanbod van de pas optimaal toegankelijk te maken.

Collectieve, aanvullende zorgverzekering voor minima

De aanvullende verzekering is op een aantal punten uitgebreid. Zo is de verschuldigde eigen bijdrage aan het CAK voor maatschappelijke ondersteuning ook verzekerd. De eigen bijdrage voor huishoudelijke hulp was al opgenomen. De onderhandelingen over een nieuw contract per 1-1-2016 zijn volgens planning in een afrondend stadium.

Versterken maatwerk bijzondere bijstand

In 2015 zijn nieuwe beleidsregels bijzondere bijstand van kracht. Hierin staat het leveren van maatwerk bij bijzondere kosten centraal. Bij aanvragen die hier aanleiding toe geven zijn burgers uitgenodigd voor een gesprek. Er wordt hierbij breder gekeken: niet alleen het oplossen van het urgente (financiële) knelpunt krijgt de aandacht, maar ook het voorkomen van een herhaling van deze kosten.

Versterken schuldhulpverlening

De wijzigingen in het proces om schuldhulpverlening breder toegankelijk te maken, zijn grotendeels geïmplementeerd. Bij de reguliere instroom helpen groepsgewijze voorlichting en Workshop Administratie Sorteren de burger bij het indienen van de aanvraag. Hij krijgt ondersteuning bij het ordenen van de administratie en het opstellen van een overzicht van alle schulden. Tijdens de kortdurende stabilisatietrajecten wordt het huishoudboekje op orde gebracht. Hierdoor worden de doorlooptijden korter bij het opzetten van een schuldregeling. Ook biedt dit product ondersteuning voor mensen die (nog) niet in aanmerking komen voor schuldregelen. In 2016 evalueren wij de nieuwe werkwijze.

De Rekenkamer deed ook onderzoek naar de schuldhulpverlening. De aanbevelingen worden meegenomen bij de actualisering van het beleidsplan. Naar verwachting wordt die in het vierde kwartaal van 2015 naar de Raad gestuurd.

Ook was er extra aandacht voor de dienstverlening aan ZZP-ers. In het project “Uitvalpreventie” krijgen ZZP-ers bij het Haags Ondernemershuis begeleiding bij het op orde brengen en houden van hun zakelijke en privé-huishoudboekje. Ook worden zij gecoacht op ondernemersvaardigheden. Zij leren hun inkomsten uit het bedrijf te optimaliseren, zodat de kans op armoede vermindert. Verder startte een proef waarin de afdelingen Zelfstandigen en Schuldhulpverlening nauw met elkaar samenwerken. Vaak zijn er belemmeringen waardoor een schuldregeling voor ZZP-ers met problematische schulden nog niet mogelijk blijkt. Door de expertise van beide afdelingen samen te brengen, kan een advies op maat worden gegeven. Het uitgangspunt van zowel het project als de proef is dat ZZP-ers met een levensvatbaar bedrijf zoveel mogelijk actief blijven.

Voorkomen is beter dan genezen. De gemeente vindt schuldpreventie daarom belangrijk. Er zijn al veel reguliere preventieve activiteiten (Haagse minimabeleid, gratis administratie- en budgetteringscursussen, voorlichting “Hoe word je rijk?” op scholen, inzet schuldhulpmaatjes etc.). Daarnaast werden het afgelopen halfjaar met Haag Wonen, Staedion en Vestia nieuwe afspraken gemaakt. Zij gaan huurders met een dreigende huisuitzetting eerder aanmelden bij de gemeente. Dit scheelt gemiddeld twee maanden, zodat de huurachterstand minder oploopt. Ook sloot de gemeente aan bij de Verwijsindex Schuldhulpverlening (VISH). Die zorgt ervoor dat gerechtsdeurwaarders ervan op de hoogte zijn dat iemand zich in een schuldhulpverleningstraject bevindt. Dit kan administratie- en incassokosten voorkomen.

2.8 Zorg en Welzijn

Op 1 januari 2015 is de Wmo 2015 van kracht met nieuwe taken en verantwoordelijkheden voor de gemeente. Het doel is om alle Haagse burgers zo lang mogelijk op eigen kracht deel te laten nemen aan de samenleving. De overgang vanuit de AWBZ is beheerst verlopen. Aanpassingen en verbeteringen zijn waar nodig doorgevoerd. Voortdurend worden de werkprocessen en ICT-systemen tegen het licht gehouden om mogelijke verbeteringen op te sporen en door te voeren.

Vrijwilligerswerk

Participeren in de samenleving vindt in belangrijke mate ook plaats door het doen van vrijwilligerswerk. Zo wordt de stad levendig met actieve en zelfredzame burgers. Het vrijwilligerswerk geniet dan ook bijzondere aandacht. In dat verband is het Actieprogramma Informele zorg 2015-2018 opgesteld. Om het vrijwilligerswerk te bevorderen zijn diverse activiteiten ingezet:

- 24 vrijwilligersorganisaties hebben een aanvraag ingediend voor de subsidieregeling Stimuleren Vrijwillige Inzet ten behoeve van het werven, trainen en beter organiseren van het vrijwilligerswerk. Zij hebben het keurmerk 'Goed Geregeld' aangeboden gekregen. Via PEP hebben 150 vrijwilligersorganisaties een adviesgesprek ontvangen en 23 organisaties hebben aanvullende ondersteuning gekregen in de vorm van een maatwerktraject of interim coördinator;
- er is (extra) geïnvesteerd in vrijwillige voorzieningen zoals de Boodschappen-begeleidingsdienst, de wijkbussen, projecten gericht op hulp bij administratie en eenzaamheid, de modernisering van de Burenhulpcentrale en de ontwikkeling van een toolbox ter bevordering van het vrijwilligerswerk binnen de jeugdzorg;
- de Haagse Uitdaging en de Social Club Den Haag zijn gestart om de maatschappelijke bijdrage vanuit bedrijven te stimuleren.

Buurthuis van de Toekomst

Een Buurthuis van de Toekomst (BvdT) is een ontmoetingsplaats in de wijk die multifunctioneel wordt gebruikt en waar wijkbewoners terecht kunnen voor maatschappelijke activiteiten. Inmiddels kent Den Haag 44 Buurthuizen van de Toekomst. Dit jaar en de komende jaren staan in het teken van ondersteunen van deze Buurthuizen van de Toekomst ten einde doorgroei tot een zelfstandig voortbestaan mogelijk te maken. De ondersteuning waarvoor de extra incidentele middelen worden ingezet, bestaat o.a. uit de Impulsregeling Buurthuis van de Toekomst, een jaarprogramma gericht op de uitwisseling van inhoudelijke kennis en ervaring, vier ondersteuningstrajecten en de online marktplaats. Daarnaast wordt ingezet op een lichte groei in het aantal BvdT. Hiervoor zijn inmiddels bij twee stadsdelen een inspiratieavond bij een cultuuranker georganiseerd en zijn twee gebiedsscans ingezet bij accommodaties die in aanmerking komen als BvdT.

Emancipatie

In juni 2015 is het Actieprogramma Emancipatie 2.1 door het college vastgesteld. Het actieprogramma richt zich op vrouwen-, mannen- en Lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's) - emancipatie. Belangrijke onderwerpen zijn de maatschappelijke participatie van met name geïsoleerde vrouwen, het vergroten van de rol van de man in de mantelzorg, de positie van transgenders en de relatie tussen het emancipatiebeleid en de aanpak Huiselijk Geweld. Daarnaast vonden de volgende acties plaats:

- ruim 850 bezoekers hebben op 8 maart deelgenomen aan de viering van de Internationale Vrouwendag. Op het festival is de Kartiniprijs uitgereikt aan het project Schilderswijk Moeders en de nieuwe visitatiecommissie Emancipatie geïnstalleerd;
- 12 vrouwen zijn bij The Hague Executive Campus gestart met een ontwikkeltraject voor hoogopgeleide vrouwen met het als doel een grotere doorstroming van vrouwen naar de top;

- het project ‘Sociale acceptatie van LHBT’s in sportwereld’ is gestart. Hierbij werken tien grote Haagse teamsportverenigingen samen met inzet van de expertise van de John Blankenstein Foundation;
- het project Tour d’Amour is van start gegaan. Met inzet van een trainer worden bewoners en het personeel van tien zorginstellingen bewust gemaakt en voorgelicht over de positie van LHBT’s in deze instellingen

Mensen met een beperking

Participatie van burgers met een beperking wordt bevorderd door het voeren van inclusief beleid. Inclusief beleid is beleid dat rekening houdt met de verschillende mogelijkheden en beperkingen van mensen. Het resultaat van een inclusieve benadering is dat algemene voorzieningen ook beschikbaar zijn voor mensen met een beperking. In dat verband zijn de volgende activiteiten uitgevoerd waarvoor o.a. de incidentele middelen t.b.v. gehandicaptenfonds is ingezet:

- het toetsen op toegankelijkheid en fysiek toegankelijk en bereikbaar maken van openbare ruimten (bij de stranden) en van Wmo-voorzieningen, zoals de Servicepunten. Waar nodig zijn medewerkers getraind om mensen met een beperking correct te bejegenen;
- in februari vond een bijeenkomst plaats voor Hagenaars met een beperking om hen nader te informeren over de ontwikkelingen van de Wmo, Participatiewet en Jeugdwet in Den Haag. Meer dan 120 bezoekers kwamen op deze bijeenkomst af;
- er is een digitaal platform “divers Den Haag” opgezet voor organisaties op het terrein van zorg, welzijn en onderwijs die cultuursensitief beleid binnen hun organisatie (willen) voeren;
- in april vond een expertmeeting plaats met professionals en belangenbehartigers op het gebied van mensen met een beperking. Doel van deze bijeenkomst was het inventariseren van trends, ontwikkelingen en behoeften t.b.v. het formuleren van het beleid ten behoeve van mensen met een beperking voor de periode 2015-2018.

Mantelzorg

Mantelzorgers zijn onmisbaar bij de ondersteuning. Voorkoming van overbelasting bij mantelzorgers is dan ook essentieel:

- de website www.respijtwijzerdenhaag.nl wordt door meer dan 900 unieke bezoekers per maand geraadpleegd. Via deze website kunnen professionals en mantelzorgers direct respijtzorg in Den Haag aanvragen. Dit gaat om zowel de vrijwillige- als de professionele respijtzorg;
- de Taskforce Mantelzorg (wijkverpleegkundigen, ouderenconsulenten) heeft in de eerste helft van 2015 488 mantelzorgers begeleid. De Taskforce Mantelzorg heeft de taak om (potentieel) overbelaste mantelzorgers te vinden en te helpen;
- er zijn 1.688 PEP-passen uitgegeven aan mantelzorgers.

De extra structurele middelen voor mantelzorg (Coalitieakkoord) wordt in 2015 en 2016 ingezet t.b.v. de ontwikkeling van de zorgcoöperatie.

Servicepunten

Dertien wijkcentra met een Servicepunt XL zijn op 1 januari 2015 geopend in bestaande welzijnsaccommodaties. Bij de Servicepunten XL kan een bezoeker naast hulp bij www.denhaag.nl/servicepuntsociaal, ook hulp krijgen bij het vinden van vrijwilligerswerk, bij de administratie en financiën, contact leggen met de Burenhulpcentrale of een gesprek aanvragen met een maatschappelijk werker. Ook zijn er in de Wijkcentra cliëntondersteuners die helpen met het maken van een persoonlijk plan als een bezoeker het moeilijk vindt om de hulpvraag concreet te maken, beperkt inzicht en overzicht heeft over problemen en mogelijke oplossingen, of hulp nodig heeft bij het maken van keuzes. Zeven bestaande accommodaties zijn verbouwd tot een herkenbaar Servicepunt XL. De rest volgt in de tweede helft van 2015.

Maatschappelijk hulpverlening

Het algemeen maatschappelijk werk (AMW) maakt deel uit van alle sociale wijkzorgteams en de jeugdteams die per 1 januari 2015 van start zijn gegaan. Daarnaast is de reguliere hulpverlening van het AMW gehandhaafd in de wijkcentra met Servicepunt XL. Door de bereikbaarheid van het AMW op de Servicepunten, online via www.hulponlinedenhaag.nl en door de inzet van de cliëntondersteuners, kunnen burgers direct geholpen worden en zijn er geen wachtlijsten.

Vervoersvoorzieningen ouderen en gehandicapten

De Taxibus is eind 2014 Europees aanbesteed. Deze aanbesteding heeft geleid tot een overeenkomst met Connexxion als nieuwe vervoerder per 1 juni 2015. De overgang van oude vervoerder HTM naar Connexxion is met wat kleine hobbels toch succesvol te noemen. Connexxion heeft 106 nieuwe personeelsleden voor deze klus aangenomen. Het merendeel hiervan zijn oud-HTM werknemers, dan wel onderaannemers van de HTM en 40% van het nieuwe personeel is geworven middels Social Return in samenwerking met het Werkgeversservicepunt.

Hulp bij het Huishouden

De gemeente krijgt voor hulp bij het huishouden (HH) minder geld van het rijk, deze korting loopt per 2015 op naar 40%. De gemeente kiest er voor deze bezuiniging zo veel mogelijk zacht te laten landen, door hier structureel en incidenteel geld voor uit te trekken. In 2014 daalde het aantal mensen in Den Haag dat HH ontving licht. Deze daling werd veroorzaakt door een afname van het aantal persoonsgebonden budgetten (PGB's) naar aanleiding van de 100%-controle op de rechtmatigheid van de besteding. In de eerste helft van 2015 is er een lichte stijging van het aantal klanten HH, zowel voor zorg in natura als in PGB.

Maatwerkvoorziening Ondersteuning

Sinds 1 januari 2015 is de gemeente verantwoordelijk voor de begeleiding van burgers die beperkingen ondervinden bij het (zelfstandig) deelnemen aan de samenleving. Met de commissiebriefven Voortgangsbericht Maatwerkvoorziening Ondersteuning op 24 februari (RIS 281027), 1^e kwartaalrapportage Wmo 2015 op 18 mei (RIS 282701) Laatste stand van zaken Maatwerkvoorziening ondersteuning op 7 juli (RIS 283925) en Verlening Contracten MvO (RIS 284744) is de Raadscommissie Samenleving al geïnformeerd over de voortgang.

Het budget voor de maatwerk ondersteuning (inclusief de bijbehorende vervoersvoorziening) bedraagt ruim € 46 miljoen (inclusief de bijbehorende vervoersvoorziening en een verrekening met het budget voor maatschappelijke opvang ten behoeve van mensen die langer thuis wonen). De voorzichtige verwachting is dat dit jaar ongeveer € 40 miljoen hiervan besteed zal worden. Ondersteuning kan worden geboden via een persoonsgebonden budget (PGB) of in natura (ZIN). Nog niet alle leveranciers van de zorg in natura zijn ingegaan op het verzoek van de gemeente om op andere wijze te declareren (zolang i-Wmo in Den Haag nog niet goed werkt). Daarom geeft de realisatie van de zorg in natura nog geen reëel beeld. Om toch een beeld van de uitputting van het budget te kunnen geven, zijn de te verwachten kosten berekend op basis van de geldigheidsduur van de lopende indicaties en de verdeling over de doelgroepen die gebruik maken van ondersteuning. Hierbij zijn een aantal aannames gedaan, bijvoorbeeld een verzilveringspercentage van 90%. Voor ondersteuning via een persoonsgebonden budget zien we dat de uitputting van het budget op dit moment iets hoger is dan verwacht in de begroting. Hierover wordt u in de 2e kwartaalrapportage Wmo 2015 nader geïnformeerd.

Beschermd wonen

Met de invoering van de WMO 2015 is Den Haag als centrumgemeente verantwoordelijk voor het beleid, de toegang, het toezicht en de uitvoering van de voormalige AWBZ-functie 'Beschermd Wonen'. Daarbij gaat het om het bieden van onderdak en begeleiding aan mensen met een psychiatrische aandoening, die (tijdelijk) niet in staat zijn, zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving. Op 1 januari 2015 waren 1.749 burgers in Beschermd Wonen geplaatst en ontvangen zij zorg. In de eerste helft van 2015 zijn 126 cliënten in zorg genomen. In dezelfde periode zijn 87 cliënten uitgestroomd als

gevolg van vertrek uit de zorg, verhuizing, overstap naar een andere aanbieder (en andere voorziening) of overlijden. Voor de uitvoering van Beschermd Wonen hebben 24 instellingen een subsidiebeschikking ontvangen. Daarnaast is het mogelijk dat burgers die in aanmerking komen voor Beschermd Wonen gebruik maken van een PGB.

2.9 Jeugd

Het college heeft het concept-beleidskader Jeugd 2015-2018 voor inspraak vastgesteld. Na het verwerken van de reacties uit de inspraakperiode zal het programma zo spoedig mogelijk ter bespreking worden aangeboden aan de leden van de Raad. Tevens heeft de Raad inmiddels de Voortgangsrapportage Jeugdhulp eerste halfjaar 2015 ontvangen (RIS 286329). Die rapportage is gebaseerd op de meest actuele cijfers, waarvan een deel na het opstellen van het halfjaarbericht beschikbaar is geworden.

Bij de uitvoering van het jeugdbeleid is er veel contact met kinderen, jongeren, jongvolwassenen, hun ouders/verzorgers en met mensen die werken met en voor de Haagse jeugd. Overleg en inspraak zijn cruciaal voor een succesvol beleid dat breed wordt gedragen. In 2014 en 2015 is samen met kinderen, jongeren, ouders en professionals op verschillende manieren het gesprek gevoerd over de afgelopen beleidsperiode en de ambities voor de toekomst. Zo zijn er diverse sessies geweest en een grote inspirerende bijeenkomst op 23 april 2015. Daarbij is nadrukkelijk de mening van de jeugd zelf gevraagd. Hoe willen zij benaderd worden? Wat zijn voor hen belangrijke ontwikkelingen? De sessies met de doelgroepen, partners, interne en externe belanghebbenden hebben naast feedback ook veel ideeën opgeleverd, die in de nota zijn verwerkt.

Preventief jeugdbeleid

Jeugdparticipatie

Honderden vrijwilligers hebben zich woensdag 10 juni ingezet om van de Buitenspeeldag 2015 een onvergetelijke middag voor kinderen te maken. In Den Haag waren 42 straten afgesloten. Kinderen konden hier van stoep tot stoep spelen. Ook op tien stadsboerderijen konden kinderen naar hartenlust spelen. De activiteiten daar hadden veelal een groen tintje.

Jeugdgezondheidszorg GGD Haaglanden

De Jeugdgezondheidszorg 0-18 jaar wordt uitgevoerd door GGD Haaglanden en Jong Florence. Er wordt nauw samengewerkt met de jeugdteams, allen gezamenlijk onder de vlag van het CJG. In 2015 is verder toegewerkt naar een integraal CJG aanbod met een doorlopende lijn van preventie tot zorg (en weer terug), in de dienstverlening van 0-18 jaar, en door samenwerking met partners van -9 maanden en tot 26 jaar. Het Basis Aanbod Preventie (sinds 2015, voorheen basispakket & maatwerk) biedt JGZ de professionele ruimte het contactschema in 2016 te herzien en zonodig opnieuw in te richten.

Transformatie van de jeugdhulp

Met de eerste voortgangsrapportage Jeugd (Q1 RIS282568) is de gemeenteraad geïnformeerd over de huidige stand van zaken met betrekking tot de invoering van de jeugdwet en zijn de eerste resultaten van de - in oprichting zijnde - jeugdhulpmonitor gepresenteerd. Voortgangsrapportages volgen in oktober (t/m Q2) en december (t/m Q3). In februari 2016 presenteren wij een jaarrapportage. Met enorm veel inzet en betrokkenheid is de eerste maanden na de transitie doorgewerkt aan de verdere (her)inrichting van het regionale en Haagse jeugdstelsel. Veel kan en moet nog verbeterd worden, maar dankzij de inzet van velen, is een goede eerste stap gezet op weg naar verbeterde jeugdhulpverlening in Den Haag.

Jeugdteams

De Jeugdteams zijn nog volop in ontwikkeling. Zij hebben intussen wel veel gezinnen in begeleiding (1.934 gezinnen op peildatum 31 maart). Ervan uitgaande dat een deel hiervan anders bij de tweedelijnszorg terecht zou zijn gekomen, kunnen we voorzichtig spreken van een verschuiving van zware naar lichte zorg. Het is echter moeilijk om dit in deze fase cijfermatig inzichtelijk te maken. Positief is dat een derde van de aanmeldingen bij de jeugdteams van de ouders zelf komt (33%). Ook huis- en jeugdartsen weten de jeugdteams te vinden (20%). De samenwerking tussen het jeugdteam en

het primair onderwijs (PO) krijgt vorm via de JGZ en de verbinding met het schoolmaatschappelijk werk (smw). Voor alle basisscholen is een gezinscoach beschikbaar als contactpersoon. Via deze weg kan het smw snel overleggen en zo nodig begeleiding uit het jeugdteam krijgen of toeleiden naar gespecialiseerde zorg. Verder wordt er in 2015 ook gewerkt aan intensievere samenwerking tussen politie en jeugdteams. Op dit moment wordt al vanuit vier jeugdteams een gezinscoach gedeeltelijk afgevaardigd op het politiebureau om zorgvragen van de politie rond gezinnen op te pakken of mee te nemen naar het jeugdteam. Voor verdere uitrol van deze succesvolle samenwerking, zijn de gemaakte werkafspraken in juni bekrachtigd in een samenwerkingsovereenkomst tussen de gemeente Den Haag (CJG-jeugdteams) en de politie.

Specialistische Jeugdhulp wonen en verblijf

Op peildatum 31 maart 2015 zaten 29 Haagse jeugdigen gesloten geplaatst, hiervan 10% op vrijwillige basis. In 2014 was sprake van totaal 102 Haagse jeugdigen in gesloten jeugdzorg – ten opzichte van 174 in de regio - (36 meisjes en 66 jongens). Of er sprake zal zijn van een verschuiving in 2015 is nog niet aan te geven op basis van deze cijfers. Voor 2015 zijn wel minder intramurale bedden ingekocht. In plaats van bedden zijn deze omgezet naar Bijzondere intensieve ambulante trajecten.

Publieke taken in de jeugdhulp

Het aantal Haagse kinderen in het gedwongen kader is in 2014 (1.408) met 13% gedaald ten opzichte van 2013 (1.225). Er zijn nog geen definitieve cijfers voorhanden of deze dalende lijn zich in 2015 voortzet. Begin 2015 werd de gemeente Den Haag verrast met wachtlijsten bij Veilig Thuis (voorheen Advies- en Meldpunt Kindermishandeling) vanuit 2014. Hiertoe zijn taskforces ingericht om kinderen waar nodig snel naar passende hulp te leiden. U bent hierover begin maart geïnformeerd (RIS 281225).

Ouderbijdragen individuele voorzieningen en opvang jeugdhulp

Indien jongeren tijdelijk in een intramurale voorziening zijn opgenomen, vervallen de verzorgingskosten in de thuissituatie. Op basis hiervan heeft de wetgever bepaald dat in dergelijke gevallen een ouderbijdrage aan de orde is. Wij vragen geen ouderbijdrage voor Jeugdhulp en Jeugd-GGZ aan ouders met een kind dat alleen naar de dagbegeleiding gaat. Dit vanwege de ervaring dat ouders vanwege die ouderbijdrage minder snel hulp vragen voor hun kind. Ook staat niet vast dat een verblijf in de dagopvang dermate kostenbesparend is voor ouders, dat een ouderbijdrage aan hen kan worden gevraagd.

2.10 Ontwikkeling Buitenruimte

Ontwikkeling Buitenruimte

De Kust Gezond

Om Scheveningen Bad een impuls te geven is in deze collegeperiode € 20 miljoen beschikbaar voor uitvoeringsmaatregelen: € 18 miljoen als investeringsimpuls voor de buitenruimte in Scheveningen Bad en € 2 miljoen voor de Stadsentree Scheveningen. Inmiddels is begonnen met de uitwerking van het programma om de buitenruimte aanzienlijk te verbeteren. Ook is een klankborggroep ingesteld. De projecten zullen deze college-periode worden gerealiseerd.

Stadsentrees

In december 2014 bent u per commissiebrief (RIS 279664) geïnformeerd omtrent de plannen om de stadsentrees van de stad te verbeteren. Hiervoor wordt in deze collegeperiode € 12 mln. beschikbaar gesteld. Het gaat om de omgeving van Centraal Station, de Haagse Loper, de Koekamp, de Stadsentree A12, het Station Hollands Spoor, de Loper Oude Centrum, Beatrixkwartier/Laan van NOI, Scheveningen en Rotterdamse Baan/Binckhorst.

Inmiddels is de voorbereiding van de Stadsentrees bij Den Haag CS en de Loper Oude Centrum gestart. De projecten zullen deze college-periode worden gerealiseerd.

Oude Centrum

Een van de belangrijke stadsentrees is de loper Hollands Spoor-Oude Centrum. In de route van Hollands Spoor naar de Binnenstad is op bepaalde delen de afgelopen jaren veel verbeterd. De route is echter niet af: niet duidelijk herkenbaar en onvoldoende aantrekkelijk. De verbinding van Hollands Spoor naar de binnenstad is cruciaal voor het Oude Centrum en een aanjager voor het gebied. De voorbereiding van de verbetering van deze verbinding is inmiddels gestart. De projecten zullen deze college-periode worden gerealiseerd.

Binckhorst

Nieuwe middelen uit het coalitieakkoord 2014-2018 maken investeringen in de buitenruimte van het gebied mogelijk. Daarbij wordt ingezet op de omgeving van de 3 havens: Poolsterhaven, Fokkerhaven en Binckhorsthaven. Het bestemmingsplan Binckhorst NW is ter inzage gelegd. Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de drie havens opgestart en projectopdrachten vastgesteld. De projecten zullen nog deze college-periode worden gerealiseerd.

Pleinen

In 2015 beginnen we met het omvormen van belangrijke pleinen in onze wijken tot prettige ontmoetingsplekken voor buurtbewoners. Samen met bewoners en ondernemers maken we van de pleinen een aantrekkelijke verblijfsplek met meer groen en ruimte voor terrassen, reuring en ontmoeting.

In de periode 2015-2017 krijgen in totaal acht pleinen een opknapbeurt. Het gaat hierbij om de volgende pleinen: Kerkplein, Anna Blamanplein, Alphons Diepenbroekhof, Kamperfoelieplein, Stuyvesantplein, Almeloplein, Simon Carmiggelthof, Paleisstraat. De uitwerking van de aanpak per plein volgt in 2015 en verder (RIS 282210). De herinrichtingen van het Kerkplein, Anna Blamanplein, Alphons Diepenbroekhof en Kamperfoelieplein zijn inmiddels in voorbereiding. De uitvoering hiervan zal starten in 2016.

Grote Marktstraat

De Grote Marktstraat wordt een winkelboulevard met internationale allure, sfeer en kwaliteit. In 2014 is het overgrote deel van de nieuwe bestrating en het plaatsen van het straatmeubilair uitgevoerd. Het laatste deel, vanaf de Wagenstraat-Grote Markt, is eind juli van dit jaar opgeleverd. Dit gedeelte was uitgesteld wegens de werkzaamheden bij Sijthoff-City. De aanbesteding van de verlichting heeft in 2014 niet tot het gewenste resultaat geleid. De raad is in januari 2015 geïnformeerd over het vervolgtraject. Het aanbrengen van de verlichting staat nu gepland voor het eerste kwartaal van volgend jaar.

Straatreiniging

Participatiewet

Per 1 januari 2015 is de Participatiewet ingegaan. Conform het coalitieakkoord en het Aanvalsplan Werkgelegenheid heeft het college van B&W op 28 april 2015 besloten om in dat kader 260 vegers in gemeentelijke dienst te nemen. Het gaat om 160 participatiebanen en 100 garantiebanen (RIS 282250 en RIS 282829). De 260 vegers nemen de plek in van 400 leerwerkbanen en krijgen een plek binnen de buurtserviceteams, die in aantal teruggaan van 60 naar 48 teams. De eerste medewerkers worden in de tweede helft van 2015 in dienst genomen.

Een regie op schoon

De veegwerkzaamheden worden in Den Haag uitgevoerd onder regie van het Haags Veegbedrijf. Als regievoerder bepaalt het Haags Veegbedrijf de inzet van de organisaties die in de uitvoering op straat actief zijn: het HWB/PT, Omnigroen en het Haags Veegbedrijf. De buurtserviceteams worden samengesteld uit de drie organisaties.

Uitvoeringsplan Schoon

Dankzij de inzet van het veegpersoneel en andere partners in de keten zoals communicatie, participatie en handhaving, is de stad gedurende het eerste half jaar van 2015 schoongehouden op een 8 gemiddeld. Ook is in samenwerking met alle betrokken partijen hard gewerkt aan een vervolg op het uitvoeringsplan Operatie Schoon. In het nieuwe uitvoeringsplan worden de geplande acties voor de komende jaren beschreven. Hierbij staat de keten van schoon centraal. Binnen de keten van schoon houden we als gemeente de basis op orde, zetten we ons in om betrokkenheid te creëren bij gebruikers van de buitenruimte en handhaven we strikt op overtredingen. Een goede afstemming tussen deze drie elementen is van belang om een optimaal resultaat te bereiken. Het nieuwe uitvoeringsplan is naar verwachting in het 3^e kwartaal gereed.

Onderhoud straten, wegen, pleinen

Groot wegonderhoud

In de eerste helft van het jaar is een aantal groot onderhoudswerken afgerond. Dit betreft o.a. de Prinsessewal, de Haringkade, de Parallelweg en de Pomonalaan en omgeving waarbij tevens werk-met-werk is gemaakt. Het vervangen van het asfalt van de Segbroeklaan tussen de Fahrenheitstraat en de Goudenregenstraat is op dit moment in uitvoering. In augustus 2015 is gestart met de aanpak van Groen van Prinsterenlaan. Daarbij wordt het wegonderhoud gecombineerd met een herinrichting.

Bestek elementenverharding

In de eerste helft van het jaar is het aanbestedingstraject van het nieuwe elementenbestek opgestart. Het streven is om de aanbesteding januari 2016 af te ronden.

Straatmeubilair

Het planmatige onderhoud van straatmeubilair vindt in 2015 plaats in acht wijken van de stad. Tegelijkertijd met het onderhoud aan het straatmeubilair wordt de direct omliggende openbare ruimte op orde gebracht.

Verlichting wegen

Het aantal storingen aan de openbare verlichting is in de eerste helft van 2015 ten opzichte van dezelfde periode in het vorig jaar met 8% afgenomen tot 3.300 storingen.

In april 2015 is het nieuwe bestek aanleg en onderhoud openbare verlichting in uitvoering genomen. Dit betekent dat in Den Haag nog maar drie aannemers, ieder in hun eigen perceel, werkzaamheden aan de openbare verlichting uitvoeren.

In 2015 wordt het vervangen van de bestaande gele verlichting door energiezuinigere witte verlichting voortgezet. In de eerste helft van 2015 zijn in het kader van planmatig onderhoud zo'n 400 armaturen vervangen. Dit jaar is gekozen om de prioriteit te geven aan het versneld vervangen van verouderde voedingskasten, de verwachting is dat in 2015 ongeveer 60 verouderde kasten vervangen worden.

Bij de vervanging van de riolering liften de kabelprojecten t.b.v. de openbare verlichting mee. Eerder dit jaar is de Vogelwijk Fase 4 afgerond, hier is 4 km kabel gelegd. De Heesterbuurt is in uitvoering, hier wordt 2,2 km kabel gelegd. Later dit jaar wordt het riool vervangen rond het Mecklenburgplein en de Archimedesstraat. Bij het Mecklenburgplein wordt 0,5 km kabel gelegd en bij de Archimedesstraat e.o. wordt 1,3 km verouderde kabel vervangen.

Speelvoorzieningen:

Van de 20 geplande speelobjecten die verbeterd worden zijn er 7 in de eerste helft van 2015 opgeleverd, waaronder speelcluster Laakweg en Spaarwaterveld fase 1. Het restant kan naar verwachting in de tweede helft van het jaar worden gerealiseerd.

In deze collegeperiode besteden we € 0,3 mln. per jaar extra aan speelvoorzieningen. De uitwerking vindt plaats door de stadsdelen in afstemming met gebruikers, ouders en verzorgers. De afgelopen jaren hebben uitgewezen dat zorgvuldige en succesvolle participatietrajecten over het algemeen meer voorbereidingstijd in beslag nemen.

Gladheidsbestrijding

In de eerste maanden van 2015 is 28 keer gestrooid. Afgelopen winter was qua beleving een relatief zachte winter. De winter kenmerkte zich echter door onvoorspelbare temperatuurswisselingen binnen 24 uur, waardoor er relatief vaak gestrooid is.

Afvalverwijdering

Ondergrondse restafvalcontainers (ORAC's)

ORAC's zorgen ervoor dat de huisvuilzakken van straat verdwijnen en dragen bij aan een schonere stad. In het eerste half jaar van 2015 zijn 283 ORAC's geplaatst, daarnaast is in juni de 4.444^{ste} ORAC in gebruik genomen. Voor verschillende wijken in de stad zijn definitieve plaatsingsplannen vastgesteld. In februari is door de Raad het "Vierde programma ondergrondse restafvalcontainers; 1.000 extra" vastgesteld (RIS 280886), deze zullen in 2016 en 2017 worden geplaatst.

Gescheiden afvalinzameling

In het eerste halfjaar van 2015 is de voorbereiding van een nieuw huishoudelijk afvalplan gestart. In dit nieuwe huishoudelijk afvalplan worden doelstellingen opgenomen voor gescheiden afvalinzameling. Verder zullen ook de aspecten: schone stad en service voor de Hagenaar aan bod komen. Het nieuwe huishoudelijk afvalplan wordt eind 2015 aan uw raad aangeboden.

Afvalbrengrstation Uitenhagestraat

De eerste helft van 2015 is gebruikt voor de voorbereiding van de aanbesteding. Het afvalbrengrstation is een pilot project voor innovatief aanbesteden en contractvorming op basis van een contract volgens Uniforme Administratieve Voorwaarden voor Geïntegreerde Contractvormen (UAV-GC-contract). Eind juni 2015 is gestart met de niet openbare Europese aanbesteding van het contract. Het definitief

ontwerp wordt na aanbesteding verder uitgewerkt door de aannemer. Naar verwachting zal de bouw in het 2e kwartaal 2016 starten. In verband met de beoogde fasering van deze werkzaamheden wordt rekening gehouden met een opening van het afvalbrenghstation eind 2016/begin 2017.

Leefbaarheid

In april 2015 is de nota Handhaving Buitenruimte aan uw raad aangeboden. (RIS 281916). Er is dit jaar geïnvesteerd in de opbouw van een tactisch centrum en uitbreiding van de capaciteit. Het tactisch centrum zorgt voor meer effectiviteit van de handhaving door middel van informatie gestuurd werken. De voorbereidingen zijn getroffen om ook de komende jaren extra handhavers aan te trekken en in te zetten in de stad.

Openbaar groen

Tot en met april is met 735 bomen meer dan de helft van de geplande 1.300 bomen (vervanging) aangeplant. De voorbereiding voor de uitvoering van het populierenvervangingsplan is nagenoeg gereed. De benodigde vergunningen worden aangevraagd en de communicatie opgestart.

Het grootste deel van de projecten voor het groot onderhoud in het wijk- en buurtgroen zijn in voorbereiding voor uitvoering in het najaar en winter. Circa 30% is in het afgelopen voorjaar al uitgevoerd.

De renovatie van Madestein start in 2015. Het oostelijk deel van park Madestein, Het Scharnier, is aangemeld als één van de zes subsidieaanvragen bij de provincie Zuid- Holland in het project "Van Zee tot Zweth" (RIS 283365).

Ecologie

Op veel plaatsen in de stad bevinden zich watergangen met beschoeide oevers. Hierdoor is geen natuurlijke overgang van oever naar water aanwezig. Onze stadsnatuur is gebaat bij een meer natuurlijk profiel zodat vissen, amfibieën en vogelsoorten betere overlevingskansen hebben. Dit jaar worden op verschillende locaties in de stad natuurvriendelijke oevers aangelegd. Het aantal m² en de aanlegkosten worden op dit moment in kaart gebracht, in september zal hier meer duidelijkheid over zijn.

Internationaal park en andere grote groengebieden

Momenteel is de parkvisie Internationaal Park in voorbereiding. Eind 2015 wordt deze vastgesteld. De visie is gericht op een periode van 15 jaar. Tevens zullen maatregelen voor de korte termijn worden benoemd.

Samen met de extra impuls uit het coalitieakkoord van € 0,5 mln. voor het Internationale Park krijgen het groen, de paden en de zitplekken in de Scheveningse Bosjes een grondige onderhoudsbeurt, waarmee dit gebied een aantrekkelijk onderdeel van de internationale zone wordt.

Recreatieve Voorzieningen

Strandbeleid

Het gebruik van het strand verandert door de jaren naarmate de wensen en behoeften van bezoekers veranderen. Met de kustversterkingswerkzaamheden, de aanleg van de nieuwe boulevard en de verbetering van de natuurwaarden van het Westduinpark is een flinke kwaliteitsslag gemaakt in het kustgebied en het directe achterland. Dit jaar wordt een herijking van de regels voor het gebruik van het strand, vastgelegd in de Nota Strandbeleid 2008, voorbereid. Het nieuwe strandbeleid zal met Haagse Kracht -samen met bewoners, ondernemers, gebruikers, sporters en overige belanghebbenden - worden vormgegeven. Het streven is het nieuwe beleid voor het strandseizoen van 2016 vast te stellen.

Strandhuisjes

Momenteel loopt het vergunningentraject voor de plaatsing van de strandhuisjes bij Kijkduin. Naar verwachting is dit eind 2015 afgerond en worden de strandhuisjes bij de start van het strandseizoen 2016 in gebruik genomen.

Dierenwelzijn

In 2015 is € 50.000 extra budget (zie coalitieakkoord) voor dierenwelzijn toegekend. Hiermee is een campagne ontwikkeld om Hagenaars te stimuleren om dieren uit de opvang te halen, waarbij de koppeling is gemaakt met verantwoord huisdierenbezit. De campagne gaat dit najaar van start. In de gebieden Uithof en Madestein zijn 38 vleermuiskasten opgehangen en de bunker in het Bunkerbosje bij Arendsdorp is voorzien van een speciale deur met invliegopening voor vleermuizen. Op deze manier kunnen vleermuizen ongestoord overwinteren.

Onderhoud Bruggen, viaducten en tunnels

De eerste tranche van grootschalige vervangingen verwoord in het MJPK 2012-2014 (RIS 181230) is in het eerste kwartaal vrijwel afgerond. Daarbij is met de vervanging van de Mauritsbrug ook het doorvaarbaar maken van de Dr. Kuypersdam gerealiseerd. Op 12 juni zijn deze bruggen opengesteld voor het verkeer.

Het MJPK voor de periode 2015-2017 is afgelopen voorjaar vastgesteld (RIS 280591) en er is een aanvang gemaakt met de in dat plan opgenomen vervangingsprojecten.

Eind dit jaar wordt gestart met de vervanging van het resterende gedeelte van de Veenkade. De Touissantkade is uitgesteld vanwege nader onderzoek.

De vervanging van de Haringkade wordt voor het einde van 2015 afgerond. De voorbereiding voor de kademuurvervanging aan de Dunne Bierkade is gestart.

De voorbereiding van de renovatie van de Koningstunnel wordt gestart, met als doel om in mei 2019 aan de nieuwe wetgeving op het gebied van tunnels te kunnen voldoen.

In de tweede helft van 2015 wordt het onderzoek naar de toekomstige verkeersfunctie van het Schenkviaduct, in relatie tot de bereikbaarheid van de binnenstad en leefbaarheid van de Rivierenbuurt afgerond. Vanuit diverse perspectieven (verkeerskundig, economisch, milieukundig, ruimtelijk) worden verschillende vernieuwingsvarianten onderzocht. Uit constructief en materiaal onderzoek is inmiddels gebleken dat het Schenkviaduct zonder noemenswaardige ingrepen nog zeker 25 jaar mee kan.

Binnenwateren

Veel Hagenaars en toeristen maken gebruik van de Haagse binnenwateren. Met de maatregelen uit de nota Binnenwater faciliteren we het recreatief gebruik van het water. Dit is zichtbaar in opstapplaatsen voor rondvaarten, aanmeervoorzieningen, bebording en remmingwerken. Recent is de opstapplaats Hilton/Panorama Mesdag en Koekamp ingericht, is bebording aangebracht voor het Sloepen netwerk Haaglanden en zijn remmingwerken vernieuwd bij de Herenburg, de Mauritsbrug en de dr. Kuiperbrug.

Riolering en waterzuivering

De uitvoering van het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) 2011-2015 is nagenoeg afgerond. Volgens schema wordt in de GRP-periode 2011-2015 75 km riool vervangen en circa 20 ha. verhard oppervlakte afgekoppeld. Het is de verwachting dat deze opgave eind 2015 gehaald en zelfs iets overtroffen worden. De noodzakelijke rioolvervangingen vinden zoveel mogelijk gebiedsgewijs plaats, waarbij afstemming wordt gezocht met andere onderhoudswerkzaamheden ("werk met werk") en herinrichtingsplannen. Het grootste werk van de afgelopen jaren, de rioolvervanging Vogelwijk, nadert met de vierde en laatste fase ook voltooiing.

In 2015 worden in samenwerking met de buurgemeenten grootschalige herberekeningen van het watersysteem uitgevoerd en onderzoek gedaan naar de actuele toestand van alle beheerobjecten. Deze berekeningen leiden tot een nieuw GRP voor de periode 2016-2020, dat eind 2015 ter vaststelling aan de raad wordt voorgelegd.

Haagse Markt

Doel van de herstructurering van de Haagse Markt is, om in samenwerking met belangenorganisaties van marktcoöplieden, een nieuwe, aantrekkelijke en gezonde markt te realiseren die aansluit bij de eisen en wensen van deze tijd. In juni is gestart met de laatste fase. De oplevering van de volledig vernieuwde markt geschiedt conform planning op 31 oktober 2015. Medio oktober zal tevens de evaluatie van de vernieuwde regelgeving (marktverordening, marktreglement en sanctiebeleid) gereed zijn.

2.11 Economie, Internationale stad en Binnenstad

Internationale stad

Den Haag is in de wereld de vestigingsplaats en ontmoetingsplaats voor Vrede en Recht. Die positie willen versterken. Wij startten daarom dit jaar een Programma Internationaal, dat extra impulsen geeft aan de ontwikkeling van de Internationale Stad van Vrede en Recht. Het programma kent drie hoofdlijnen:

- Wij intensiveren onze inspanningen voor de acquisitie van internationale organisaties, NGO's en bedrijven;
- Wij versterken onze economische kracht en concurrentievermogen door investeringen in slimme allianties, innovatie en kennis;
- Wij versterken het internationale profiel en de internationale positie van onze stad o.a. door city marketing, internationale belangenbehartiging en een internationale mediastrategie.

Acquisitie

Wij spannen ons voortdurend in voor acquisitie van internationale organisaties, NGOs, ambassades en kennisinstellingen. Daarnaast wordt actief ingespeeld op innovaties binnen het segment vrede en recht, zoals Big Data for Humanities en Arbitrage. Dankzij deze inspanningen zullen zich naar verwachting dit jaar ten minste één internationale organisatie en twaalf NGO's in Den Haag vestigen.

Kennis en Innovatie

In het kader van afspraken tussen Campus Den Haag en de gemeente is een viertal duale promotieprogramma's mogelijk gemaakt. Deze deeltijdprogramma's zijn gericht op promovendi die in combinatie met hun beroepspraktijk promotieonderzoek verrichten. Eén van deze programma's gaat over het verbreden en verdiepen van de internationale strategie van Den Haag.

Internationale profilering en positionering

Wethouder KIJO bracht begin april een bezoek aan New York en Washington D.C., waar zij deelnam aan de jaarlijkse conferentie van de American Society of International Law (ASIL). Bij het Brookings Instituut hield zij een toespraak over de rol van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. De burgemeester nam eind mei samen met o.a. Madeleine Albright deel aan een paneldiscussie van het Chicago Forum on Global Cities, waarin de groeiende invloed van steden in de wereld centraal stond.

Dit jaar doen 100 (internationale) studenten mee aan de World Class The Hague. Dit voorjaar kregen de studenten 7 lezingen en werkbezoeken aangeboden, allen gerelateerd aan de thema's Vrede en Recht en Veiligheid. Gastsprekers waren o.a. Ab van der Touw (CEO, Siemens Nederland), Ahmet Üzümcü (DG OPCW) en Madeleine Albright (voormalig minister Buitenlandse Zaken Verenigde Staten).

Draagvlak in de stad

Dit voorjaar zijn er in de Haagse stadsdelen 22 evenementen georganiseerd om Hagenaars en Internationals met elkaar te verbinden en te informeren over Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht.

Economie

Het college zet in op het versterken van de Haagse economie en wil de transitie die deze doormaakt in de juiste banen leiden. Hiervoor zijn in het coalitieakkoord op verschillende onderwerpen intensiveringen afgesproken. Uiteraard vinden ook de bestaande reguliere werkzaamheden doorgang, zoals beleidsontwikkeling en de dienstverlening en advisering aan ondernemers.

Zeehavens

De haven van Scheveningen is een belangrijke motor voor de Haagse economie. De bedrijvigheid en het toerisme in en rond de haven zijn belangrijk voor de werkgelegenheid in de stad. De komende periode wordt gewerkt aan versterking van de economische en maritieme functie van de haven. Naast een economisch pijler is de haven ook een unieke cultuurdrager voor de stad ("Scheveningen haven, is en blijft haven", RIS 281550). De kademuren langs de Pijp zijn hersteld en de kademuur in de derde haven is (goed afgestemd op aankomst van de Volvo Ocean Race) vervangen. In de eerste helft van 2015 is de calamiteitensteiger vernieuwd. De consultatie voor het vernieuwen van de Werkhaven is afgerond. De toevoeging van twee extra gangways (incl. toegangsregistratie en verlichting) is uitgevoerd. Er vindt een studie plaats naar de mogelijkheden om het Noordelijke en Zuidelijke havengebied te verbinden.

Industrieschappen

Het Industrieschap de Plaspoelpolder (IPP) richt zich in 2015 op de uitgifte van de laatste kavels op bedrijventerrein Wateringse Veld. In de 2e helft van 2015 wordt een gronduitgifte verwacht. Vlak voor de zomer in 2015 is door het IPP overeenstemming bereikt met de gemeente Den Haag over de verkoop van een deel van de N-kavel ten behoeve van de aanleg van de Rotterdamsebaan. Ook is een gronduitgifte in de Landtong in Rijswijk, project Harbour Village (bedrijfsruimte voor het MKB) in voorbereiding. In Helix Businesspark (kantoorvilla's in Ypenburg) zijn twee etages verhuurd c.q. verkocht.

De Harnaschpolder is een gemeenschappelijke regeling tussen de gemeenten Midden-Delfland en Den Haag. In 2014 hebben de twee gemeenten overeenstemming bereikt over het nieuwe businessplan waarin de uitgangspunten voor de samenwerking en programmering zijn vastgesteld. Nog circa 42 ha. bedrijventerrein is uitgifbaar (inclusief enkele woonwerkkavels). Uitgifte van 6 ha. staat gepland in 2015 en er zijn mondelinge overeenkomsten voor uitgiften in 2016. Eind 2015 zal de A4 zijn doorgetrokken, waarmee het bedrijventerrein beter bereikbaar wordt. Het terrein is straks van twee kanten ontsloten aan een snelweg. Deze ontwikkelingen hebben eraan bijgedragen dat er nu met meerdere potentiële afnemers gesprekken worden gevoerd, waarvan een aantal in een vergevorderd stadium.

Citymarketing

Het eerste half jaar van 2015 heeft de gemeente samen met partners in de stad diverse activiteiten ondernomen om Den Haag te profileren als aantrekkelijke stad. Hiervoor zijn per doelgroep specifieke middelen ingezet die variëren van online en offline media tot het aanbieden van marketingmateriaal dat door Haagse partijen kan worden gebruikt wanneer zij de stad promoten. Onderzoek toont aan dat dergelijke activiteiten een positief effect hebben op het imago van de stad. Zo heeft een steeds grotere groep mensen een positief beeld van de stad en vindt een steeds grotere groep dat Den Haag haar positie als Internationale Stad van Vrede en Recht waarmaakt (met name inwoners). Ook internationale congressen en evenementen zoals de Global Conference on Cyberspace, de Volvo Ocean Race en het WK Beachvolleybal hebben de stad het afgelopen halfjaar mogelijkheid gegeven om zich internationaal te presenteren. Naast de lopende activiteiten is begonnen om samen met partners in de stad de aanpak voor de komende jaren te ontwikkelen. In de loop van dit jaar zal een concreet plan hiertoe door het college worden gepresenteerd aan de raad.

Stedelijke economie

Acquisitie en relatiebeheer

We hebben geïnvesteerd in een internationaal concurrerend vestigingsklimaat: internationale bereikbaarheid (ook digitaal), aantrekkelijke woonmilieus, internationaal onderwijs, hoogwaardig cultuur-, recreatie- en sportaanbod en een excellente quality of life. De gemeente heeft accountmanagers voor alle belangrijke economische sectoren en clusters zoals bijvoorbeeld zakelijke dienstverlening en The Hague Security Delta.

Dienstverlening

Samen met de Kamer van Koophandel worden de mogelijkheden verkend om 'webinars' te organiseren voor de in de stad gevestigde MKB'ers en ZZP'ers. In 2015 bevindt het project Red Tape (lastenverlichting en verlaging administratieve regeldruk) zich in een afrondend stadium. Hiermee is vrijwel alle lucht uit de Haagse autonome regelgeving verdwenen. De gemeente Den Haag blijft continu in gesprek met de rijksoverheid rond regelgeving in medebewind om ook via deze weg de Haagse ondernemers meer ruimte te bieden om te ondernemen. De incidentele verlaging van de bovengrondse precario wordt in 2016 doorgezet en per 1 januari 2017 wordt de bovengrondse precario volledig afgeschaft. De OZB-vrijstelling voor startende ondernemers wordt voortgezet.

Creatieve stad

De komende jaren wordt prioriteit gelegd bij het versterken van het economisch vestigingsklimaat voor startups en creatief talent.

- Met de subsidieregeling 'Creatieve Makerlabs Den Haag' stimuleert de gemeente bedrijvigheid en wordt de zichtbaarheid van de labs naar ondernemers en het publiek vergroot. Elf Haagse partijen hebben financiering ontvangen waarmee ze ruimte voor experiment hebben gekregen. Nieuwe ontmoetingen liggen vaak ten grondslag aan nieuwe (innovatieve) samenwerkingen. Om deze cross overs te stimuleren wordt de kleinschalige subsidieregeling 'Meetups voor de Impact Economy' ontworpen die later dit jaar zal worden gelanceerd.
- Op 30 september wordt het programma 'The Hague Impact Economy' op het Ondernemersplein gelanceerd. Dan is ook het platform www.impactcity.nl online met interviews, verhalen en evenementen over Haagse innovaties van startups. Ook geeft het toegang tot een database met Haagse startups.
- Om als stad aantrekkelijk te kunnen zijn voor startups en talent is het essentieel een cultuur van innovatie en creativiteit aan te jagen en crossovers te stimuleren. Seepje, Greenfox en Privacy op Internet mogen zich de Haagse Vernieuwers 2015 noemen. Zij wonnen de wedstrijd tussen de beste innovaties op het gebied van internationale veiligheid, energie, klimaat en voedsel. Op 15 september start de wedstrijd Haagse Vernieuwers 2016. Opscaling van de beoogde verdienmodellen vormt een belangrijk component van deze challenge.
- Om het innovatieve profiel van Den Haag versterken wordt inhoudelijk en soms ook financieel bijgedragen aan verschillende toonaangevende events zoals de Border Sessions, EXPO in Milaan en Today's Art – Bright Collisions. Op 24 september vindt WTHX#2 plaats. Professionals uit de wereld van vrede, recht en veiligheid komen op de Pier samen met creatieven, programmeurs, techneuten, ontwerpers, kunstenaars en filosofen. Mogelijke oplossingen voor problemen van morgen - met thema's vrede, rechtvaardigheid en veiligheid - als uitgangspunt staat op WTHX
- Om een aantrekkelijke vestigingsplek voor startups te zijn is een goed functionerende investeringsinfrastructuur onmisbaar. Accelerators en incubators helpen met hun netwerk van investeerders en mentoren de kansrijke startups met coaching en financiering. Met ondersteuning vanuit het programma worden inmiddels een vijftal accelerators mede mogelijk gemaakt. Een voorbeeld hiervan is het Peace Informatics Lab (Centre for Innovation en Campus Den Haag, Universiteit Leiden).
- Om interactie en samenwerking te stimuleren vinden maandelijks bijeenkomsten plaats waar in Den Haag gevestigde accelerators elkaar ontmoeten. In samenwerking met HiiL is het traject 'Creative City The Hague – connecting the creative sector to innovative justice projects' ontwikkeld en hebben zes workshops plaatsgevonden.
- Omdat investeerders regelmatig aan startups vragen om zich in de buurt te vestigen is belangrijk dat Den Haag zich ontwikkelt tot een hotspot voor impactinvestors. In lijn met deze ambitie heeft in mei de eerste editie van de Impact Capital Summit plaatsgevonden in het Vredespaleis.

Impuls diverse winkelstraten en wijkeconomie

Om Den Haag als winkelstad te versterken is dit jaar het Actieprogramma Winkelstad (RIS281552) vastgesteld. Hierin is aangegeven waarin de gemeente de € 6 mln. uit het coalitieakkoord voor deze collegeperiode investeert. Het programma is in uitvoering. Er wordt gewerkt aan de volgende actiepunten: beleidsvorming en winkelplanning, ondersteuning collectieven, branchering en leegstand, smart shopping, gebiedsgerichte acties en winkelstraatmanagement, openbare ruimte en bereikbaarheid, dienstverlening. De Nota Markten, Straathandel en Kiosken is vastgesteld in het College. Voor de Appelstraat/Vlierboomstraat wordt een actieplan opgesteld. Winkelstraatmanagement is actief in Laak en Loosduinse Hoofdstraat. Het College heeft de aanpak Noordeinde vastgesteld. Vanuit het Haags Retailpunt worden Bedrijveninvesteringszones (BIZ) en winkeliersverenigingen ondersteund en het smart shopping-programma uitgerold.

Congressen en uitbreiding convention bureau

Het college heeft voor de versterking van de congresfunctie een extra bedrag van gemiddeld € 1,75 mln. per jaar gereserveerd tot en met 2018. We verwachten dit jaar de personele uitbreiding van The Hague Conventionbureau af te ronden. In april is een interim directeur gestart met het vormgeven van een salesstrategie en opstarten van nieuwe activiteiten. Zoals het opzetten van een nieuw partnerprogramma, ambassadeursprogramma, subsidieprogramma en website voor het conventionbureau. Daarnaast worden plannen gemaakt hoe er meer congressen uit Duitsland en Engeland geacquireerd kunnen worden. Een lijst van de 100 belangrijkste congressen binnen de economische clusters van Den Haag wordt opgesteld om deze de komende jaren naar Den Haag toe te halen.

Kenniseconomie en innovatie

In 2015 is de Agenda Kenniseconomie opgesteld en gepresenteerd. Deze Agenda vormt een propositie aan partners in de stad en de regio om verder te werken aan de economische transitie van Den Haag. De inzet is daarbij gericht op het versterken van de economische structuur via de clusters Vrede en Recht, The Hague Security Delta, Finance en Legal, IT/TECH en Energie. Kansrijke ontwikkelingen liggen ook in de verbindingen (cross overs) tussen deze clusters, zoals Smart City, big data voor toepassingen bij vraagstukken rond vrede en recht en arbitrage. Nieuwe thema's als Food, Water en Zorg worden daarbij ook verkend.

Kansen voor west

Het nieuwe programma Kansen voor West is op 1 april 2015 van start gegaan. De prioriteiten in dit programma zijn innovatie, koolstofarme economie (minder CO2) en het tegengaan van tweedeling in de stad. Centraal in het programma Kansen voor West 2 staat het zorgen voor meer banen, vooral in het MKB.

The Hague Security Delta (HSD)

De gemeente en HSD-partners ontwikkelen het Project Integrale Gebiedsbeveiliging Internationale Zone. We breiden de HSD-Campus, het landelijk innovatiecentrum voor veiligheid in het Beatrixkwartier, uit tot 3.700 m2 (eind 2015) en onderzoeken de haalbaarheid voor een verdere uitbreiding van de Campus naar het gebouw van ministerie SZW.

IT/Tech (Smart City)

Complexe vraagstukken in grootstedelijke context vragen om geïntegreerde oplossingen. Technologische ontwikkelingen bieden daarbij enorme mogelijkheden. Daarom is het afgelopen half jaar de samenwerking met partners KPN, Stedin, Siemens, TNO, Campus Den Haag en de Haagse Hogeschool geformaliseerd middels het sluiten van een intentieovereenkomst. De kaders waarbinnen Smart City projecten worden vormgegeven zijn zodoende bepaald en vastgelegd in de Road Map Smart City .

Fonds economische structuurversterking

Bij het coalitieakkoord is het Fonds economische structuurversterking ingesteld voor € 20 mln.

Het belangrijkste uitgangspunt voor investeringen vanuit het Fonds is dat de structuur van de Haagse economie wordt versterkt. Belangrijke functie van het fonds is de mogelijkheid in te kunnen spelen op de kansen die de huidige transitie van de Haagse economie en economische topsectoren en clusters bieden. Inmiddels hebben drie projecten een bijdrage ontvangen, optellend tot een totaalbedrag van circa een half miljoen euro: de Connectivity Accelerator (een programma om versnelde groei van kansrijke startup's te realiseren), het Valorisatieprogramma Deltatechnologie & Water (proeftuin voor kust- en waterbeheer in Scheveningen Haven) en Big Data for Peace & Humanity (ontwikkeling van Den Haag als kennishub op het snijvlak van big data, vrede & recht en ICT).

Een fors aantal aanvragen is in voorbereiding voor onttrekking in 2015 of begin 2016. Dit betreft onder andere projecten in het kader van Smart City, The Hague Security Delta, The Hague Hearing Center, de voorgenomen vestiging van de master Engineering, Policy & Analysis van de TU Delft en een storting in het Proof-of-Concept fonds UNIQ (met o.a. de provincie Zuid Holland, de gemeente Rotterdam en de drie regionale universiteiten). Deze investeringen tellen, inclusief reeds toegekende projecten, op tot een te verwachten bedrag van circa € 3 mln. euro.

2.12 Sport

Algemeen

In het eerste half jaar van 2015 is het nieuwe sportbeleidskader voor de langere termijn ontwikkeld. Dit is gebeurd in een interactief proces waarbij Haagse sport-, welzijns-, zorgorganisaties en bedrijven zijn betrokken, maar ook landelijke organisaties en experts. De nota *'Den Haag sportief in beweging, Sport maakt Den Haag sterker 2015-2030'* is op 2 juli jl. door de gemeenteraad vastgesteld. In de nota worden 13 ambities uitgewerkt op drie niveaus: talent voor de stad, talent voor de wijk, talent voor de sportvereniging.

Sport- en spelaccommodaties

De Sportcampus Zuiderpark is een gezamenlijk initiatief van de Haagse Hogeschool, ROC Mondriaan en de gemeente voor de realisering van een (top)sport- en onderwijsvoorziening. De sportvoorzieningen bestaan uit een topsporthal, een dubbele breedtesporthal, een turnhal, een beachhal, een dojo, danszaal en vier gymzalen. Het onderwijscluster bestaat uit een doorlopende leerlijn van MBO (ROC Mondriaan, Sport en Bewegen), HBO (Haagse Hogeschool, academie voor sportstudies) en universiteiten (TU Delft, VU Amsterdam). De eerste paal van de Sportcampus is op 26 maart 2015 door bestuurders van de drie partijen geslagen. Tevens is in het voorjaar de Europese aanbesteding voor de sportinstallaties afgerond en gegund aan BOSAN. Vanaf april 2015 is de tweede fase van de herontwikkeling in het Zuiderpark gestart, bestaande uit de aanleg van voetbalvelden (inclusief enkele in kunstgras), een multifunctioneel veld voor tennis en hockey en een beachcourt. Tevens is het eerste deel van een nieuwe parkeervoorziening (165 parkeerplaatsen) aangelegd.

Brede impuls combinatiefuncties

De gemeente investeert in kennismaking met sport dicht bij huis voor kinderen en jongeren door de inzet van combinatiefuncties op scholen, sportverenigingen en pleintjes. Op 89 scholen in het primair onderwijs en 16 scholen in het voortgezet onderwijs zijn samen met 55 sportverenigingen naschoolse sportactiviteiten georganiseerd. Hierdoor konden kinderen en jongeren met ruim 20 takken van sport kennismaken door middel van naschoolse clinics en toernooien. Ook waren er 28 buurtsportcoaches en sportleiders actief op 33 pleintjes. In totaal zijn 82 fte combinatiefuncties aangesteld.

Sportstimulering

Om de minimaal 18.000 Hagenaars die onvoldoende bewegen en daardoor gezondheidsrisico's lopen te bereiken, investeert de gemeente in sportstimuleringsprojecten om volwassenen, senioren en kwetsbare groepen zoals Hagenaars met een beperking of met overgewicht te verleiden te gaan sporten. De inspanningen voor 2015 liggen goed op koers. Voor jeugd en jongeren gaat het om de inzet van vakleerkrachten lichamelijke opvoeding in de bestrijding van overgewicht bij kinderen, het wegwerken van motorische achterstanden bij basisschoolleerlingen en naschoolse programma's speciaal voor VMBO-leerlingen.

Om volwassen Hagenaars te verleiden tot een sportievere leefstijl werkt de gemeente samen met andere Haagse organisaties. De campagne 'het Fitste bedrijf van Den Haag' is in 2015 voortgezet, evenals het gemeentelijke programma voor haar medewerkers 'Fit en gezond op je werk'. De 13 Buurtsportcoaches, actief bij tien sportverenigingen, zetten sportactiviteiten op voor nieuwe ledengroepen als 55-plussers, volwassenen die niet sporten en mensen met overgewicht, waardoor bijna 500 te weinig actieve Hagenaars nu wekelijks sporten. Voor Hagenaars met een beperking zijn de programma's Bewegcoach (loket om vraag en aanbod te matchen) en passende activiteiten bij (reguliere) sportverenigingen voortgezet. Om Hagenaars met een verstandelijke beperking te bereiken is structureel een buurtsportcoach aangesteld om sport bij 3 zorginstellingen (Middin, Philadelphia en Gemiva-SVG-groep) mogelijk te maken.

Maatschappelijke functie sportverenigingen

De sportvereniging is de ontmoetingsplek bij uitstek waar Hagenaars actief kunnen zijn en hun steentje kunnen bijdragen aan de samenleving. De gemeente Den Haag ziet graag dat sportverenigingen hun maatschappelijke functie verder uitbouwen en een bredere rol op zich nemen. Daarnaast zijn sportverenigingen weer op tal van onderwerpen ondersteund met advies, met name op de thema's beleid en ledenwerving. In het eerste half jaar zijn er 4 themabijeenkomsten georganiseerd, 3 leergangen gestart en is er een relatiebijeenkomst geweest rondom het WK Beachvolleybal. In Den Haag Zuid Werst is een traject gestart om, samen met de verenigingen, een gezonder voetballandschap te realiseren.

Topsport(evenementen)

Met de Pitstop Volvo Ocean Race en het WK beachvolleybal stond Den Haag in de eerste helft van 2015 in de schijnwerpers van de internationale (sport)wereld. Op 18, 19 en 20 juni vond in de haven van Scheveningen de Pitstop Volvo Ocean Race plaats. De gemeente en de stichting North Sea Regatta hebben de zeven raceboten ontvangen voor een stop van 48 uur. Ruim 120.000 mensen bezochten de haven om de zeilers feestelijk te onthalen, te begroeten en een blik te werpen op de hightech wedstrijdboten. De bijbehorende muziekconcerten zijn door 25.000 mensen bezocht. Meer dan 1.000 Haagse scholieren namen deel aan de side events, zoals boten bouwen, golfsurfen of optimisten varen, etc. Door de combinatie van sport en cultuur is met de ontvangst een nieuwe standaard neergezet voor het organiseren van een succesvolle Pitstop Volvo Ocean Race.

Vanaf 26 juni vond 10 dagen lang het WK beachvolleybal op de Hofvijver plaats. Samen met Rotterdam, Amsterdam, en Apeldoorn zijn de voorrondes georganiseerd op unieke locaties. De opening, halve finales en finales vonden plaats in Den Haag, waar het stadion plek bood aan 5.000 toeschouwers per wedstrijd. In totaal bezochten 48.000 mensen de wedstrijden op de Hofvijver. Naast het hooftoernooi zijn er vele activiteiten georganiseerd, zoals informatieve en sportieve side events, het Haags Beachplein, de (geslaagde) recordpoging voor het grootste toernooi van de wereld met 2.355 spelers. Dit alles werd mogelijk gemaakt door de inzet van 1.000 vrijwilligers. De WK-finale vond plaats in een uitverkocht stadion en werd live op tv gevolgd door 20 miljoen Brazilianen en € 1,1 miljoen Nederlanders.

Groene sportvelden en terreinen

De gemeente streeft naar betere sportvoorzieningen door onder andere nieuwbouw en subsidies aan verenigingen voor verbetering van verenigingsaccommodaties. Door aanleg van kunstgrasvelden en het beschikbaar maken van enkele sportparken ontstaat een betere speelbaarheid en benutting van de sportvelden en kan de capaciteit voor hockey worden vergroot. In het collegeakkoord is voor de periode 2015-2018 jaarlijks € 2 miljoen beschikbaar gesteld voor de aanleg van extra kunstgrasvelden. Om te bepalen waar kunstgras prioriteit heeft worden er meerdere criteria gebruikt. In 2015 is bij de verenigingen BMT, Duno, Futura, Dubbel Zes en Die Haghe een kunstgrasveld aangelegd.

In het voorjaar is er een oplossing gevonden voor de noodzakelijke uitbreiding van het sportareaal in Wateringseveld. Hierdoor kan de uitvoering worden gegeven aan de daadwerkelijke aanleg van een nieuw hockeycomplex en uitbreiding van het voetbalcomplex aan de Noordweg.

2.13 Verkeer en Milieu

Verkeer

Rotterdamsebaan

De voorbereiding van de aanbesteding van het hoofdcontract is in volle gang. De dialoofase met de gegadigden is afgerond. Komende september wordt het werk gegund. Naar verwachting start de hoofdaannemer op 1 januari 2016 met de werkzaamheden.

Stand van zaken van de werkzaamheden buiten het hoofdcontract:

- Het College heeft het ontwerp-bestemmingsplan Molenvlietpark e.o. vrijgeven voor inspraak (2 juni 2015);
- De uitvoering van het bestek ten behoeve van de realisatie van het tijdelijk parkeerterrein Drievliet is gegund en aangevangen;
- Het bestek ten behoeve van de realisatie van de Spoorboogweg en de Binckhorstlaan-Noord is gegund en het werk is aangevangen;
- Gunning en start uitvoering bestek Mercuriusweg-Oost;
- Verleggen kabels en leidingen langs Binckhorstlaan-Noord oneven zijde is gerealiseerd;
- De gebouwen van voormalig Mayfield/KPN en AutoBinck/AutoPalace zijn gesloopt.

Neherkade

Eind 2014 is de onderdoorgang Leeghwaterplein gerealiseerd en bovenliggend tramspoor aangelegd. De tunnel aan het Leeghwaterplein is sinds april 2015 open voor het verkeer. Het project wordt eind 2015 conform planning afgerond.

Maanweg / Saturnusstraat

Om bij de aansluiting van de Maanweg en de Laan van Nieuw Oosteinde (Leidschendam-Voorburg) met de A12 de bereikbaarheid en doorstroming te verbeteren, wordt een pakket aan maatregelen uitgevoerd. De verkeersregelinstallaties en de bewegwijzering worden compleet vernieuwd. Op de Laan van Nieuw Oosteinde in Leidschendam-Voorburg wordt de rijbaan en busbaan richting de A12 omgedraaid. Dit project is inmiddels aanbesteed. Het zwaartepunt van de werkzaamheden ligt in week 34 van 2015 als het gebied inclusief de op- en afrit wordt afgesloten.

Met de nieuwe ontsluiting van deelgebied Binckhaven langs de toekomstige Verlengde Melkwegstraat, die in het kader van de Rotterdamsebaan wordt aangelegd om Binckhaven te ontsluiten, ontstaat een nieuwe entree voor het gebied. De ontwikkelkansen voor de gronden en leegstaand vastgoed, de aanwezigheid van enkele belangrijke trekkers in het gebied en aantrekkingskracht van het gebied op de creatieve sector maakt hier een investering in de openbare ruimte wenselijk.

Een van de ingrepen in de openbare ruimte die in een voorlopig ontwerp is uitgewerkt is daarom gericht op de Saturnusstraat, als hoofdverbinding in de Binckhaven. Uitgangspunt hierbij is met een aantal kleinere ingrepen de kwaliteit en uitstraling van de openbare ruimte van de Saturnusstraat, en hiermee van Binckhaven, te verbeteren. In het eerste half jaar is het project voorbereid. De werkzaamheden vinden van oktober – december 2015 plaats.

Schenkviaduct

In de tweede helft van 2015 wordt het onderzoek naar de toekomstige verkeersfunctie van het Schenkviaduct in relatie tot de bereikbaarheid van de binnenstad afgerond. Vanuit diverse perspectieven (verkeerskundig, economisch, milieukundig, ruimtelijk) worden verschillende vernieuwingsvarianten onderzocht. Uit constructief en materiaal onderzoek is inmiddels gebleken dat het Schenkviaduct zonder noemenswaardige ingrepen nog zeker 25 jaar mee kan.

Wegennet om en in de stad

- Noordwestelijke Hoofdroute: De werkzaamheden op de kruising Fahrenheitstraat-Segbroeklaan zijn gestart. In de eerste helft van 2015 is het traject met de betrokken bewoners in de Denktank afgerond. Voor het trajectdeel Muurbloemweg – Goudsbloemlaan wordt op dit moment het VO uitgewerkt en zal na de zomer de inspraak worden afgerond. Hierna kunnen de eerste onderdelen rond dit trajectdeel worden uitgevoerd.
- Het project aansluiting A4 Leidschendam is in het kader van Beter Benutten afgerond.
- De rotonde Zeesluisweg is opgeleverd in de eerste helft van 2015.
- Er is gestart met een verkeersstudie naar de ontsluiting Scheveningen in samenhang met de plannen voor De Kust Gezond. Voor de kruising Duinstraat/Scheveningseweg is een klankbordgroep met bewoners en ondernemers ingesteld. Er wordt gewerkt aan een ontwerp waarin de doorstroming van autoverkeer, de fiets en het OV wordt gewaarborgd.
- De Nota straten, wegen en lanen is op 15 januari 2015 vastgesteld (RIS 2803030).
- Er is gestart met de voorbereiding van de herinrichting van (een deel van) de Erasmusweg, waardoor het wegprofiel beter in overeenstemming wordt gebracht met de functie van de weg conform de Nota Straten Wegen Lanen.

Verkeersveiligheid

Van de voor 2015 geplande projecten is een groot aantal al uitgevoerd of in voorbereiding:

- Herkenbare en veilige wegbeelden: inrichten Nieboerweg – Duindorplaan, Beeklaan en Fahrenheitstraat (in uitvoering);
- Veiligheid schoolomgeving: De projecten Hoefkade, Anna Bijnslaan en Bouwlustlaan zijn uitgevoerd. De projecten Hengelolaan, Hannemanplantsoen en Koningstraat zijn in voorbereiding.
- Aanpak kleine verkeersknelpunten: De projecten aanpassing Noord West Buitensingel, Limastraat – Laan van Wateringseveld en Bezuidenhoutseweg – Irenestraat zijn in voorbereiding.
- De aanpak Black Spot: Hengelolaan – Berensteinlaan is verschoven naar 2016: de gevolgen van de aanpak zijn voor de bewoners zodanig dat communicatie met de bewoners noodzakelijk is.

In de tweede helft van 2015 zal een nieuwe meerjarenprogramma Verkeersveiligheid (2016 – 2019) worden opgesteld.

Herinrichting Laan van Meerdervoort / Vruchtenbuurt

Nadat alle partijen akkoord zijn gegaan met het nieuwe ontwerp is de aanbesteding van de herinrichting van de Laan van Meerdervoort (Azaleaplein - Thorbeckelaan) gestart. Met het nieuwe ontwerp hoeven de bomen in de middenberm van de Laan van Meerdervoort niet gekapt te worden voor de aanleg van nieuwe parkeerplaatsen.

Het parkeerprobleem in de Vruchtenbuurt wordt opgelost door elders parkeerplekken te creëren. Hiermee is een wens van de bewoners in vervulling gegaan. Op 2 juni 2015 heeft het college de nieuwe, in samenspraak opgestelde plannen vastgesteld (RIS 282907)

Groei aandeel openbaar vervoer

Netwerk Randstad Rail (NRR)

Het programma 'Netwerk RandstadRail' van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag, voorheen het Stadsgebied Haaglanden, vormt de basis van het investeringsprogramma voor het openbaar vervoer. Dit programma bevat een groot aantal infrastructurele werken binnen de Gemeente Den Haag. Deze worden gefinancierd door de metropoolregio. Doel van het programma is het tramnetwerk geschikt te maken voor de verwachte groei van het aantal reizigers. Naast verhoging van de vervoerscapaciteit wordt ook ingezet op een kwalitatieve verbetering van het openbaar vervoer door opwaardering van haltes en voertuigen. De nieuwe tramvoertuigen zijn breder en zwaarder dan de huidige trams en dat vergt aanzienlijke aanpassingen aan de infrastructuur. Inmiddels is een groot deel van de maatregelen al in uitvoering.

Voor lijn 1 is een studie gestart naar de maatregelen die nodig zijn om ook deze lijn op te waarderen tot RandstadRailkwaliteit.

Het project NRR bevindt zich in een fase waar van veel projecten de voorbereiding net is afgerond, of binnenkort zal zijn afgerond, zodat deze binnenkort in uitvoering zullen gaan.

Op het traject CS HS is de uitvoering gestart van het project Spui – Zieken. De halte Kalvermarkt is opgeleverd en de halte Schedeldoekshaven is doorgankelijk gemaakt. Afgelopen juni zijn de werkzaamheden aan lijn 9S Koninginnegracht: Javabrug tot en met Riouwstraat, de halte Madurodam, inclusief tailtrack en keerlus en aan de Nieuwe Parklaan gestart. Voor de aanpassingen van Lijn 11 moeten enkel nog restwerkzaamheden worden uitgevoerd.

Op dit programma dreigt een knelpunt te ontstaan van € 7,5 mln. In 2011 is besloten een bedrag van € 3 mln. te onttrekken uit de reserve i.v.m. uitvoering motie Koninginnegracht. In het Coalitieakkoord 2014-2018 Haagse Kracht is voorts besloten om nog eens € 4,5 mln. aan de reserve OVHP te onttrekken. Hierdoor resteert thans slechts een dekking van € 30,3 mln. t.o.v. de overeengekomen € 37,8 mln. Voor het verschil van € 7,5 mln. moet nog dekking gevonden worden.

Verkenning IV Binckhorst

In de eerste helft van 2015 is de Verkenning OV Binckhorst gestart. Dit project zal nog doorlopen tot in 2016.

Tramverbinding Scheveningen Haven

De mogelijkheden om het ruimtelijk programma bij Scheveningen Haven per tram te ontsluiten worden momenteel verkend. Er is een tracékeuzestudie gestart voor de tram naar het voormalige Norfolkterrein. De ambitie is om van Scheveningen de best met het openbaar vervoer bereikbare badplaats te maken.

Busplatform Den Haag CS

Het busplatform bij Den Haag Centraal ondergaat een kwaliteitsimpuls passend bij het verbouwde station. De bushaltes worden voor de reiziger duidelijker, veiliger en efficiënter gelegen en het platform wordt voorzien van een adequate overkapping. Op 28 april 2015 heeft het college het voorontwerp vrijgegeven voor inspraak (RIS 282243). In de tweede helft van 2015 kan het ontwerp worden vastgesteld en de verbouwing vindt plaats in 2016/2017.

P+R Voorzieningen

Aanvullend op het verbeteren en uitbreiden van het regionaal openbaar vervoer, wordt ingezet op uitbreiding van P+R-voorzieningen. Naast de bestaande tijdelijke P+R bij Hoornwijck en de P+R Uithof, wordt de mogelijkheid van een P+R op het Forepark uitgewerkt. Ook wordt gezocht naar een nieuwe vervangende locatie voor P+R Hoornwijck.

Haags Startstation E-lijn

De E-lijn is de metrolijn die vanuit Rotterdam eindigt op Den Haag Centraal Station. In de huidige situatie komen de metrostellen aan op spoor 11 en 12. Deze sporen moeten worden teruggegeven aan de NS. Daarom is een alternatieve aanlanding op niveau +2 ontworpen.

In het derde kwartaal van 2014 is gestart met de werkzaamheden voor de nieuwe aanlanding. Het project is nu vol in uitvoering. De nieuwe aanlanding wordt in maart 2016 opgeleverd en zal in de zomer van 2016 in gebruik worden genomen.

Bij het project HSE kan mogelijk een knelpunt ontstaan van € 3,3 mln. In het raadsvoorstel over dit project (RIS 178698) werd uitgegaan van een aanbestedingsvoordeel. In het raadsvoorstel is expliciet opgenomen dat - indien het aanbestedingsvoordeel zich niet voordoet - aanvullende dekking nodig is en dat de raad daartoe een voorstel zal ontvangen. De aanbesteding is afgerond en het geplande aanbestedingsvoordeel heeft zich niet voorgedaan.

Fiets

Meerjarenplan Fiets

In de eerste helft van 2015 is het Meerjarenprogramma Fiets vastgesteld door het college (RIS 283371).

In 2015 spelen de volgende concrete projecten:

- Asfaltering tegelfietspaden: Tot en met juni 2015 zijn (delen van) de fietspaden van de Johan de Wittlaan, het Kleine Loo, de Hengelolaan, de Laan van Hoornwijck, de Laan van Singel/Ypenburgseboslaan en de Leidsestraatweg gerealiseerd.
De Fietsvoorzieningen op de smalle delen van de Laan van Meerdervoort en de Javastraat, het Hildebrandviaduct/onderdoorgang Moerwijk en Finnenburg zijn voorbereid.
- Fietsenstallingen: de stalling Anna van Buerenstraat is geopend, ook stallingsplekken Gedempte Gracht zijn met een feestelijke handeling officieel in gebruik genomen. In de tweede helft van 2015 worden in de binnenstad de fietsenstallingen onder het stadhuis en in de Veerkadengarage (bij het Rabbijn Maarsenplein) opgeleverd. Ook is de subsidieregeling buurtstallingen verlengd. In de tweede helft van 2015 zullen hierdoor 6 stallingen in woonwijken kunnen worden geopend.
- Fietsonveilige situaties: het plan voor aan te pakken knelpunten is afhankelijk van de werkvoorraad en de aanmeldingen van fietsonveilige situaties. In overleg met de Fietsersbond en deskundigen van de gemeente een workshop gehouden. Van 30 meldingen wordt onderzocht of deze als fietsonvriendelijke situatie moeten worden beschouwd. Van de eerdere meldingen is in 2015 al een tiental fietsonvriendelijke situaties aangepakt.

Parkeren

Parkeren in woongebieden

Parkeren in woongebieden heeft tot doel het op grote schaal toevoegen van parkeercapaciteit in een vijftal woongebieden met een parkeerdruk van boven de 100%. Waar mogelijk worden de herinrichtings-werkzaamheden in combinatie met rioolvervangingswerkzaamheden uitgevoerd. Het uitvoeringsprogramma 2011-2013 is bijna gereed met uitzondering van de grote projecten garages Allard Piersonlaan en herinrichting Laan van Meerdervoort. De projecten Vruchtenbuurt, Laakkwartier-Oost, Oud-Leyenburg, Vermeerstraat eo en Boendalestraat zijn allen op enkele punten na afgerond. Voor het project Notenbuurt is contact gelegd met het Wijkberaad over de uitvoering van de werkzaamheden in het derde kwartaal van dit jaar. Het bestek is afgerond en de aanbestedingsprocedure is gestart.

Voor de projecten uit de 2e tranche wordt gewerkt aan:

- Bezuidenhout-Oost: verschillende suggesties van de buurt en het Wijkberaad op het voorlopig ontwerp zijn verwerkt in het definitief ontwerp en dit is in concept gereed;
- Bloemenbuurt: de aanbestedingsstrategie is vastgesteld;
- Houtwijk / Rustenburg-Oostbroek: de voorbereidingen zijn gestart.

Het Meerjarenprogramma 'Parkeren in woongebieden 2014 – 2017' is in 2014 vastgesteld (RIS 269544) en geactualiseerd in juni 2015 (zie Parkeerbrief 2015; RIS 283326)

Parkeergarages

In sommige gebieden is er onvoldoende ruimte om voldoende parkeerplaatsen te realiseren. In die gebieden wordt onderzocht of (ondergrondse) gebouwde parkeergarages een oplossing kunnen bieden. Een parkeergarage onder de Allard Piersonlaan in het Laakkwartier bevindt zich in de ontwerpfase.

VAB/Veenkade

In 2014 is de bouw van de autoberging gerealiseerd en is gestart met het aanbrengen van de technische installaties in deze berging. Het aanbrengen en testen van de installaties zal in het derde en vierde kwartaal nog doorlopen waarna met de exploitatie van de ondergrondse garage kan worden gestart. De herinrichting van de openbare ruimte rondom de gracht is afgelopen voorjaar afgerond. De Toussaintkadebrug is voorzien van bestrating en hekwerken. De aansluitende kademuren zijn gereed en

als laatste zijn er tien nieuwe lindebomen langs de gracht geplant. De laatste twee bomen worden in het najaar op de Prinsessewal geplant. Ook zijn de lifthuisjes geplaatst. In mei is de ingebruikname van de openbare ruimte met de buurt gevierd. Omdat de dekvloer van de autoberging opnieuw moet worden aangebracht (RIS 284420) zal de proefexploitatie begin 2016 starten. Naar verwachting zal de autoberging medio 2016 in gebruik worden genomen.

Parkeren op Straat

- In 2015 is het tarief voor de tweede parkeervergunning gehalveerd.
- In het tweede deel van 2015 start een pilot met zogenoemde groengele zones. In een aantal winkelstraten binnen de hoofdwinkelstructuur waar al betaald parkeren geldt, zullen enkele parkeerplaatsen worden aangewezen waar kortparkeerders tegen een verlaagd tarief voor maximaal een uur mogen parkeren.
- In februari is Duindorp aangewezen als nieuw gebied voor betaald parkeren
- Tot slot is een evaluatie gemaakt van de invoering betaald parkeren bij de Groente en Fruitmarkt, de uniformering van betaald parkeren in Scheveningen en de Geestbrugkade.

Verkeersregeling

Voor optimale en verkeersveilige verkeersstromen in en door de stad wordt met verkeersmanagement het verkeer geïnformeerd, geleid en gestuurd. Actuele verkeersgegevens, slimme verkeerslichten en 72 Dynamische Route Informatie Panelen (DRIPs) helpen hierbij. Bij verkeersdrukte en incidenten wordt met behulp van de DRIPs het verkeer geïnformeerd, beïnvloed en de juiste kant op gestuurd.

De afgelopen periode zijn 15 verkeerslichten vervangen en 30 verkeerslichten aangepast. Dit vindt plaats vanuit de projectmatige aanpak "Doorontwikkeling Dynamisch Verkeersmanagement". Hiermee wordt verbeterde verkeersdoorstroming gerealiseerd, die ook een bijdrage levert aan de verbetering van de luchtkwaliteit.

De aanbesteding van 100 zichtcamera's en het cameramanagementsysteem is vrijwel afgerond en de plaatsing zal dit jaar nog plaatsvinden. Hiermee krijgt de verkeerscentrale nog meer instrumenten om het verkeer 'real-time' te kunnen sturen.

De systemen van de verkeerscentrale zijn evenals de fysieke centrale zelf, vernieuwd. Implementatie van de laatste systemen is gepland en is eind 2015 gereed.

Milieu

Actieplan Luchtkwaliteit

In juni heeft het college het nieuwe Actieplan luchtkwaliteit aan de raad aangeboden (RIS283356). Het Actieplan heeft tot doel om gezondheid van alle Hagenaars te verbeteren door overal in de stad de concentratie NO₂ en fijn stof (waaronder roet) te verlagen. De ambitie is om uiteindelijk te voldoen aan de richtlijnen van de WHO, die veel strenger zijn dan de wettelijke normen.

Actieplan Omgevingslawaaï

Het college heeft eind april het ontwerp Actieplan omgevingslawaaï Den Haag 2015-2018 (RIS 282245) vastgesteld. Belangrijkste doel van het actieplan is om het aantal (ernstig) gehinderden in de stad per saldo niet te laten stijgen. In 2015 vindt voorbereiding van de nieuwe projecten plaats.

Laadpalen elektrische auto's

De groei van het aantal elektrische auto's heeft zich ook in de eerste helft van 2015 voortgezet. De gemeente plaatst laadpalen op basis van de behoefte, vastgelegd in het Plan van Aanpak Laadinfrastructuur. Dit plan voorziet de komende jaren in het realiseren van 2.000 laadpunten op straat, in parkeergarages en parkeerterreinen. In het eerste halfjaar zijn 120 laadpunten gerealiseerd. Doelstelling is om aan het eind van het jaar 400 oplaadpunten gerealiseerd te hebben. Er zijn dan circa 1.100 oplaadpunten in de stad.

Walstroom

Het project Walstroom is een onderdeel van het actieplan luchtkwaliteit. De emissie van grote schepen wordt verminderd door deze aan te sluiten op het elektriciteitsnetwerk ter vervanging van stroomopwekking met eigen diesellaggregaat. Op de wal moeten hiervoor installaties worden gerealiseerd. In 2014 is een aanbesteding gehouden voor het ontwerp, de realisatie en het beheer van de installaties. Deze aanbesteding heeft niet tot een resultaat geleid. Begin 2015 is een nieuwe aanbesteding gestart, waarbij het ontwerp en de realisatie apart zullen worden opgedragen.

Bodembescherming en bodemsanering

Voor de periode tot en met 2015 was het 'Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties' tussen het Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen uit 2009 leidend voor het Haagse Bodembeleid. Dit convenant loopt eind 2015 af. In dat convenant was vastgelegd dat uiterlijk op 1 juli 2015 alle gevallen van bodemverontreiniging, waar sprake is van spoed (ernstige bodemverontreiniging met risico's voor de gezondheid, het ecosysteem en risico voor verspreiding via het grondwater) zijn gesaneerd of, in afwachting van sanering, zijn beheerst door tijdelijke maatregelen ter voorkoming van risico's.

Het Rijk, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen hebben in 2015 het convenant 'Bodem en ondergrond 2016-2020' ondertekend. Deze overeenkomst is een vervolg op het Bodemconvenant 2010-2015. Deze opeenvolgende convenanten zijn leidend in het Haagse bodembeleid. Het nieuwe bodemconvenant 2016 - 2020 richt zich op verontreinigingen van het grondwater waarbij het risico van verspreiding bestaat. De resterende verontreinigingen worden in de periode 2016 - 2020 allemaal gesaneerd door een grondwatersanering of, als dit te kostbaar is, door monitoring beheerst en onder controle gehouden. De opgave voor Den Haag is in totaal 52 verontreinigingen met risico's voor verspreiding.

Begin 2016 zal een Plan van Aanpak worden opgesteld waarin de werkzaamheden staan beschreven die betrekking hebben op de afronding van de spoedlocaties, de nazorg van de gasfabrieken Binckhorst en De Verademing en het nieuwe convenant 'Bodem en Ondergrond' voor de periode 2016-2020.

2.14 Wonen en Duurzaamheid

De doelstelling van het programma Wonen en Duurzaamheid is een aantrekkelijk stedelijk woonklimaat voor de huidige en nieuwe bewoners van onze stad en extra inspanningen om te komen tot een klimaatneutrale stad. Een stad waar de energievoorziening betrouwbaar, duurzaam en betaalbaar is. Door dit beleid wordt er winst geboekt voor het klimaat, het levert besparing op voor particulieren en bedrijven en is gunstig voor de werkgelegenheid.

Woningbouw

De situatie op de woningmarkt blijft zich verbeteren. Het aantal verkopen van bestaande en nieuwe woningen neemt toe. Verkooprijzen van bestaande koopwoningen zijn licht gestegen. In de tweede helft van 2015 wordt een verdere toename van het aantal verkopen en de huizenprijzen verwacht. Ook blijkt dat Den Haag voor (institutionele) beleggers interessant is om te investeren in marktsector huurwoningen (€700-900). Zo is in maart met de Duitse belegger Patrizia een afspraak gemaakt voor de bouw van woningen in het vrije segment. Voor de realisatie van sociale woningen in de stad zijn met woningcorporatie Arcade afspraken gemaakt over o.a. woningbouw op het Norfolkterrein en in Laakhaven.

In de eerste helft van 2015 zijn 256 nieuwbouwwoningen opgeleverd. In het oog springende projecten zijn Amadeus (76 woningen) en Spui/Lamgroen (72 woningen). Circa 1.100 woningen zijn in deze zelfde periode in aanbouw genomen. Dit betreft voor een groot deel woningen in Laakhaven-West zoals de Waldotower en River Towers/White Nile (in totaal 388 woningen). Ook op de overige locaties voor Kleinschalig opdrachtgeverschap zijn particulieren gestart met de bouw. De herontwikkeling van de kantoorgebouwen aan de Kortenaerkade (153 woningen) en Oostduinlaan (227 woningen) zijn eveneens van start gegaan. De verwachting is dat in de 2de helft van het jaar nog eens 1.000 tot 1.200 woningen in aanbouw worden genomen.

Transformatie van kantoren in woningen

Per 1 januari 2015 wordt in Den Haag 693.000 m² kantoorruimte op de markt aangeboden. De gemeente zet in op het samenbrengen en enthousiasmeren van partijen om transformatie-initiatieven (incl. sloop) gerealiseerd te krijgen. Hiervoor zijn onder meer twee gemeentelijke kantorenloosden werkzaam. Zij voeren gesprekken met eigenaren en diverse marktpartijen met ideeën voor transformatie van kantoren.

De ambitie is om 75.000 m² leegstaande kantoorruimte per jaar door de markt te laten te transformeren, bij voorkeur naar woningen. We verwachten dat dit gehaald wordt. Behaalde resultaten in 2015 betreffen o.a. het uit de markt nemen van kantoren aan de Binckhorstlaan en het wijzigen van het bestemmingsplan voor het Verhulstplein e.o. ten behoeve van woningbouw, waardoor ca. 25.000 m² kantoren uit de markt worden genomen.

Voor de afstoot van de rijks panden in Den Haag heeft de gemeente een samenwerkingsovereenkomst met het Rijk. In 2015 zijn in het kader hiervan de nota's uitgangspunten voor de Laan van NOI en omgeving (vml. ministerie van Sociale Zaken), de herontwikkeling Vuurtorenweg 35- 37 en de toekomstige wijziging van de bestemming Thérèse Schwartzstraat 15 vastgesteld.

Stadsvernieuwing woningen

In het programma voor de particuliere voorraad is een forse koerswijziging ingezet naar faciliteren, stimuleren en verbinden van bewoners en bedrijven, met bijbehorend vernieuwend instrumentarium. We gaan door op deze weg en stimuleren vernieuwing van woningen waar het moet en renovatie waar het kan en we versterken VvE-structuren. Op basis van de resultaten van het programma stellen we als doel 20.000 duurzame woningrenovaties tot aan 2020. Dit is inclusief de 1000 woningen die we met het uitvoeringsplan "Bestaande woningen, duurzame woningen!" willen verduurzamen. De particuliere voorraad heeft een belangrijke plek hierin.

De inzet in de eerste helft van 2015 heeft geresulteerd in:

- 145 subsidies dak- en vloerisolatie (sinds start in maart) voor 10.856 m² daken en 17 subsidies verleend voor de aanleg van 1.0470 m² groene daken.
- De VvE-balie heeft 236 Verenigingen van Eigenaren met 1650 appartementen begeleid en 66 VvE's hiervan voeren onderhoud uit. We verwachten de doestellingen voor 2015 te behalen. De doelstelling is om 400 Verenigingen van Eigenaren (2400 appartementen) te begeleiden, waarvan 80 tot het uitvoeren van onderhoud worden begeleid.
- Naast VvE's die bezig zijn met het uitvoeren van onderhoud, zijn ook 101 VvE's bezig met het energiezuinig maken van hun woningen en/of met duurzame energieopwekking, o.a. door inzet van de VvE balie;
- Opzet nieuwe programma en projecten in kwetsbare wijken in Den Haag en daarbuiten: team Hou van je huis vanaf april operationeel, communicatiecampagne is in juni gestart;
- Extra inzet in kwetsbare wijken. De Haagse Kracht Karavaan komt langs bij bewoners en laat hen zien hoe ze energiezuinig kunnen wonen, buurtenergieloket in Mariahoeve en onderhoudswinkel in Laak, Energy Party's door 070 Energiek, prijsvraag voor duurzame woningen in Laak uitgezet. Met een nieuw ontwikkelde monitoringstool kunnen we bijhouden hoeveel mensen zijn bereikt en bij hoeveel woningen duurzaam woningonderhoud wordt gerealiseerd
- Samen met Van Wijnen, Rabobank en het lokale MKB wordt een woning in de Haringstraat gerenoveerd naar energielabel A en wordt een dakopbouw gerealiseerd. De woning dient als voorbeeldwoning voor woningeigenaren in de buurt.
- Platform duurzame woningrenovaties bijeenkomst over matching van vraag en aanbod georganiseerd. Er zijn kansrijke projecten opgezet om op grote schaal woningen duurzaam te verbeteren.

Woonbeleid

Corporaties

Op 1 juli 2015 is de nieuwe woningwet in werking getreden. Dit is het uitgangspunt voor de nieuwe te sluiten prestatieafspraken tussen de gemeente Den Haag en de Haagse woningcorporaties.

In de eerste helft van 2015 heeft de gemeente haar volkshuisvestelijke agenda gepubliceerd. Op basis hiervan hebben corporaties een bod uitgebracht op het volkshuisvestelijk beleid van de gemeente voor de komende jaren. De biedingen die de gemeente ontving vormen samen met de volkshuisvestelijke agenda het uitgangspunt voor de onderhandelingen over een nieuwe set prestatieafspraken. Ook Haagse huurdersorganisaties worden bij dit proces betrokken. Naar verwachting worden de prestatieafspraken dit najaar getekend. Het corporatiebeleid bij de gemeente zal zich vervolgens richten op uitvoering van deze afspraken en de verdere implementatie van de nieuwe woningwet.

2.800 studenteneenheden realiseren in de periode 2015-2022

Den Haag ontwikkelt zich tot een aantrekkelijke studentenstad. Sinds 2010 zijn in Den Haag 2.300 studenteneenheden gerealiseerd. Voor 2015-2022 is een ambitie van 2.800 studentenwoningen geformuleerd. Er zijn volop plannen voor studentenhuisvesting. Bij het faciliteren van de initiatiefnemers wordt een afweging gemaakt op basis van een juiste mix van type woonruimten met ligging vooral in het centrumgebied, een voorkeur voor transformatie van leegstaand vastgoed, flexibele concepten en betaalbare studentenwoningen.

Aanjagen vernieuwing zorgvastgoed

Zorginstellingen en eigenaren van zorgvastgoed beraden zich op de toekomst van het zorgvastgoed. Sommige locaties zullen worden afgestoten door zorginstellingen. Hierbij hebben de instellingen de verplichting om te zorgen voor vervangende huisvesting voor de huidige cliënten. Voor het vastgoed kan vervolgens een alternatieve (tijdelijke) bestemming gezocht worden of er kan gezocht worden naar nieuwe ontwikkelmogelijkheden voor de locatie. De gemeente is doorgaans geen partij in deze, maar

zet zich wel in om, waar partijen aan de slag willen, de transformatie van zorgvastgoed te versnellen en/of in een (meer) gewenste richting te sturen.

In de eerste vijf maanden van 2015 zijn gesprekken over zorgvastgoed gevoerd met alle zorginstellingen en corporaties en is, in overleg met partijen, gestart met drie gemeentelijke Quick Scans Zorgvastgoed. Ook is er in samenwerking met Bouwend Nederland een conferentie georganiseerd met als doel zorgpartijen, marktpartijen en corporaties met elkaar in contact te brengen en inspirerende voorbeelden uit te wisselen. Als laatste is gewerkt aan het op een goede manier onderbrengen van dit onderwerp in de nieuwe prestatie-afspraken met woningcorporaties.

Vrijwel alle zorginstellingen in de ouderenzorg werken aan zelfstandige verhuur van leegkomende kamers/eenheden in verzorgingshuizen aan ouderen. Tegelijk zijn de meeste instellingen en woningcorporaties bezig met vastgoedplannen voor de lange(re) termijn. Het komende jaar start nieuwbouw op zowel de locatie van Deo Gratias als de NEBO-locatie. Daarnaast worden de locaties Wijdaelercentrum en Coornhertcentrum omgezet naar betaalbare zelfstandige eenheden voor ouderen met een woonservicepakket.

Huisvestingsafspraken (sociaal) kwetsbaren

De gemeente en de corporaties zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het huisvesten van verschillende groepen sociaal kwetsbare mensen. De belangrijkste doelgroep betreffen mensen die uit de maatschappelijke opvang weer de weg naar herstel inslaan en via Begeleid Wonen worden gehuisvest. Andere doelgroepen zijn hulpbehoevende senioren, gehandicapten en arbeidsmigranten uit Midden en Oost-Europa.

Bewoners kunnen een aanvraag doen voor een voorrangverklaring voor een sociale huurwoning. In de eerste helft van 2015 heeft de gemeente 550 aanvragen hiervoor behandeld. In de loop van het jaar verwachten wij twee herstructureringsprojecten met in totaal ongeveer 400 extra aanvragen. Het gaat om het project Finenburg van Vestia en Coevordenstraat van Staedion. Voor de doelgroepen die via Begeleid Wonen gebruik gaan maken van zelfstandige huisvesting worden nieuwe afspraken opgenomen in de prestatieafspraken met de corporaties. Toewijzing zal binnen het woonruimteverdelingssysteem plaatsvinden (o.b.v. voorrang).

De druk op de sociale huurmarkt is toegenomen. Dit verschilt echter per wijk en doelgroep. Om hier meer inzicht in te krijgen zal aan de hand van de wachttijdenmonitor specifiek naar de kansen van de verschillende doelgroepen op de woningmarkt worden gekeken ("balansmodel"). Corporaties geven aan dat over de eerste 5 maanden van 2015 de indruk is dat er cliënten met een 'zwaardere problematiek' in aanmerking komen voor begeleid wonen.

In regioverband is de ambitie van 6.000 aanvullende plaatsen (eind 2015, uitloop 2018) voor arbeidsmigranten vastgesteld. Den Haag neemt er 2.000 voor haar rekening. Er zijn inmiddels enkele grootschalige initiatieven gerealiseerd vanuit uitzendbureaus met samen 510 plekken voor de huisvesting van arbeidsmigranten. Binnen de bestaande woningvoorraad vinden arbeidsmigranten steeds vaker een legale, veilige kamer. Uit de evaluatie prestatieafspraken 2010 t/m 2014 bleek dat in deze periode 580 plekken door corporaties voor arbeidsmigranten zijn gerealiseerd, grotendeels in de bestaande voorraad. De gemeente is in onderhandeling met de woningcorporaties, waarbij ook de huisvesting van arbeidsmigranten in de bestaande voorraad wordt meegenomen. Daarnaast worden enkele commerciële initiatieven, waaronder twee grootschalige, begeleid met als doel transformatie van bestaand vastgoed naar huisvesting van arbeidsmigranten. Een ander initiatief (Koperwerf) moest helaas worden afgewezen vanwege wijziging van het bestemmingsplan naar een zwaardere bedrijvencategorie en niet-gecertificeerde exploitant.

Huisvesting Statushouders

Het Rijk legt gemeenten jaarlijks een taakstelling huisvesting statushouders op. Als gevolg van de toename van het aantal asielzoekers is deze taakstelling de afgelopen jaren opgelopen van minder dan 400 voor 2013 naar meer dan 1000 voor 2015. In dit laatste aantal is een opgelopen achterstand van 180 in 2014 meegenomen. Voor het jaar 2016 verwachten we een verdere toename van het aantal te huisvesten statushouders. Daarnaast heeft de gemeente toegezegd in 2016 700 extra statushouders te willen huisvesten.

Om op korte termijn meer betaalbare woonruimte beschikbaar te krijgen voor statushouders heeft het Rijk dit voorjaar de Taskforce Opnieuw Thuis ingericht om gemeenten te ondersteunen bij het vinden van (tijdelijke) oplossingen zodat deze wel kunnen voldoen aan de wettelijke taakstelling. In dit kader is binnen bij de dienst Stedelijke Ontwikkeling ook een Taskforce ingericht met de opdracht om zowel korte termijn als lange termijn oplossingen aan te reiken waarmee het aantal beschikbare woningen binnen de gemeente kan worden uitgebreid

Aanpak overlast, bevordering doorstroming en tegengaan van onredelijk hoge huurprijzen

De gemeente geeft vergunningen voor tijdelijk verhuur af aan particuliere eigenaren van woningen die als gevolg van dubbele woonlasten in de financiële problemen komen. Eigenaren die een nieuwe woning hebben gekocht, lukt het niet altijd goed hun oude woning te verkopen door de moeilijke woningmarkt. Om de financiële lasten te verlichten is het mogelijk om de woning, in afwachting van de verkoop, tijdelijk te verhuren. Het aantal verhuringen is vanwege de crisis de afgelopen jaren fors toegenomen. In de eerste helft van 2015 zijn 58 aanvragen gedaan voor een vergunning voor tijdelijke verhuur door particulieren en 42 aanvragen door woningcorporaties.

Het Meld- en Steunpunt Woonoverlast is opgericht om bewoners te helpen wanneer zij woonoverlast ervaren. Om woonoverlast aan te pakken wordt samengewerkt met de politie, corporaties en andere organisaties. Bewoners die veelvuldig overlast veroorzaken, worden in het uiterste geval uit hun huis gezet. In het platform Woonoverlast, waarin partijen betrokken bij verhuur, handhaving en zorg deelnemen, worden ervaringen uitgewisseld en activiteiten op elkaar afgestemd. Om de naamsbekendheid van het Meld- en Steunpunt Woonoverlast te vergroten zijn er advertenties geplaatst in de Posthoorn en is er een start gemaakt met een animatiefilm om ook digitaal informatie duidelijk en aantrekkelijk aan te bieden. Daarnaast is veel contact geweest tussen het Meld- en Steunpunt Woonoverlast en de nieuwe sociale wijkteams, zodat deze elkaar goed weten te vinden voor het oplossen van problematiek. In de eerste helft van 2015 zijn er 939 meldingen bij het Meld- en Steunpunt Woonoverlast binnengekomen. Dit is in lijn met eerdere jaren en de verwachtingen. De gemeente ziet erop toe dat voor huishoudens met een laag inkomen voldoende goedkope woningen beschikbaar zijn en blijven. De huidige kernvoorraad blijft op peil. In de lopende onderhandelingen met de woningcorporaties over de prestatieafspraken is dit een van de speerpunten. In het gesprek met corporaties is nadrukkelijk de betaalbaarheid en het bereikbaar houden van huurwoning voor de meest kwetsbaren geagendeerd. De pilot doorstroming grote corporatiewoningen wordt geëvalueerd en is onderdeel van de gesprekken rondom de prestatieafspraken.

Kleinschalig Opdrachtgeverschap

De gemeente Den Haag stimuleert en ondersteunt (collectief) particulier opdrachtgeverschap via Kleinschalig Opdrachtgeverschap (KO) onder de noemer "Ik bouw in Den Haag". De kern hiervan is dat zoveel mogelijk wordt gebouwd onder zeggenschap en invloed van de toekomstige gebruikers, ofwel zelfbouw. De gemeente maakt dit mogelijk voor diverse inkomens- en doelgroepen. De kopers zijn de opdrachtgever van hun eigen woning, dit op basis van hun eigen ideeën.

Ook is er op sommige locaties ruimte voor (kleine) ontwikkelaars en/of investeerders. Tot nu toe zijn op 25 locaties, verspreid over vier lichteningen, 463 kavels en 118 klushuizen uitgegeven. Hiervan is 99% geopteerd, gereserveerd of uitgegeven en 1% is nog vrij.

In april 2015 is het KO geëvalueerd. Over de afgelopen drie jaar hebben we als gemeente met de KO formule ervaring opgedaan en veel geleerd. Ter bevordering en doorontwikkeling van het KO worden

enkele veranderingen dan wel verbeteringen doorgevoerd. Zo zal onderzocht worden wat de mogelijkheden zijn om de sociale doelgroep meer te bedienen, functiemenging meer mogelijk worden gemaakt en gesprekken worden gevoerd met (particuliere) vastgoedeigenaren voor nieuwe locaties. Hiernaast zal de particulier bij uitgifte meer voorrang krijgen en zal tijdens de planvorming de omgeving worden geconsulteerd om mee te denken (i.p.v. geïnformeerd). Tevens wordt duurzaamheid structureel opgenomen in het programma en wordt gestreefd naar welstandsvrije zelfbouw met meer creativiteit, innovatie en diversiteit dan voorheen.

Een zevental KO-locaties is momenteel in planvoorbereiding. In de afgelopen periode is de buurt geïnformeerd en gevraagd om hierover mee te denken (buurtconsultaties). Het betreffen de locaties Veenweg (Leidschenveen-Ypenburg), Oude Haagweg (Loosduinen), Noordpolderkade (Laak), Witte de Withstraat (Centrum), Viljoenplantsoen (Centrum), Deelplan 20 (Leidschenveen-Ypenburg) en Aral (Centrum). Besluitvorming over de verkoop van een nieuwe lichte kavels en klushuizen vindt in het najaar van 2015 plaats.

Woonwagencentra

De Haagse Pandbrigade coördineert integrale controles en houdt toezicht op de naleving van de bouw- en wetgeving op de elf woonwagenlocaties met 233 standplaatsen. De helft van de controles zijn inmiddels uitgevoerd. De overige controles worden in de tweede helft van 2015 uitgevoerd.

Bouw- woning- en welstandtoezicht

De Haagse Pandbrigade houdt toezicht op de naleving van de bouw- en woonregelgeving. Overtredingen met betrekking tot het gebruik en de staat van bouwwerken worden door de Haagse Pandbrigade afgehandeld. Overtredingen kunnen betrekking hebben op onder andere achterstallig woningonderhoud, strijdigheid met het bestemmingsplan, onrechtmatig gebruik van woningen, illegale bouw. De controles die de Haagse Pandbrigade uitvoert zijn integraal. Panden worden naast onjuist gebruik (illegale bewoning, hennep), onderhoudsgebreken, gecontroleerd op inschrijvingen in de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens en fraude met sociale voorzieningen. De Haagse Pandbrigade richt zich in het bijzonder op gebieden waar de leefbaarheid onder druk staat. In de eerste helft van 2015 zijn voornamelijk delen van Transvaal, het Laakkwartier en Den Haag Zuid West onder de loep genomen. De uitvoering van de werkzaamheden ligt halverwege 2015 iets achter op schema. De inzet is om dit voor het einde van het jaar te hebben ingelopen.

Ongediertebestrijding

De ongediertebestrijding richt zich uitsluitend op kakkerlakken in woningen en vindt plaats op grond van meldingen. Het hele woonblok wordt onderzocht en vervolgens wordt ongedierte bestreden. Deze werkwijze voorkomt verdere verspreiding. Het aantal meldingen is niet noemenswaardig toegenomen ten opzichte van voorgaande jaren. Naar verwachting worden alle meldingen in 2015 afgehandeld binnen het daartoe beschikbare budget.

Graffiti bestrijding

De aanpak van plak- en kladvandalisme bestaat uit een vier sporenbeleid. De graffiti-schoonmaakregeling (het verwijderen van klad en plak), preventie en voorlichting geven op scholen en aan bewoners, de gezamenlijke aanpak met grooteigenaren en gemeentelijke diensten, alsmede het ontwikkelen van legale graffiti-locaties. Alle geplande activiteiten verlopen volgens plan. Voorbeelden daarvan zijn de realisatie van een legale graffiti locatie in Haagse Hout en het aanbrengen van een permanente coating, in de vorm van Murals, in de Van Gogh- en de Liechtensteintunnel, alsmede op kunsthuisjes in Segbroek. In het voorjaar is gestart met het project Street Art, waarbij graffiti wordt beschouwd als kunstvorm. De startfase heeft als ideeën opgeleverd: het plaatsen van Muurgedichten in heel Den Haag, het afbeelden van Haagse Iconen op panden in de binnenstad, het aanbrengen van Murals in fietstunnels onder NS-spoor, en het beter beheren van bestaande graffiti-kunstobjecten.

Duurzaamheid

De Duurzaamheidsagenda 2015-2020 (RIS 283893) is vastgesteld en met de stad besproken. De visie van bewoners en wordt betrokken bij de verdere uitwerking van het programma in concrete projecten. In 2013 is het landelijke Energieakkoord voor duurzame groei gesloten door meer dan veertig organisaties, waaronder de VNG. De uitvoering hiervan vindt nu plaats:

- Om gemeenten te ondersteunen heeft de VNG een eigen ondersteuningsprogramma Energie vastgesteld. Den Haag heeft namens de deelnemende gemeenten een ondersteuningsbijdrage aangevraagd. Bij het onderdeel verduurzamen van particuliere woningen heeft Den Haag de regionale trekkersrol en beheren wij het regionale subsidiebudget. In het voorjaar van 2015 is een partij geselecteerd die een regionaal energieloket in gaat richten dat in oktober online gaat. Ook is regionaal met aannemers en installateurs gesproken over verduurzaming van woningen en hun rol daarin. Gestuurd is op meer samenwerking en het vormen van coalities.
- De Omgevingsdienst Haaglanden heeft namens de deelnemende gemeenten een ondersteuningsbijdrage ontvangen voor een ontzorgingsaanpak energiebesparing voor kantoren met huurder/gebruikers en voor de verbetering van het functioneren van Warmte Koude Opslagsystemen (WKO) bij kantoren.

Duurzaam Den Haag en het Haags Milieucentrum hebben bekend gemaakt als één organisatie verder te gaan en verkrijgen daardoor een sterkere positie. Het team dat duurzaamheidsparticipatie met bewoners uitvoert is per 1 juli, zoals in het coalitie akkoord aangekondigd, overgeplaatst naar de Dienst Publiekszaken.

Bijdragen aan klimaatdoelen & duurzame energie

De verkenningen naar een warmtenetwerk voor Zuid-Holland hebben geleid tot een advies over de keuze voor tracés tussen Rotterdam, Leiden, het Westland, Zoetermeer, Delft en Den Haag. Een reviewteam heeft zich gebogen over de Haagse invulling van de warmtevoorziening en heeft in juni haar bevindingen gepresenteerd. Een businesscase is opgesteld voor het benutten van de restwarmte in de effluentleiding van de rioolzuivering naar zee: de warmterivier. Dit is zoveel mogelijk betrokken bij de ontwikkelingen in Scheveningen haven. Het project EnergieRijk is in de laatste fase voor een besluit over het aanbesteden van de energievoorziening voor tientallen overheidsgebouwen.

Onderzocht wordt hoe de panden van de Haeghe groep op industrieterrein ZKD aangesloten kunnen worden op het warmtenet van Aardwarmte Den Haag. Ter voorbereiding is de installatie van de Haeghe groep onderzocht en wordt zuiniger ingeregeld. Ook zonder Aardwarmte levert dit al een forse besparing van 15% op.

We willen een revolverend energiefonds instellen. Kennis is opgedaan uit ervaringen met vergelijkbare fondsen in Den Haag en Nederland. Dat wordt betrokken bij de uitwerking van een fonds. Het oprichten en in werking krijgen van een fonds neemt enige tijd in beslag neemt. De verwachting is dat dit op zijn vroegst in 2016 kan.

In de regeling Duurzaamheid door Haagse wijken zijn 42 voorstellen ontvangen van bewonersgroepen die aan de slag gaan met het verduurzamen van hun omgeving. Ongeveer 80% van de aanvragen zijn door nieuwe groepen gedaan en alle stadsdelen zijn vertegenwoordigd in de aanvragen. De kennis en kunde van groepen uit voorgaande jaren wordt door deze groepen benut.

In het kader van Stadslandbouw zijn veel voedselinitiatieven zijn gerealiseerd en/of hebben hun activiteiten voortgezet. Nieuwe initiatieven zijn ingediend in de regeling Duurzaamheid door Haagse wijken.

2.15 Stadsontwikkeling

Beheer bedrijfspanden

Soms koopt de gemeente gronden en panden om strategische redenen, met het oog op toekomstige stedelijke ontwikkeling. De gemeente toetst jaarlijks de boekwaarde van dit ontwikkelingsvastgoed aan de marktwaarde. De boekwaarde mag niet hoger zijn dan de marktwaarde. Uit een eerste analyse blijkt dat mogelijk een afwaardering in 2015 van € 2 mln. tot € 4 mln. nodig kan zijn. De analyse wordt in het najaar verder uitgewerkt. Een eventuele afwaardering wordt bij de jaarrekening 2015 verwerkt. De afwaardering kan worden opgevangen door de hiervoor gereserveerde middelen vanuit het coalitieakkoord en binnen de bestaande reserves voor dit vastgoed, maar dit gaat ten koste van het budget voor de meerjarige exploitatie van het ontwikkelingsvastgoed. In de paragraaf weerstandsvermogen van de programmabegroting 2016-2019 is het risico op afwaardering vastgoed benoemd.

Bestemmingsplannen

Voor een goede ruimtelijke ordening moeten gemeenten voor hun gehele grondgebied bestemmingsplannen vaststellen. Deze mogen niet ouder zijn dan tien jaar. Afhankelijk van de ruimtelijke ontwikkelingen in een gebied wordt gekeken of er voor de actualisering een beheersverordening of een bestemmingsplan wordt opgesteld. Daarnaast stellen we bestemmingsplannen op om nieuwe ontwikkelingen in de stad mogelijk te maken. Het kan hierbij gaan om het mogelijk maken van bouwplannen en van kleinere of grotere gebiedsontwikkelingen.

Met het actualiseren van bestemmingsplannen loopt de gemeente op schema. We hebben begroot dat ongeveer 15 bestemmingsplannen/beheersverordeningen door de raad worden vastgesteld. In de eerste helft van dit jaar zijn tot nu toe zeven bestemmingsplannen vastgesteld. Het aantal verzoeken om planschade komt goed overeen met de prognose, die uitging van minder dan tien verzoeken om planschade voor dit jaar.

Stadsvernieuwing en Bouwgrondexploitaties

De Agenda Ruimte voor de Stad wordt het nieuwe ruimtelijk handelingsperspectief voor Den Haag. De doelstellingen van het coalitieakkoord worden hierin vertaald in ruimtelijke opgaven en ambities. Het gaat onder andere om het verder vergroten van de investeringen in de woningvoorraad, de ruimtelijke vertaling van de economische opgave en het zoeken naar nieuwe partners ten behoeve van stedelijke ontwikkeling. Om de stad hierbij te betrekken en input hiervoor te krijgen worden vanaf juli tot en met september verschillende bijeenkomsten met diverse stakeholders uit de stad georganiseerd.

In de aanloop naar het Halfjaarbericht 2015 zijn grondexploitaties doorgelicht op marktconformiteit. Op basis van de huidige inzichten worden geen afwaarderingen verwacht in 2015. Hieronder volgt per stadsdeel een nadere toelichting van de belangrijkste activiteiten in 2015 in het kader van stadsvernieuwing en grondexploitaties:

Scheveningen

Scheveningen-Haven

Naar aanleiding van een tussenuitspraak door de Raad van State heeft de gemeenteraad op 22 januari 2015 een gewijzigd bestemmingsplan voor Scheveningen Haven vastgesteld. Deze is op 15 juli onherroepelijk geworden.

Het mitigatieplan bij het bestemmingsplan voorziet in maatregelen die de negatieve effecten van de ontwikkelingen op het nabijgelegen Natura 2000-gebied matigen. We hebben een uitvoeringsplan voor de maatregelen vastgesteld. Naar verwachting zal in september 2015 de Natuurbeschermingswetvergunning worden verleend door de Omgevingsdienst Haaglanden. Deze vergunning is nodig voor de uitvoering van het bestemmingsplan Scheveningen Haven.

Voor het eerste bouwplan op het voormalig Norfolkterrein is de omgevingsvergunning verleend voor de bouw van 101 woningen met bijbehorende parkeerplaatsen. Arcade dient voor haar bouwplan op het voormalig Norfolkterrein deze zomer de aanvraag voor de omgevingsvergunning in. Zij start naar verwachting in het eerste kwartaal van 2016 met de bouw van 237 woningen met bijbehorende parkeerplaatsen. De gemeente is in juni gestart met het bouwrijp maken van de terreinen voor de bouwplannen.

In de bouwplannen van ASR nabij de kades van de derde haven wordt, conform de Agenda Scheveningen Haven, voorzien in meer mogelijkheden voor havengebonden bedrijfsruimten. Om goed in te kunnen spelen op de markt worden de plannen zo flexibel mogelijk ontworpen. Hier worden met de ontwikkelaar afspraken over gemaakt. Gezamenlijk worden een acquisitiestrategie opgesteld. Met Bouwfonds Investment Management (IM) worden gesprekken gevoerd over de ontwikkeling van ca 50 woningen op de kavel aan de Hellingweg (nabij de kom). Naar verwachting zal in oktober 2015 een overeenkomst worden gesloten. Met de huidige gebruikers van de grond wordt in augustus gestart met overleg om te komen tot afspraken voor huurbeëindiging. Anticiperend op het herstel van de kades van de derde haven en ter ondersteuning van de Volvo Ocean Race, is ter plaatse van de korte kade een damwand geslagen en zijn de kades tijdelijk ingericht. De definitieve inrichting van de kades vindt plaats in samenhang met de realisatie van de bouwplannen nabij de kades de komende jaren.

Scheveningen-Bad

In Scheveningen Bad zijn diverse particuliere initiatieven opgestart. Voor de noordelijke boulevard wordt door de vastgoedeigenaar een plan uitgewerkt voor de sloop van 15 verouderde bedrijfspanden, met daarvoor in de plaats een nieuw complex dat voorziet in een publiekstrekker, horeca, winkels en een ondergrondse parkeergarage met circa 700 plekken. Dit initiatief heeft consequenties voor de inrichting van de boulevard. Hierbij wordt aansluiting gezocht bij het programma De Kust Gezond. Een ander parkeerinitiatief betreft een ondergrondse garage met circa 433 plekken nabij het Circusplein. Daarmee wordt een deel van de circa 600 vervallen parkeerplaatsen nabij de boulevard gecompenseerd. Inmiddels heeft het college een planuitwerkingskader vastgesteld. De initiatiefnemer is gestart met de planologische procedure

Internationale zone

De herinrichting van de openbare ruimte in het World Forum is in uitvoering en wordt in 2015 afgerond. De bouw van Eurojust, bij het World Forum, is in oktober 2014 gestart en in uitvoering. De oplevering het Internationaal Strafhof en de openbare ruimte staan gepland voor eind 2015. Eind 2015 wordt gestart met de renovatie en de uitbreiding van Nato/NCIA. Het gebouw voor 700 medewerkers moet eind 2016 worden opgeleverd.

In 2014 is met de ontwikkelaar een akkoord op hoofdlijnen gesloten voor de transformatie van het Verhulstplein. In het eerste halfjaar van 2015 zijn nieuwe akkoorden gesloten met als uitgangspunt sloop/nieuwbouw voor de beoogde ontwikkelingen. Daarnaast is de concept Nota van Uitgangspunten door het college vastgesteld en vrijgegeven voor reactie. Tevens is het bestemmingsplan Duinoord ter inzage gelegd. De termijn voor reacties op de Nota van Uitgangspunten en de zienswijzen op het bestemmingsplan sluit in het 3^e kwartaal 2015.

Voor het te ontwikkelen scholencomplex aan de Dunkler Lübeckstraat heeft in de eerste helft van 2015 een gunning plaatsgevonden (Design & Build). Het ontwerp wordt verder uitgewerkt en de verwachting is dat de omgevingsvergunning in het 4^e kwartaal 2015 wordt aangevraagd.

Voor de revitalisering van het winkelcentrum Duinzigt aan het Willem Royaardsplein is in samenwerking met bewoners en winkeliers een schetsontwerp van het bouwplan opgesteld.

Loosduinen

Loosduinen

In de eerste helft van 2015 is de renovatie van het park landgoed Ockenburgh opgeleverd. Met het burgerinitiatief Plan B is een intentieovereenkomst gesloten met betrekking tot de toekomst van het vastgoed van het landgoed Ockenburgh. Het college heeft besloten tot tijdelijk gebruik van het landhuis door Plan B ten behoeve van een pop up restaurant. We onderzoeken gezamenlijk of verhuur van het landhuis op basis van een exploitatie mogelijk is. De gemeente neemt de renovatie/restauratie van het landhuis ter hand en het chalet en de dienstwoning worden verkocht. De voorbereidingen vinden plaats en in het eerste kwartaal van 2016 start de uitvoering. In ieder geval zal in 2015 door een partiële herziening van het bestemmingsplan de juridisch-planologische voorwaarden worden vastgelegd.

Kijkduin

In december 2014 is het bestemmingsplan Kijkduin Ockenburgh inclusief een PlanMER door de raad vastgesteld. In het bestemmingsplan is een aantal ontwikkelingen bij recht mogelijk gemaakt zoals de vernieuwing en uitbreiding van het Atlantic Hotel en van het winkelcentrum Deltaplein. En er is een aantal ontwikkelingen met een wijzigingsbevoegdheid mogelijk gemaakt. Naar verwachting zullen vanaf eind 2015 de aanvragen omgevingsvergunningen door ontwikkelende partijen worden ingediend.

Segbroek

Op de voormalige Mondriaanlocatie aan de Begoniastraat worden 24 woningen gebouwd. In 2015 wordt de ontwikkeling voor woningbouwplannen in Regentesse Zuid (Verademing), De Mient (Kleinschalig Opdrachtgeverschap) en de Laan van Poot (HALO-terrein) verder gebracht.

Haagse Hout

Station Den Haag Nieuw Centraal

De vernieuwde winkels en andere publieksvoorzieningen in het station zijn in gebruik genomen. De geplande feestelijke opening van het station is als gevolg van discussies met de aannemer over de laatste werkzaamheden uitgesteld van medio 2015 naar eind 2015.

Het Koningin Julianaplein is onderdeel van het project en grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal. Voor het Koningin Julianaplein is de aanzet gegeven voor de realisering van een ondergrondse parkeergarage voor ca. 10.000 fietsen en de realisering van bebouwing op het plein. In de commissiebrief van 7 juli 2015 staat de laatste stand van zaken vermeld. De grondexploitatie wordt na de zomer herzien. Bij de realisering van deze fietsenstalling vervalt de noodzaak van renovatie van de stalling in de Rijnstraat, omdat deze kan worden afgebroken. Speciale aandacht wordt besteed aan de relatie van het vernieuwde KJ-plein met de omgeving (o.a. Koekamp en Herengracht).

De planvorming voor de herinrichting van het busplatform vordert eveneens. Er wordt gewerkt aan een nieuw ontwerp voor het dak boven het busplatform dat beter aansluit op de bestaande hal van het station en de nieuwe eindhalte van de HSE.

De aanleg van de Haagse Loper op het Anna van Buerenplein tussen New Babylon en de Universiteit Leiden is afgerond. Er wordt momenteel gewerkt aan de verbinding tussen het Anna van Buerenplein en de Theresiastraat en aan de Turfmarkt.

Haagse Hout

De oplevering van de nieuwbouw van het appartementengebouw aan de Else Mauhsaan wordt medio 2015 verwacht. In Bezuidenhout Oost wordt gestart met de eerste fase van de herinrichting waarbij de riolering vervangen wordt, er extra parkeerplaatsen komen en de openbare ruimte op residentiekwaliteit wordt gebracht.

In Mariahoeve is in 2015 de eerste helft van de woningen binnen het kleinschalig opdrachtgeverschap-project Isabelleland opgeleverd. De openbare ruimte wordt dit jaar ingericht. Voor de Haverkamp is de omgevingsvergunning verstrekt voor de bouw van 22 woningen. De uitvoering zal starten in het derde kwartaal. Het project Hongarenburg zal worden gestart met de nieuwbouw van respectievelijk 22 en 20 woningen. De rijkskantoren aan het Willem Witsenplein, Raamweg en de Prinses Juliana Kazerne

krijgen een andere functie. Begin 2015 is gestart met de verbouwing van het voormalig CBI-Lummuskantoor aan de Oostduinlaan tot ca. 230 luxe woningen.

In het kader van Werelds Netwerk aan Zee (zie programma Verkeer) zal bij station Laan van Nieuw Oost Indië de buitenruimte worden heringericht. NS zal tegelijkertijd investeren in de verbetering van het station zelf. Het ministerie van Sociale Zaken komt in 2015 leeg en zal door het Rijksvastgoedbedrijf worden afgestoten. In het programma Wonen en Duurzaamheid wordt de samenwerking tussen gemeente en rijk voor transformatie van af te stoten vastgoed nader toegelicht.

Centrum

Binnenstad

In het Binnenstadsplan is de ambitie benoemd om in en om de Binnenstad 2000 woningen toe te voegen tussen 2010 en 2020. Begin 2016 zullen er naar verwachting ca. 1200 woningen zijn opgeleverd. Zo is in het tweede kwartaal van 2015 aan de Kortenaerkade gestart met de transformatie van een voormalig kantoorpand naar ca. 135 woningen en commerciële ruimten in de plint. In de Grote Marktstraat zijn in het eerste en tweede kwartaal van 2015 de laatste van de vijf grote bouwprojecten opgeleverd, te weten Sijthoff City Complex en de Amadeus. De werkzaamheden aan de inrichting van de Grote Marktstraat lopen nog door en zullen naar verwachting rond de jaarwisseling worden afgerond.

In het eerste kwartaal zijn de voorbereidende werkzaamheden gestart voor het realiseren van een parkeergarage onder het Tournooiveld. Inmiddels is de bouw gestart. De renovatie van het voormalig ministerie van VROM in het Wijnhavenkartier, ten behoeve van het ministerie van I&M en Buitenlandse Zaken, is in volle gang.

Spuikwartier

Heijmans voert de renovatie en nieuwbouw van Wijnhavenkwartier Fase 2.1 uit. De oplevering van de woningen, vestiging Universiteit Leiden en commerciële ruimtes staan gepland halverwege 2016. In het derde kwartaal van 2015 wordt de integrale aanbesteding van ontwerp, bouw en onderhoud afgerond en ligt er een nieuwe gebiedsvisie voor het Spuikwartier.

Vanaf januari 2015 is de dialoofase doorlopen met de drie geselecteerde consortia die mee wilden dingen naar de opdracht voor ontwerp, bouw en onderhoud van het OCC Spuikwartier. Op de uiterste indieningstermijn op 1 juli 2015 hadden alle drie de consortia een inschrijving gedaan. Uit de beoordeling, die is uitgevoerd door diverse beoordelingscommissies (per (sub)gunningscriterium een commissie) volgde dat het consortium Boele & Van Eesteren / Visser & Smit Bouw de economische meest voordelige inschrijving heeft gedaan, waarna het college op 14 juli de dienovereenkomstige gunningsbeslissing nam. De overige consortia maakten geen gebruik van de daarop volgende bezwaarperiode, waardoor per 4 augustus 2015 de gunningsbeslissing onherroepelijk is. Het komende half jaar wordt de opdracht verstrekt, zal het ontwerpproces vervolgd worden en zullen de voorbereidende werkzaamheden worden uitgevoerd, waarna de eerste bouwwerkzaamheden door het consortium in 2016 zullen volgen

Stationsbuurt en het Oude Centrum

Aan de centrumzijde van de Stationsbuurt wordt de ontwikkeling van de 'internationale entree' zichtbaar. De woningen aan Stationsweg 140-166 met 7 horeca- en 56 studenteneenheden zijn verhuurd. Op één eenheid na zijn ook alle horeca-eenheden verhuurd. De nieuw ingerichte buitenruimte van het brede deel Stationswegen een groot deel van het Stationsplein is in april 2015 in gebruik genomen. De aanbesteding van de herinrichting van het spoortracé Stationsplein vindt in 2015 plaats zodat de uitvoering in 2016 kan starten. De bouw van de Sigmalocatie van 303 studenten- en 153 starterswoningen wordt in 2015 voortgezet. In februari 2016 start de NS bij station Holland Spoor met de sloop van het postperron, de huidige horeca en de opslagruimtes. Hierna wordt gestart met het doortrekken van de spoortunnel onder Hollands Spoor en de bouw van de fietsstalling, winkels en passage.

Rivierenbuurt

In 2015 wordt gestart met de bouw van 72 woningen in de Maasstraat. Aansluitend op de oplevering van de woningen zal de openbare ruimte van de Scheldestraat en een deel van de Lekstraat heringericht worden. In april is de nieuwbouw Spui Lamgroen opgeleverd. Aansluitend is de omliggende openbare ruimte opnieuw ingericht. De Brede Buurtschool is in aanbouw en zal medio 2015 haar deuren openen. Als Zebra Welzijn en de bewonersorganisatie verhuisd zijn naar de Brede Buurtschool start De Koninklijke Haagse woningvereniging van 1854 met de bouw van 40 appartementen op de locatie De Boskant aan de Uilebomen. Ook de locatie van de Jan van Nassauschool kan na de verhuizing van de school worden herontwikkeld. Hierbij zijn voorwaarden gesteld aan het behoud van het gebouw.

Transvaal

De herinrichting van de openbare ruimte van de Reitzstraat en de Kockstraat wordt in 2015 opgeleverd. Staedion herontwikkelt de koppen van de Paul Krugerlaan. De sloop van het oude woonzorgcentrum Transvaal wordt in 2015 afgerond. De bouw van fase 2 is nog onzeker, omdat hier nog geen huurder voor gevonden is. In 2014 en 2015 is ingezet op de planvorming de en voorbereidende werkzaamheden voor het Multicultureel Vrijetijds Centrum Transvaal. Achter de Kesslerstichting start de bouw van aanleunwoningen voor de Kesslerstichting en deels sociale huurwoningen.

Schilderswijk

In het kader van de Deal Schilderswijk is het streven in 2015: verbreding van het woningaanbod en het aantrekken van kansrijke groepen inwoners (middeninkomens, pas afgestudeerden en starters, werkende jongeren). De gemeente heeft een aanjaagfunctie. De toewijzing van vrijkomende woningen aan kansrijke groepen vindt plaats door corporaties. Omdat het investerend vermogen van corporaties onder druk staat, moet het gewenste bredere woonaanbod vooral komen van Kleinschalig Opdrachtgeverschap. Hiervoor zijn verschillende projecten geïnitieerd (Jacob Catsstraat en Van Dijkstraat). We continueren het beleid om door activering van verenigingen van eigenaren (Vve's) achterstallig onderhoud van particuliere woningen terug te dringen. Ter versterking van de wijk economie wordt, met als voorbeeld de Hobbemastraat, een verdere uitrol van een platform van vastgoedeigenaren, ondernemers en gemeente geïnitieerd om gezamenlijk te kunnen sturen op het voorzieningenaanbod en de aanpak van onveilige punten. De Koningstraat tussen de Hoefkade en het Groenewegje zal heringericht worden in 2015. Allereerst wordt de uitstraling van de winkelpuien verbeterd. In 2015 wordt een voorlopig ontwerp gemaakt voor de openbare ruimte Hobbemapplein. We willen de verblijfskwaliteit verbeteren en de winkelgebieden Haagse Markt, Hobbemastraat en Paul Krugerlaan met elkaar verbinden.

Herstructurering Bedrijventerrein Uitenhagestraat

In 2015 wordt de herontwikkeling van de resterende drie gemeentelijke kavels van het binnenstedelijke bedrijventerrein Uitenhagestraat voortgezet. In 2015 wordt gestart met de bouw van een afvalbrengrstation op deze locatie, ter (gedeeltelijke) vervanging van dat op de Vissershaven. De kavel Jongeneel (hoek Loosduinsekade/Monstersestraat) wordt in 2015 op de markt gezet.

Escamp / Den Haag Zuidwest

In juni 2015 is de eerste tranche woningen (Quattro) door de Wijkontwikkelingsmaatschappij (WOM) opgeleverd. De locatie Wildenborghstraat is met een tender op de markt gezet. Eind 2015 start hier de bouw van 25 eengezinswoningen. De openbare ruimte rond de nieuwbouw van Sophia Revalidatie is gereed.

In maart 2015 is de bouw van de Sportcampus Zuiderpark gestart. Tevens wordt het huidige sportkwadrant heringericht. Het definitief ontwerp voor de herinrichting van de openbare ruimte wordt uitgewerkt tot bestek zodat in het najaar gestart kan worden met de uitvoering van de werkzaamheden. De oplevering van de Sportcampus Zuiderpark is gepland bij aanvang van het schooljaar 2016-2017.

In 2015 en 2016 worden twee brede buurtscholen gebouwd en opgeleverd, te weten in Moerwijk aan de Van Ruysbroekstraat en in Morgenstond aan de Bentelostraat. Na een jarenlange verbouwing wordt in 2015 het laatste project aan de Ambachtsgaarde opgeleverd. Het betreft een kerkzaal voor het Leger

des Heils en een appartementencomplex. De realisatie van vrije kavels in het kader van kleinschalig opdrachtgeverschap op de locaties Erasmushove en Uithofslaan is volop in uitvoering

Laak

Laak

De invulling van Laakhaven West is in de eerste helft van 2015 onverminderd doorgegaan. Voor 7 gebouwen is de bouw gestart en voor 4 gebouwen wordt gestart in de tweede helft 2015. De resterende twee Hindoestaanse tempels vallen hieronder. De tempel van de Sikhs wordt naar verwachting in november in gebruik genomen. In de Spoorzone wordt in september het eerste bedrijfsverzamelgebouw opgeleverd. De tweede fase Calandstraat en Soho C aan de Calandkade starten zeer waarschijnlijk niet meer in 2015. De aanvragen voor Wabo vergunning worden dit jaar nog ingediend. De plannen voor de openbare ruimte worden direct na de zomer besproken met belanghebbenden en verder voorbereid voor uitvoering in aansluiting op de oplevering van gebouwen.

Uitgaande van behoud Maakhaven worden de kavels voor kleinschalig opdrachtgeverschapnaast Maakhaven in de tweede helft in de markt gezet.

Ook elders in Laak zijn of komen plannen in uitvoering. De laatste 8 KO kavels aan de Beetsstraat in Spoorwijk zijn in aanbouw genomen. Naast de Megastores wordt aan de Calandstraat een restaurant gebouwd. De opening is in augustus/september. Op de kop van de Lamel aan de Slachthuislaan wordt bedrijfsruimte in aanbouw genomen.

Binckhorst

Vooruitlopend op het omgevingsplan is de Notitie Reikwijdte en Detailniveau in juni ter inzage gelegd. Leegstaand gemeentelijk vastgoed is benut voor (tijdelijke) huisvesting van innovatieve en creatieve bedrijvigheid, zoals brouwerij Kompaan en Green Fox. Transformatie van particulier vastgoed en particuliere ontwikkelingsplannen worden begeleid en gefaciliteerd, zoals de transformatie van de Binckhorst Tower van kantoor naar studenteneenheden. In de spoorboogzone is in juni de eerste 1^e paal geslagen voor een bedrijfsverzamelgebouw. Dit is een particuliere ontwikkeling. De vastgoedstrategie Binckhorst is door het college vastgesteld (RIS283341).

Leidschenveen Ypenburg

In Ypenburg is een aantal ontwikkelingen gaande. Voor deelplan 26 in Ypenburg is op 30 juni 2015 het programma herzien. De resterende kantorenopgave is vervallen. In plaats daarvan wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een multiplexbioscoop met horecavoorzieningen. Voor deelplan 20, gelegen achter het Hofbad, is besloten om deze woningbouwlocatie in de vorm van Kleinschalig Opdrachtgeverschap op de markt te gaan zetten.

Monumentenzorg

In deze collegeperiode zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor monumenten en cultureel erfgoed. Het Programma Monumentenzorg 2015-2018 is in april vastgesteld, hierin is uitgewerkt hoe we deze extra middelen gaan inzetten.

De jaarlijks terugkerende programmapunten op het terrein van het kennisdelen, het zichtbaar maken en promoten van cultuurhistorisch erfgoed zijn in uitvoering. Dit geldt ook voor het project '2015 Europees Jaar van het Industrieel Erfgoed' dat nog het gehele jaar door, verspreid over de stad, met diverse activiteiten wordt ingevuld.

In samenwerking met de 'erfgoedpartners' (Archeologie, Gemeentearchief en het Haags Historisch Museum) en de Bibliotheek Den Haag is gestart met voorbereidende werkzaamheden die er toe zullen leiden dat er dit jaar Historische Informatiepunten (HIP) worden gerealiseerd in de Centrale Bibliotheek en de wijkbibliotheken Schilderswijk en Escamp.

Voor wat betreft het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog is een subsidie verstrekt aan de Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen waarmee zij haar activiteiten in het bunkercomplex aan de Badhuisweg zal uitbreiden.

Met de plaatsing van zeventien panden aan de Korte Poten op de gemeentelijke monumentenlijst is het project Winkelhart, waarbij fasegewijs ongeveer 150 gevels in de historische straten in het winkelhart zijn beschermd, afgerond.

Omgevingsvergunning

In het eerste halfjaar van 2015 zijn meer aanvragen ingediend dan verwacht. Dit betreffen vooral aanvragen met een bouwsom kleiner dan € 100.000,-. Doordat het aantal aanvragen sterk is toegenomen is de werkvoorraad vergroot en is er meer ambtelijke inzet op het bouwtoezicht nodig. Voor de aanvragen met een bouwsom tot € 250.000 zal het bouwleges tarief overeenkomstig het coalitieakkoord 2014-2018 met ingang van 2016 worden verlaagd. Er ligt een voorstel voor een procentuele tariefsverlaging van 3,63% naar 2,5% voor plannen tot bouwsom van € 250.000,-. Het voorstel wordt dit najaar voorgelegd aan de raad bij de behandeling van de wabo legesverordening. Recent is er een koppeling gemaakt om de gegevens voor de Basisregistratie Adressen en Gebouwen geautomatiseerd door te geven. Overzichten voor gebruikers zijn verbeterd. Tevens is de digitale kwaliteit van tekeningen verbeterd waardoor die beter te lezen zijn. Er komt een nieuw stelsel voor het bouwtoezicht in Nederland. Bouwpartners moeten zelf hun kwaliteitsborging gaan regelen. De ontwikkeling met betrekking tot deze private kwaliteitsborging is verschoven en wordt op z'n vroegst eind 2016 ingevoerd. De eerste fase van deze invoering zullen alleen de nieuwbouw van grondgebonden eengezinswoningen en seriematige verbouw van woningen onder de private kwaliteitsborging vallen.

Erfpacht

Het canonpercentage is voor het jaar 2015 vastgesteld op 2,3%. Bij de begroting 2015 is nog uitgegaan van een canonpercentage van 3,1%. Als gevolg van de lagere marktrente is ook het canonpercentage verlaagd. Voornamelijk door het lagere canonpercentage behalen we een minder positief erfpachtresultaat dan begroot.

In het eerste halfjaar van 2015 zijn ongeveer 2.500 rechten van erfpacht canonherziening aangeboden. De resterende maanden worden ongeveer 400 rechten aangeboden. Dit is conform de begroting. Eind 2015 expireren ongeveer 1.300 rechten van erfpacht. Deze rechten zullen in eerste instantie, na planologische goedkeuring, opnieuw uitgegeven worden tegen de algemene bepalingen 1986 (eeuwigdurend). Veel erfpachters van wie het recht van erfpacht verloopt moeten de aanbieding van de gemeente nog accepteren. Ze kunnen kiezen tussen canonbetaling, afkoop of voor een gedeelte van de rechten afkoop gevolgd door verkoop bloot eigendom. Door het lage canonpercentage is de keuze voor canonbetaling aantrekkelijker geworden.

Erfpachters met ongeveer 500 expirerende rechten zijn al nieuwe overeenkomsten met de gemeente aangegaan. Bij deze groep erfpachters is de keuze vooral gevallen op canonbetaling. De gronden die worden heruitgegeven, maar waar nog geen overeenkomst voor is, zullen in het tweede halfjaar van 2015 opnieuw worden getaxeerd.

In het eerste halfjaar van 2015 zijn ongeveer 105 afkoopsommen gerealiseerd (waarvan ongeveer 30 vanuit heruitgegeven rechten). We verwachten in 2015 minder afkoopsommen en minder verkoop van bloot eigendom dan we hadden begroot. De gemiddelde opbrengst bij verkoop bloot eigendom is wel hoger doordat de meeste verkopen plaatsvinden in de wijken waar de grondwaarde hoog is.

Kernregistraties

Het gemeentelijk beleid voor open data is vastgesteld onder de noemer "Open tenzij". Inmiddels zijn 8.672 datasheets open gesteld die toehoren aan het product kernregistraties.

We werken in 2015 bij diverse systemen ten behoeve van kernregistraties aan een verdere verbetering van de informatievoorziening op het gebied van geo-informatie. Binnen het beheer van de Kernregistratie Topografie (KRTopo) heeft in samenwerking met de gemeente Rotterdam een aanbestedingstraject gelopen voor de inkoop van Panoramabeelden. Bij het beheer van de Basisregistratie Adressen en Gebouwen BAG is een kwaliteitstraject gestart om tot binnengemeentelijke afstemming en eenduidig gebruik te komen voor de begrippen verblijfsobject, pand, huishouden e.d.

2.16 Financiën

Algemeen

Den Haag voert een degelijk financieel beleid. De baten en lasten zijn in evenwicht, we investeren waar mogelijk en noodzakelijk in de stad, en hebben voldoende oog voor alle risico's. Zo houden we de gemeentefinanciën nu en in de toekomst gezond.

Gemeentefonds

In de meicirculaire blijkt dat het gemeentefonds in 2015 met € 22 mln. tegenvalt. Van deze tegenvaller is € 10 mln. opgelost in het budgettaire kader van de ontwerpbegroting 2016. Hiermee resteert een tekort van € 12,0 mln. Dit bedrag is als risico in 2015 meegenomen, omdat er aanwijzingen waren dat het tekort zich mogelijk niet in de volle omvang voordoet. Deze verwachting was gebaseerd op een mogelijk hogere loonstijging voor rijksambtenaren en een meevallende onderuitputting op de rijksbegroting. In de septembercirculaire 2015 geeft het Rijk inderdaad een stijging van het accres aan, maar minder dan de gemeente hoopte. De rijkscao leidde tot minder rijksuitgaven dan we schatten, en de loon- en prijsstijging bij het Rijk is ook lager dan gedacht. Lagere rijksuitgaven dan gedacht leiden tot een lager gemeentefonds dan gedacht. Van het risico van € 12 miljoen wordt daardoor in de septembercirculaire € 4 miljoen goedge maakt. De overige € 8 miljoen komen naar verwachting als tekort in de jaarrekening 2015. Dit tekort is incidenteel.

Woonlasten

In het coalitieakkoord is afgesproken dat de OZB voor bewoners in deze collegeperiode gelijk blijft. Verder zijn de tarieven afvalstoffenheffing in 2015 niet geïndexeerd en is het tarief voor de rioolheffing in 2015 (ten opzichte van 2014) trendmatig verhoogd. Daarmee blijven ook in 2015 de lasten voor particulieren laag. Uit de kerngegevens belastingen grote gemeenten van het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) blijkt dat Den Haag in 2015 de laagste woonlasten heeft van de grote gemeenten.

Het verwachte resultaat OZB is voor 2015 € 3,0 mln. De groei voor 2015 is nader onderzocht en meer in lijn gebracht met de gerealiseerde belastingopbrengsten in 2013 en 2014. Het gaat hierbij om de kwantitatieve en kwalitatieve groei van de OZB Eigenaren (woningen en niet-woningen) en OZB Gebruik (niet-woningen). Dit leidt tot een voordeel op de OZB in 2015 van € 2,3 mln. De structurele doorwerking hiervan is betrokken in de ontwerpbegroting 2016. Daarbovenop is er een meeropbrengst in jaarschijf 2015 van € 0,7 mln. incidenteel. Dit is de uitkomst van de berekening van de omvang van de zogenaamde derving posten die (op incidentele basis) medebepalend zijn voor het resultaat: leegstand, vrijstellingen, waardevermindering op grond van bezwaar en beroep, oninbaarheid.

Liquiditeitspositie

De stand van de liquiditeitspositie per 1 januari 2015 was circa € 259 mln. negatief. Eind juni 2015 is de positie gedaald naar een tekort van circa € 145 mln. In §6.3 gaan we uitgebreid in op de liquiditeitspositie van de gemeente Den Haag.

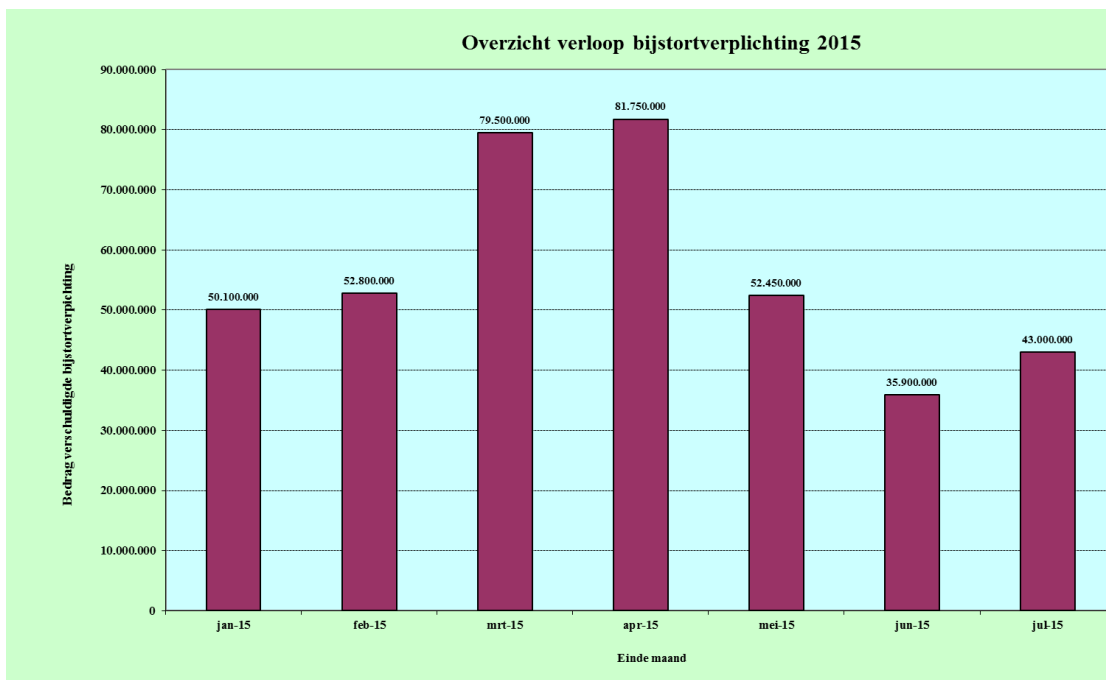
Effectiviteit derivaten

Een belangrijke eis die aan derivaten wordt gesteld is dat de financiering ook daadwerkelijk nodig is, zodat op termijn geen onnodige leningen worden aangetrokken (effectiviteit). Uit de reguliere analyse, waarbij ook de toekomstige investeringen en de opgenomen langlopende leningen (zie onderdeel actuele liquiditeitsprognose) zijn meegenomen, blijkt dat de verwachte financieringsbehoefte in 2031 hoger is dan de nominale waarde van het afgesloten derivaat. Dat betekent dat de bestaande derivaten effectief zijn.

Bijstortverplichting Derivaten (Collateral)

Deze bijstortverplichting geldt als een zekerheidsstelling. Bij faillissement van één van de partijen valt de waarborgsom tussentijds vrij, zodat het derivaat zonder verlies kan worden afgewikkeld. Maandelijks vindt uitwisseling plaats van het verschil tussen de actuele marktwaarde van het derivatencontract (dat is de waarde op enig moment en fluctueert met de rentestand) en de contractuele waarde. Dit verschil wordt als tijdelijke waarborgsom op een aparte bankrekening gestort. Over de waarborgsom ontvangt de gemeente de 1 maands euribor rente.

Onderstaand een overzicht van het verloop van de bijstortverplichting vanaf eind januari 2015 tot en met eind juli 2015. De omvang van de bijstortverplichting is afhankelijk van de hoogte van de lange rente aan het eind van iedere maand.

Dividenden deelnemingen

In de begroting is € 31,9 mln. aan dividendinkomsten geprognosticeerd. De inkomsten vanuit Eneco, HMS en Stadsherstel zijn inmiddels gerealiseerd. De inkomsten van BNG zijn ongeveer de helft minder en is dit ook gepast in de meerjarenbegroting (van € 1,5 mln. naar € 0,74 mln.). De achtergrond daarvan ligt in versterkte kapitaaleisen die ook aan de BNG worden gesteld, waardoor het noodzakelijk is dat de BNG een groter gedeelte van de winst inhoudt om daarmee haar eigen vermogenspositie te versterken. In de voorjaarsnota 2015 hebben we u hier reeds over bericht.

De € 9,4 mln. die geraamd is aan inkomsten vanuit HTM Beheer B.V. is gekoppeld aan het wel of niet binnenhalen van de railconcessie Haaglanden 2016-2026 in 2015 door HTM Personenvervoer N.V., samen met NS. MRDH heeft de planning voor gunning aangepast zodat gunning nu in 2016 is gepland, daarmee zal naar verwachting pas in 2016 duidelijk worden of HTM Personenvervoer de railconcessie definitief binnen haalt. Uitkering van de € 9,4 mln. zal dus op zijn vroegst in 2016 plaatsvinden.

Inmiddels is ook het Halfjaarbericht 2015 van Eneco naar buiten gekomen. Op basis van het eerste halfjaar is de verwachting dat de nettowinst van Eneco over heel 2015 lager iets komt te liggen dan de gemeente heeft begroot aan dividendinkomsten. Omdat het dividend van 2015 pas in 2016 wordt uitgekeerd, is dat pas van invloed op de begroting 2016 van de gemeente. Wat het uiteindelijke dividend over 2015 zal worden, hangt mede af van de prestaties van Eneco in het tweede half jaar van 2015.

2.17 Overige beleidsvoornemens

Op het programma overige beleidsvoornemens verantwoorden we de post onvoorzien en gemeentebrede uitvoeringsreserves. Hierna gaan we in op de post onvoorzien, het cofinancieringsfonds en de reserves allocatie incidentele middelen (nieuw beleid).

Post onvoorzien

Het BBV schrijft voor dat gemeenten een post onvoorzien begroten. De post onvoorzien bedraagt in de begroting € 0,78 mln. De verwachting is dat in dit lopende uitvoeringsjaar de post onvoorzien niet wordt ingezet.

Cofinancieringsfonds

Het Cofinancieringsfonds wordt ingezet om externe financiering voor projecten te verwerven en te cofinancieren, zoals subsidies van het Rijk en (Europese) fondsen. Naast de bijdragen uit subsidies en het Cofinancieringsfonds, dragen ook de gemeentelijke diensten en private partijen bij. Daarmee wordt het bedrag aan externe financiering ruim verdrievoudigd. Het Cofinancieringsfonds is hiermee een belangrijk financieel vliegwiel voor investeringen in de stad. Uit de reserve Cofinancieringsfonds werd in het eerste halfjaar van 2015 ruim € 5 miljoen overgeheveld aan de diensten voor het uitvoeren van diverse projecten. Daarnaast zijn er nog activiteiten in uitvoering voor € 4,5 mln. Onttrekking uit de reserve vindt plaats na afronding van deze activiteit.

Het gaat hierbij om diverse projecten - met name op het gebied van veiligheid die mede gefinancierd werden uit de regeling Pieken in de Delta - zoals The Hague Security Delta, CSI The Hague. De bijdragen uit het Cofinancieringsfonds werden eerder al door het college toegekend.

Reserves allocatie incidentele middelen (nieuw beleid)

Ieder jaar zijn er bij de begrotingsvoorbereiding incidentele middelen beschikbaar door bijvoorbeeld jaarrekeningresultaten en de stofkamoperatie op reserves. Deze middelen worden in de begroting ingezet voor nieuwe meerjarige doelen. Om de incidentele middelen over meerdere jaren uit te kunnen geven worden ze gedoteerd aan de reserve en in de volgende jaren hier weer aan onttrokken. Ook voor het begrotingsjaar 2016-2019 is een reserve allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) gevormd.

Ontwikkelingen op de reserve allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2015-2018 en 2016-2109 zijn toegelicht in het raadsvoorstel van het halfjaarbericht.

2.18 Interne dienstverlening

Het Intern Diensten Centrum (IDC) is verantwoordelijk voor de facilitaire dienstverlening. De baten en lasten van het IDC worden geadmistreerd op de producten Basiswerkplekken en Plusproducten.

Basiswerkplekken

Dienstverlening aan de gemeentelijke diensten vindt plaats op basis van een klant-leverancier relatie. Het niveau van dienstverlening is vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst (DVO), die wordt verrekend via één tarief. In dit tarief zijn zoveel mogelijk kosten opgenomen van de faciliteiten die nodig zijn voor een ambtenaar op een kantoorwerkplek om zijn werk te kunnen doen.

Op dit moment zijn de kosten voor huisvesting, werkplekautomatisering, HR-services en nog een aantal producten (zoals koffie op de werkplek, printservice, klein druk- en printwerk en het gebruik van vergaderzalen) in dit tarief verdisconteerd. Het pakket van faciliteiten wordt de komende jaren steeds verder uitgebreid.

Plusproducten

Voor uitzonderingen op het basispakket (de plusproducten) worden aparte afspraken gemaakt met de diensten en dit pluspakket wordt rechtstreeks met de afnemende diensten verrekend.

Automatisering

De basisinfrastructuur is het motorblok onder de dienstverlening van het IDC aan haar klanten. Deze dienstverlening, die onder meer bestaat uit kantoorautomatisering, toegangsbeheer inclusief rollen en rechten en een gescheiden productie-, ontwikkel- en testomgeving, moet degelijk, betrouwbaar en flexibel zijn.

Nieuwe ontwikkelingen leiden ertoe dat de huidige innovatie- en beheercapaciteit binnen IT onder druk staat. Het gaat daarbij om elektronische dienstverlening zoals www.denhaag.nl en het hergebruik van gegevens zoals Haagse Bron. Een andere trend is het werken met ketenpartners over de gemeentegrenzen heen. Ook wordt het beroep, dat op IT gedaan wordt, steeds zwaarder ten gevolge van huisvestings- en flexconcepten, concentratie van IT middelen met de bijbehorende toegenomen (beheer) complexiteit en het doorvoeren van veranderingen.

Dit heeft tot een spanningsveld geleid tussen de beschikbare capaciteit en vereiste kwaliteit van IT beheer en de noodzakelijk verandercapaciteit ten behoeve van dienstspecifieke verzoeken en projecten. Om uit dit spanningsveld te komen, is het noodzakelijk dat de kwantiteit en kwaliteit van het beheer structureel verbetert. Er is een omvangrijk veranderprogramma door de IT-board vastgesteld, zodat Automatisering IDC in de komende jaren “in control” blijft.

Kostprijsmodel

De administratie van het IDC is volgens het kostprijsmodel ingericht. Dit model geeft meer inzicht in de kostprijzen van de producten. Ook wordt het vergelijken van deze kostprijzen met de kostprijzen bij soortgelijke organisaties beter mogelijk. De realisatiecijfers 2013 hebben de basis gevormd voor een analyse van de basiswerkplekken kosten. Deze analyse heeft geleid tot een bijstelling van de basiswerkplektarieven in 2015.

3 Voortgang projectreserves

Programma 3 Dienstverlening

Reserve Risico's inburgering en verantwoorde afbouw (3677)

Deze reserve is bij de retraite opgeheven, waarbij het resterende saldo toegevoegd is aan de exploitatiebegroting.

Programma 6 Onderwijs

Reserve duurzame huisvesting (6271)

Door de Raad is op basis van RV 146 uit 2011 en RIS 181330 besloten om de regeling binnenmilieu scholen met 5 jaar te verlengen. Voorts heeft de Raad besloten met hetzelfde raadsvoorstel om de regeling verbetering hygiëne toiletten schoolgebouwen in te stellen voor een periode van 5 jaar. Ter dekking van deze regelingen is door de Raad de reserve duurzame huisvesting in 2011 ingesteld. In dit kader zijn er tot nu toe 129 aanvragen ingediend, waarvoor een totaal bedrag van € 4,8 miljoen is toegekend.

Medio 2013 is door de Raad op basis van RV 60 (RIS 258859__130604) de tijdelijke regeling verwijdering asbest uit schoolgebouwen voor basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs vastgesteld. De doelstelling van de reserve duurzame huisvesting is met RV 60 verruimd voor de asbestregeling. In dit kader zijn er tot nu in 2015 46 aanvragen toegekend, waarvoor een totaal bedrag van € 3,1 miljoen is toegekend. De looptijd van deze reserve is verlengd tot en met 2020 (zie aanvullende richtlijnen begroting 2016-2019).

Reserve multifunctioneel gebruik schoolgebouwen (6276)

Met het collegebesluit van 20 december 2011 is het Beleidskader multifunctioneel gebruik van schoolgebouwen (BOW/2011.787) vastgesteld. Op grond van dit beleidskader kunnen schoolbesturen een aanvraag indienen voor bekostiging van ruimten voor multifunctioneel gebruik bij schoolgebouwen in het jaar 2012 tot en met 2017. De totale reserve voor de periode van 5 jaar bedraagt € 18 mln. In dit kader zijn er tot nu toe 53 aanvragen ingediend, waarvoor een totaal bedrag van € 14,0 miljoen is toegekend. Deze reserve loopt tot en met 31-12-2018.

Programma 7 Werk, Inkomen en Armoedebeleid

Reserve Werkgelegenheid, in het bijzonder afbouw van ID-en WIW -banen (3672)

De uitputting van deze reserve loopt conform planning door tot 2020. In het Sociaal Plan WIW op hoofdlijnen (RIS180837) en het daarbij behorende uitvoeringsplan zijn maatregelen getroffen om de WIW doelgroep zo goed mogelijk op te vangen. Onderdeel van deze maatregelen is dat personen van 55 jaar in de gelegenheid worden gesteld om tot hun 62e jaar door te werken. Dit onderdeel is met 7 jaar de langst lopende activiteit waardoor de bestemmingsreserve tot 2020 door zal lopen.

Reserve Jeugdwerkloosheid Haaglanden (3676)

Als gevolg van de toenemende werkloosheid in Nederland en Den Haag heeft het Rijk in 2013 € 1,331 mln. ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid in de regio Haaglanden beschikbaar gesteld. In het Actieplan Jeugdwerkloosheid (RIS 257689) zijn twaalf concrete acties geformuleerd om invulling te geven aan de preventie en bestrijding van Jeugdwerkloosheid. Daarnaast is bij behandeling van de begroting van 2014 besloten om in de periode 2014 tot en met 2017 € 1,7 mln. per jaar in te zetten om jongeren actief te begeleiden en flankerende voorzieningen in te zetten. Het plan is om in deze vier jaar 600 zorgjongeren intensieve ondersteuning te bieden bij het oplossen van problemen rondom schulden, huisvesting, opleiding e.d., zodat terugkeer naar school en werkaanvaarding kan worden gerealiseerd. Door sociaal casemanagers worden jongeren gedurende maximaal een jaar intensief begeleid. Daarnaast

worden extra middelen ingezet voor de (flankerende) voorzieningen en instrumenten om de jongeren adequaat te laten participeren op de arbeidsmarkt c.q. te laten terugkeren naar het onderwijs. Bijkomstige effecten zijn vermindering van risico's omtrent sociale en maatschappelijke veiligheid.

Programma 8 Zorg en Welzijn

Reserve individuele voorzieningen (3678)

In het collegeakkoord is €5 mln. vrijgemaakt om de hulp bij het huishouden enige tijd op het huidige niveau te kunnen voortzetten, wat (deels) uit deze reserve wordt gefinancierd. De uitputting van deze reserve loopt op schema.

Programma 10 Ontwikkeling Buitenruimte

Reserve Werk met Werk (3277)

Doel van de reserve is door middel van werk met werk op efficiënte wijze residentiekwaliteit te realiseren in de buitenruimte. Dit wordt bereikt door gelijktijdig met rioolwerkzaamheden, wegbeheer, Parkeren in Woongebieden en de plaatsing van ORAC's een impuls te geven aan de overige onderdelen van de buitenruimte. In de begroting 2016 is de doelstelling verbreed met doelstelling groen. Beginstand van de reserve op 1 januari was € 11,90 mln. In het eerste halfjaar van 2015 is € 0,67 mln. besteed aan Molenwijk fase II en de Haagse Markt. Tevens is € 1,23 mln. toegevoegd aan het project Sportcampus Zuiderpark. Naar verwachting wordt in de tweede helft van het jaar nog eens € 3,28 mln. uitgegeven (o.a. de projecten Transvaal Noord, Vogelwijk fase IV, Hannemanplantsoen, Westduinpark). De verwachte eindstand 2015 is € 6,72 mln.

Bij begroting is de reserve verlengd met twee jaar. De einddatum van de reserve is nu 31-12-2017, passend bij de beoogde planning van de projecten.

Programma 11 Economie, Internationale stad en Binnenstad

Reserve Wervingsfonds (3029)

Deze reserve is bij de retraite samengevoegd met de reserve Den Haag Internationale Stad (3469). Zie toelichting onder programma 17.

Reserve Overcommitting (3448)

Deze middelen zijn oorspronkelijk toegekend voor de overcommitting bij de uitvoering van projecten in het D2 programma. De resterende middelen worden ingezet voor de overcommitting voor het huidige EFRO-programma Kansen voor West (looptijd 2007- 2015) en het nieuwe EFRO-programma Kansen voor West II (looptijd 2014-2020). De projectkosten worden pas verrekend als de definitieve vaststelling van de EFRO-projecten heeft plaatsgevonden. Verwacht wordt dat in 2015 € 0,3 mln. zal worden onttrokken aan de reserve.

Reserve Stadseconomie (7304)

We hebben begroot om in 2015 € 4,4 mln. onttrekken uit deze reserve. Hiervan is € 2,5 miljoen bestemd voor The Hague Security Delta, zoals de stimuleringsregeling HSD (€ 1 mln.) en investeringen in de HSD-campus. Hiervan is halverwege het jaar ruim € 2,15 miljoen verplicht of betaald. Een bedrag van € 0,69 mln. wordt in het tweede halfjaar onttrokken voor innovatie en nieuwe markten binnen het programma Creatieve Stad (2015-2018). Verder worden nog middelen bestemd voor de afronding en afrekening van het oude programma Creatieve Stad (2010-2012) alsmede voor de wijkaanpak van het project economische gebiedsontwikkeling en met name voor het Haags Veen Fonds Economie.

Reserve World Forum Convention Center (7307)

Op 4 april 2013 heeft de raad besloten om van de reserve The Hague World Forum te splitsen en € 25 mln. hieruit te reserveren voor de renovatie en uitbreiding van het World Forum Convention Center. Doel van de investering is om het gebouw, na verwerving, in een staat te brengen die passend is bij een internationaal congresgebouw van dit niveau.

In 2015 is een bedrag van € 7,4 mln. aan de reserve gedoteerd. Dit betreft de overheveling van een deel van de middelen vanuit de reserve The Hague World Forum.

Het afgelopen halfjaar is € 3,2 mln. onttrokken, voornamelijk voor onderhouds- en herstelwerkzaamheden. In het tweede kwartaal van 2015 heeft de Europese aanbesteding voor de technische installaties en bouwkundige werkzaamheden plaatsgevonden. Deze werkzaamheden zullen vanaf de tweede helft 2015 tot en met 2017 plaatsvinden. Naar verwachting wordt dit jaar nog € 4,8 mln. onttrokken ten behoeve van de uit te voeren werkzaamheden.

Reserve Stedelijke Ontwikkeling (6395, 6397, 7305, 7310)

Zie toelichting Reserve Stedelijke Ontwikkeling onder programma 15

Fonds Economische Structuurversterking (7311)

Bij de programmabegroting 2015-2018 is het Fonds Economische Structuurversterking ingesteld (€ 20 mln. Het belangrijkste uitgangspunt voor investeringen vanuit het Fonds is dat de structuur van de Haagse economie wordt versterkt.

Inmiddels hebben vier concrete projecten een bijdrage ontvangen: het initiatief Access to Talent (een Talent Portal voor matching van internationaal talent), de Connectivity Accelerator (een programma om versnelde groei van kansrijke startup's te realiseren), het Valorisatieprogramma Deltatechnologie & Water (proeftuin voor kust- en waterbeheer in Scheveningen Haven) en Big Data for Peace & Humanity (ontwikkeling van Den Haag als kennishub op het snijvlak van big data, vrede & recht en ICT).

Andere projecten en voorstellen, o.a. op het terrein van The Hague Security Delta, Smart City, financieel instrumentarium (Proof of Concept-fonds) en commerciële geschillenbeslechting (arbitrage en intellectueel eigendom), zijn in voorbereiding en worden naar verwachting in de tweede helft van 2015 toegekend. Naar verwachting wordt in 2015 € 3 mln. uit het fonds onttrokken.

Programma 12 Sport

Reserve Olympisch Fonds (6255)

Het fonds is gericht op dekking van de kosten voor verwerving, risico's en organisatie van grootschalige topsport evenementen. Met het fonds wil het college topsportevenementen aan Den Haag binden. Dit past in de ambitie om bijvoorbeeld het WK Hockey 2014, WK beachvolleybal 2015 en de Volvo Ocean Race naar Den Haag te halen. Het sluit ook aan op de ambities op nationaal niveau een internationaal trackrecord op te bouwen rondom de organisatie van aansprekende topsport evenementen.

De uitputting van het Olympisch Fonds in 2015 is conform prognose en wordt voor uitgekeerd ter ondersteuning van de Pitstop Volvo Ocean Race en WK beachvolleybal. Voor 2016 en verder worden gesprekken gevoerd met externe partijen over de organisatie van aansprekende evenementen.

Bij de retrace is besloten om de reserve te handhaven, de hele dotatie van € 1,4 mln vindt in dit jaar plaats.

Programma 13 Verkeer en Milieu

Reserve Parkeren (3204)

Het parkeerbeleid van de gemeente Den Haag is gericht op het faciliteren van mobiliteit en door het scheppen van voorwaarden voor de groeiende mobiliteitsbehoefte. In het Parkeerkader Haag 2010-2020 is dit parkeerbeleid voor deze periode op hoofdlijnen weergegeven. In de Parkeerbrief 2015 (RIS 283326) is het parkeerbeleid voor de huidige collegeperiode nader geconcretiseerd.

Het beginsaldo van de reserve Parkeren op 1 januari was € 6,86 mln. In 2015 worden twee dotaties aan de reserve gedaan. De eerste dotatie geschiedt vanuit het budget Parkeren in Woongebieden (€ 3,93 mln.) ten behoeve van de actualisatie van dat programma (RIS 283326). De tweede dotatie bedraagt € 0,96 mln. t.b.v. Fietsparkeren.

Daarnaast vinden er een aantal onttrekkingen plaats. De grootste onttrekkingen zijn de halvering van het tarief van de 2^e parkeervergunning en de pilot Groen-gele zone's (tezamen € 1,2 mln.), een onttrekking van € 0,8 mln. t.b.v. het project Okkernootstraat/Walnootstraat, een onttrekking van € 0,3 mln. t.b.v. Leefbaarheid bewonersgarages en een onttrekking van € 0,12 mln. t.b.v. Verkeersregelaars en Fietscoaches op de Grote Marktstraat.

De verwachte eindstand van de reserve op 31 december is € 9,1 mln.

Reserve Openbaar Vervoer Hoger Plan / Netwerk RandstadRail (3259)

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH; voorheen Stadsgewest Haaglanden) werkt samen met de gemeente aan de kwaliteit van het openbaar vervoer. Met de uitvoering van het project Netwerk RandstadRail maakt de gemeente de spoorinfrastructuur gereed voor de voor de zogeheten "regiotramlijnen" 9,11,15 en 16/17. De aangepaste infrastructuur maakt het mogelijk om te rijden met een 40-tal nieuwe moderne, lagevloertrams die aan meer reizigers plaats bieden. De totale meerjarige investering in de aanpassingen van de infrastructuur ten behoeve van Netwerk RandstadRail bedraagt € 210 miljoen. Het merendeel van deze investering wordt door de MRDH en door het Rijk betaald. Op 17 febr. 2009 heeft de gemeente ingestemd met een bijdrage van € 37,8 mln. aan het actieprogramma Regionaal Openbaar Vervoer. De reserve Openbaar Vervoer Hoger Plan is ingesteld om de door de gemeente gemaakte afspraken en verplichtingen te kunnen nakomen, middels een jaarlijkse dotatie (t/m 2015) van € 2,25 mln.

In 2015 zijn de opdrachten gegund op het tracé lijn 9 voor de projecten Kademuur Zieken, Koninginnegracht, Madurodam en Nieuwe Parklaan. Inmiddels zijn deze projecten gestart. Verder zullen de werkzaamheden aan de lijn 15 inclusief de Stadslaan dit jaar worden uitgevoerd.

Aan de reserve wordt in 2015 circa € 5,25 mln. onttrokken. Hiermee wordt de reserve volledig gebruikt en is de reserve eind 2015 nihil.

Op het programma Netwerk RandstadRail bestaat het risico van een dekkingstekort. In 2011 is namelijk besloten een bedrag van € 3 mln. te onttrekken uit de reserve i.v.m. uitvoering motie Koninginnegracht. In het Coalitieakkoord 2014-2018 Haagse Kracht is voorts besloten om nog eens € 4,5 mln. aan de reserve OVHP te onttrekken. Hierdoor resteert thans slechts een dekking van € 30,3 mln. t.o.v. de overeengekomen € 37,8 mln.

Reserve Bodem (3274)

De beginstand van de reserve Bodem op 1 januari 2015 was € 9 mln. Dit is het saldo van de middelen die de gemeente Den Haag van het rijk heeft ontvangen t.b.v. de monitoring en nazorg van de vervuiling bij de twee voormalige gasfabrieken (de Verademing en Binckhorst). Dit zijn verplichtingen die tientallen jaren kunnen duren.

Bij brief van 4 september 2014 heeft het Ministerie Infrastructuur en Milieu het indicatieve budget voor 2015 bekend gemaakt (€ 3,2 mln.). Dit bedrag is eveneens bedoeld voor de monitoring en nazorg van de twee gasfabrieken en wordt aan de reserve gedoteerd. In 2015 wordt tevens € 0,2 mln. aan de reserve onttrokken t.b.v. de bodemtaken/gasfabrieken. Ten slotte is bij begrotingsretraite besloten om € 4,2 mln. aan de reserve te onttrekken ten behoeve van de financiële ruimte. Het verwachte eindsaldo van de reserve op 31 december 2015 is € 7,8 mln.

Voorgesteld wordt om de looptijd van deze reserve met twee jaar te verlengen met het oog op het vinden van structurele dekking van de lopende verplichtingen. De nieuwe einddatum van de reserve wordt dan 31 december 2017.

Begin 2016 zal een Plan van Aanpak worden opgesteld waarin de werkzaamheden staan beschreven die betrekking hebben op de afronding van de spoedlocaties i.c. de nazorg van de gasfabrieken Binckhorst en De Verademing.

Reserve Luchtkwaliteit (3294)

Deze reserve is bij de retraits opgeheven, waarbij het resterende saldo toegevoegd is aan de exploitatiebegroting.

Reserve Stedelijke Ontwikkeling (6395, 6397,7305, 7310)

Zie toelichting Reserve Stedelijke Ontwikkeling onder programma 15

Programma 14 Wonen en Duurzaamheid

Reserve Stedelijke Ontwikkeling (6395, 6397,7305, 7310)

Zie toelichting Reserve Stedelijke Ontwikkeling onder programma 15

Reserve Stadsvernieuwing (7309)

In 2005 is de regeling Stadsvernieuwing afgerekend met het Rijk. Deze reserve bevat de middelen voor de afwikkeling van de nog openstaande juridische verplichtingen in het kader van de dorps- en stadsvernieuwing. Van de begrote onttrekking van € 2,3 mln. is een bedrag van € 0,7 mln. via projectbestedingen voor PRI Geluidssanering en apparaatskosten van Control gerealiseerd.

Programma 15 Stadsontwikkeling

Reserve Volkshuisvestingsfonds Den Haag Zuidwest (3352)

Het doel van deze reserve is sinds 2011 'een integrale aanpak van stedelijke vernieuwing'. Conform resultaatbestemming programmarekening 2014 is het resultaat wegens erfpachtsuppletie verkoop woningbouwcorporaties van € 0,2 mln. aan de reserve toegevoegd. In 2015 is tot nu toe € 0,1 mln. onttrokken. Dit heeft betrekking op procesbegeleiding voor diverse projecten in het programma Stadsontwikkeling.

Reserve Anticiperende werkzaamheden MPG (3428)

De gemeente verricht onderzoek en verwerft vastgoed ten behoeve van toekomstige grondexploitaties (nadat een nota van uitgangspunten is vastgesteld). Er bestaat een risico dat een project niet tot uiteindelijke realisatie komt en dat de gemaakte uitgaven niet financieel gedekt zijn. Voor het opvangen van dergelijke financiële risico's is de reserve Anticiperende werkzaamheden MPG ingesteld en geplaatst tegenover de uitgaven uit de voorfase. De hoogte van de reserve is tevens het plafond waarvoor financiële ruimte bestaat om uitgaven in de voorfase te doen. Op rapportagedatum zijn negen projecten anticiperend, naar verwachting zullen zeven projecten in 2015 worden geoperationaliseerd in een grondexploitatie danwel klusobjectexploitatie. We verwachten in 2015 geen uitgaven ten laste van deze reserve

Reserve Strategische aankopen Binckhorst (3419)

Reserve Vastgoedexploitatie (6315)

Reserve Strategische aankopen Structuurvisie (6316)

Reserve Strategisch Vastgoed Stadsontwikkeling (7312)

Bij de begroting 2016/2019 wordt voorgesteld de drie bestaande reserves voor strategisch vastgoed samen te voegen tot één reserve voor strategisch vastgoed: de Reserve Strategisch Vastgoed Stadsontwikkeling. De huidige reserves komen eind van het jaar te vervallen en de middelen worden overgeheveld naar de nieuwe reserve.

Vanuit deze reserves worden de exploitatiesaldi (inclusief kapitaallasten) gedekt van de strategische vastgoedportefeuille. Dat zijn gronden en gebouwen die we hebben verworven met het oog op toekomstige stadsontwikkelingen.

De gemeente toetst jaarlijks de boekwaarde van het ontwikkelingsvastgoed aan de marktwaarde. De boekwaarde mag niet hoger zijn dan de marktwaarde. Uit een eerste analyse blijkt dat mogelijk een afwaardering in 2015 van € 2 mln. tot € 4 mln. nodig kan zijn. De analyse wordt in het najaar verder uitgewerkt. Een eventuele afwaardering wordt bij de jaarrekening 2015 verwerkt. De afwaardering kan

worden opgevangen door de hiervoor gereserveerde middelen vanuit het coalitieakkoord en binnen de bestaande reserves voor dit vastgoed, maar dit gaat ten koste van het budget voor de meerjarige exploitatie van het ontwikkelingsvastgoed. In de paragraaf weerstandsvermogen van de programmabegroting 2016-2019 is het risico op afwaardering vastgoed benoemd.

Reserve The Hague World Form (6328)

Deze reserve is bestemd voor de verdere ontwikkeling van de Internationale Zone van Den Haag, vooral rondom het World Forum gebied, gericht op de profilering van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. De plandoelstellingen zijn onder andere: de realisatie van de nieuwbouw voor Europol inclusief parkeergarage, het verbeteren van het vestigingsklimaat voor internationale instellingen en de verbetering van de openbare ruimte, de bereikbaarheid en het veiligheidsprofiel. In 2015 is een bedrag van € 7,3 mln. aan de reserve gedoteerd. Dit betreft het derde en tevens laatste deel van de totale decentralisatieuitkering van het Rijk aan de gemeente van totaal € 21,8 mln. ten behoeve van ontwikkelingen in het World Forum gebied. Conform eerdere besluitvorming (RIS 181752) worden deze bedragen in hetzelfde jaar gedoteerd aan de bestemmingsreserve The Hague World Forum. In 2015 is tot nu toe € 7,6 mln. onttrokken. Dit heeft voor € 7,4 mln. betrekking op de overheveling van deze reserve naar de in 2013 ingestelde reserve World Forum Convention Center binnen het programma Economie, Internationale Stad en Binnenstad. Het restant van de onttrekking heeft betrekking op voorbereidingskosten Parkvisie en kosten voor de openbare ruimte en infrastructuur in het World Forum gebied.

Reserve Universiteit Leiden (6390)

In 2013 hebben de gemeente en de Universiteit Leiden afspraken gemaakt over de uitbreiding van de universiteit Leiden in Den Haag aan het Wijnhavenkwartier en over de bijdrage in de onrendabele kosten van de huisvesting op deze locatie. De bijdrage loopt via deze reserve (RIS 260525). Overeenkomstig de door de gemeente afgegeven beschikking vindt bevoorschotting plaats. De (financiële) afwikkeling van deze bijdrage aan de Universiteit Leiden zal bij oplevering en eindverantwoording, naar verwachting in 2017, plaatsvinden. Dan vindt ook de verrekening met de reserve plaats. In 2015 vindt geen onttrekking aan reserve plaats.

Reserve Stedelijke Ontwikkeling (6395, 6397, 7305, 7310)

De Reserve Stedelijke Ontwikkeling is bestemd voor de financiering en/of subsidiëring van activiteiten in het kader van de stedelijke ontwikkeling voortkomend uit de besluitvorming in de raad over het IPSO. Bij de programmabegroting 2016-2019 wordt voorgesteld de definitie te verbreden. Deze reserve heeft betrekking op programma 11, 13, 14 en 15.

Tot nu toe is een bedrag van € 3,8 mln. gerealiseerd voor diverse projecten zoals het project Regentesse Zuid, Toeristische Gebieden en programma Stedelijke Wegen. We hebben begroot dat in 2015 € 36,7 mln. uit de reserve wordt aangewend voor projecten. De lage realisatie per 30 juni wordt mede verklaard doordat eerst de besluitvorming van het college over het nieuwe IpSO en de nieuwe begroting is afgewacht. We verwachten in 2015 ca. € 5,3 mln. te onttrekken op programma 11, € 4,3 mln. op programma 13, € 4,0 mln. op programma 14 en € 23 mln. op programma 15. Het betreffen onder meer uitgaven voor actualisaties van de grondexploitaties Scheveningen Haven en HALO/Sportcampus, herzieningen voor het Verhulstplein en Deelplan 26. En uitgaven voor andere projecten zoals Regentesse Zuid, GIT/Verademing, Haveltestraat en OV-Terminal.

We hebben de reserve Stedelijke Ontwikkeling goed doorgelicht op de noodzaak van bijdrages voor projecten naar aanleiding van actuele inzichten. Een bedrag van € 12,2 mln. is niet langer benodigd en valt vrij in 2015. Ongeveer de helft van dit bedrag wordt na de vrijval weer gedoteerd aan de reserve om nieuwe projecten en projectbijstellingen mogelijk te maken zoals de herinrichting van het Hobbemaplein en de plankaderwijziging van Deelplan 26. Dit is nader omschreven in het raadsvoorstel IpSO2016 (RIS 285541).

In het lopende jaar verwachten we € 22,3 mln. aan de reserve te doteren. Dit is voor een deel te verklaren uit het bovengenoemde. Ook vindt een administratieve overboeking van € 6,5 mln. plaats. Reeds ontvangen en al verantwoorde rijksbijdragen die we nog niet hebben besteed worden overgeboekt van de balanspost overlopende passiva naar deze reserve. Overige dotaties aan de reserve hebben betrekking op resultaatbestemming bij de jaarrekening 2014.

Programma 17 Overige Beleidsvoornemens

Reserve Grote Projecten (3456)

Om grote projecten te realiseren is meestal samenwerking en financiële betrokkenheid van meerdere partijen nodig. De projecten in de reserve Grote Projecten beslaan vaak een langere tijdshorizon dan de gemeentelijke meerjarenbegroting. De reserve is vaak één van de financieringsbronnen voor een groot project. In onderstaand overzicht zijn de dotaties en onttrekkingen per project in 2015 weergegeven. Tevens is 0,327 mln. vrijgevallen in het kader van de jaarlijks doorlichting van reserves in het reguliere planning en control traject.

Stand Reserve Grote Projecten	1-1-2015	dotaties	onttrekkingen	Vrijval	31-12-2015
Scheveningen Haven	14.594		1.818		12.776
Rotterdamsebaan	37.682	1.600			39.282
Vastgoed Rotterdamsebaan	10.755		3.305		7.450
Binckhorst fase 1	742				742
Internationale Zone	3.431		2.806		625
Spuikwarter	18.582	3.010	6.722		14.870
Transvaal/Lijn 11	3	1.800	1.800	3	0
Haga	60				60
Koop naar huur	120				120
Overige (kan vrijvallen)	324		0	324	0
Totaal	86.293	6.410	16.451	327	75.925

Reserve Co-financiering (3461)

Het Cofinancieringsfonds wordt ingezet om externe financiering voor projecten te verwerven en te cofinancieren, zoals subsidies van het Rijk en (Europese) fondsen. Uit de reserve Cofinancieringsfonds werd in het eerste halfjaar van 2015 ruim € 5 miljoen overgeheveld aan de diensten voor het uitvoeren van diverse projecten. Daarnaast zijn er nog activiteiten in uitvoering voor € 4,5 mln. Onttrekking uit de reserve vindt plaats na afronding van deze activiteit.

Het gaat hierbij om diverse projecten - met name op het gebied van veiligheid die mede gefinancierd werden uit de regeling Pieken in de Delta - zoals The Hague Security Delta, CSI The Hague. De bijdragen uit het Cofinancieringsfonds werden eerder al door het college toegekend.

Reserve Krachtwijken (3463)

Deze reserve is ingesteld voor de uitvoering van het programma Krachtwijken. De reserve is ingesteld voor 10 jaar. De geraamde onttrekkingen zijn beschikbaar voor de uitloop van de Deal Schilderswijk.

Reserve Den Haag Internationale Stad (3469)

Deze reserve is bij de retraitsamengevoegd met de reserve Wervingsfonds. Zie toelichting onder programma 17 (Reserve Internationaal & Werving)

Reserve Internationaal & Werving (3487)

Voor het aantrekken van (internationale) instellingen en bedrijven heeft de gemeente twee reserves die in elkaars verlengde liggen samengevoegd. Het gaat om de reserve Den Haag internationale Stad (DHIS) en het Wervingsfonds. De nieuwe reserve Internationaal & Werving krijgt een maximale hoogte van € 10,0 mln. De looptijd, is net als de bestaande reserves DHIS en wervingsfonds, onbeperkt. Het afgelopen jaar zijn er uit deze reserves bijdragen beschikbaar gesteld voor Humanity House , Globel Conference Cyberspace(GCCS) en diverse internationale projecten en wervingen.

Programma 18 Interne Dienstverlening

Reserve Leyweg (3325)

Bij het tweede concernbericht 2005 heeft de gemeenteraad besloten om de bestemmingsreserve Leyweg in te stellen en aan deze bestemmingsreserve een bedrag van € 7,100 mln. toe te voegen. Dit bedrag is beschikbaar voor het afdekken van de onrendabele top van het gemeentekantoor aan de Leyweg. De stand van de reserve per 1 januari 2015 bedraagt € 3,852 mln. In 2015 betreft het bedrag van het afdekken van de onrendabele top € 0,755 mln. Per 30 juni is € 0,378 aan de reserve onttrokken. Over het tweede halfjaar zal dezelfde onttrekking worden gerealiseerd, waardoor ultimo 2015 de onttrekking conform begroting € 0,755 zal bedragen en de stand van de reserve uitkomt op € 3,097.

4 Financiële prognose

Het verwacht financieel resultaat 2015, indien niet wordt verrekend met reserves en geen compenserende maatregelen worden getroffen, bedraagt € 6,9 mln. nadelig. Dit resultaat is een uitkomst van mee- en tegenvallers op verschillende beleidsprogramma's en worden in deze paragraaf nader toegelicht op relevante onderdelen per programma.

Exogene ontwikkelingen

In de nu voorliggende prognose zijn het meest in het oog springend het voordeel op de voorzieningen voor de drie decentralisaties (3D's onderdeel van Zorg en welzijn en Jeugd) van in totaal € 9,4 mln., het nadeel op de bijstandsverlening van € 12,5 mln. en het nadeel op het gemeentefonds van € 8,0 mln. Dit betreft onderdelen welke door exogene factoren worden beïnvloed en waarvan de verdere ontwikkeling in 2015 nog niet volledig is in te schatten. Hierdoor is de nu gepresenteerde prognose van het financieel resultaat onzeker en de onzekerheden op het gebied van de 3D's werkt mogelijk ook door in de beoordeling van de accountant van de jaarrekening.

Inhoudelijke toelichting op deze onderdelen treft u aan in de hoofdstukken 1 Inleiding, 2.7 Werk, Inkomen en Armoedebeleid, 2.16 Financiën en 6 Decentralisaties Participatie, Zorg en Jeugd.

VERWACHT FINANCIËEL RESULTAAT 2015 PER PROGRAMMA * € 1.000			
1 Gemeenteraad	300 V	9 Jeugd	0
Vergoeding raadsleden	150 V	Persoonsgebonden budgetten	1.800 V
Apparaatsvoordeel Griffie	150 V	Nadeel jeugdhulp (inkoop, wijkteams, Diversen	1.400 N
2 College & Bestuur	0		400 N
Voordeel Concernbrede P&O	250 V	10 Ontwikkeling buitenruimte	1.017 N
Tekort apparaat Juridische Zaken	180 N	Exploitatietekort Markten	4.075 N
Diversen	70 N	Prinssesegracht	1.340 V
3 Wijkaanpak en dienstverlening	1.443 V	Vrijval voorziening graven	1.326 V
Incidentele vrijval compensatie legesproducten	1.350 V	Diversen	392 V
Activiteiten Stadsdelen	596 N	11 Economie, internationale stad en	693 V
Vrijval voorziening Gezinscoaches	550 V	Citymarketing	750 V
Tekort apparaat legesproducten	509 N	Diversen	57 N
Verkiezingen	400 V	12 Sport	1.265 V
Diversen	248 V	Exploitatievoordeel Sportcampus	760 V
4 Openbare orde en Veiligheid	265 V	Apparaatsvoordeel	347 V
Apparaatsvoordeel	455 V	Diversen	158 V
Burgemeestervergunningen	190 N	13 Verkeer, vervoer en milieu	2.288 V
5 Cultuur, bibliotheek en monumentenzorg	100 N	Parkeren op straat	1.437 V
Liquidatie Culturalis	868 V	Onderuitputting verkeersregelinstallaties	800 V
Balanssteun Koorenhuis	661 N	Diversen	51 V
Diversen	307 N	14 Wonen en duurzaamheid	30 V
6 Onderwijs	695 V	Grafittibestrijding	30 V
Vrijval onderwijshuisvesting	925 V	15 Stadsontwikkeling	3.402 N
Overcommittering onderwijshuisvesting	800 N	1e analyse afwaardering ontwikkelvastgoed	3.000 N
Subsidieoordelen	400 V	Nadeel erfpacht	2.400 N
Diversen	170 V	Voordeel omgevingsvergunningen	900 V
7 Werk, inkomen en armoedebeleid	10.988 N	Diversen	1.098 V
Herverdelingstekort BUIG	12.500 N	16 Financiën	5.095 N
Reintegratie- en participatievoorzieningen	2.132 V	Gemeentefonds	8.000 N
Diversen	620 N	Meeropbrengst Onroerendzaakbelasting	3.058 V
8 Zorg en welzijn	9.367 V	Diversen	153 N
Maatwerkvoorzieningen	6.300 V	17 Overige beleidsvoornemens	778 V
Eigen bijdrage individuele voorzieningen	2.000 V	Post onvoorzien	778 V
Subsidieoordelen	900 V	18 Interne dienstverlening	3.400 N
Diversen	167 V	Tekort strategische huisvesting	3.400 N
VERWACHT FINANCIËEL RESULTAAT 2015			6.878 N

Toelichting op relevante onderdelen per programma

Programma 1 Gemeenteraad

Vergoeding raadsleden € 0,15 mln. V

De gemeente Den Haag maakt sinds 2012 gebruik van de werkkostenregeling. Hierdoor is de onkostenvergoeding voor raadsleden een netto-vergoeding. Deze valt hierdoor structureel € 0,15 mln. voordeliger uit.

Apparaatsvoordeel Griffie € 0,15 mln. V

Bij de Griffie is een voordeel ontstaan op de salarislasten van € 0,15 mln. Het gaat om niet ingevulde vacaturruimte. Eind 2015 wordt de formatie van de Griffie doorgelicht.

Programma 2 College & Bestuur

Onderbesteding Concernbrede P&O € 0,25 mln. V

Een aantal projecten vanuit de strategienota P&O zijn vertraagd. Het gaat hierbij o.a. om de introductie van de module gesprekscyclus en het individueel keuze budget (IKB). Het IKB is als gevolg van de cao afspraken met een jaar uitgesteld. In 2015 hoeven daarom geen implementatiekosten te worden gemaakt en resulteert dit in een voordeel van € 0,25 mln.

Tekort apparaat Juridische Zaken € 0,18 mln. N

Het lukt Juridische Zaken (JZ) om bezwaarschriften in kortere tijd af te handelen. JZ brengt hierdoor minder uren in rekening. Dit heeft wel tot gevolg dat JZ zijn apparaat hierop dient aan te passen. Inmiddels zijn maatregelen genomen om de apparaatskosten te reduceren. Voor 2015 gaat het om een geprognosticeerd nadeel van € 0,18 mln.

Programma 3 Wijkaanpak en dienstverlening

Incidentele vrijval compensatie legesproducten € 1,35 mln. V

In 2015 wordt een incidenteel voordeel verwacht van € 1,35 mln. bij burgerzaken. Door verbeteringen in het financieel beheer bij Publiekszaken, bleek bij het halfjaarbericht 2014 dat Publiekszaken geconfronteerd werd met een financieel tekort op de uitvoering van burgerzaken producten. De leges die de gemeente ontving op burgerzakenproducten (rijbewijs, paspoorten etc.) zijn namelijk substantieel gedaald. Daarnaast voerde de gemeente in de afgelopen jaren diverse taken uit, zonder aanvullende financiering voor het apparaat. Een voorbeeld hiervan is de ondersteuning van landelijke taken. Eind 2014 is een algeheel plan van aanpak opgesteld om de problematiek op te lossen en Publiekszaken duurzaam financieel gezond te maken. Ook zijn in het coalitieakkoord voor 2014 en 2015 middelen beschikbaar gesteld voor de derving op de inkomsten van de legesproducten. In 2015 gaat het om een bedrag van € 1,5 mln. In het plan van aanpak is middels een combinatie van maatregelen van reductie van de personele bezetting, efficiencymaatregelen en het verhogen van baten gezorgd voor een oplossing voor de problematiek. Inmiddels zijn de maatregelen grotendeels doorgevoerd, waardoor het restant van deze middelen incidenteel in het resultaat 2015 vrijvalt.

Activiteiten Stadsdelen € 0,60 mln. N

Ten aanzien van enkele activiteiten bij stadsdelen en wijken hebben projecten en verplichtingen uit voorliggend jaar, mede als gevolg van vertraging, een doorloop gekregen in 2015, waar nu ook de kosten landen.

Vrijval voorziening Gezinscoaches € 0,55 mln. V

De voorziening Gezinscoaches is gevormd vanwege een verschil van mening met de belastingdienst over te verrekenen BTW op het inhuren van gezinscoaches. Er is een akkoord bereikt over 50% verrekening van BTW en derhalve kan deze voorziening gedeeltelijk vrijvallen. Deze voorziening staat administratief op programma Wijkaanpak en Dienstverlening.

Tekort apparaat legesproducten € 0,51 mln. N

Het programma Wijkaanpak en Dienstverlening verwacht eind 2015 een nadeel op het apparaat van € 0,47 mln. De hogere apparaatskosten op dit programma zijn veroorzaakt door hogere lasten op de bedrijfsvoering. Dit tekort en de oplossing hiervan maakt onderdeel van het plan van aanpak om Publiekszaken duurzaam financieel gezond te maken.

Verkiezingen € 0,40 mln. V

In 2015 heeft de gemeente een tweetal verkiezingen georganiseerd. De verkiezingen voor Provinciale Staten en de Waterschapsverkiezingen. In 2015 is hiervoor € 2,7 mln. beschikbaar. Het gaat om een jaarlijks bedrag van € 2,0 mln. voor de organisatie van verkiezingen en een incidentele bijdrage van € 0,7 mln. voor de organisatie van de Waterschapsverkiezingen. Naar verwachting wordt hierop € 2,3 mln. uitgegeven in 2015, hetgeen een voordelig resultaat van € 0,4 mln. oplevert. In de jaren dat er geen verkiezing is of de gemeente niet alle middelen hoeft aan te wenden, “spaart” de gemeente (d.m.v. de egalisatiereserve Verkiezingen) voor toekomstige verkiezingen. Conform de financiële spelregels wordt het verwachte positief resultaat op verkiezingen bij de resultaatsbestemming toegevoegd aan de reserve Verkiezingen.

Programma 4 Openbare orde en veiligheid

Apparaatsvoordeel € 0,46 mln. V

Op het programma Openbare orde en veiligheid verwachten we een apparaatsvoordeel van € 0,46 mln. Dit voordeel heeft twee belangrijke oorzaken. Ten eerste maken voormalig medewerkers van de Brandweer minder gebruik van de regelingen voor FLO en FPU. Ten tweede is de formatie van de directie Veiligheid nog niet volledig bezet. Eind 2015/ begin 2016 is naar verwachting de formatie volledig ingevuld.

Burgemeestervergunningen € 0,19 mln. N

De gemeente ontvangt legesinkomsten voor de Burgermeestervergunningen. Het gaat om vergunningen voor drank, horeca en prostitutie etc. In 2015 verwachten we op deze leges een nadeel van € 0,19 mln.

Programma 5 Cultuur, bibliotheken en monumentenzorg

Liquidatie Culturalis € 0,87 mln. V

Stichting Culturalis is in zijn huidige vorm opgehouden te bestaan. De liquidatie van de stichting leidt tot een terug te ontvangen bedrag van € 0,87 mln. aan de gemeente.

Balanssteun aan het Koorenhuis € 0,66 mln. N

In de brief “Stand van zaken Prins27 en Koorenhuis” (RIS 276845) is gemeld dat een bedrag in de orde van grootte van € 0,5 mln. aan balanssteun waarschijnlijk noodzakelijk zal zijn om het Koorenhuis goed te laten functioneren. Inmiddels heeft het Koorenhuis een door de accountant opgestelde concept-jaarrekening ingediend die het mogelijk maakt zicht te krijgen op het resultaat over 2013. Daarnaast heeft het Koorenhuis meer inzicht kunnen verstrekken in de balanspositie. Om het eigen vermogen aan te zuiveren en de overdracht van activa mogelijk te maken, is aan het Koorenhuis een incidentele balanssteun van € 0,66 mln. verstrekt.

Programma 6 Onderwijs

Vrijval onderwijshuisvesting € 0,93 mln. V

Overcommitting onderwijshuisvesting € 0,80 mln. N

Op de middelen voor onderwijshuisvestingsprojecten verwachten we in 2015 een voordeel van € 0,93 mln. als gevolg van afrekening van uit voorgaande jaren. Hierop is geanticipeerd, conform besluitvorming van de raad, door in 2015 meer nieuwe projecten toe te kennen. Dit resulteert in een nadeel van € 0,80 mln. Per saldo gaat het om een voordeel van € 0,13 mln.

Subsidievoordelen

€ 0,40 mln. V

In het programma onderwijs verantwoordt de gemeente subsidies die aan onderwijsinstellingen worden verleend. Jaarlijks worden subsidies uit oudere jaren afgerekend. In 2015 verwachten wij een voordeel van € 0,40 mln. als gevolg van afrekening van subsidieverleningen uit voorgaande jaren.

Programma 7 Werk, inkomen en armoedebeleid

Herverdelingstekort BUIG

€ 12,5 mln. N

De gemeente Den Haag wordt geconfronteerd met een tegenvaller van € 60 mln. op de bijstandsverlening in 2015: € 47 mln. door daling van het rijksbudget en € 13 mln. door een hogere instroom in de bijstand en aanvullende noodzakelijke apparaatslasten. Dit tekort kan met circa € 30 mln. worden teruggebracht door de volgende maatregelen: kostenreductie door landelijke beleidsmaatregelen (onder andere de kostendelersnorm), fraudeaanpak en aanvullende maatregelen op beperken instroom en bevorderen uitstroom. Hiermee resteert naar inschatting een tekort van circa € 30 mln. dat het gevolg is van het nieuwe landelijke verdeelmodel. In het budgettair kader is € 17,5 mln. aangewend voor dit tekort. Het resterend tekort van, naar op dit moment verwacht maximaal € 12,5 mln., zit in de prognose. Na Prinsjesdag wordt het definitieve budget voor 2015 bekend gemaakt. In combinatie met de dan actuele prognose op de ontwikkeling van het aantal uitkeringen kan dan worden bepaald of het resterende tekort nog zal wijzigen.

Voordeel re-integratie- en participatievoorzieningen

€ 2,13 mln. V

Op re-integratie en participatievoorzieningen wordt eind 2015 een voordeel van € 2,1 mln. geprognoseerd. € 0,7 mln. heeft zijn oorsprong in bijstelling van projecten en € 1,4 mln. in lagere apparaatslasten op met name ICT en huisvesting. Om de IT mogelijkheden optimaal te benutten heeft SZW samen met de G4 een innovatieprogramma G4/Professional Portal gestart. Vanwege de omvang van dit programma kostte de start ervan meer tijd dan van tevoren ingeschat. Hierdoor lopen de uitgaven achter op de begroting.

Programma 8 Zorg en Welzijn

Eigen bijdrage individuele voorzieningen

€ 2,00 mln. V

Per 1 januari voert de gemeente de WMO 2015 uit. De wettelijke systematiek voor de berekening van de eigen bijdrage bemoeilijkt de toerekening aan de verschillende individuele voorzieningen. De eigen bijdrage is namelijk afhankelijk van het inkomen van een klant en bij gebruik van meerdere individuele voorzieningen gemaximeerd. Bij de begroting is de additionele eigen bijdrage van maatwerkvoorzieningen ondersteuning dan ook geschat op basis van een historische berekening van het Rijk. In werkelijkheid blijkt een groter deel van de eigen bijdrage te kunnen worden opgelegd dan verwacht.

Maatwerkvoorziening ondersteuning

€ 6,30 mln. V

De gemeente biedt maatwerkvoorziening aan. Wij verwachten, op basis van een 1e raming, een voordeel verwacht van € 6,30 mln. op de maatwerkvoorziening ondersteuning. Deze raming bevat echter nog onzekerheden. Enkele grote aanbieders hebben hun kosten nog niet gefactureerd aan de gemeente, het aantal klanten van het gemeentelijk bestand stijgt nog en ook de hoogte van de eigen bijdrage is nog niet volledig uitgekristalliseerd. Daardoor is het moeilijk te zeggen wat het meerjarige structurele voorzieningenniveau zal worden en wat dit betekent voor 2015. Ten slotte moet de gemeente nog ervaring op doen met het percentage burgers dat haar rechten uiteindelijk verzilvert.

Programma 9 Jeugd

Persoonsgebonden budgetten

€ 1,80 mln. V

Dit is het eerste uitvoeringsjaar van de Jeugdzorg voor gemeenten. Ook de persoonsgebonden budgetten (PGB) van jeugdigen is een verantwoordelijkheid van gemeenten. De landelijke problemen met de PGB's vertalen zich ook lokaal. Herstelacties zijn in volle gang om de registratie op orde te krijgen. Er zijn geen signalen dat Haagse Jeugdigen niet de zorg krijgen waar zij recht op hebben. Op

basis van de door de Sociale Verzekeringsbank aan jeugdigen verleende beschikkingen, verwachten we voor 2015 een voordeel op de PGB's jeugdigen van € 1,80 mln.

Nadeel jeugdhulp (inkoop, wijkteams, opleidingen) € 1,40 mln. N

Sinds 1 januari 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de Jeugdzorg. In 2015 verwacht de gemeente op het programma Jeugd een nadeel van € 1,5 mln. op de jeugdhulp als gevolg van hogere kosten voor de inkoop (0,5 mln.), extra opleidingskosten voor de jeugdteams om deze adequaat toe te rusten op hun taak en extra capaciteit voor de jeugdteams om zorgbehoevende adequaat van zorg te kunnen voorzien.

Programma 10 Ontwikkeling Buitenruimte

Exploitatietekort Markten € 4,10 mln. N

In 2015 verwachten wij een exploitatietekort van € 4,10 mln. op Markten. Het tekort wordt veroorzaakt door hogere lasten vanwege juridische procedures, handavingsinspanningen en hogere inhuur (voor langdurige zieken en extra werkzaamheden voor de herstructurering Herman Costerstraat). De baten vallen lager uit vanwege de herstructurering.

Prinsessegracht € 1,30 mln. V

In het Meerjarenplan kades en bruggen is de vervanging van de Prinsessegracht opgenomen. In de exploitatie was hier ook rekening mee gehouden. Hierdoor valt € 1,3 mln. vrij. De opname in het meerjarenplan kades en bruggen heeft geen consequentie voor de overige projecten binnen het meerjarenplan.

Voorziening graven € 1,33 mln. V

In de Programmarekening 2014 is een bedrag van € 1,3 mln. toegevoegd aan de voorziening graven voor toekomstige onderhoudsverplichtingen. Volgens verslaggevingsregels blijkt dat zo'n toevoeging aan de voorziening niet mag. Het bedrag van € 1,3 mln. moet dan ook vrijvallen.

Programma 11 Economie, internationale stad en binnenstad

Citymarketing € 0,75 mln. V

In 2015 zijn de laatste middelen uit de vorige coalitieperiode beschikbaar alsook middelen uit de nieuwe coalitieperiode. Het extra budget gebruiken we vooral om evenementen in 2015 te ondersteunen, zoals het Wereldkampioenschap Beach Volleybal en de Wereldtentoonstelling (Expo) in Milaan. Naar verwachting komen niet alle middelen tot uitputting. We verwachten een voordeel van € 0,75 mln. op Citymarketing

Programma 12 Sport

Exploitatievoordeel Sportcampus € 0,76 mln. V

Door problemen bij de start van de aanleg van dit project (Vestia trok zich terug) is de totstandkoming van het Sportcampus vertraagd. In de begroting was in 2015 budget voorzien voor de exploitatie van het Sportcampus. Door de vertraging hoeft dit budget nog niet te worden aangewend en resulteert in een incidenteel voordeel van € 0,78 mln. in 2015.

Apparaatsvoordeel € 0,35 mln. V

Binnen het programma Sport wordt vacatureruimte aangehouden, waar tegenover personeel van derden wordt ingehuurd. Deze flexibele schil dient om flexibel in te kunnen spelen op knelpunten en de seizoenen. Daarnaast vallen de kosten voor de bedrijfsvoering van de sportaccommodaties (energielasten voor zwembaden en sporthallen, schoonmaakkosten e.d.) lager uit als gevolg van een zachte winter.

Programma 13 Verkeer, vervoer en milieu

Parkeren op straat

€ 1,44 mln. V

Op parkeren op straat verwachten we per saldo een resultaat van € 1,44 mln. voordelig. Het resultaat is veroorzaakt door lagere opbrengsten uit vergunningen en naheffingen, echter daar staat een groter kostenvoordeel tegenover op het apparaat en het beheer en onderhoud van de parkeerautomaten.

Onderuitputting verkeersregelinstanties

€ 0,80 mln. V

De aanbesteding voor de vervanging van de verkeersregelinstanties (VRI's) is vertraagd. In 2015 worden hierdoor minder VRI's vervangen en ontstaat een resultaat van € 0,80 mln.

Programma 14 Wonen en Duurzaamheid

Geen

Programma 15 Stadsontwikkeling

Eerste analyse afwaardering ontwikkelvastgoed

€ 3,00 mln. N

De gemeente toetst jaarlijks de boekwaarde van het ontwikkelingsvastgoed aan de marktwaarde. De boekwaarde mag niet hoger zijn dan de marktwaarde. Uit een eerste analyse blijkt dat mogelijk een afwaardering in 2015 van € 2 mln. tot € 4 mln. nodig kan zijn. De analyse wordt in het najaar verder uitgewerkt. Een eventuele afwaardering wordt bij de jaarrekening 2015 verwerkt. De afwaardering kan worden opgevangen door de hiervoor gereserveerde middelen vanuit het coalitieakkoord en binnen de bestaande reserves voor dit vastgoed, maar dit gaat ten koste van het budget voor de meerjarige exploitatie van het ontwikkelingsvastgoed. In de paragraaf weerstandsvermogen van de programmabegroting 2016-2019 is het risico op afwaardering vastgoed benoemd.

Nadeel erfpacht

€ 2,40 mln. N

Als gevolg van de lage marktrente, daalt ook het canonpercentage voor erfpacht. Deze is voor 2015 vastgesteld op 2,3%, terwijl in de begroting is uitgegaan van een canonpercentage van 3,1%.

Voornamelijk door het lagere canonpercentage behalen we een minder positief erfpachtresultaat dan begroot (uitgifte van nieuwe gronden, canonherzieningen en afkoopsommen).

Voordeel omgevingsvergunningen

€ 0,90 mln. V

Het voordeel voor omgevingsvergunningen wordt grotendeels veroorzaakt door een incidenteel voordeel op juridische procedures. We voeren minder bezwaar- en beroepszaken dan we hadden begroot. We verwachten een voordeel van ongeveer € 0,9 mln.

Programma 16 Financiën

Gemeentefonds

€ 8,00 mln. N

In de meicirculaire blijkt dat het gemeentefonds in 2015 met € 22 mln. tegenvalt. Van deze tegenvaller is € 10 mln. opgelost in het budgettair kader van de ontwerp-begroting 2016. Hiermee resteert een tekort van € 12,0 mln. Dit bedrag is als risico in 2015 meegenomen, omdat er aanwijzingen waren dat het tekort zich mogelijk niet in de volle omvang voordoet. Deze verwachting was gebaseerd op een mogelijk hogere loonstijging voor rijksambtenaren en een meevallende onderuitputting op de rijksbegroting. In de septembercirculaire 2015 geeft het Rijk inderdaad een stijging van het accres aan, maar minder dan de gemeente hoopte. De rijkscao leidde tot minder rijksuitgaven dan we schatten, en de loon- en prijsstijging bij het Rijk is ook lager dan gedacht. Lagere rijksuitgaven dan gedacht leiden tot een lager gemeentefonds dan gedacht. Van het risico van € 12 miljoen wordt daardoor in de septembercirculaire € 4 miljoen goedge maakt. De overige € 8 miljoen komen naar verwachting als tekort in de jaarrekening 2015. Dit tekort is incidenteel.

OZB

€ 3,00 mln. V

Het verwachte resultaat OZB is voor 2015 € 3,0 mln. De groei voor 2015 is nader onderzocht en meer in lijn gebracht met de gerealiseerde belastingopbrengsten in 2013 en 2014. Naast de kwantitatieve groei is sprake van een kwalitatieve waardestijging. Door structurele aanpassingen van panden, bijv. grote renovaties en uitbreidingen (uitbouw, dakopbouw, e.d.) worden woningen, los van de reguliere marktfluctuaties meer waard. Door intensieve marktanalyses en bestandsvergelijkingen leiden deze kwalitatieve waarde toenames tot meeropbrengsten in 2015 van € 2,3 mln. De structurele doorwerking hiervan is betrokken in de ontwerpbegroting 2016. Daarbovenop is er een meeropbrengst in jaarschijf 2015 van € 0,7 mln. incidenteel. Dit is de uitkomst van de berekening van de omvang van de zogenaamde derving posten die (op incidentele basis) medebepalend zijn voor het resultaat: leegstand, vrijstellingen, waardevermindering op grond van bezwaar en beroep, oninbaarheid.

Programma 17 Overige beleidsvoornemens

Post onvoorzien

€ 0,78 mln. V

Het BBV schrijft voor dat gemeenten een post onvoorzien begroten. De post onvoorzien bedraagt in de begroting € 0,78 mln. De verwachting is dat in dit lopende uitvoeringsjaar de post onvoorzien niet wordt ingezet.

Programma 18 Interne dienstverlening

Tekort strategisch huisvesting

€ 3,40 mln. N

In 2010 is in opdracht van het college het strategisch huisvestingsplan (SHP) gestart. Het plan bestrijkt de periode 2010 - 2017 en zal na het afstoten van een groot aantal locaties uiteindelijk resulteren in een gebundelde strategische kernvoorraad. Hierdoor wordt een besparing gerealiseerd op het totaal van de gemeentelijke huisvestingslasten. Vanaf het begin is de uitvoering van het SHP samen met diensten opgepakt, en in goede samenwerking zijn de beoogde verplaatsingen systematisch afgewikkeld. Van de oorspronkelijke 37 locaties in de scope zijn er inmiddels 24 leeg of nagenoeg leeg. Eind 2015 zullen de grootste verhuisoperaties nagenoeg afgerond zijn. Een aantal ontruimde locaties kan pas in de komende jaren daadwerkelijk afgestoten worden, en pas dan (en niet eerder) zal de volledige besparing zijn gerealiseerd. Inmiddels is voor 2015 een knelpunt ontstaan van € 3,4 mln. Oorzaken zijn gelegen in het feit dat het leegmaken en afstoten van panden geleidelijker verloopt dan aanvankelijk beoogd, en dat verhuizingen met meer kosten gepaard gaan dan eerder gedacht. De oorspronkelijk geraamde besparingen opbrengsten zijn reeds toebedeeld aan alternatieve bestemmingen. Hierdoor ontstaat voor dit jaar een knelpunt van naar verwachting € 3,4 mln. De inzet is om het knelpunt 2015 op korte termijn met concrete maatregelen op te lossen.

5 Stadsdelen

Stadsdelen Algemeen

De stadsdeelorganisatie is de frontlijn van de gemeente Den Haag en heeft dagelijks contact met bewoners, bedrijven en instellingen. Zij levert maatwerk, speelt snel en flexibel in op actuele ontwikkelingen. Het zijn 'fixers': zij werken oplossings- en actiegericht.

Het college versterkt de uitvoeringskracht van de stadsdelen door het takenpakket te verbreden zoals verwoord in het coalitieakkoord. Het takenpakket is in het 1^e halfjaar uitgebreid door overkomst van het team Duurzaamheid.

In het 2e kwartaal zijn de voorbereidingen voor de ontwikkeling van de gebiedsprogramma's 2016-2019 opgepakt. Alle stadsdelen hebben gezamenlijk met de vakdiensten, op basis van gemeenschappelijke analyses, de thema's bepaald van de verschillende wijken in de stadsdelen. Als basis hiervoor zijn de thema's en cijfers gebruikt uit de Maatschappelijke Index, aangevuld met de ervaringen van de stadsdelen en de diensten met de wijken en de specifieke thema's. De ideeën en bevindingen uit deze overleggen zijn in diverse vormen voorgelegd en/of besproken in Haagse Krachtbijeenkomsten met bewoners en partners uit de wijken en het stadsdeel. De stadsdeel/wijk bijeenkomsten zijn over het algemeen goed bezocht en voor de meeste wijken zijn hier ook thema's met elkaar afgesproken. De integrale thema's, waaraan bewoners, partners, diensten en de stadsdelen gezamenlijk werken, worden beschreven in de gebiedsprogramma's per wijk.

Met gebiedsgericht werken moet nog meer maatwerk geleverd worden en met de wijkaanpak-nieuwe stijl wordt extra inzet gepleegd in die gebieden waar het echt nodig is.

	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Stadsdelen algemeen	10.484	817	3.342	295
Loosduinen	6.979	53	4.158	34
Escamp	15.507	218	10.910	99
Segbroek	7.158	108	4.717	45
Scheveningen	8.002	148	5.109	466
Centrum	18.658	323	14.161	233
Laak	8.179	108	5.485	52
Haagse Hout	8.945	176	5.024	105
Leidschenveen-Ypenburg	7.397	04	4.017	45
Totaal	91.309	1.955	56.923	1.375

Naast budgetten specifiek bedoeld voor het stadsdeel beheren de stadsdelen een aantal stadsbrede budgetten, het gaat om zaken als bijvoorbeeld Den Haag Regeringsstad of klein onderhoud asfalt en elementen etc. De budgetten behorende bij deze stadsbrede taken staan hieronder apart vermeld.

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	1.548		655	
	Wijkaanpak Nieuwe Stijl	2.200		138	
	Na-ijl effecten krachtwijkenaanpak	37		15	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie		179		
	<i>Subtotaal</i>	<i>3.785</i>	<i>179</i>	<i>808</i>	<i>0</i>
Openbare orde en Veiligheid	Bestrijding onveiligheid (oa BIT teams)	477	375	146	
	<i>Subtotaal</i>	<i>477</i>	<i>375</i>	<i>146</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	3.574		1.709	115
	Speelvoorzieningen	600		165	
	Straatreiniging	595		205	
	Openbaar groen	1.409		308	
	Gebruik openbare ruimte	32			
	Baten precariobelasting (DSB)		263		180
	<i>Subtotaal</i>	<i>6.210</i>	<i>263</i>	<i>2.388</i>	<i>295</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	12			
	<i>Subtotaal</i>	<i>12</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal		10.484	817	3.342	295

Stadsdeel Centrum

Coördinerend portefeuillehouder Boudewijn Revis

Wijkaanpak en dienstverlening

Veel bewoners, bedrijven en instellingen, met initiatieven om hun buurt en straat verder te verbeteren, hebben de weg naar het stadsdeel weten te vinden. Dat geldt ook voor bewoners- en sociaal culturele organisaties met activiteiten op het gebied van sociale cohesie en participatie. Er waren zoveel initiatieven in het eerste half jaar, dat het beschikbare budget al voor een groot deel op is. Er zijn twee initiatieven geweest op het gebied van e-participatie: de inrichting van het Anna Blamanplein in Transvaal en het betrekken van de jeugd in het Zeeheldenkwartier. Naast de Zeeheldentuin en het Welpje worden ook de Spinozahof (Stationsbuurt) en het Jacobahof door het stadsdeel ondersteund. Op 22 april is het vernieuwde Elandplein feestelijk geopend. De groenvoorziening is verbeterd, er is nieuwe bestrating aangebracht en er zijn nieuwe banken geplaatst. Het kleurige beeld van Jan Goeting heeft midden op het plein een prominente plaats gekregen. In het voorjaar van 2015 is gestart met de uitvoering van de herinrichting van het Hannemanplantsoen in de Schilderswijk. De afgeschreven speelvoorziening wordt vernieuwd. Daarnaast is ruimte gereserveerd voor stadslandbouw en wordt een hondenuitlaat voorziening geplaatst. De uitvoering wordt in de zomer van 2015 afgerond.

Jeugd

Er zijn nieuwe initiatieven ondernomen met de jeugd in Kortenbos, Rivierenbuurt, Schilderswijk en Transvaal. Niet alleen met professioneel jongerenwerk, maar ook met zelforganisaties, Streetsport en initiatieven als Art-4-School. De aanpak van overlast van jongeren blijft aandacht vragen, waarbij het opvalt dat steeds meer jongeren (rolmodellen) een eigen verantwoordelijkheid nemen. In de Heldenhoek is in het voorjaar een ruimte ingericht voor de jongeren uit het Zeeheldenkwartier. Tweemaal per week is er een open soos / inloop die goed wordt bezocht en waarin aandacht wordt besteed aan actuele onderwerpen die jongeren bezighouden. Zoals het activeren van jongeren, het initiëren en uitvoeren van ideeën. Er wordt een plan uitgewerkt om een sportzaal te vinden waar jongeren in de herfst / wintermaanden terecht kunnen om te sporten. Verder wordt met deze groep inzet gepleegd op het Jennyplantsoen, o.a. het organiseren van voetbaltoernooien en andere sport en spel activiteiten. Er is gewerkt aan de oprichting van Jongeren buurtpreventieteams bij o.a. De Burcht, De Octopus en het Spicoveld. Deze jongeren houden toezicht in de openbare ruimte.

Ontwikkeling buitenruimte

Hoewel de invoering van de ORAC's leidt tot een aanzienlijke vermindering van zwerfvuil, zijn de bijplaatsingen in sommige gebieden een constante bron van ergernis. Op een viertal locaties in het stadsdeel zijn projecten in voorbereiding genomen om, naast handhaving en het verwijderen van bijplaatsingen, ook de bewoners te betrekken bij de aanpak. Deze pilots starten na de zomer. Ook het juist aanbieden van bedrijfsafval blijft aandacht vragen. Om de broodresten in de openbare ruimte aan te pakken, zijn voor het Anna Blamanplein en het Teniersplantsoen (samen met kinderen) broodcontainers ontworpen. De twee winnende ontwerpen worden geproduceerd en geplaatst. Begin april is de vernieuwde speeltuin van de Archipelschool geopend, waarin de kinderen van de wijk avontuurlijk kunnen spelen. In juni hebben in één week tijd vier grote evenementen plaatsgevonden in de Binnenstad. In het weekend van 20 en 21 juni vond het Festival Classique plaats op de Hofvijver (37.000 bezoekers), waarna de opbouw van het stadion voor het WK beachvolleybal op dezelfde locatie plaatsvond. De openingswedstrijd was op vrijdag 26 juni (5.500 toeschouwers). Dezelfde vrijdagavond was de Shopping Night (110.000 bezoekers) en op zaterdag 27 juni was het Veteranendag (97.000 bezoekers en 5.000 veteranen). Een uitdagende opgave in de openbare ruimte, met veel afstemming tussen de verschillende afdelingen van de gemeente, met de hulpdiensten en de verschillende organisatoren. De evenementen waren bijzonder succesvol.

Zorg en Welzijn

Het welzijnswerk zet stevig in om de zelfredzaamheid en het zelf organiserend vermogen van bewoners verder te vergroten. Er zijn veel vrijwilligers actief in de wijken en bij instellingen. Zonder al die vrijwilligers zouden veel activiteiten niet uitvoerbaar zijn. De sociale wijkteams en jeugdteams zijn in 2015 van start gegaan en breiden zich uit. Ook de participatiecentra zijn gestart en bewoners weten steeds beter de weg naar deze centra te vinden.

In de afgelopen twee jaar hebben buurthuis de Kronkel en buurthuis de Sprong de kans gekregen om zich met financiële impulsen van de gemeente én onder de zakelijke leiding van stichting Zebra te bewijzen als een programmatisch en financieel zelfstandig Buurthuis van de Toekomst. Er is inmiddels een inhoudelijk goed programma neergezet door de wijkbewoners passend bij de wijk en er zijn huurders gevonden die voor de broodnodige inkomsten zorgen. De positieve lijn is de afgelopen maanden doorgezet. Dit heeft geleid tot officiële opening van de Kronkel als Buurthuis van de Toekomst op 3 september a.s.

Als afsluiting van het project “kleren maken de vrouw” hebben op 8 juni tien (geïsoleerde) vrouwen uit de Stationsbuurt, Schilderswijk en Transvaal een certificaat ontvangen voor naailes docent. Hiermee kunnen ze een repaircafé opzetten voor het herstellen en vermaken van kleding. Vanuit deze positie kunnen ze zich op termijn als zelfstandig ondernemer vestigen. Dit initiatief is ontstaan uit een samenwerkingsverband tussen de gemeente, Zebra, Yasmin, Stichting Jeugdwerk, De Mussen, Moeders en Dochters, buurthuis Bario, wijkcentrum de Burcht en wijkcentrum Parada.

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	2.144		1.113	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie	1.788		929	
	<i>Subtotaal</i>	<i>3.932</i>	<i>0</i>	<i>2.042</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	1.234		1.234	
	Overige Soc. Cult. Voorzieningen				
	<i>Subtotaal</i>	<i>1.234</i>	<i>0</i>	<i>1.234</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	2.185	23	1.093	33
	Openbaar groen	1.352	01	521	
	Speelvoorzieningen	384		178	
	Openbare verlichting	04			
	Wijkleefbaarheid	50		25	
	Straatreiniging	279		90	57
	Gebruik openbare ruimte	55	299	15	143
	Ongediertebestrijding	15		28	
	<i>Subtotaal</i>	<i>4.324</i>	<i>323</i>	<i>1.949</i>	<i>233</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	40		16	
	Verkeersmaatregelen	88		96	
	<i>Subtotaal</i>	<i>128</i>	<i>0</i>	<i>112</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Ouderenparticipatie	522		522	
	Maatschappelijke Dienstverlening	2.095		2.095	
	Buurthuis van de Toekomst: Uitvoerend professioneel Buurthuiswerk	5.975		5.759	
	Buurthuis van de Toekomst: Samenlevingsopbouw	449		449	
	<i>Subtotaal</i>	<i>9.040</i>	<i>0</i>	<i>8.825</i>	<i>0</i>
Totaal		18.658	323	14.161	233

Stadsdeel Escamp

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Wijkaanpak en dienstverlening

Van het budget Leefbaarheid en Bewonersparticipatie is het eerste half jaar ruim € 1,1 miljoen uitgegeven, waarvan ca. 60% aan bewonersinitiatieven en de rest aan verschillende activiteiten en voorzieningen in de wijken. De Aanpak Escamp, met activiteiten in Bouwlust en Moerwijk gericht op jeugd, economie, schoon en heel en handhaving, is voortgezet. Daarbij zijn o.a. opvoedondersteuning, problematiek achter de voordeur, onderhoud woningen en participatie en schoon verder aangepakt. De Aanpak Escamp loopt formeel per 1 april af.

De bewonersorganisaties in Leyenburg en Rustenburg-Oostbroek worden extra ondersteund en in Bouwlust en Vrederust is onderzoek gedaan naar de behoefte aan een doorstart van de bewonersorganisatie. Eind mei vond de 16e editie van het Escampfestival plaats, met als thema 'Vakantie in eigen wijk'. Dit trok weer veel bezoekers van alle leeftijden en achtergronden.

Ontwikkeling buitenruimte

In Rustenburg/Oostbroek en Leyenburg is de plaatsing van Orac's zo goed als klaar. Het groeiende aantal bijplaatsingen wordt actief aangepakt met verschillende acties (handhaving, inzet MOR en participatie). Het aantal bewoners dat een Orac adopteert is gegroeid. In het Zuiderpark is de bouw van de Sportcampus gestart. Dit heeft gevolgen voor de bereikbaarheid van het park. Op verschillende plaatsen (o.a. Winkelstede en Tiranahof) zijn speelvoorzieningen opgeknapt of aangelegd, waarbij bewoners actief zijn betrokken. Daarbij vormt ook een tegenprestatie van bewoners (beheer, toezicht, schoonhouden) onderdeel van het participatieproces. In mei is op de Jan Luykenlaan de Opzomerdag gehouden, waarbij met medewerking bewoners veel is opgeruimd. In verschillende wijken krijgen de BIT teams extra ondersteuning. De herinrichting van de sport- en speelterreinen aan de Ruysbroekstraat is gestart. In het kader van inbraakpreventie heeft het Terugspeeltheater met bewoners van Moerwijk een aantal voorstellingen uitgevoerd. Voor een aantal binnentuinen zijn door kinderen ontwerpen gemaakt die de komende tijd verder worden uitgewerkt.

Zorg en Welzijn

In Moerwijk is het Alternatief wijknet voor vrijwilligers opgezet dat de komende tijd wordt uitgebouwd. Ook het maandelijkse pop up resto in Moerwijk trekt veel (actieve) bewoners. In het voorjaar was het 'Vier de natuur' festival waaraan veel bewoners actief meewerkten. In Wateringseveld wordt een gebiedsscan uitgevoerd m.b.t. de optie van een Buurthuis van De Toekomst. Met Escampcarré zijn afspraken gemaakt over een breder gebruik van het Buurthuis van de Toekomst in Rustenburg Oostbroek. Voor jongeren zijn verschillende participatieprojecten opgezet, o.a. i.s.m. de wijkorganisatie Moerwijk (leerwerkplekken voor VMBO'rs).

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	1.928		970	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie	1.921		1.100	
	<i>Subtotaal</i>	<i>3.848</i>	<i>0</i>	<i>2.070</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	1.552		1.552	
	<i>Subtotaal</i>	<i>1.552</i>	<i>0</i>	<i>1.552</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	273	23	113	18
	Openbaar groen	2.838	10	1.066	04
	Speelvoorzieningen	624		111	
	Straatreiniging	34		42	19
	Gebruik openbare ruimte	12	185	03	59
	Recreatieve voorzieningen	29		22	
	Ongediertebestrijding	49		38	
	Wijkleefbaarheid	122		48	
	Grachten en vaarten	119			
	<i>Subtotaal</i>	<i>4.100</i>	<i>218</i>	<i>1.444</i>	<i>99</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	41		37	
	Verkeersmaatregelen	53		39	
	<i>Subtotaal</i>	<i>94</i>	<i>0</i>	<i>76</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Ouderenparticipatie	894		894	
	Maatschappelijke Dienstverlening	1.337		1.337	
	Buurthuis van de Toekomst: Uitvoerend professioneel	3.274		3.129	
	Buurthuiswerk				
	Buurthuis van de Toekomst: Samenlevingsopbouw	407		407	
	<i>Subtotaal</i>	<i>5.912</i>	<i>0</i>	<i>5.767</i>	<i>0</i>
Totaal		15.507	218	10.910	99

Stadsdeel Haagse Hout

Coördinerend portefeuillehouder: Ingrid van Engelshoven

Wijkaanpak en dienstverlening

Het pop-up park aan de Beatrixlaan is een succesverhaal. Een al jaren ongebruikt stuk grond is door Staedion “om niet” beschikbaar gesteld tot het moment waarop een projectontwikkelaar het terrein overneemt. Met bedrijven en bewoners is de locatie omgetoverd tot een bruikbaar stukje openbare ruimte waar kan worden gevolleybald, gejeudebouled en getafeltennist. Het volleybalveld is, na de WK-beachvolleybal, gevuld met WK-zand. Er is een bedrijvencompetitie gespeeld; een initiatief van de Volleybal Vereniging Haaglanden en het Wijkraad Bezuidenhout. Het park wordt verder gebruikt door de bedrijven die er een vlindertuin hebben opgestart. Inmiddels hebben veel mensen het park gevonden om bij mooi weer hun lunch te gebruiken. Voor de wijk Mariahoeve is een facebookpagina gestart om ook jongere doelgroepen te betrekken bij de activiteiten in de wijk en hun leefomgeving. De facebookpagina van Mariahoeve heeft inmiddels 250 volgers. Zestig werkzoekenden hebben deelgenomen aan Mariahoeve WERKT!, het wijkgerichte werkgelegenheidsproject van het Werkgeversservicepunt, Stadsdeel Haagse Hout en private partner Inluzio. Via scholing, begeleiding en werkervaring dragen deelnemers bij aan de leefbaarheid en veiligheid van Mariahoeve. Tevens doen zij werkervaring op bij de opbouw van het wijkbedrijf zelf, en in commercieel werk (schoonmaak, thuishulp, beveiliging, catering, bouw, hospitality). Op deze manier wordt gewerkt aan het doel om 80% te laten uitstromen naar betaald werk. In 2015-2016 wordt Mariahoeve WERKT! doorontwikkeld. Dit wijkbedrijf is één van de initiatieven in het kader van de Aanpak (sociale) veiligheid Mariahoeve.

Ontwikkeling buitenruimte

Met bewoners en bedrijven worden prioriteiten gesteld in de wijken. Een door de bewoners van Bezuidenhout Oost geïnitieerde pleintjeswerkgroep ontwikkelt zelf ideeën over de herinrichting van de openbare ruimte die de komende jaren gelijktijdig met de rioolvervangning wordt uitgevoerd. Het Stuyvesantplein is aangewezen in het kader van de stedelijke Pleinenaanpak. Dit zal geïntegreerd worden in de ideeën voor de herinrichting zoals die door de bewoners aangedragen zijn. De herinrichting van het Anna van Buerenplein is afgerond. Daarmee is aan de noordzijde van het Centraal Station een hoogwaardig en prettig verblijfsgebied toegevoegd. In de Van de Wijkstraat en omgeving is samen met bewoners en het handhavingsteam een geslaagde actie gehouden om hondenoverlast tegen te gaan. Via posters op de ramen lieten veel bewoners hun betrokkenheid bij dit onderwerp zien. Met een opruimactie, meerdere schouwen en verhoogde inzet op handhaving is de overlast teruggedrongen. Rondom het Haagse Bos zijn vrolijk beschilderde hondenoepbakken aangebracht. Het betreft een burger initiatief van een kunstenaar uit Bezuidenhout. Samen met de leerlingen van de Van Hoogstratenschool zijn diverse ontwerpen gemaakt om hondenoepbakken een fleuriger aanzicht te geven. In Bezuidenhout West zijn een aantal kinderen toetreden tot een ‘beheer groep’: zij helpen bij het onderhouden van bloembakken en het schoon houden van de openbare ruimte en hebben onlangs hiervoor een Gulden klinker ontvangen.

Zorg en Welzijn

In het stadsdeel zijn twee sociale wijkzorgteams (Bezuidenhout en Mariahoeve) operationeel. Deze teams coördineren de ondersteuning aan de doelgroep (kwetsbare volwassenen met meerdere ernstige problemen). Daarnaast zijn er servicepunten op drie locaties in het stadsdeel ingericht. Ook in het Benoordenhout is er nu een servicepunt. Evita Lokaal, initiatief van thuiszorgorganisatie Evita Zorg, ontwikkelt steeds meer als het ‘huis van de wijk’ in Benoordenhout. Per 1 augustus is daar een servicepunt aan toegevoegd. Het wijkcentrum Mariahoeve is verbouwd en klaar voor de uitvoering van de nieuwe taak van een participatiecentrum, inclusief servicepunt XL. De bewonersactiviteiten die hierdoor nieuwe huisvesting moesten zoeken zijn opgevangen door verzorgingstehuizen en een Buurthuis van de Toekomst. Aan het Centrum voor Jeugd en Gezin is inmiddels het Jeugdteam Haagse Hout gekoppeld. Om de betrokkenheid van wijkbewoners bij zorgbehoevenden in hun omgeving te

vergroten/stimuleren heeft de gemeente een sociaal ondernemer aangetrokken. Deze heeft in het stadsdeel ongeveer twintig initiatieven opgehaald een kleine financiële bijdrage hebben gekregen. Ouderen konden onder begeleiding de buitenfitness toestellen in Park De Horst en Clingendael leren gebruiken. Als gevolg van dit laatste ontstond een bewonersinitiatief voor een jeu de boules baan in de bosjes van Zaenen, die inmiddels is aangelegd.

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	1.171		741	
	Wijkaanpak	660		94	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie	658		308	
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.489</i>	<i>0</i>	<i>1.143</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	497		497	
	Overige Soc. Cult. Voorzieningen				
	<i>Subtotaal</i>	<i>497</i>	<i>0</i>	<i>497</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	594	23	280	28
	Openbaar groen	1.608	19	678	
	Speelvoorzieningen	322		51	
	Straatreiniging	341		70	04
	Onderhoud bruggen, viaducten en tunnels	62			
	Gebruik openbare ruimte	07	134	00	73
	Recreatieve voorzieningen	182		95	
	Ongediertebestrijding	43		36	
	Wijkleefbaarheid	82		42	
	Grachten en vaarten	29		27	
	<i>Subtotaal</i>	<i>3.270</i>	<i>176</i>	<i>1.279</i>	<i>105</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	28		05	
	Verkeersmaatregelen	40		21	
	<i>Subtotaal</i>	<i>68</i>	<i>00</i>	<i>26</i>	<i>00</i>
Wonen en duurzaamheid	Graffiti bestrijding	705		210	
	<i>Subtotaal</i>	<i>705</i>	<i>0</i>	<i>210</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Ouderenparticipatie	293		293	
	Maatschappelijke Dienstverlening	210		210	
	Buurthuis van de Toekomst:	1.296		1.249	
	Uitvoerend professioneel Buurthuiswerk				
	Buurthuis van de Toekomst:	117		117	
	<i>Subtotaal</i>	<i>1.916</i>	<i>0</i>	<i>1.868</i>	<i>0</i>
Totaal		8.945	176	5.024	105

Stadsdeel Laak

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Wijkaanpak en dienstverlening

Er zijn nieuwe groepen aan de slag gegaan met activiteiten op het gebied van sociale cohesie, leefbaarheid en participatie, zoals de stichting N'hoen en Stichting Het Trefpunt. Het Trefpunt gaat bewoners van het Schipperskwartier faciliteren met een activiteitenruimte en een buurtbibliotheek op de begane grond van Vliethage. De nieuwe stichting Sport in Actie heeft als doel meer mensen te laten bewegen, gezonder te laten leven en voorlichting te geven. Als onderdeel van het programma leefbaarheid en wijk economie is de Coalitie Laak opgericht. Dit is een samenwerking tussen gemeente, Haagse Hogeschool, ROC Mondriaan, MOOI, Staedion, Vestia, Esloo College en Coöperatief Eigenwijzer. Doel is de expertise van studenten nog meer en beter gecoördineerd in te zetten ten behoeve van de versterking van Laak. Bewoners zijn actief betrokken bij de leefbaarheid in de wijk. Zo hebben de bewoners van het complex Linnaeusstraat meegedacht over de herinrichting van het Lipaplein. In het kader van de portiekaanpak zijn in drie straten woningen bezocht en de resultaten en verbeterpunten zijn gedeeld met alle partners. Er zijn portiekambassadeurs gekomen, bewoners die iets voor hun woonomgeving willen betekenen en activiteiten gaan oppakken.

Jeugd

Projecten binnen het concept kindvriendelijk wijken zijn gestart, o.a het Ledeganckplein wordt heringericht. De participatie met kinderen en partners loopt goed, een kinderraad is opgericht en actief. Het jongerenwerk zet o.a. in op 12- kinderen, in Spoorwijk is hiervoor een samenwerkings-convenant tussen Mooi, Stek en een basisschool gesloten. Ook politie en CJG participeren in deze samenwerking. Er is extra ingezet op jongerenwerk in onder andere Molenwijk, Spoorwijk en Laak Centraal.

Ontwikkeling buitenruimte

De leefomgeving blijft een speerpunt. Handhaven, schoon, heel en veilig wordt integraal aanpakt. Bijvoorbeeld met een actie in het Schipperskwartier waar in samenwerking met partners bedrijven zijn gecontroleerd, bebordingen zijn aangepast en fietswrakken in procedure zijn gezet. Er zijn diverse integrale wijkschouwen gehouden met bewoners en partners. Aanpak bijplaatsingen van grofvuil bij Orac's heeft prioriteit. Er is aan bewoners voorlichting gegeven hoe afval aan te bieden en er zijn 15 Orac adoptanten geworven. In samenspraak met bewoners zijn speelplekken op de Trekweg en Laakweg vernieuwd. De uitvoering Neherkade zit in de laatste fase. De aanleg van de ventweg, rotonde en tunnel is afgerond. De voorbereidende werken voor de aanleg van de Roba verlopen volgens planning. In de Binckhorst is het Klein Ondernemers-kavel "Het Juno blok" compleet verkocht.

Zorg en Welzijn

In Spoorwijk en Laak Noord zijn sociale wijkteams opgestart. In het wijkcentrum Cromvlietplein is een Servicepunt XL ontwikkeld die binnenkort wordt geopend. In Molenwijk/Spoorwijk is de aanpak multiproblematiek opgestart en is de aanhaking van de speciaal ingezette gezinscoaches met de reguliere jeugd en sociaal wijkteams in gang gezet. Een actieve vrijwilligersgroep vanuit omgeving Stieltjesstraat zijn met ondersteuning van MOOI, Staedion en het stadsdeel aan de slag om zelfstandig

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	1.193		584	
	Wijkaanpak	1.000		96	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie	703		341	
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.896</i>	<i>0</i>	<i>1.020</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	579		579	
	<i>Subtotaal</i>	<i>579</i>	<i>0</i>	<i>579</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	140	18	65	07
	Openbaar groen	456		181	
	Speelvoorzieningen	280		45	
	Straatreiniging	70		13	08
	Gebruik openbare ruimte	06	90	02	37
	Ongediertebestrijding	09		20	
	Wijkleefbaarheid	57		-11	
	Grachten en vaarten	03			
	<i>Subtotaal</i>	<i>1.021</i>	<i>108</i>	<i>315</i>	<i>52</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	22		12	
	Verkeersmaatregelen	23		19	
	<i>Subtotaal</i>	<i>45</i>	<i>0</i>	<i>31</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Ouderenparticipatie	296		296	
	Maatschappelijke Dienstverlening	547		547	
	Buurthuis van de Toekomst:	2.619		2.521	
	Uitvoerend professioneel Buurthuiswerk				
	Buurthuis van de Toekomst: Samenlevingsopbouw	176		176	
	<i>Subtotaal</i>	<i>3.638</i>	<i>0</i>	<i>3.540</i>	<i>0</i>
Totaal		8.179	108	5.485	52

Stadsdeel Leidschenveen – Ypenburg

Coördinerend portefeuillehouder: Tom de Bruijn

Wijkaanpak en dienstverlening

Een aantal Buurtpreventieteams is actief aan de slag gegaan met een inventarisatie van onveilige achterpaden om die te voorzien van verlichting in samenwerking met de bewoners, woningcorporaties en het stadsdeel.

In samenwerking met de diverse gemeentelijk diensten heeft het stadsdeel een gebiedsanalyse Leidschenveen-Ypenburg gemaakt die in juni is besproken met de diverse partners in de wijk waaronder bewoners, brandweer, ondernemers, maatschappelijke organisaties etc. Veel suggesties die deze bijeenkomst worden gedaan worden opgenomen in het gebiedsprogramma 2016-2019 dat in de 2e helft van 2015 wordt geformuleerd.

Ontwikkeling buitenruimte

Op verzoek van bewoners is er op de geluidswal bij Bosweide een aanvullend voetpad aangelegd zodat een betere aansluiting ontstaat op de overige padenstructuur. Bij buurthuis De Yp in De Bras is het buitenterras vergroot zodat het leerproject van restaurant 't Heerlijk een betere kans van slagen heeft. Vanuit twee bewonersgroepen is het verzoek gekomen om met participatie de groenvoorziening te onderhouden. Dit is aan Kattestaartveld en Nymfkruid. Deze projecten lopen uitstekend. Er is één project, de Cromvlietkade, genomineerd voor de Gulden Klinker. Diverse bewoners hebben zich opgegeven als adoptant voor een ondergrondse container. Daarbij zorgen bewoners dat de omgeving rond de container schoon blijft en dat een eventueel obstakel in de pijp verwijderd wordt.

Zorg en Welzijn

Het Sociaal Wijkzorgteam is begin 2015 gestart en heeft de samenwerking met het CJG Jeugdteam gezocht. Dit loopt goed waardoor de zorgvragen van de bewoners van het stadsdeel goed worden opgepakt. Vanuit het welzijnswerk krijgen wij het signaal dat de wachtlijsten van het Algemeen Maatschappelijk Werk teruglopen en men vermoedt dat dit komt door de komst van het Jeugdteam en het Sociaal Wijkzorgteam.

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	1.309		629	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie	613		231	
	<i>Subtotaal</i>	<i>1.921</i>	<i>0</i>	<i>860</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	75		75	
	<i>Subtotaal</i>	<i>75</i>	<i>0</i>	<i>75</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	171	4	58	5
	Openbaar groen	2.064		455	
	Speelvoorzieningen	509		47	
	Straatreiniging	21		32	37
	Gebruik openbare ruimte	5		0	3
	Ongediertebestrijding	6		13	
	Wijkleefbaarheid	33		0	
	Grachten en vaarten	10			
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.819</i>	<i>4</i>	<i>605</i>	<i>45</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	22		06	
	Verkeersmaatregelen	58		27	
	<i>Subtotaal</i>	<i>80</i>	<i>0</i>	<i>33</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Maatschappelijke Dienstverlening	301		301	
	Buurthuis van de Toekomst: Uitvoerend professioneel Buurthuiswerk	2.126		2.068	
	Buurthuis van de Toekomst: Samenlevingsopbouw	75		75	
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.502</i>	<i>0</i>	<i>2.444</i>	<i>0</i>
Totaal		7.397	4	4.017	45

Stadsdeel Loosduinen

Coördinerend portefeuillehouder: Ingrid van Engelshoven

Wijkaanpak en dienstverlening

Loosduinen faciliteert het digitale bewonersplatform van het wijkberaad Notenbuurt. Bewoners kunnen zo digitaal meepraten met het wijkberaad. Hier is o.a. het Lets Go Nuts festival uit voort gekomen, wat in samenwerking met de Loosduinse jeugdraad en wijkcentrum De rozenbottel, onderdeel van Parnassia georganiseerd is. In Waldeck is in het voorjaar een snoei- en bloeiactie georganiseerd. In juni vond in het Bokkefortpark een jongerenfestival voor de jeugd plaats, wat voor en (mede) door de jeugd georganiseerd is.

Jeugd

De overlast van de hinderlijke jeugdgroep in Nieuw Waldeck is een halt toegeroepen. Er is vanuit jongerenwerk en politie extra aandacht voor potentiële risicojongeren. Zo is nav de rellen in de Schilderswijk extra inzet gepleegd. Potentiële risicojongeren zijn outreachend benaderd en met succes toe geleid naar een programma in een buurtcentrum. Ook zijn de ouders benaderd.

Ontwikkeling buitenruimte

In de afgelopen maanden is in overleg met bewonersorganisaties een groenvisie opgesteld, waarbij nadrukkelijk aandacht uitging naar het verbeteren van de sociale veiligheid. De Commissie Loosduinen zal na de zomer haar advies uitbrengen. Bij herinrichting in het groen zal de visie uitgewerkt worden tot een uitvoeringsplan, waarbij bewoners betrokken worden.

Het plein van het winkelcentrum Alphons Diepenbrockhof heeft in de afgelopen maanden een kwaliteitsimpuls gekregen en is vanuit de pleinenaanpak heringericht. Zowel ondernemers als bewoners zijn hierbij nauw betrokken. Ook is de speelplek aan het Rietvoorndaal op verzoek van buurtbewoners opnieuw ingericht middels een participatietraject (trede meebeslissen).

Het Greenkey-duurzaamheidskeurmerk is begin juli uitgereikt aan een aantal strandtenthouders in Kijkduin. Hiermee is Kijkduin uniek. Dit seizoen zijn op verzoek van ondernemers voor het eerst bootcamp-faciliteiten op het strand geplaatst. Verder heeft het stadsdeel zich hard gemaakt om ook dit strandseizoen faciliteiten aan te leggen speciaal voor de minder valide bezoeker. Hiermee voorzien we in een grote behoefte. De faciliteiten zijn naast een invaliden pad naar zee dit jaar uitgebreid met een invalidendouche en toilet.

Zorg en Welzijn

De in 2014 gestarte projecten van 'zorg voor je buurt' zijn het eerste kwartaal afgerond. Zo zijn ouderen gekoppeld aan gezinnen met huisdieren en is er ingezet op zingen met en optreden voor ouderen. Nieuwe initiatieven starten na de zomer. Verder zijn nieuwe vrijwilligers geworven voor o.a een armoedeproject, de huisbezoekdienst en de stadstuin.

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en	1.199		593	
	Budget leefbaarheid en	650		346	
	bewonersparticipatie				
	Commissie Loosduinen	57		35	
	<i>Subtotaal</i>	<i>1.907</i>	<i>0</i>	<i>974</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	459		459	
	<i>Subtotaal</i>	<i>459</i>	<i>0</i>	<i>459</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	157	18	79	3
	Openbaar groen	1.696	28	350	8
	Speelvoorzieningen	247		57	
	Straatreiniging	61		36	
	Gebruik openbare ruimte	25	7	4	23
	Grachten en vaarten	17			
	Waterkering	56		31	
	Recreatieve voorzieningen	69		3	
	Ongedierbestrijding	37		0	
	Wijkleefbaarheid	45			
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.410</i>	<i>53</i>	<i>561</i>	<i>34</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	28		38	
	Verkeersmaatregelen	36		30	
	<i>Subtotaal</i>	<i>64</i>	<i>0</i>	<i>67</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Ouderenparticipatie	316		316	
	Maatschappelijke Dienstverlening	411		411	
	Buurthuis van de Toekomst -	1.336		1.293	
	Uitvoerend professioneel buurthuiswerk				
	Buurthuis van de Toekomst - Samenlevingsopbouw	75		75	
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.139</i>	<i>0</i>	<i>2.096</i>	<i>0</i>
Totaal		6.979	53	4.158	34

Stadsdeel Scheveningen

Coördinerend portefeuillehouder: Karsten Klein

Wijkaanpak en dienstverlening

De integrale aanpak voor de handhaving in de openbare ruimte is gestart. De handhavingsprioriteiten voor 2015 (waaronder de prioriteiten voor de kuststrook) zijn vastgelegd in het Handhavingsprogramma. Bewoners en ondernemers zijn nauw betrokken bij hun woon- en leefomgeving. Bijeenkomsten voor onder meer de herinrichting van het Marcelisplein, Wassenaarsestraat, de Archimedesstraat en bijeenkomsten voor het programma 'De Kust Gezond' werden druk bezocht. Ondergrondse afvalcontainers functioneren goed. In vergelijking met andere stadsdelen worden op Scheveningen de minste bij plaatsingen gedaan. Ook dit jaar is het internationaal kwaliteitskeurmerk 'Blauwe Vlag' toegekend aan strand en haven. De succesvolle ontvangst van de deelnemers aan de Volvo Ocean Race heeft Scheveningen (inter)nationaal stevig op de zeilsport kaart gezet.

Ontwikkeling buitenruimte

In het eerste halfjaar is groot onderhoud uitgevoerd aan het asfalt van de Statenlaan en de Haringkade. Ook is de riolering in de 2e Sweelinckstraat vervangen. De nieuwe rotonde aan de Zeeluisweg is in gebruik genomen en in de Tesselsestraat is een schoolzone met een oversteekplaats ingericht. In het eerste halfjaar is een nieuwe speellocatie op Scheveningen geopend, namelijk een speelplaats met een natuurlijke uitstraling aan de Haringkade. Bij de stadsboerderij 't Waaygat is een natuurbelevingspad voor kinderen geopend.

In de wijk Zorgvliet heeft een wijkschouw plaatsgevonden en is het insectenhotel geopend. Samen met leden en bestuur van de BIZ zijn de winkelstraten Keizerstraat en Frederik Hendriklaan geschouwd.

Zorg en Welzijn

Dit jaar is een sociaal wijkteam en een jeugdteam gestart op Scheveningen. Inmiddels zijn deze teams goed ingeburgerd in het stadsdeel. Het Servicepunt XL in het Kalhuis heeft veel aanloop. Dit punt is goed bereikbaar voor mensen die mobiel en zelfredzaam zijn. Met de voorstelling 'De eeuw van mijn leven' zijn bewoners benaderd die mogelijk geen sociaal netwerk hebben. Een vervolg op deze bijeenkomst vindt plaats in het tweede halfjaar 2015. Op 27 juni is het 1e Strandbuurthuis van de Toekomst bij het JumpTeam op het strand van Scheveningen geopend.

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	1.425		668	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie	791		345	
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.216</i>	<i>0</i>	<i>1.013</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	826		826	
	<i>Subtotaal</i>	<i>826</i>	<i>0</i>	<i>826</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	414	23	117	20
	Openbaar groen	1.279	13	385	
	Speelvoorzieningen	168		63	
	Straatreiniging	21		17	29
	Gebruik openbare ruimte	49	112	0	418
	Recreatieve voorzieningen	32		13	
	Ongediertebestrijding	08		13	
	Wijkleefbaarheid	39		2	
	Grachten en vaarten	17			
	Waterkering	86		21	
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.113</i>	<i>148</i>	<i>631</i>	<i>466</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	40		29	
	Verkeersmaatregelen	214		73	
	<i>Subtotaal</i>	<i>254</i>	<i>0</i>	<i>102</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Ouderenparticipatie	383		383	
	Maatschappelijke Dienstverlening	393		393	
	Buurthuis van de Toekomst:	1.741		1.684	
	Uitvoerend professioneel Buurthuiswerk				
	Buurthuis van de Toekomst:	75		75	
	Samenlevingsopbouw				
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.592</i>	<i>0</i>	<i>2.536</i>	<i>0</i>
Totaal		8.002	148	5.109	466

Stadsdeel Segbroek

Coördinerend portefeuillehouder: Joris Wijsmuller

Wijkaanpak en dienstverlening

Sinds begin april is een regievoerder beschikbaar voor de aanpak Zuidelijk Regentesse-Valkenboskwartier. Hij heeft het plan van aanpak verder geconcretiseerd. In de tweede helft van 2015 zal zijn werk worden overgenomen door een wijkmanager. Op het gebied van communicatie zijn een aantal stappen gezet. Zo wordt de vulling van de muurkranten nu vanuit één punt gecoördineerd en heeft het wijkblad Konkreet Nieuws (Regentesse-Valkenbos) een doorstart gemaakt. Eén van de volgende edities zal gewijd zijn aan de veranderingen in de zorg. Dit project wordt volledig door vrijwilligers getrokken, stadsdeel subsidieert materiaal en drukkosten. De krant wordt verspreid door jongeren vanuit het crownies-project.

Ontwikkeling buitenruimte

De kruising Fahrenheitstraat- Valkenboslaan-Weimarstraat is opnieuw ingericht. Om het aantal verkeersincidenten terug te dringen is gekozen voor een ovale rotonde (ovonde). De speelplek aan de Abrikozenstraat heeft nieuwe speeltoestellen gekregen en voor de herinrichting van de speelplek aan het Newtonplein en de Karel Roosstraat is een participatie-bijeenkomst gehouden. In het voorjaar is er ook een start gemaakt met de participatie voor de herinrichting van de natuurlijke speelplaats de Berenkuil in het Westduinpark en de speelplek aan de Mient. Op initiatief van een aantal bewoners aan de Tortellaan wordt de haalbaarheid onderzocht voor het realiseren van een nieuwe speelplek voor 0-12 jarigen. De uitstraling van het Kamperfoelieplein in de Heesterbuurt zal in de tweede helft van 2015 worden verbeterd. De afgelopen periode is gebruikt om samen met bewoners en ondernemers tot een haalbaar plan te komen. De herinrichting van de Verademing heeft vertraging opgelopen. In het Westduinpark is het begrazingsgebied van de Schotse hooglanders uitgebreid. De afgelopen periode zijn er in het stadsdeel opnieuw op veel locaties ondergrondse restafvalcontainers (ORAC's) geplaatst en is een start gemaakt met communicatie over het juiste gebruik van deze containers. Op Koningsdag zijn tijdens en na afloop van de vrijmarkt tweedehands spullen ingezameld en gesorteerd door de kringloopwinkel. Het project was een groot succes; het publiek was enthousiast en het aandeel restafval na afloop bleek sterk verminderd.

Zorg en Welzijn

In opdracht van het stadsdeel is een opbouwwerker ingehuurd om de mogelijkheid te verkennen voor een nieuw bewonersplatform in Regentesse- Valkenboskwartier. Wijkcentrum 't Lindenkwaad is ingericht als servicepunt XL. Hier kunnen inwoners terecht met al hun vragen over werk, zorg, jeugd of welzijn. In de eerste helft van 2015 is het voornemen om wijkvereniging de Kruin te huisvesten in het gebouw waar ook bewonersorganisatie De Hyacint is gehuisvest verder uitgewerkt in een concreet plan.

Programma	Product	Actuele begroting lasten	Actuele begroting baten	Realisatie lasten 30-6-2015	Realisatie baten 30-6-2015
Wijkaanpak en dienstverlening	Apparaatskosten stadsdelen en wijken	1.222		542	
	Budget leefbaarheid en bewonersparticipatie	950		226	
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.172</i>	<i>0</i>	<i>768</i>	<i>0</i>
Jeugd	Jeugdparticipatie	595		595	
	<i>Subtotaal</i>	<i>595</i>	<i>0</i>	<i>595</i>	<i>0</i>
Ontwikkeling Buitenruimte	Onderhoud straten, wegen, pleinen	145	18	72	07
	Openbaar groen	1.038	1	440	1
	Speelvoorzieningen	209		30	
	Straatreiniging	17		09	11
	Gebruik openbare ruimte	07	89	01	26
	Ongediertebestrijding	11		07	
	Wijkleefbaarheid	71			
	Grachten en vaarten	02			
	<i>Subtotaal</i>	<i>1.500</i>	<i>108</i>	<i>558</i>	<i>45</i>
Verkeer en milieu	Aanleg straten, wegen, pleinen	28		12	
	Verkeersmaatregelen	33		22	
	<i>Subtotaal</i>	<i>61</i>	<i>0</i>	<i>34</i>	<i>0</i>
Zorg en welzijn	Ouderenparticipatie	344		344	
	Maatschappelijke Dienstverlening	517		517	
	Buurthuis van de Toekomst: Uitvoerend professioneel	1.737		1.670	
	Buurthuiswerk				
	Buurthuis van de Toekomst:	233		233	
	Samenlevingsopbouw				
	<i>Subtotaal</i>	<i>2.830</i>	<i>0</i>	<i>2.763</i>	
Totaal		7.158	108	4.717	45

6 Decentralisaties Participatie, Zorg en Jeugd

Begrotingsuitvoering 3 Decentralisaties

Per 1 januari jl. is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van gedecentraliseerde taken op het gebied van de WMO, Jeugd en Participatie. Vanuit de gemeente is zo goed mogelijk gewerkt aan een soepele overgang van deze taken naar de gemeente. Uitgangspunt daarbij is dat de zorg aan de burger zo goed mogelijk voortgang ondervindt.

Het traject zoals dat vanuit de rijksoverheid is getrokken, verdient op een aantal punten geen schoonheidsprijs. Vanuit de gemeenten is hierop meerdere malen gewezen. Denk bijvoorbeeld aan de uitvoering van de Persoonsgebonden Budgetten (PGB's) en de informatievoorziening vanuit de leverende instellingen die zeer traag op gang komt. Zoals wij al meerdere malen via de risicoparagraaf in de programmabegroting, programmarekening en voorjaarsnota hebben aangegeven, vloeien uit dit landelijk decentralisatieproces onzekerheden voort.

Zo werkt de onzekerheid op het gebied van de PGB's door in de beoordeling van de accountant van de programmarekening. Uiteraard proberen wij zo getrouw mogelijk alle effecten van de PGB's in de jaarrekening weer te geven. Wij zijn in deze sterk afhankelijk van de kwaliteit van de administratieve processen inzake de PGB's bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB) en de Provinciale Jeugdzorg. Waar mogelijk zullen wij, zo nodig via een extra inzet van tijdelijk administratief personeel, de PGB bestanden zuiveren van administratieve onzuiverheden. De kans dat dit op tijd lukt is bij Jeugd groter dan bij de WMO, waar wij meer afhankelijk zijn van de registratie buiten de gemeente (SVB). De GAD is volop betrokken bij dit proces.

Zowel de onzekerheden op het gebied van de PGB's als de laat op gang gekomen informatievoorziening vanuit de instellingen, bemoeilijken het maken van goede prognoses. In het halfjaarbericht komt dit goed tot uitdrukking. Op de programma's Zorg en Welzijn en Jeugd wordt hieraan expliciet aandacht gegeven. Gelet op de onzekerheden is het niet verstandig dat de gemeente zich rijk rekent aan de hand van de thans voorliggende prognoses. Bij de opstelling van de programmarekening zal het college, rekening houdend met de stand van zaken op dat moment van de risico's, een besluit nemen over de eventuele voordelen in 2015 en de hiervoor aangegeven risico's. Eén en ander zal uitdrukkelijk in de programmarekening worden toegelicht.

Proces afwikkeling 2015

Inkoop

Op dit moment kunnen instellingen nog niet in alle gevallen een goede tussentijdse informatie leveren over de geleverde prestaties. De administratieve inrichting bij de instellingen is veelal nog niet volledig ingericht op het verstrekken van tussentijdse informatie.

Voor Maatschappelijke voorzieningen ondersteuning is dezelfde werkwijze ingericht als voor de Huishoudelijke hulpverlening. Na aanloopproblemen begint de informatievoorziening thans op gang te komen. Zo goed als mogelijk vindt maandelijks afrekening plaats op basis van de opgegeven prestaties.

Voor de inkoop van jeugdzorg is de volgende tussentijdse aanvullende afspraak gemaakt. Uiterlijk 31 december leveren de instellingen een door de accountant gecontroleerde afrekening van de eerste 9 maanden, met een prognose van de laatste 3 maanden.

In de loop van 2016 vindt de definitieve afwikkeling van inkoop plaats via de jaarstukken van de zorg instellingen. Deze zijn voorzien van een accountantsverklaring. Op basis van de jaarstukken ontstaat inzicht in de werkelijk geleverde productie van de desbetreffende instellingen. Aan de hand hiervan vindt de definitieve afrekening 2015 plaats.

Subsidies

Voor 1 april ontvangt de gemeente van de instellingen de jaarstukken om de subsidies 2015 af te kunnen rekenen. Deze rekeningen zijn voorzien van een accountantsverklaring. Op basis van de jaarstukken bestaat een goed inzicht in de werkelijke gesubsidieerde activiteiten. De instelling ontvangt vervolgens een vaststellingsbeschikking over het subsidiejaar 2015.

7 Bedrijfsvoering

7.1 Personeelsmanagement

Omvang formatie

De formatie is concernbreed² in de eerste helft van 2015 met 180 fte gestegen tot 6.735 fte en zal naar verwachting eind 2015 de formatie stijgen tot circa 7.000 fte. De stijging is onder andere het gevolg van nieuwe taken. Er is meer personeel nodig omdat de gemeente per 1 januari 2015 verantwoordelijk is voor de ondersteuning op het gebied van werk en inkomen, zorg, welzijn, opvoeding en jeugdhulp. Daarnaast voeren wij het beleid dat voor structureel werk medewerkers in dienst worden genomen. Hiermee dringen we de kosten van het inhuren van externen terug. Zo komen er nog dit jaar bij DSB 260 extra veegmedewerkers in vaste dienst.

Van de formatie is 47,4% uitvoering, 18,2% beleid en 34,4% overhead. We streven ernaar om de overhead te reduceren tot 31,3% in 2018. Hierbij speelt de invulling van de bezuiniging op de bedrijfsvoering een rol.

Inhuur externen

In het eerste half jaar van 2015 bedroegen de kosten voor de inhuur van externen ruim € 38 mln. Dit is € 1 mln. minder dan de kosten voor inhuur van het eerste half jaar 2014. De kosten van externe inhuur zitten daarmee iets boven de gestelde norm van 15% van de loonsom over het eerste half jaar 2015 (15,1%).

Momenteel wordt een aantal maatregelen uitgevoerd om het percentage inhuur van externen onder de 15% te houden. We verwachten dat de kosten van inhuur over heel 2015 ruim € 76 mln. zullen bedragen, wat neerkomt op een inhuur percentage van 14,5%.

Verzuim

Het verzuimpercentage, inclusief het verzuim langer dan 1 jaar, bedraagt per eind juni 5,5% (eind juni 2014 was het verzuim 5,4%). Sinds 1 januari 2015 werkt de gemeente met de gemeentelijke verzuimnorm van het A + O fonds. Volgens deze norm zou het verzuimpercentage voor de gemeente Den Haag op 4,6% mogen liggen. We constateren dat er nog geen verbetering richting deze norm zichtbaar is. Nadere analyse van de cijfers wijst uit dat (zeer) lang verzuim een groot probleem is voor de gemeente. Daarnaast heeft kort, frequent verzuim aandacht, omdat deze vorm van verzuim in een groot aantal gevallen leidt tot langdurig verzuim.

Diversiteit

In oktober 2013 heeft de raad kennis kunnen nemen van de nota "Diversiteitsbeleid gemeente Den Haag". Eén van de maatregelen die hierin worden genoemd is dat er een coördinator Diversiteit en Inclusie zal worden aangenomen. Deze coördinator is inmiddels gestart op 1 januari 2015. Er wordt nu gewerkt aan een nieuwe nota met maatregelen voor de jaren 2015-2018. Deze nota wordt in het najaar naar de raad gestuurd. De doelgroepen die onder de maatregelen vallen zijn: jongeren, vrouwen, bi-cultureel talent, LHBT (lesbisch, homoseksueel, biseksueel en transgender) en arbeidsbeperkten.

---

² Inclusief de griffie

7.2 Klachten

Een klacht is een uiting van ongenoegen van burgers en ondernemers over het handelen of de dienstverlening door of namens de gemeente in een bepaalde aangelegenheid. Soms zijn de scheidslijnen tussen een klacht en bijvoorbeeld een melding minder eenvoudig te trekken en moet dan situationeel worden beoordeeld. Een vraag of een suggestie is geen klacht. Het klachtrecht is geregeld in hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht. Een klacht kan uitsluitend schriftelijk ingediend worden. Bij de behandeling van een klacht wordt beoordeeld of de gemeente zich behoorlijk gedragen heeft tegenover de klager of dat er iets heeft gemankeerd aan de dienstverlening. Bij de beoordeling van gegronde klachten komt altijd de vraag aan bod welke behoorlijkheidsnorm is geschonden. Schending van een of meer behoorlijkheidsnormen kan dan aanleiding zijn om zowel de dienstverlening als de interne processen aan te passen. De geschonden norm wordt bij de afdoening via de (in)formele klachtbehandeling aan de hand van de klachtinhoud en de feiten beoordeeld.

De klacht wordt sinds 1 januari 2013 getoetst aan de behoorlijkheidsnormen waaraan de gemeente zich te houden heeft. Deze behoorlijkheidsnormen zijn: "Open en duidelijk", "Respectvol", "Betrokken en oplossingsgericht" en "Eerlijk en betrouwbaar". De normen zijn onderverdeeld in 22 klachtelementen. Op basis van die klachtelementen wordt de geschonden behoorlijkheidsnorm bepaald.

Voorbeelden van deze klachtelementen zijn:

- Een goede informatieverstrekking -> norm: Open en duidelijk
- Fatsoenlijke bejegening -> norm: Respectvol
- Voortvarendheid -> norm: Betrokken en oplossingsgericht
- Integer handelen -> norm: Eerlijk en betrouwbaar

Niet iedere klacht is ook een klacht in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Voorbeeld: wanneer een bewoner of ondernemer 'klaagt' over bijvoorbeeld het niet (gescheiden) inzamelen van huishoudelijk afval, gebrekkig onderhoud openbare ruimte of weesfietsen, wordt zo'n klacht als 'melding' gezien.

Typend voor een melding is dat deze de openbare ruimte betreft en in principe binnen drie werkdagen kan worden opgelost. Een derde melding over eenzelfde gebeurtenis wordt overigens wel als een klacht aangemerkt.

Kerncijfers 1^e half jaar 2015

- Totaal aantal ontvangen klachten: 1.221 (2014: 1297).
- Meeste klachten zijn ontvangen bij de diensten: DPZ 487(34%), SZW 379 (27%) en DSB 166 klachten (12%), de overige 27% klachten werden ontvangen door de overige diensten.
- Gemiddeld afgehandeld binnen wettelijke termijn: 85 % (2014: 87%).
- (Deels) gegronde klachten: 60% (2014: 56%).
- Hierbij zijn de volgende behoorlijkheidsnormen geschonden: Open en duidelijk: 25%, Respectvol: 12%, Betrokken en Oplossingsgericht: 20% en Eerlijk en betrouwbaar 43%.

Totaal aantal ontvangen en afgehandelde klachten concern

In de eerste helft van 2015 werden in totaal 1.221 klachten ontvangen en resteerde er een voorraad van 204 klachten van het voorgaande jaar. Het aantal ontvangen klachten is iets minder dan in het eerste halfjaar 2014 (1.297). Deze afname kan mogelijk worden verklaard door verbeterde informatie op de website, waardoor er minder oneigenlijke klachten via een web formulier werden ingediend.

Van de in totaal 1.127 afgehandelde klachten zijn er 861 klachten beoordeeld en geanalyseerd op al dan niet gegrondheid. Hiervan bleken 514 klachten (deels) gegrond en 347 klachten ongegrond. De overige 266 klachten betroffen klachten die niet-ontvankelijk waren of klachten die ter behandeling zijn doorgestuurd naar andere organisaties.

Ontvangen en afgehandelde klachten per dienst

De meeste klachten (83%) werden afgehandeld door de Dienst Publiekszaken, de Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten en de Dienst Stadsbeheer. Dit zijn diensten die de frontlijn en front-Office van de Gemeente vormen en dus veel contacten hebben met bewoners en ondernemers.

Dienst	saldo 1/1/2015	Ontvangen	Totaal	in behandeling	Afgehandeld
BSD	0	65	65	12	53
DPZ	52	487	539	57	482
DSB	26	166	192	70	122
DSO	2	89	91	4	96
HGR	0	4	4	0	4
IDC	1	21	22	1	21
OCW	5	10	15	2	13
SZW	118	379	497	161	336
Totaal	204	1.221	1.425	307	1.127

Tabel 1 ontvangen en afgehandelde klachten per dienst

Daling aantal ontvangen klachten

Ten opzichte van het eerste half jaar van 2014 is er gemiddeld een lichte daling van 6% van het aantal ontvangen klachten (2015 1221 ontvangen klachten, vorig jaar 1297). De daling doet zich bij alle diensten voor met uitzondering van de BSD, DSB en SZW. Deze afname kan mogelijk worden verklaard door verbeterde informatie op de website, waardoor er minder oneigenlijke klachten worden ingediend.

Dienst	Eerste helft 2015	Eerste helft 2014	Vershil
BSD	65	46	+19
DPZ	487	556	-69
DSB	166	146	+20
DSO	89	122	-33
HGR	4	0	+4
IDC	21	30	-9
OCW	10	37	-27
SZW	379	360	+19
Totaal	1.221	1.297	-76

Tabel 2 toe/afname ontvangen klachten per dienst

Afhandelingstermijnen

De wettelijke termijn voor het afhandelen van een klacht is zes weken. Voor klachten die worden afgehandeld door een klachtencommissie geldt een wettelijke termijn van maximaal tien weken. Dit betreft klachten bij de dienst Sociale Zaken & Werkgelegenheidsprojecten en de bejegeningklachten van de Dienst Stadsbeheer. Binnen de wettelijke termijn (6 of 10 weken) is gemiddeld 85 % van de klachten afgehandeld. Dit is 3% lager dan de eerste helft van 2014 (88%). Een tijdige afhandeling bleek vooral bij de publieksdiensten vanwege de grote werkdruk niet altijd haalbaar. Daarnaast bleken klachten ingewikkeld en moest er nader onderzoek worden verricht of moest er lang gewacht worden op een reactie van de klager. Ook vergden veel klachten afstemming met andere diensten of externe partijen. De klagers zijn via een tussenbericht geïnformeerd over de vertraging in de klachtbehandeling.

Dienst	Afgehandeld	aantal weken				< wettelijke termijn
		0-4	5 - 6	7 - 10	> 10	
BSD	53	50	2	1	0	98 %
DPZ	482	328	86	49	19	84 %
DSB (*)	122	80	21	15	6	88 %
DSO	96	74	7	12	3	84 %
HGR	4	3	1	0	0	100%
IDC	21	20	1	0	0	100 %
OCW	13	11	1	1	0	93 %
SZW (*)	336	44	79	148	65	81 %
Totaal	1.127	610	198	226	93	85%

Tabel 3 afhandelingstermijnen

(*) Vanwege een klachtencommissie wordt hier een termijn van 10 weken aangehouden. Bij de DSB betrof dit 12 klachten.

Afgehandelde en overige klachten per dienst

Van de 1.127 afgehandelde klachten werden 861 als klacht beoordeeld en zijn 266 klachten als geen klacht beoordeeld en/of niet verder als klacht behandeld. Deze laatste categorie betrof veelal oneigenlijke klachten of vragen of was bestemd voor een andere dienst (en werden daar als behandelde klacht geteld) of andere organisaties. Verder betrof dit doorgestuurde meldingen openbare ruimte of bezwaarschriften. Ten opzichte van dezelfde periode in 2014 is overigens een daling zichtbaar bij de overige klachten.

Dienst	Afgehandeld	Overig	beoordeeld
BSD	53	51	2
DPZ	482	54	428
DSB	122	28	94
DSO	96	74	22
HGR	4	0	4
IDC	21	14	7
OCW	13	0	13
SZW	336	45	291
Totaal	1.127	266	861

Tabel 4 afgehandelde en overige klachten

(Deels) gegronde en ongegronde klachten per dienst

Van alle beoordeelde klachten was 60% (gedeeltelijk) gegrond en 40% ongegrond. In vergelijking met het eerste halfjaar 2014 is het aantal gegronde klachten (in 2014: 56%) met 4 % toegenomen. De toename wordt vooral veroorzaakt vanwege gewijzigde dienstverlening zoals het nieuwe afsprakensysteem bij DPZ, de gewijzigde klantenservice bij SZW en het loslaten van de vaste consultant. Ook leverde de dienstverlening van de Haagse Milieu service (HMS) bij DPZ meer gegronde klachten op.

Dienst	Beoordeeld	gegrond	ongegrond	gegrond %	ongegrond %
BSD	2	0	2	0%	100%
DPZ	428	262	166	61%	39%
DSB	94	50	44	53%	47%
DSO	22	11	11	50%	50%
HGR	4	2	2	50%	50%
IDC	7	1	6	14%	86%
OCW	13	4	9	31%	69%
SZW	291	184	107	63%	37%
Totaal	861	514	347	60%	40%

Tabel 5 (deels)gegronde en ongegronde klachten

Aard van de (gedeeltelijk)gegronde klachten per dienst

Alle gegronde klachten worden door de diensten beoordeeld naar de geschonden behoorlijkheidsnorm:

A) Open en duidelijk B) Respectvol C) Betrokken en oplossingsgericht D) Eerlijk en betrouwbaar.

Dienst	Gegronde klachten	Open en duidelijk	Respectvol	Betrokken en oplossingsgericht	Eerlijk en Betrouwbaar
BSD	0	0	0	0	0
DPZ	262	63	26	41	132
DSB	50	22	4	10	14
DSO	11	5	1	4	1
HGR	2	0	1	0	1
IDC	1	1	0	0	0
OCW	4	1	3	0	0
SZW	184	37	27	49	71
Totaal	514	129	62	104	219
	100%	25%	12%	20%	43%

Tabel 6 geschonden behoorlijkheidsnormen van alle gegronde klachten

Behoorlijkheidsnormen

In onderstaande tabel wordt inzichtelijk gemaakt welke klachtelementen bij de gegronde klachten geleid hebben tot de vaststelling van een geschonden behoorlijkheidsnorm. Als vergelijking zijn de geschonden behoorlijkheidsnormen van vorig jaar opgenomen.

Klachtelementen behoorlijkheidsnormen	Eerste helft 2015	Eerste helft 2014
A01. Transparant	6	23
A02. Goede informatieverstrekking	107	98
A03. Luisteren naar de burger	11	12
A04. Goede motivering	5	6
B01. Respecteren van grondrechten	2	2
B02. Bevorderen actieve deelname burger	0	0
B03. Fatsoenlijke bejegening	59	44
B04. Fair Play	0	0
B05. Evenredigheid	0	0
B06. Bijzondere zorg	1	0
C01. Maatwerk	8	10
C02. Samenwerking	7	1
C03. Coulante opstelling	1	4
C04. Voortvarendheid	88	91
C05. De-escalatie	0	1
D01. Integriteit	1	0
D02. Betrouwbaarheid	23	13
D03. Onpartijdigheid	0	0
D04. Redelijkheid	0	2
D05. Goede voorbereiding	9	10
D06. Goede organisatie	130	103
D07. Professionaliteit	56	43
Totaal gegronde klachten met geschonden norm	514	466

Tabel 7 Specificatie geschonden klachtelementen

Vijf klachtelementen vallen op. De gemeente verstrekt nog steeds onvoldoende informatie (juist, volledig en duidelijk), het aantal gegronde klachten hierover is toegenomen. Er moet aandacht geschonken worden aan de wijze waarop de gemeente de burger bejegt omdat het aantal gegronde

klachten over de bejegening flink is toegenomen. Bij niet of te laat nagekomen afspraken is een verbetering te zien, verzoeken en afspraken worden meer voortvarend (snel en slagvaardig) opgepakt. Bij de geschonden normen betreffende een goede organisatie en professioneel handelen is een substantiële toename te zien. Dit alles zou een signaal voor het management moeten zijn om de processen in gezamenlijkheid te verbeteren en nog meer te investeren in taakgerichte opleidingen.

7.3 Liquiditeitsprognose

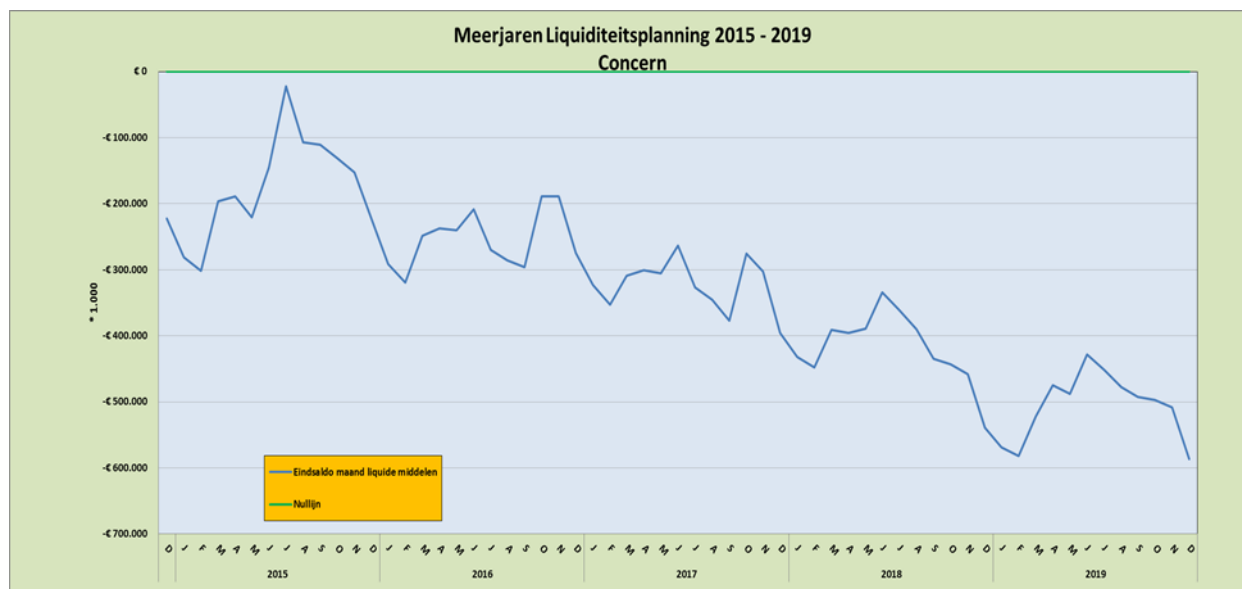
Uitgangspunt voor de raming van de liquiditeitsprognose is de meerjarenraming van de totale begroting, vertaald naar inkomsten en uitgaven en in het bijzonder de ontwikkelingen op grote projecten en investeringen (MIP). De gemeente heeft als doel, voor zowel de inkomsten als de uitgaven, een gemiddelde betrouwbaarheidspercentage ruim boven de 90%. Over zowel het eerste kwartaal als het tweede kwartaal van 2015 kwam dit percentage zowel voor de inkomsten als de uitgaven ruim boven de 95%. De gemeente blijft streven naar een verdere optimalisatie van de liquiditeitsplanning (kort en lang), door middel van verdere automatisering van de informatievoorziening (o.a. interne verrekeningen) binnen de gemeentelijke organisatie.

In het eerste halfjaar van 2015 had de gemeente een liquiditeitstekort. Dit tekort wordt onder andere veroorzaakt door de betaling van rente- en aflossing van bestaande opgenomen langlopende leningen, voorgenomen reguliere investeringen en grote investeringsprojecten. Vooral het tempo waarin de investeringen worden uitgevoerd heeft grote invloed op de financieringsbehoefte.

Afhankelijk van de werkelijk gerealiseerde inkomsten en uitgaven en de renteontwikkeling op de geld- en kapitaalmarkt werd deze financieringsbehoefte ingevuld met kortlopende leningen (rekening-courantkrediet, kasgeld) en langlopende leningen (fixe, lineair, annuïtair). Door de zeer lage rente werd het liquiditeitstekort in de eerste helft van 2015, met inachtneming van de kasgeldlimiet (voor 2015 € 201 mln.), kort gefinancierd. Hierdoor kon de gemeente maximaal profiteren van de (nog altijd) zeer lage korte rente.

In juli 2015 is een langlopende 20-jarige lineaire lening van € 200 mln. aangetrokken tegen 1,48% voor de financiering van de investeringen over 2014 en de (her)financiering van leningen (zie brief gemeentelijke financiering 2015, RIS 279463).

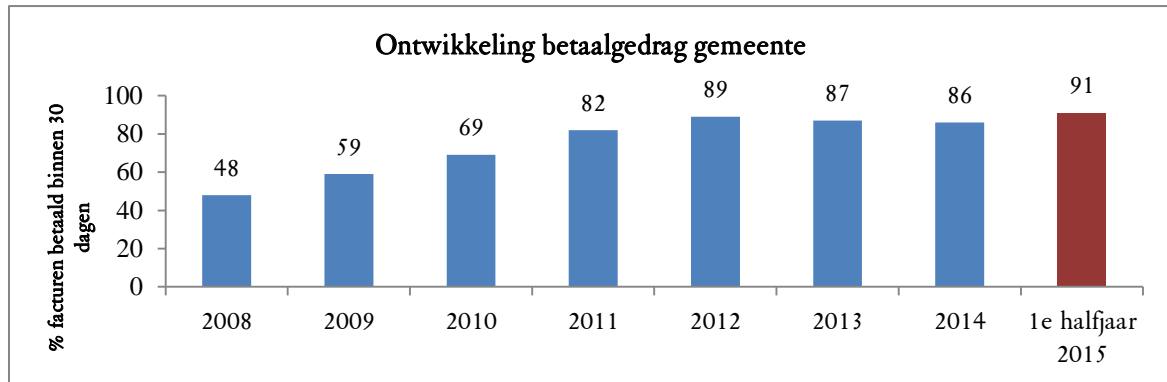
Om te kunnen profiteren van het lage renteniveau heeft het college in juli 2015 twee langlopende leningen aangetrokken met een uitgestelde storting (zogenoeten forwards): € 130 mln. tegen 1,695% met storting in oktober 2016 en € 115 mln. tegen 1,88% met storting in oktober 2017. Hiermee wordt voorkomen dat tegen een veel hogere rente moet worden geleend op het moment van de uitgaven (RIS 283899). De genoemde financieringsmaatregelen zijn verwerkt in onderstaande grafiek.

7.4 Betaaltermijn facturen

Betaalsnelheid

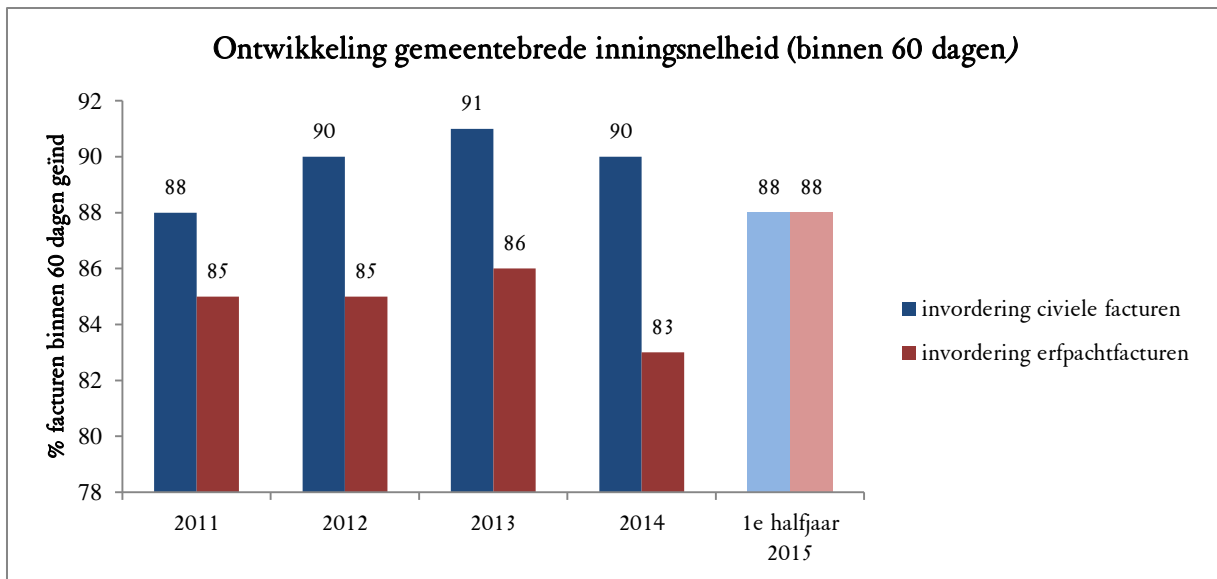
De gemeente heeft al enkele jaren als doelstelling om 90 procent van de facturen binnen 30 dagen te betalen. De betaalsnelheid is sinds 2008 sterk verbeterd. In onderstaande grafiek is dat te zien.

In 2014 was het met 86 procent niet gelukt om aan de doelstelling te voldoen. In 2015 lijkt dat wel te gaan lukken. In het eerste halfjaar zijn bijna 60.000 facturen ontvangen waarvan 91 procent binnen 30 dagen is betaald. We liggen dus op koers. De gemeente zet in op het toenemend gebruik van inkooporders en digitale facturen. Dit beleid lijkt nu zijn vruchten af te werpen. De verwachting is dat de betaalsnelheid in de tweede helft van het jaar ook op het gewenste niveau zal blijven.

Inningsnelheid

De gemeente krijgt niet alleen facturen, maar verstuurt zelf ook facturen aan klanten. In het eerste halfjaar zijn ruim 50.000 facturen verstuurd, waarvan meer dan de helft door het Erfpachtbedrijf van Dienst Stedelijke Ontwikkeling. De doelstelling is om 90 procent van deze facturen binnen 60 dagen te innen. De gemeente zet zich in om zoveel mogelijk facturen te innen binnen deze termijn. Het vergt een toenemende inspanning om dat voor elkaar te krijgen, gegeven de economische omstandigheden van de bedrijven, instellingen en burgers in onze stad. Dat komt ook tot uitdrukking in onderstaande grafiek. De inningsnelheid van facturen is licht gedaald naar 88 procent. Het erfpachtbedrijf heeft de inningsnelheid daarentegen verbeterd. Mogelijke verklaring hiervoor is dat burgers erfpacht ervaren als een soort belasting en hier daarom voorrang aan geven. Erfpachtfacturen kennen een reguliere betalingstermijn van 14 dagen en zijn daarom in onderstaande grafiek apart weergegeven. De verwachting is dat de inningsnelheid van facturen in de tweede helft van het jaar hetzelfde beeld zal geven.

Hoewel er af en toe positieve berichten zijn, verkeren sommige bedrijven, instellingen en burgers nog in economisch zwaar weer. Het innen van facturen is daarom een belangrijk aandachtspunt voor de gemeente. Uitgangspunt bij de inning is dat wij een redelijke termijn van 30 dagen hanteren, die wij handhaven als er niet betaald wordt. Belangrijke ontwikkeling in dit kader is dat de gemeente steeds meer producten en diensten levert via webwinkels waarbij betaling vooraf plaats vindt. De gemeente zet dit beleid voort.

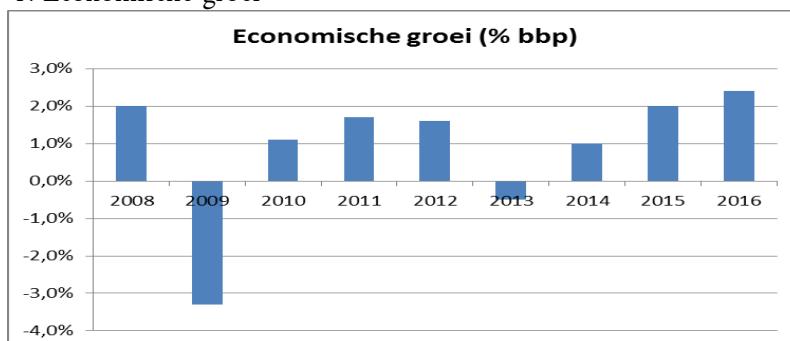

Bijlage 1 : Haagse financieel economische monitor

Deze monitor geeft zowel prognoses als gerealiseerde cijfers weer per september 2015. Het vaststellen van gerealiseerde cijfers kost tijd. De cijfers worden zodra ze bekend zijn in de monitor opgenomen. De set indicatoren kan iets verschillen ten opzichte van de vorige versie van de monitor. Voortschrijdend inzicht, maar ook de mate waarin betrouwbare en/of actuele cijfers beschikbaar zijn spelen hierbij een rol.

Landelijke financieel-economische ontwikkelingen

1. Economische groei

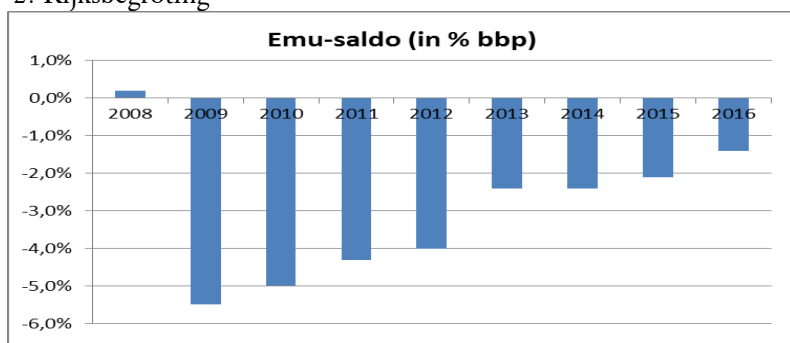

Ontwikkeling bruto binnenlands product

De Nederlands economie groeit in 2015 en 2016 met respectievelijk 2,0% en 2,4% van het bbp. Het herstel houdt aan ondanks een lagere gasproductie. Het herstel wordt ondersteund door de reeds aangekondigde lastenverlichting van 5 mld. euro die in deze raming is verwerkt.

Bronnen: Mev 2013-2016 (sept 2015, CPB), Kerngegevens voor Nederland 1970-2015 (dec. 2014, CPB)

2. Rijksbegroting

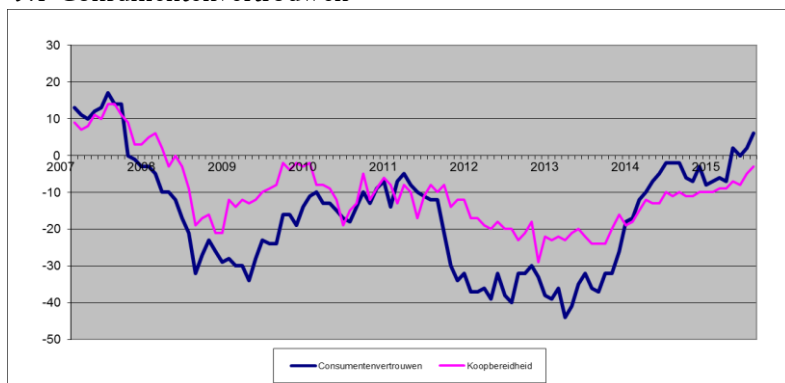

EMU-saldo

Het overheidstekort neemt dit jaar af tot 2,1% en volgend jaar tot 1,5% van het bbp. Het voortgaande economisch herstel heeft een positief effect op de belastinginkomsten, terwijl er minder uitgaven zijn aan werkloosheidsuitkeringen en in 2015 door bezuinigingen, met name op de zorg.

Bronnen: Mev 2013-2016 (set 2015, CPB), Kerngegevens voor Nederland 1970-2015 (dec. 2014, CPB)

3.1 Consumentenvertrouwen

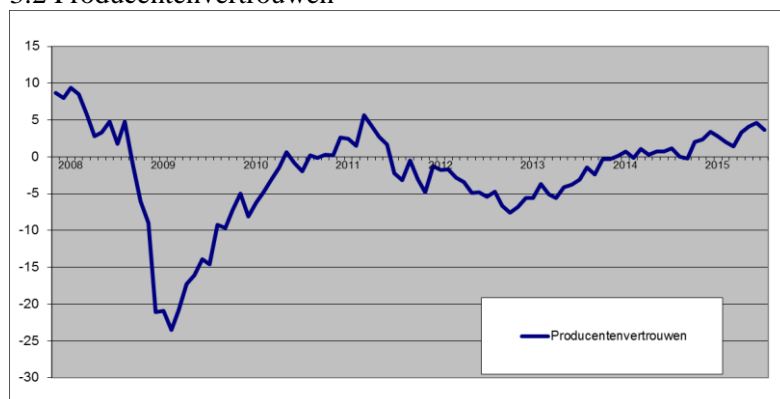
Consumentenvertrouwen en koopbereidheid*

Sinds medio 2013 klimt het consumentenvertrouwen gestaag uit het dal. Het niveau van voor de aanvang van de economische crisis is echter nog niet bereikt. Ook de koopbereidheid stijgt maar is nog niet terug op het niveau van vlak voor de economische crisis.

Bron: CBS, bewerking DSO/PSO

*De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoensinvloeden

3.2 Producentenvertrouwen

Producentenvertrouwen

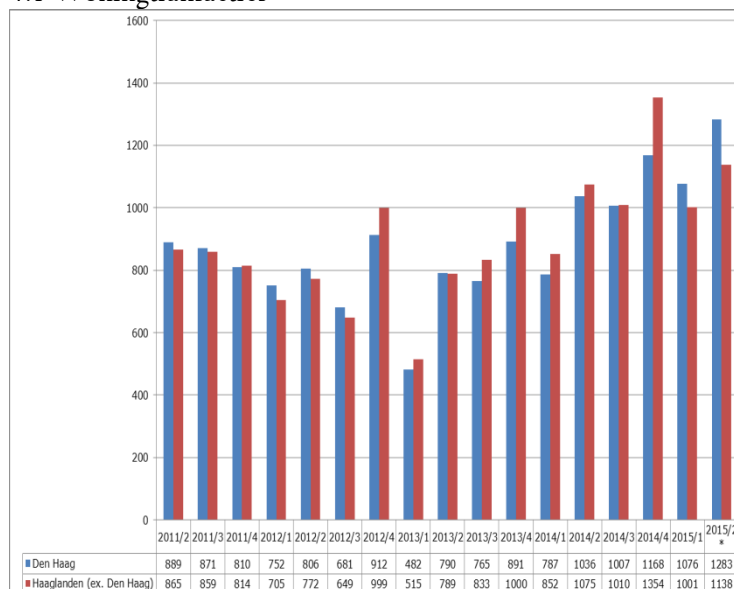
Na een scherpe daling van het producentenvertrouwen eind 2008 was er een langzaam herstel van het vertrouwen. In de eerste maanden van 2011 was het producentenvertrouwen zelfs positief. Daarna volgde een lichte daling om sinds het derde kwartaal van 2012 gestaag toe te nemen. Medio 2015 staat het producentenvertrouwen op het niveau voorafgaand aan de scherpe daling aan het begin van de crisis.

Bron CBS, bewerking DSO/PSO

Haagse en regionale financieel-economische ontwikkelingen

4. Woning- en kantorenmarkt

4.1 Woningtransacties

Aantal verkochte bestaande woningen in Den Haag en Haaglanden, 2011 2^e kwartaal – 2015 2^e kwartaal

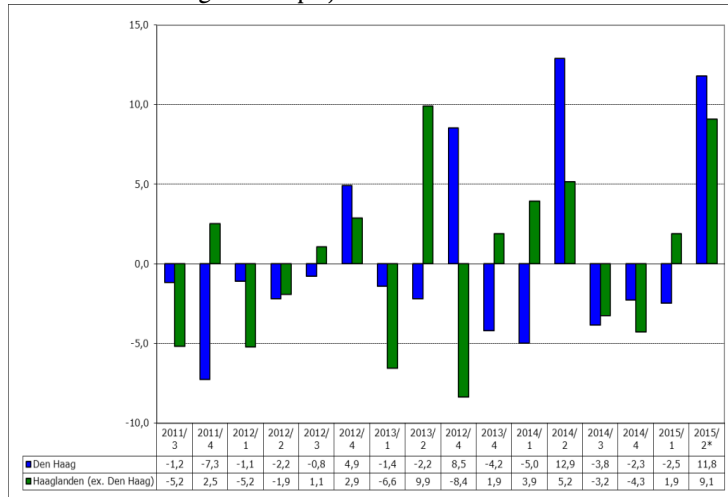
Ten opzichte van het 2^e kwartaal 2014 is het aantal verkochte bestaande woningen in Den Haag in het 2^e kwartaal van 2015* toegenomen van 1036 naar 1283 woningen, een toename van 23,8%. In Haaglanden** is het aantal verkochte woningen in de bestaande voorraad toegenomen van 1075 verkopen in het 2^e kwartaal van 2014 naar 1138 woningverkopen in het 2^e kwartaal van 2015, een toename van 5,9%.

Ten opzichte van het 1^e kwartaal 2015 stijgt het aantal verkopen in Den Haag en Haaglanden: in Den Haag stijgt het aantal verkopen met 19,2% en in Haaglanden met 13,7%.

*2e kwartaal 2015 geschat aantal op basis van voorlopige cijfers.

**Onder Haaglanden wordt hier verstaan alle gemeenten die deel uitmaken van het stadsgewest Haaglanden, exclusief de gemeente Den Haag.

4.2 Ontwikkeling huizenprijzen

Ontwikkeling huizenprijzen

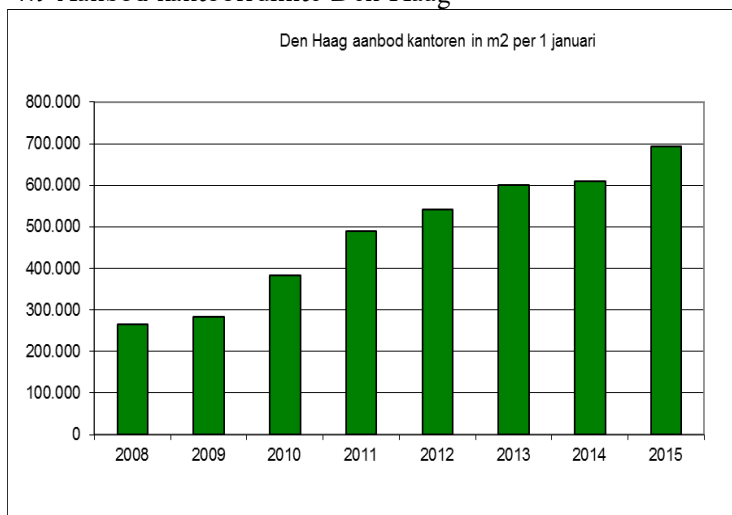
Ten opzichte van het 2^e kwartaal 2014 is de verkoopprijs in Den Haag met 2,5% gestegen tot een verkoopprijs van € 263.780,-. In Haaglanden* is de verkoopprijs met 3,0% toegenomen tot een verkoopprijs van € 273.332,-.

Ten opzichte van het 1^e kwartaal 2015** is de verkoopprijs in Den Haag in het 2^e kwartaal van 2015, met 11,8% gestegen, in Haaglanden is de verkoopprijs met 9,1% gestegen.

*2e kwartaal 2015 op basis van voorlopige cijfers.

**Onder Haaglanden wordt hier verstaan alle gemeenten die deel uitmaken van het stadsgewest Haaglanden, exclusief de gemeente Den Haag.

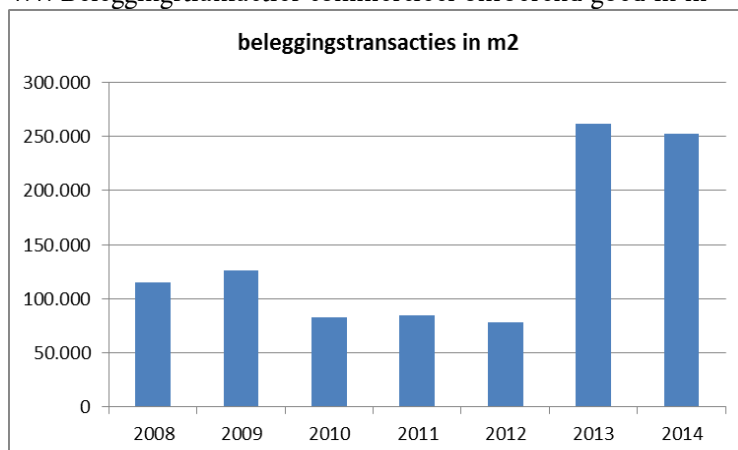
4.3 Aanbod kantoorruimte Den Haag

Aanbod kantoorruimte

Het betreft het op de markt aangeboden volume aan kantoorruimte in de bestaande voorraad. Sinds de aanvang van de economische crisis is het aanbod fors toegenomen tot bijna 700.000 m² bvo per 1 januari 2015. De toename in 2014 is grotendeels toe te schrijven aan het op de markt komen van het gebouw van het Ministerie van SZW aan de Anna van Hannoverstraat. Daarnaast is er een grote uitbreiding geweest in het aanbod aan de Regulusweg. Heel recent is het aanbod (per saldo) licht afgenomen. Tegenover nieuw aanbod van Wijnhaven 8 Muzentoren (ruim 13.000 m² bvo) staat onder meer de sloop van het pand Binckhorstlaan 180-184 (bijna 12.500 m² bvo). Dit pand is gesloopt na ongeveer 10 jaar leegstand. Kortenaerkade 1 is aan de markt onttrokken in verband met transformatie (ca. 13.000 m² bvo).
Bron: Steenworp Haaglanden, bewerking DSO/PSO

4.4. Beleggingstransacties commercieel onroerend goed in m²

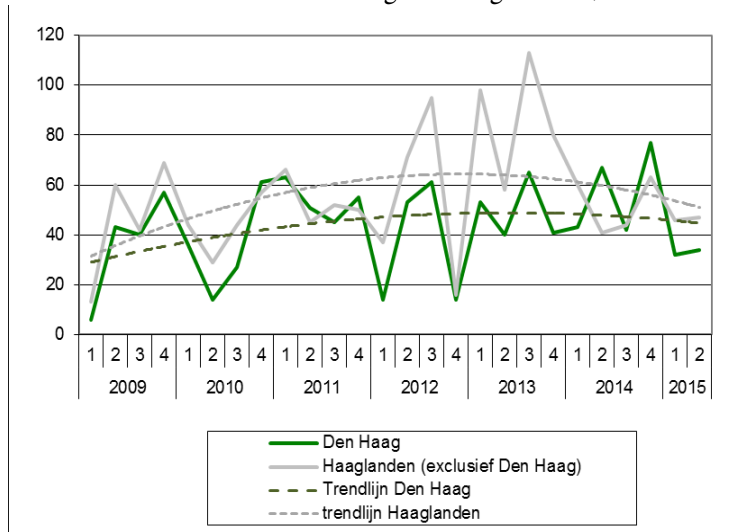
Beleggingstransacties onroerend goed Den Haag

Dit is de som van het aantal (bruto) vierkante meters van kantoren, detailhandel, horeca en vrijetijdsvoorzieningen dat van eigenaar is gewisseld. Transacties van minder dan 500 m² zijn niet meegerekend. Na 2006 is er sprake van een dalende trend. In 2012 is het volume vergelijkbaar met dat van 2011 en 2010. In 2013 zien we een aanzienlijke toename. Deze is toe te schrijven aan twee grote transacties, te weten het World Forum en 50.000 m² bedrijfsruimte op Ypenburg. In 2014 is het aantal vierkante meters vergelijkbaar met 2013 als gevolg van een toename van het aantal transacties.

Bron: Property.nl bewerking DSO/ Onderzoek

5. Financiering van ondernemers

5.1. Faillissementen in Den Haag en Haaglanden (excl. Den Haag)

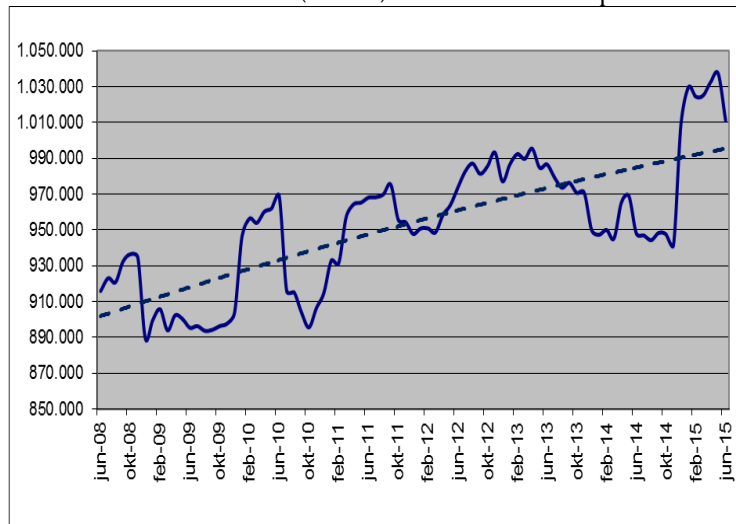
Faillissementen

Het aantal faillissementen per kwartaal vertoont in Den Haag een grillig verloop.

Als we kijken naar de som van de laatste 4 kwartalen, dan beweegt dat aantal zich zowel voor Den Haag als voor de rest van Haaglanden rond de 200. Gemiddeld per kwartaal dus rond de 50. Voor de rest van Haaglanden zien we een afname ten opzichte van 2013.

Bron: Kamer van Koophandel, bewerking DSO/PSO

5.2 Verleende kredieten (in mln) door banken aan private sector in Nederland

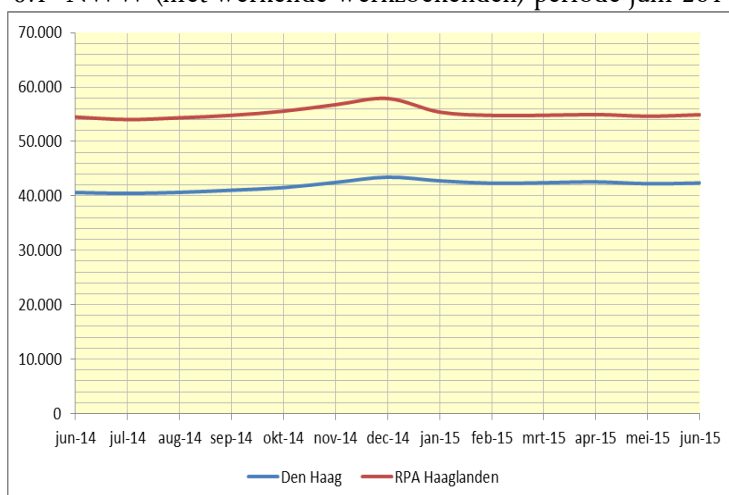
Verleende kredieten door banken

Weergegeven wordt geleend geld van monetaire financiële instellingen in Nederland aan de private sector.

Het totale bedrag aan verleende kredieten vertoont een grillig verloop met een licht stijgende trend en een opvallende stijging begin 2015.

Bron: De Nederlandse Bank, bewerking DSO/PSO

6.1 NWW (niet-werkende werkzoekenden) periode juni 2014- juni 2015

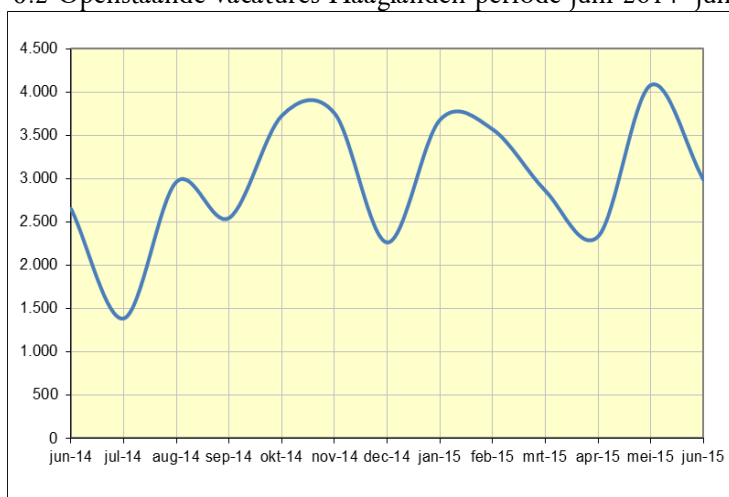
Werkloosheid

Het aantal Hagenaars dat als niet-werkend werkzoekend geregistreerd staat bij het UWV-werkbedrijf is tussen juni 2014 en juni 2015 vrijwel constant. Eind juni 2015 waren er in Den Haag 42.374 NWW'ers. De regio Haaglanden weerspiegelt de Haagse situatie.

*) "Vanaf januari 2015 volgt het CBS de internationaal afgesproken definitie van werkloosheid. Aansluitend daarop past ook UWV de definitie van de niet-werkende werkzoekenden (nww) aan op de internationale definitie. Hiermee vervalt het urencriterium van 12 uur en de leeftijdsgrens van 65 jaar. Een niet-werkende werkzoekende is per januari 2015 iemand van 15 tot en met 74 jaar die bij UWV als werkzoekende staat ingeschreven. De afkorting is nww-i, van nww-internationaal. De nww-i bestaan uit WW-ers, WWB-ers en werkzoekenden zonder uitkering". Voor 2014 is eveneens uitgegaan van de nieuwe definitie.

Bron: UWV-Werkbedrijf

6.2 Openstaande vacatures Haaglanden periode juni 2014- juni 2015

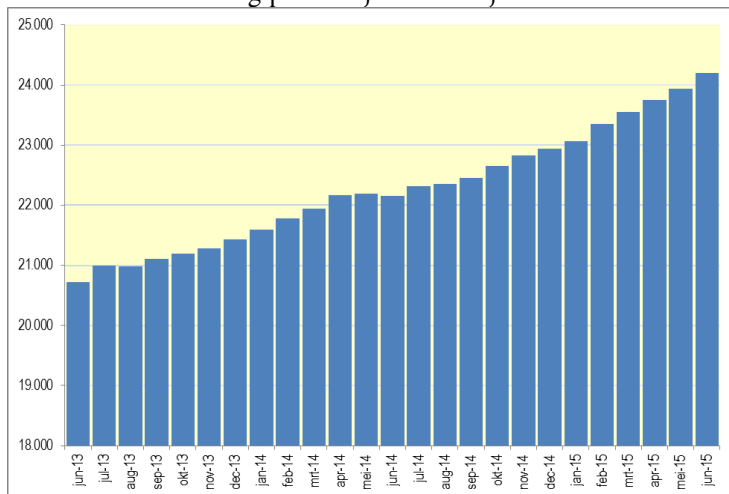

Vacatures

Het aantal openstaande vacatures in de regio Haaglanden laat tussen juni 2014 en juni 2015 een wisselend beeld zien. Perioden met veel openstaande vacatures worden afgewisseld met perioden waarin minder vacatures beschikbaar zijn. Eind juni 2015 waren ruim 3000 openstaande vacatures online beschikbaar.

Bron: UWV-Werkbedrijf

7.1 WWB Den Haag periode juni 2013- juni 2015

WWB-uitkering volgens Wet Werk en Bijstand

Tussen juni 2013 en juni 2015 nam het aantal WWB-uitkeringen vrijwel iedere maand toe. Eind juni 2015 zijn er 24.195 bijstandsuitkeringen in Den Haag verstrekt.

Bron: SZW, gemeente Den Haag

Bijlage 2 : Begrotingswijzigingen 2015

Programma / Categorie	Dienst	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
01 - Gemeenteraad							
Neutrale mutaties in/tussen programma's	ROR	Actualiseren kapitaallasten MIP	29	0	0	0	29
		IDC Tarievenoperatie 2015	22	0	0	0	22
		Interne verschuivingen binnen de Raadsorganisatie	0	0	0	0	0
		Nacalculatie trend 2015	12	0	0	0	12
		Overschot Rekenkamer 2014	25	0	0	0	25
Totaal 01 - Gemeenteraad			88	0	0	0	88
02 - College en Bestuur							
Maatregelen, knelpunten en eerdere afspraken	BSD	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
		Lagere bijdrage MRDH	0	0	0	0	0
		Liquidatiesaldo Stadsgewest Haaglanden	0	2.300	0	0	-2.300
		Voormalig Personeel Haaglanden	600	0	0	0	600
		Actualisatie begroting Openbare orde en Veiligheid	47	0	0	0	47
		Actualisatie kapitaallasten agv gereedkomen activa	744	0	0	0	744
		Beleids gelden CO2 neutrale organisatie	200	0	0	0	200
		Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-350	0	0	0	-350
		Bijdrage BSD aan OCW tbv Centr. Subsidie Bureau	-11	0	0	0	-11
		Budget voor feitenonderzoeker bij CB-PenO	-3	0	0	0	-3
		Budget voor project Huisstijl in 2015	30	0	0	0	30
		Centraliseren budgetten voor kantoorbehoeften	0	0	0	0	0
		CIS middelen voor budget Kenniscentrum	0	0	0	0	0
		Expertisecentrum Verbonden Partijen	55	0	0	0	55
		IDC Tarievenoperatie 2015	47	0	0	0	47
		Licentiekosten Sharepoint tbv Werknet	377	0	0	0	377
		Mutatie CIS gelden ivm actualisatie MIP	336	0	0	0	336
		Nacalculatie trend 2015-2019	32	0	0	0	32
		Overdracht CIS gelden aan CTR	-410	0	0	0	-410
		Overdracht CIS gelden naar IDC	-640	0	0	0	-640
		Overdracht IDC budget Smartsite editor tgv Werknet	3	0	0	0	3
		Overdracht salarisbudget van CB/IM naar BVB	-23	0	0	0	-23
		Overheveling budget DSO en OCW t.b.v. Werknet	60	0	0	0	60
		Overheveling van DSO inzake Kopie Gegevensbank	213	0	0	0	213
		Salarisbudget directeur Directie Bestuur	61	0	0	0	61
	DPZ	Herverdeling begroting HGA	6	0	0	0	6
Totaal 02 - College en Bestuur			1.374	2.300	0	0	-926

03 - Dienstverlening	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling Neutrale mutaties in/tussen programma's	DPZ	6	6	0	0	0
	BSD	1	0	0	0	1
	Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-1	0	0	0	-1
	Budget voor project Huisstijl in 2015	-1	0	0	0	-1
	IDC Tarievenoperatie 2015	1	0	0	0	1
	Overdracht salarisbudget van CB/IM naar BVB	1	0	0	0	1
	Terugdraaien uitgaven uit de BR Krachtwijken	-142	0	0	0	-142
	Actualisatie kapitaallasten nav JR 2014 activa fin	164	0	0	0	164
DPZ	Actualisatie kapitaallasten nav JR 2014 CIS	507	0	0	0	507
	Actualisatie kapitaallasten nav JR 2014 Onrend.	107	0	0	0	107
	actualisatie kostenverdeling 2015 en verder	486	0	0	0	486
	Begroting naturalisatieceremonies 2015 en verder	250	0	0	0	250
	Beheer Burgerzakmodules BRP	-8	0	0	0	-8
	Correctie loket-/ huisvestingsbezuiniging 2017 ev.	-100	0	0	0	-100
	Generieke Digitale Infrastructuur	-99	0	0	0	-99
	Herijking lasten/baten secretarieleges	-82	-82	0	0	0
	Herverdeling begroting bedrijfsvoering 2015-2019	-24	0	0	0	-24
	Herverdeling begroting SdW 2015-2019	-29	0	0	0	-29
	IDC Tarieven 2015	1.544	0	0	0	1.544
	implementatieondersteuning modernisering GBA	-29	0	0	0	-29
	Nacalculatie trend 2015	-130	0	0	0	-130
	Overheveling GF korting handelsregister	14	0	0	0	14
	overheveling restant budget Krachtwijken	37	0	0	0	37
	retraitenota I incidentele middelen wijkaanpak	-1.300	0	0	0	-1.300
	Retraitenota J onderdeel I bezuiniging BV	-40	0	0	0	-40
	Retraitenota J overig trend pensioenpremievrivjal	194	0	0	0	194
	Retraitenota J-II Landelijke Taken Burgerzaken	2.000	-400	0	0	2.400
	Taakstelling bezuiniging 2015 en verder	-192	0	0	0	-192
	Vergoeding Logisch Ontwerp versie 3.9	57	0	0	0	57
	Wijziging (interne) baten wijkbussen 2015-2019	0	0	0	0	0
OCW	AR.J3 NC Trend 2015 agv pensioenpremievrivjal	21	0	0	0	21
	Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-1	0	0	0	-1

Programma /Categorie	Dienst	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
		Herfas. Integratie wijkspak en dienstverlening	-750	0	0	0	-750
		Herijking doorverdeling overhead	-74	0	0	0	-74
		Nacalculatie Trend 2015 OCW	-11	0	0	0	-11
		Overdracht formatie B&O afdelingen nr stafafd. OCW	-18	0	0	0	-18
		Wijziging salarisbegroting SO	-9	0	0	0	-9
	SZW	Aanv. richtlijnen begroting 2016-2019 H: Inburg.	-268	-260	0	661	-668
		Actualisatie Naturalisatieceremoniën	-250	0	0	0	-250
		Investeringsbudget 3 decentralisaties	390	0	0	0	390
		Kostenverdeling	-4	0	0	0	-4
		Correctie Kostenverdeling	26	0	0	0	26
Totaal 03 - Dienstverlening			2.248	-736	0	661	2.323
04 - Openbare orde en Veiligheid							
Autonome ontwikkelingen (voorjaarsnota)	BSD	Resultaat Veiligheidsregio rekening 2014	0	1.600	0	0	-1.600
Maatregelen, knelpunten en eerdere afspraken	BSD	Lagere bijdrage aan de VRH in 2015	-700	0	0	0	-700
Neutrale mutaties in/tussen programma's	BSD	Actualisatie begroting Openbare orde en Veiligheid	-24	0	0	0	-24
		Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-24	0	0	0	-24
		Bijdrage BSD aan OCW tbv Centr. Subsidie Bureau	-4	0	0	0	-4
		Budget voor feitenonderzoeker bij CB-PenO	3	0	0	0	3
		Budget voor project Huisstijl in 2015	-25	0	0	0	-25
		Expertisecentrum Verbonden Partijen	3	0	0	0	3
		IDC Tarievenoperatie 2015	17	0	0	0	17
		Nacalculatie trend 2015-2019	45	0	0	0	45
		Overdracht salarisbudget van CB/IM naar BVB	19	0	0	0	19
		Overheveling naar DSO iz HR en BRK	-6	0	0	0	-6
		Salarisbudget directeur Directie Bestuur	-53	0	0	0	-53
		Uitgaven Programmareserve programma Veiligheid	501	0	0	0	501
Totaal 04 - Openbare orde en Veiligheid			-248	1.600	0	0	-1.848

05 - Cultuur en Bibliotheek	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling	CVO	Actualisatie huurbaten	-309	0	0	0
	DPZ	Herverdeling begroting HGA leidschendam-voorborg	-80	0	0	0
	CVO	Actualisatie kapitaallasten vaste activa + doorber	3.266	0	0	3.266
		Herverdeling apparaatlasten CVDH	117	0	0	117
		Huurbaten Zuiderstrandtheater	0	800	0	-800
		IDC Tarieven	-100	0	0	-100
		Korting looncompensatie & arbeidsvoorw oud OCW	-15	0	0	-15
		Restant afboeking Spuiforum a 0,6 mln	613	0	0	613
		1e inrichting bieb Schilderswijk naar het MIP	-100	0	0	-100
	DPZ	Actualisatie kapitaallasten nav JR 2014 Onrend.	200	0	0	200
		actualisatie kostenverdeling 2015 en verder	-79	0	0	-79
		Herverdeling begroting bedrijfsvoering 2015-2019	53	0	0	53
		Herverdeling begroting HGA	-6	0	0	-6
	IDC Tarieven 2015	224	0	0	224	
	Nacalculatie trend 2015	-69	0	0	-69	
	Retraitenota J onderdeel I bezuiniging BV	-16	0	0	-16	
	Retraitenota J overig trend pensioenpremievrijval	99	0	0	99	
	Taakstelling bezuiniging 2015 en verder	-104	0	0	-104	
DSB	Actualisatie budget hulpkostenplaatsen	-2	0	0	-2	
	Centralisatie kwaliteitsfunctie	2	0	0	2	
	Herijking Doorbelasting DSB 2015 ev	-231	0	0	-231	
	IDC tarievennota 2015 COF gevolgen begroting	3	0	0	3	
	structurele dekking extra formatie directieadvies	1	0	0	1	
	Trend MJB 2016-2019 pensioenpremie aanpassing	11	0	0	11	
	Trend Na- en Voorcalculatie MJB 2016-2019	-8	0	0	-8	
OCW	Aanpassing reserve atelierbeleid	0	0	0	0	
	AR,J3 NC Trend 2015 agy pensioenpremievrijval	277	0	0	277	
	Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-11	0	0	-11	
	Corr. NC trend 2014 tbv CVDH	15	0	0	15	
	Herijking doorverdeling overhead	7	0	0	7	
	Inrichting Centraal Subsidiebureau uit de sectoren	-61	0	0	-61	
	Nacalculatie Trend 2015 OCW	-196	0	0	-196	
	Overdracht formatie B&O afdelingen nr stafafd. OCW	-86	0	0	-86	
Totaal 05 - Cultuur en Bibliotheek		3.416	411	0	0	3.005

06 - Onderwijs	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling	CVO	251	251	0	0	0
	OCW	189	189	0	0	0
Neutrale mutaties in/tussen programma's	Aanpassen 17244 Overlopende passiva RMC	940	940	0	0	0
	Baten voor bestuurlijke boetes	105	105	0	0	0
	Educatie 2015	2.513	2.513	0	0	0
	Herverdeling GR begroting GGD Haaglanden 2015	34	34	0	0	0
	Specifieke uitkering Onderwijs Achterstanden	1.934	1.934	0	0	0
	Actualisatie kapitaallasten vaste activa + doorber	2.066	0	0	0	2.066
	Herverdeling apparaatlasten CVDH	622	0	0	0	622
	IDC Tarieven	-31	0	0	0	-31
	Omlabeling OCW panden	3.491	4.004	0	0	-513
	Aanpassing kasritme coalitiemiddelen 2015-2019	-940	0	0	0	-940
	Actualisatie Kapitaallasten OCW OB16	514	0	0	0	514
	Actualisering begroting Onderwijshuisvesting 2015	0	0	0	0	0
	ARJ3 NC Trend 2015 agv pensioenpremie vrijval	164	0	0	0	164
ARJ4 IDC-Tarieven	-326	0	0	0	-326	
Onderwijs	Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-47	0	0	0	-47
	Corr. salarisbegroting i.v.m. reorganisatie	48	0	0	0	48
	Corr.salarisbegroting i.v.m. reorganisatie	-48	0	0	0	-48
	Correctie OGD agv reorganisatie binnen SO	0	0	0	0	0
	Herfasering Res. 6272 en 6276 OHV	1.219	0	0	1.219	0
	Herijking doorverdeling overhead	-64	0	0	0	-64
	Herverdeling personeelsbegroting 2015 GGD HAAG	-21	0	0	0	-21
	Incidentele RMC middelen 18-19 jarigen	444	0	0	0	444
	Inrichting Centraal Subsidiebureau uit de sectoren	-49	0	0	0	-49
	Leges Kinderopvang; verhogen baten	0	55	0	0	-55
	Nacalculatie Trend 2015 OCW	-163	0	0	0	-163
	Neutrale correctie tussen kostendragers	0	0	0	0	0
	Overdracht formatie B&O afdelingen nr stafafd. OCW	-430	0	0	0	-430
	Overheveling budget agv reorg. Leerlingzaken	-69	0	0	0	-69
	Overheveling Budget Leerlingenvervoer	0	0	0	0	0
	Personeel 710K pers.budget nav Coalitieakkoord	-172	0	0	0	-172
	Startersbeurs	182	0	0	0	182
Voormalig personeel POO	-26	0	0	0	-26	
Wijziging salarisbegroting SO	9	0	0	0	9	
Totaal 06 - Onderwijs		12.339	10.025	0	1.219	1.095

07 - Werk, Inkomen en Armoedebeleid	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Maatregelen, knelpunten en eerdere afspraken	SZW	0	6.200	0	0	-6.200
		17.500	0	0	0	17.500
Volume-ontwikkeling	HGR	4.333	4.333	0	0	0
	SZW	-42.434	-42.434	0	0	0
Neutrale mutaties in/tussen programma's		-493	-493	0	0	0
		15	15	0	0	0
		148	148	0	0	0
		-42	0	0	0	-42
		-6	0	0	0	-6
		-263	0	0	0	-263
		-22	0	0	0	-22
		-44	0	0	0	-44
		1.312	1.312	0	0	0
		1.570	11.075	6.567	-2.937	0
	808	0	0	978	-170	
	-1.072	0	0	0	-1.072	
	0	0	0	0	0	
	197	0	0	0	197	
	1.426	0	0	0	1.426	
	705	0	0	0	705	
	-824	0	0	0	-824	
	0	0	0	0	0	
	-7	0	0	0	-7	
	600	0	0	0	600	
	1.254	0	0	0	1.254	
	-241	0	0	0	-241	
	-164	0	0	0	-164	
	405	0	0	0	405	
	175	0	0	0	175	
	100	0	0	0	100	
Totaal 07 - Werk, Inkomen en Armoedebeleid		-15.064	-19.845	6.567	-1.959	13.307

08 - Zorg en Welzijn	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling	CVO	-1.438	-1.438	0	0	0
	OCW	349	349	0	0	0
Neutrale mutaties in/tussen programma's		3.841	3.841	0	0	0
		11	11	0	0	0
		-30	-30	0	0	0
		-70	-70	0	0	0
		250	250	0	0	0
		25	25	0	0	0
		47	47	0	0	0
		19	19	0	0	0
		68	68	0	0	0
		77	77	0	0	0
		97	97	0	0	0
		468	468	0	0	0
		102	102	0	0	0
		90	90	0	0	0
		-113	0	0	0	-113
		-16	0	0	-16	0
		-147	0	0	0	-147
		-49	0	0	0	-49
		-15	0	0	0	-15
		-3.491	-4.004	0	0	513
	121	0	0	0	121	
	-74	0	74	0	0	
	400	0	0	0	400	
	-3.841	0	0	0	-3.841	
	300	0	0	0	300	
	10	0	0	0	10	
	25	0	0	0	25	
	595	0	0	0	595	
	467	0	0	0	467	
	-154	0	0	0	-154	
	0	0	0	0	0	
	-40	0	0	0	-40	
	15	0	0	0	15	
	-10	0	0	0	-10	
	0	0	0	0	0	

Programma / Categorie	Dienst	Omschrijving wijziging	Laasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
		Deal Schilderswijk restanmiddelen 2014	122	0	0	0	122
		Extra Midd. Huiselijk Geweld en Kinder mishandeling	1.400	0	0	0	1.400
		Formatie overheveling van OS en P naar GGD	0	0	0	0	0
		Functioneel beheer ABBA	290	0	0	0	290
		Gezondheidsbevordering en epidemiologie	-150	0	0	0	-150
		Herfas. BvdT Landelijk knooppunt huwelijksdwang	-190	0	0	0	-190
		Herfasering Intensiveringen college-akkoord	-250	0	0	0	-250
		Herfasering Res. 6182 Stimuleringsfonds	-54	0	0	0	-54
		Herfasering Res. 6273 Aanvalsplan Vrijwilligers	-100	0	0	0	-100
		Herfasering Res.3106 tbv Buurthuis v.d.Toekomst	-46	0	0	-46	0
		Herijking doorverdeling overhead	1.710	0	0	0	1.710
		Herverekening personeelsbegroting 2015 GGD HAAG	47	0	0	0	47
		Incidentele middelen Eigen Kracht 2015/2016	30	0	0	0	30
		Inloopvoorziening GGZ	2.250	0	0	0	2.250
		Inrichting Centraal Subsidiebureau uit de sectoren	161	0	0	0	161
		Nacalculatie Trend 2015 OCW	-613	0	0	0	-613
		Overdracht formatie aan OCW ivm CSb	49	0	0	0	49
		Overdracht formatie B&O afdelingen nr stafafd. OCW	1.587	0	0	0	1.587
		Overh. Tolk- en Vertaaldienst naar juiste produkt	0	0	0	0	0
		Overheveling budget agv reorg. Leerlingzaken	69	0	0	0	69
		Overheveling HWW Spoed naar GIA	0	0	0	0	0
		Personeel 710K pers.budget nav Coalitieakkoord	172	0	0	0	172
		Tijdelijke formatie Veilig Thuis Haaglanden	-16	0	0	0	-16
		Tijdelijke Uitvoerings Organisatie 2015 + 2016	3.500	0	0	0	3.500
		Uitbreiding CJG met 3,78 fte leider jeugteams	27	0	0	0	27
		Uitbreiding jeugd met 2,8 fte + 1,8 fte	92	0	0	0	92
		WMO Maatwerkondersteuning overheveling	-3.975	0	0	0	-3.975
		Tijdelijke voorziening bed-bad-brood; sept.circulaire	292	0	0	0	292
		Actualisatie WMO individuele voorzieningen	1.106	1.007	0	0	99
SZW		DCR professional Portal	170	0	0	0	170
		Huishoudelijke Hulp Toelage	1.500	0	0	0	1.500
		Integratie-uitkering	-1.597	0	0	0	-1.597
		Investeringsbudget 3 decentralisaties	6.171	0	0	0	6.171
		Kostenverdeling	-701	0	0	0	-701
		Nacalculatie trend en taakstelling apparaatskosten	69	0	0	0	69
		Nieuwe producten als gevolg van 3D	0	0	0	0	0
		Overhevelen eigen bijdragen van M662 naar M667	0	0	0	0	0
		Overhevelen van OCW naar SZW Maatwerkondersteuning	3.975	0	0	0	3.975
		Overheveling budget Wmo nieuwe taken naar OCW	-6.150	-400	0	0	-5.750
		Correctie Kostenverdeling	-431	0	0	0	-431
		Actualisatie WMO nieuwe taken; sept. Circulaire	204	0	0	0	204
Totaal 08 - Zorg en Welzijn			8.609	509	74	-62	8.236

09 - Jeugd	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling	OCW	136	136	0	0	0
		179	179	0	0	0
Neutrale mutaties in/tussen programma's	OCW	167	167	0	0	0
		0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0
		700	0	0	0	700
		-701	0	0	0	-701
		164	0	0	0	164
		-61	0	0	0	-61
		0	0	0	0	0
		10	0	0	0	10
		106	0	0	0	106
		150	0	0	0	150
		-63	0	0	0	-63
		1.908	0	0	0	1.908
		-26	0	0	0	-26
		-45	0	0	0	-45
	-223	0	0	0	-223	
	50	50	0	0	0	
	-434	0	0	0	-434	
	16	0	0	0	16	
	-27	0	0	0	-27	
	-92	0	0	0	-92	
	-532	0	0	0	-532	
	4.093	0	0	0	4.093	
Totaal 09 - Jeugd		5.475	532	0	0	4.943

10 - Ontwikkeling Buitenruimte	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling	CVO	Actualisatie huurbaten	-5	-5	0	0
	DSB	Baten Fietsdepot	55	55	0	0
Neutrale mutaties in/ tussen programma's	HGR	Beschikkingen DSB 2015	14	14	0	0
		Regionaal Fietsendepot in samenwerking met DSB	300	300	0	0
	CVO	Actualisatie kapitaallasten vaste activa + doorber	10	0	0	10
		Correctie overdracht budget DSB	-129	0	0	-129
		Herverdeling apparaatslasten CVDH	-135	0	0	-135
		IDC Tarieven	-9	0	0	-9
		Omlabeling Voorzieningen DSB/IDC/HGR Panden	621	0	0	621
	DPZ	Afvalstoffen- en rioolheffing van DSB naar DPZ	6.975	94.952	0	-87.977
	DSB	Actualisatie budget hulpkostenplaatsen	15	0	0	15
		Actualisatie kapitaallasten 2015-2019	1.419	-171	0	1.590
	actualisatie opbrengsten riolering	300	300	0	0	
	Actualiseren begroting afvalstoffenheffing	-392	-392	0	0	
	Bijdrage Werk met Werk tbv Sportcampus Zuiderpar	0	0	0	1.225	
	Budget Krachtwijken pijler 1 (Beleid / oud DenL)	810	0	0	810	
	Budget krachtwijken pijler 5 Stadsdeel Centrum	1.150	0	0	1.150	
	Centralisatie kwaliteitsfunctie	21	0	0	21	
	Correctie lasten catering Begraafplaatsen	0	0	0	0	
	formatieuitbreiding stedelijk beheer	-91	0	0	-91	
	Herfasering herinrichting buitenruimte	-12.469	0	0	-12.469	
	herfasering MJK-2	-1.036	0	0	-1.036	
	Herfasering reserves DSB OB16	3.309	0	0	3.309	
	Herijking Doorbelasting DSB 2015 ev	-1.889	0	0	-1.889	
	HHO technische correctie Bodem naar GOR	90	0	0	90	
	IDC tarievennota 2015 COF gevolgen begroting	22	0	0	22	
	overheveling baten afval/riool en kwijscheldingen	-6.975	-94.952	0	87.977	
	structurele dekking extra formatie directeadvies	-88	0	0	-88	
	Taakstelling DSB bezuiniging € 9 mln.	0	0	0	-327	
	Technische boeking beheerlasten Den Haag CS	-17	0	0	-17	
	Toevoeging Beheerbudget Grote Marktstraat	271	0	0	271	
	Trend MJB 2016-2019 pensioenpremie aanpassing	176	0	0	176	
	Trend Na- en Voorcalculatie MJB 2016-2019	-545	0	0	-545	
	Uitruiming handelsregister en kadaster	-16	0	0	-16	
	Verlenging reserve Werk met Werk	-7.400	0	0	-7.400	
	Verrekeningen met CVDH	129	0	0	129	
Totaal 10 - Ontwikkeling Buitenruimte		-15.509	101	0	-2.539	-13.071

11 - Economie, Internationale stad en Binnenstad	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Maatregelen, knelpunten en eerdere afspraken	VJN15 E Incidenteel NieuwBeleid IPSO	0	10	0	0	-10
Volume-ontwikkeling	Bijdrage Rijk voor Project Vrede en Recht	60	60	0	0	0
	Actualisatie begroting programma 11	416	416	0	0	0
	Actualisatie Product 310.4.07	199	199	0	0	0
	Actualisatie Product 310.5.03	-14.914	-14.914	0	0	0
Neutrale mutaties in/tussen programma's	Actualisatie begroting Openbare orde en Veiligheid	-24	0	0	0	-24
	Actualisatie uitgaven uit de BR Intern. & Werving	974	0	0	0	974
	Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-4	0	0	0	-4
	Bijdrage BSD aan OCW tbv Centr. Subsidie Bureau	-1	0	0	0	-1
	Budget voor project Huisstijl in 2015	-4	0	0	0	-4
	Clustering Wervingsfonds met BR DHIS	0	0	0	640	-640
	IDC Tarievenoperatie 2015	3	0	0	0	3
	Nacalculatie trend 2015-2019	-4	0	0	0	-4
	Overdracht salarisbudget van CB/IM naar BVB	3	0	0	0	3
	Ramen uitgaven uit de BR Wervingsfonds in 2015	1.116	0	0	1.116	0
	Salarisbudget directeur Directie Bestuur	-8	0	0	0	-8
	Herverdeling apparaatslasten CVDH	8	0	0	0	8
	IDC Tarieven	-34	0	0	0	-34
	Centralisatie kwaliteitsfunctie	2	0	0	0	2
	formatieuitbreiding stedelijk beheer	166	0	0	0	166
	Herijking Doorbelasting DSB 2015 ev	36	0	0	0	36
	IDC tarievennota 2015 COF gevolgen begroting	14	0	0	0	14
	structurele dekking extra formatie directieadvies	-1	0	0	0	-1
	Trend MJB 2016-2019 pensioenpremie aanpassing	9	0	0	0	9
	Trend Na- en Voorcalculatie MJB 2016-2019	-6	0	0	0	-6
	Actualisatie Product 310.5.02	2.199	-746	2.984	5.928	0
	Actualisatie Product 310.5.03	-893	250	250	-893	0
	Actualisatie Product 310.5.04	-2.000	0	0	-2.000	0
	Budget overhevelen va/nr andere gem. diensten	-533	0	0	0	-533
	Concurrenreserve Cofinanciering	2.965	0	0	0	2.965
	Concurrenreserve Krachtwijken	85	0	300	0	385
	Herschikking vrijgevallen reserves 2014 < 2,5 mln	200	0	0	0	200
	Verschuiven AM tussen producten/programma's	0	0	4.303	0	4.303
	VJN15 F Incidenteel ProgrammaReserves	641	0	0	0	641
	VJN15 I Schuif Incid NieuwBeleid2014	-2.118	0	15.000	0	12.882
	World Forum Convention Center	-7.025	0	0	-7.025	0
Totaal 11 - Economie, Internationale stad en Binnenstad		-18.474	-14.725	22.837	-2.234	21.322

12 - Sport	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling	CVO	-24	-24	0	0	0
Neutrale mutaties in/ tussen programma's	CVO	-16	-16	0	0	0
		419	0	0	0	419
	Herverdeling apparaatlasten CVDH	-565	0	0	0	-565
	IDC-Tarieven	-27	0	0	0	-27
	Inputfinanciering Kadaster	-3	0	0	0	-3
	Korting looncompensatie & arbeidsvoorw oud OCW	-6	0	0	0	-6
	Actualisatie Kapitaallasten OCW OB16	16	0	0	0	16
	OCW	130	0	0	0	130
	AR,J3 NC Trend 2015 agv pensioenpremievrjval	-7	0	0	0	-7
	AR,J4 IDC-Tarieven	-29	0	0	0	-29
	Bezuiniging Apparaatskosten Bedrijfsvoering	-140	0	0	0	-140
	Corr. automatiserings budget i.v.m. reorganisatie	2.351	0	0	0	2.351
	Corr. begroting ivm vorming Sportvoorziening	0	0	0	0	0
	Corr. budget uitzendkrachten i.v.m. reorganisatie	120	0	0	0	120
	Corr. budget V en O i.v.m. reorganisatie	6	0	0	0	6
	Corr. NC trend 2014 tbv CVDH	15.137	0	0	0	15.137
	Corr. salarisbegroting i.v.m. reorganisatie	-15.137	0	0	0	-15.137
	Corr. salarisbegroting i.v.m. reorganisatie	-200	0	0	0	-200
	Herfasing combifunctionarissen	-3.487	0	0	0	-3.487
	Herijking doorverdeling overhead	-6	0	0	0	-6
	Inrichting Centraal Subsidiebureau uit de sectoren	-2.331	0	0	0	-2.331
	Leegboeken KD Buitensport (635010/635015)	0	0	1.400	0	1.050
	Middelen Olympisch Fonds	-222	0	0	350	-222
	Nacalculatie Trend 2015 OCW	-619	0	0	0	-619
	Overdracht formatie B&O afdelingen nr stafafd. OCW	526	0	0	0	526
	Rijksbijdrage combifunctionarissen 2015	0	0	0	0	0
	Versobering kerspakketten	0	0	0	0	0
Totaal 12 - Sport		-4.114	-40	1.400	350	-3.024

13 - Verkeer en Milieu	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Maatregelen, knelpunten en eerdere afspraken	Retraite vrijval reserve bodem	-8.800	0	0	-4.600	-4.200
Volume-ontwikkeling	Beschikkingen DSB 2015	600	600	0	0	0
	Actualisatie Product 210.9.01	107	107	0	0	0
	Actualisatie Product 212.0.01	1.564	1.564	0	0	0
Neutrale mutaties in/tussen programma's	Actualisatie kapitaallasten vaste activa + doorber	-10	0	0	0	-10
	Herverdeling apparaatlasten CVDH	8	0	0	0	8
	Omlabeling Voorzieningen DSB/IDC/HGR Panden	-34	0	0	0	-34
DSB	Actualisatie budget hulpkostenplaatsen	-13	0	0	0	-13
	Actualisatie gemeentebrede reserves bij DSB	185	0	0	0	185
	Actualisatie kapitaallasten 2015-2019	1.682	0	0	0	1.682
	Actualisatie Reserve Parkeren	-2.502	0	3.927	1.425	0
	Centralisatie kwaliteitsfunctie	-25	0	0	0	-25
	Convenant bodemsanering 2015 en 2016-2020	0	0	3.228	0	3.228
	formatieuitbreiding stedelijk beheer	-75	0	0	0	-75
	Halvering tarief 2e parkeervergunning	0	-1.100	0	1.100	0
	Herfasing reserves DSB OB16	-1.327	0	0	-1.327	0
	Herijking Doorbelasting DSB 2015 ev	2.084	0	0	0	2.084
	HHO technische correctie Bodem naar GOR	-90	0	0	0	-90
	IDC tarievennota 2015 COF gevolgen begroting	53	0	0	0	53
	Invoering betaald parkeren Duindorp	514	514	0	0	0
	Invoering betaald parkeren Vuurbaakstraat e.o.	35	35	0	0	0
	Pilot Groen-gele zone (was Blauwe zone)	0	-100	0	100	0
	programmareserve verkeer	290	0	0	0	290
	Saturnusstraat	725	0	0	0	725
	structurele dekking extra formatie directieadvies	88	0	0	0	88
	Technische boeking beheerlasten Den Haag CS	17	0	0	0	17
	Technische correctie ODH	0	0	0	0	0
	Toevoeging Beheerbudget Grote Marktstraat	56	0	0	0	56
	Trend MJB 2016-2019 pensioenpremie aanpassing	138	0	0	0	138
	Trend Nia- en Voorcalculatie MJB 2016-2019	-93	0	0	0	-93
	Verdeling milieubeleid / duurzaamheid	-470	0	0	0	-470
	verkeersjournaal TV west/ bijdrage VOV	0	0	0	0	0
DSO	Actualisatie Product 210.9.01	-4.669	0	0	-4.669	0
	Verschuiven AM tussen producten/programma's	0	0	0	0	0
	VJN15 I Schuif Incid NieuwBeleid2014	-2.475	0	0	0	-2.475
Totaal 13 - Verkeer en Milieu		-12.437	1.620	7.155	-7.971	1.069

14 - Wonen en Duurzaamheid	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo	
Maatregelen, knelpunten en eerdere afspraken Volume-ontwikkeling Neutrale mutaties in/tussen programma's	DSO	VJN15 E Incidenteel NieuwBeleid IPSO	0	2.041	0	3.008	-5.049
	CVO	Actualisatie begroting programma 14	30	30	0	0	0
	DSO	Actualisatie Product 820.0.01	82	82	0	0	0
		Actualisatie Product 821.0.02	28	28	0	0	0
		Actualisatie Product 822.1.01	-533	-533	0	0	0
		Actualisatie Product 822.5.01	104	104	326	326	0
	CVO	Herverderdeling apparaatlasten CVDH	14	0	0	0	14
	DPZ	actualisatie kostenverdeling 2015 en verder	-11	0	0	0	-11
		Herverdeling begroting bedrijfsvoering 2015-2019	0	0	0	0	0
		Herverdeling begroting SdW 2015-2019	29	0	0	0	29
		IDC Tarieven 2015	17	0	0	0	17
		Nacalculatie trend 2015	0	0	0	0	0
		Retraitenota J onderdeel I bezuiniging BV	0	0	0	0	0
		Retraitenota J overig trend pensioenpremievrijval	2	0	0	0	2
	DSB	OB16 Duurzaam Den Haag	400	0	0	0	400
	DSO	Verdeling milieubeleid / duurzaamheid	470	0	0	0	470
		Actualisatie Product 820.0.01	156	0	0	156	0
	Actualisatie Product 821.0.02	-540	1.361	1.361	-540	0	
	Budget overhevelen va/nr andere gem. diensten	-400	0	0	0	-400	
	Herschikking vrijgevallen reserves 2014 < 2,5 mln	-541	0	0	0	-541	
	Verschuiven AM tussen producten/programma's	-209	0	0	1.443	-1.652	
	VJN15 F Incidenteel ProgrammaReserves	1.000	0	0	0	1.000	
	VJN15 I Schuif Incid NieuwBeleid2014	-6.784	0	0	0	-6.784	
Totaal 14 - Wonen en Duurzaamheid		-6.687	3.114	1.687	4.392	-12.506	

15 - Stadsontwikkeling	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Maatregelen, knoepunten en eerdere afspraken Volume-ontwikkeling	DSO	0	1.200	8.060	9.421	-2.561
	CVO	2.198	2.198	0	0	0
	DSO	34.613	34.613	0	0	0
		233	233	0	0	0
		-651	-651	0	0	0
		-316	-316	0	0	0
		843	843	0	0	0
		1.669	1.669	0	0	0
		108	108	0	0	0
		-21	0	0	0	-21
		16	0	0	0	16
		-3	0	0	0	-3
		-12	0	0	0	-12
		8.197	2.569	2.965	8.593	0
		48	0	0	48	0
	-159	0	0	-159	0	
	-12.281	1.537	2.677	-11.141	0	
	1.395	725	170	225	615	
	402	0	0	0	402	
	0	-320	0	320	0	
	-9	0	0	0	-9	
	0	-465	-465	0	0	
	-753	0	0	0	-753	
	2.251	0	0	4.902	-2.651	
	-4.254	0	4.254	0	0	
	-6.009	0	0	0	-6.009	
	0	0	0	302	-302	
	1.568	0	0	0	1.568	
Totaal 15 - Stadsontwikkeling		29.072	43.944	17.662	12.511	-9.721

16 - Financiën	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Autonome ontwikkelingen (voorjaarsnota)	CT	0	-760	0	0	760
	Dividend BNG	0	0	0	4.000	-4.000
	Onttrekking Algemene reserve	-7.500	0	0	0	-7.500
	Rentevoordelen 2014 en 2015	0	150	0	0	-150
DPZ	Retraitenota A voorjaarsnota Precario baten	0	-10.000	0	0	10.000
CT	Algemene uitkering gemeentefonds	0	0	0	6.800	-6.800
CT	Onttrekking reserve Financiering	0	0	0	1.600	-1.600
	Vrijval algemene reserve	400	400	0	0	0
CT	Bereidingsprovisie Vroondaal	-94.952	-94.952	0	0	0
DPZ	Afvalstoffen- en rioolheffing van DSB naar DPZ	115	115	0	0	0
	Uitzetting lasten en baten afvalstoffenheffing	300	300	0	0	0
	Uitzetting lasten en baten riool eigenaren	-3.285	-3.285	0	0	0
GAD	Gemeentelijke baten naar interne dekking	-16	-16	0	0	0
	nacalculatie 2015	24	24	0	0	0
	Trend als gevolg van pensioenpremievrijval	-400	0	0	0	-400
CT	Actualisatie geldleningen korter dan 1 jaar	-138	0	0	0	-138
	Actualisatie Langlopende leningen o/g	0	-2	0	0	2
	Afronding taakmutaties Alg. uitkering GF	0	0	0	800	-118
	Basisinfrastructuur 2014 en CIS Investerings	0	0	682	0	5.000
	BR Grote Projecten en BR Activa-financiering	366	0	0	0	366
	Corr. kapitaallasten Spuikwartier	0	0	0	-603	603
	Corr. onttrekking BR Activa-financiering	1.000	576	0	0	424
	Depot RBS en apparaatskosten	0	0	0	0	0
	Dividend Aardwarmte en Baten gemeentefonds	0	0	725	0	725
	Dotatie BR Activa-financiering	0	0	800	0	800
	Dotatie BR Activa-financiering (Zuiderstrandtheater	0	4.500	0	0	-4.500
	Haagse aantallen voorgaand jaar	0	-9.400	0	0	9.400
	Herfasing dividend HTM en BR Te ver 2015 - 2011	1.121	0	0	0	1.121
	Herstructurering en vervroegde aflossingen leninge	-1.587	0	0	0	-1.587
	Kap. lasten in overstemming brengen met MIP	0	0	0	1.200	-1.200
	Kosten bedrijfsvoering	320	0	0	0	320
	Mutatie rente deelneming WOM Zuidwest + voorzi					

Programma /Categorie	Dienst	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
		Onttrekking BR Activafin (Zuiderstrandtheater)	0	0	0	2.737	-2.737
		Onttrekking BR Activafinanciering (Basisinfra 2014)	0	0	0	432	-432
		Onttrekking Programmareserves (retraitebesluit 40)	0	0	0	3.714	-3.714
		Onttrekking reserve Financiering	21	0	0	21	0
		Overheveling baten deelfonds Sociaal Domein	0	0	0	0	0
		Overheveling en actualisatie Kapitaallasten MIP	-9.775	0	0	0	-9.775
		Rente Fonds Uiver	0	100	0	0	-100
		Rente langlopende leningen verstrekt aan derden	0	126	0	0	-126
		Rente leningen verstrekt aan diensten	0	830	0	0	-830
		Rente Omslaglening Activafinanciering Erfpacht	0	-9	0	0	9
		Rente reserves	20	0	0	0	20
		Rente SAS Depot	61	0	0	0	61
		Rente SAS Leningen	0	32	0	0	-32
		Taakmutaties gemeentefonds	0	3.200	0	0	-3.200
		Terugdraaiing mutatie rente deelneming WOM Zuid	-320	0	0	0	-320
		Verr. rente Activafinanciering met stelpost	0	-375	0	0	375
		Voorfinancieringsrente Sportcampus Zuiderpark	0	0	0	492	-492
		Aanpassingen 2015 septembercirculaire	0	239	0	0	239
	DPZ	Actualisatie kapitaallasten nav JR 2014 Onrend.	363	0	0	0	363
		actualisatie kostenverdeling 2015 en verder	-396	0	0	0	-396
		Herverdeling begroting bedrijfsvoering 2015-2019	-29	0	0	0	-29
		IDC Tarieven 2015	534	0	0	0	534
		Nacalculatie trend 2015	-43	0	0	0	-43
		Retraitenota J onderdeel I bezuiniging BV	-167	0	0	0	-167
		Retraitenota J overig trend pensioenpremie vrijval	66	0	0	0	66
		Taakstelling bezuiniging 2015 en verder	-61	0	0	0	-61
	GAD	Bezuiniging taakstelling apparaatskosten € 9 mln	-63	0	0	0	-63
		IDC tariefnotitie 2015	39	0	0	0	39
		nacalculatie 2015	-3	-1	0	0	-2
		Trend als gevolg van pensioenpremie vrijval	5	2	0	0	3
Totaal 16 - Financiën			-113.980	-108.206	7.207	21.193	-19.283

17 - Overige beleidsvoornemens	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Autonome ontwikkelingen (voorjaarsnota)	Loon- en prijscompensatie	480	0	0	0	480
Autonome ontwikkelingen (overig)	Toevoeging Trend agv Pensioenverlaging	3.600	0	0	0	3.600
Maatregelen, knelpunten en eerdere afspraken	Indexering Rotterdamse Baan	0	0	1.600	0	1.600
	Mutatie BR Te verdelen middelen 2016 - 2019	68	0	17.676	0	17.744
	Vrijval MIP jaarschijf 2015 en 2016	-9.100	0	0	0	-9.100
	Vrijval Reserve Grote Projecten	0	0	0	327	-327
	Vrijval reserve Krachtwijken	0	0	0	187	-187
Neutrale mutaties in/ tussen programma's	Aanvullende onttrekking BR Internationaal & Wervin	0	0	0	125	-125
	Afronding herfasering coalitiemiddelen	0	0	0	-1	1
	Baten Kinderopvang OCW naar stelpost	55	0	0	0	55
	BR Grote Projecten en BR Activa-financiering	0	0	0	5.000	-5.000
	BR Internationaal & Werving	0	0	1.756	1.116	640
	Budget Friciekosten DPZ	100	0	0	0	100
	Corr. kapitaallasten Spuikwartier	-366	0	0	0	-366
	Dekking kosten uit Stelpost trend	-887	0	0	0	-887
	Expertisecentrum Verbonden Partijen	-58	0	0	0	-58
	Herfasering dividend HTM en BR Te ver 2015 - 2018	0	0	-9.400	0	-9.400
	herfasering middelen BR Herstructurering reserves	0	0	0	-721	721
	Herfasering nieuw beleid 2015 - 2018	0	0	0	-12.568	12.568
	Invoeringskosten Sociaal Domein	0	0	0	12.081	-12.081
	Kap. lasten in overstemming brengen met MIP	1.587	0	0	0	1.587
	Kosten bedrijfsvoering	1.200	0	0	0	1.200
	Mutatie BR Herstructurering reserves	0	0	6.166	0	6.166
	Mutatie BR te verdelen middelen 2015 - 2018	0	0	550	1.050	-500
	Nacalculatie Trend	-1.168	0	0	0	-1.168
	Onttrekking BR Co financiering	0	0	0	3.173	-3.173
	Onttrekking BR den Haag Internationale Stad	0	0	0	849	-849
	Onttrekking BR Friciekosten	386	0	0	386	0
	Onttrekking BR grote Projecten	0	0	0	992	-992
	Onttrekking BR Krachtwijken	0	0	0	2.168	-2.168
	Onttrekking BR Krachtwijken tbv Hobbemastraat	0	0	0	300	-300

Programma / Categorie	Dienst	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
		Overheveling BR DHIS naar BR Intern & Werving	0	0	6.125	6.125	0
		Overschot Rekenkamer 2014	-25	0	0	0	-25
		Rente grondaankoop Heron	-170	0	0	0	-170
		Stelpost Bedrijfsvoering tbv IDC Tarieven	-1.201	0	0	0	-1.201
		Stelpost beheer en onderhoud	-327	0	0	0	-327
		Stelpost Klimaatfonds CO2	-200	0	0	0	-200
		Taakmutatie Vrouwenopvang Meicirculaire 2014	-1.400	0	0	0	-1.400
		Taakmutaties gemeentefonds	-1.219	0	0	0	-1.219
		Taakstelling apparaat Bedrijfsvoering	1.880	0	0	0	1.880
		Taakstelling apparaat primair proces	2.820	0	0	0	2.820
		Terugdraaiing mutatie Nulbegroting IDC	1.670	0	0	0	1.670
		Verr. rente Activa-financiering met stelpost	-375	0	0	0	-375
		Voorfinancieringsrente Sportcampus Zuiderpark	492	0	0	0	492
		Vrijval reserves > 2,5 mln.	0	0	2.516	1.848	668
Totaal 17 - Overige beleidsvoornemens			-2.159	0	26.989	22.436	2.395

18 - Interne dienstverlening	Omschrijving wijziging	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Volume-ontwikkeling	Actualisatie huurbaten	-3.940	-3.940	0	0	0
Neutrale mutaties in/ tussen programma's	Opvoer rendabele kapitaallasten Plusproducten	45	45	0	0	0
	Actualisatie kapitaallasten vaste activa + doorber	-94	0	0	0	-94
	Correctie overdracht budget rendabele FTE IDC	-110	0	0	0	-110
	Herverdeling apparaatlasten CVDH	104	0	0	0	104
	IDC Tarieven	-8	0	0	0	-8
	Omlabeling Voorzieningen DSB/IDC/HGR Panden	-324	0	0	0	-324
	Aanpassing budget strategisch huisvestingsplan	-463	0	0	0	-463
	Budgettair neutrale mutatie ivm nulbegroting 2015	-1.583	-1.583	0	0	0
	Corr. nulbegroting progr. interne dienstverlening	-1.670	0	0	0	-1.670
	Correctie dekking invest. 2014 Basisinfrastructuur	-12	0	0	0	-12
	Correctie kwaliteitsimpuls IDC-A	113	0	0	0	113
	Correctie Onrendabele kapitaallasten	-57	0	0	0	-57
	Correctie strategisch huisvestingsplan	0	0	0	0	0
	Correctieboeking tbv BR Leyweg	0	0	0	0	0
	CVDH	110	0	0	0	110
	Na te leveren trendmutatie	6	0	0	0	6
	Nacalculatie trend 2015	-4	0	0	0	-4
	Oplossing knelpunt IDC 2015	4.500	0	0	0	4.500
	Opvoer dekking rendabele kapitaallstn Basisinfrs.	1.180	0	0	0	1.180
	Opvoer onrendabele kapitaallstn investeringen 2014	269	0	0	0	269
	Opvoer rendabele kapitaallasten Basiswerkplekken	-182	0	0	-182	0
	Opvoer rendabele kapitaallstn Basisinfrastructuur	432	0	0	0	432
	Overheveling budget naar de Bestuursdienst	-3	0	0	0	-3
	Strategisch Huisvestingsplan	0	0	0	0	0
	Verhoging budget Risicomanagement	731	0	0	0	731
	Vermindering facturen van Logistieke Zaken	-4	0	0	0	-4
	Verwerking om te komen tot een nulbegroting	-1.623	0	0	0	-1.623
Totaal 18 - Interne dienstverlening		-2.587	-5.478	0	-182	3.073
Eindtotaal		-128.638	-84.875	91.578	47.815	0

Bijlage 3 : Standen bestaande reserves 2015 na begrotingswijzigingen

Omschrijving reserve	Reserve nummer	Dienst	Soort reserve	Saldo per 31-12-2014	Resultaatsbestemming	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Onttrekkingen	Balansmutatie	Saldo per 31-12-2015
02 - College en Bestuur										
Dienstcompensatiereserve BSD	3010	BSD	Compensatie-reserve	500	-	500	-	-	-	500
Totaal				500	-	500	-	-	-	500
03 - Dienstverlening										
Reserve Verkiezingen	3573	DPZ	Egalisatie-reserve	665	-	665	-	-	-	665
Reserve Risico's Inburgering en verantwoordde afbouw	3677	SZW	Project-reserve	1.904	-	1.904	-	1.904	-	0
Totaal				2.569	-	2.569	-	1.904	-	665
05 - Cultuur en Bibliotheek										
Dienstcompensatiereserve DPZ	3010	DPZ	Compensatie-reserve	851	-	851	-	-	-	851
Totaal				851	-	851	-	-	-	851
06 - Onderwijs										
Reserve Exploitiatie rendabele panden	3106	OCW	Egalisatie-reserve	1.500	-	1.500	-	-	-	1.500
Reserve Duurzame Huisvesting Onderwijs	6271	OCW	Project-reserve	7.537	-	7.537	1.800	3.530	-	5.807
Reserve Multifunctioneel gebruik schoolgebouwen	6276	OCW	Project-reserve	9.216	-	9.216	3.000	4.240	-	7.976
Totaal				18.253	-	18.253	4.800	7.770	-	15.283
07 - Werk, Inkomen en Armoedebeleid										
Dienstcompensatiereserve HGR	3010	HGR	Compensatie-reserve	500	-	500	-	-	-	500
Dienstcompensatiereserve SZW	3010	SZW	Compensatie-reserve	1.000	-	1.000	-	978	-	22
Reserve afbouw ID-banen	3672	SZW	Project-reserve	14.590	-	14.590	6.567	4.297	-	16.861
Reserve Jeugdwerkloosheid Haaglanden	3676	SZW	Project-reserve	7.820	-	7.820	-	2.799	-	5.020
Totaal				23.910	-	23.910	6.567	8.074	-	22.403
08 - Zorg en Welzijn										
Dienstcompensatiereserve OCW	3010	OCW	Compensatie-reserve	1.000	-	1.000	-	-	-	1.000
Egalisatiereserve Individuele voorzieningen WMO	3678	SZW	Project-reserve	5.000	-	5.000	-	450	-	4.550
Reserve Exploitiatie rendabele panden OCW	3106	OCW	Egalisatie-reserve	2.546	1.600	4.146	-	272	-	3.874
Reserve Financiering ambulancedienst	6257	OCW	Egalisatie-reserve	1.341	-	1.341	74	32	-	1.383
Reserve Exploitiatie rendabele panden CVDH	6500	CVDH	Egalisatie-reserve	4.008	-	4.008	-	438	-	3.570
Totaal				13.895	1.600	15.495	74	1.192	-	14.377

Omschrijving reserve	Reserve nummer	Dienst	Soort reserve	Saldo per 31-12-2014	Resultaatsbestemming	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Onttrekkingen	Balansmutatie	Saldo per 31-12-2015
09 - Jeugd										
Reserve Exploitatie rendabele panden OCW	3106	OCW	Egalisatie-reserve	100	-	100	-	-	-	100
			Totaal	100	-	100	-	-	-	100
10 - Ontwikkeling Buitenruimte										
Dienstcompensatiereserve DSB	3010	DSB	Compensatie-reserve	1.544	-544	1.000	-	793	-	207
Reserve Werk met Werk	3277	DSB	Project-reserve	11.904	-	11.904	-	4.504	-	7.400
			Totaal	13.448	-544	12.904	-	5.297	-	7.607
11 - Economie, Internationale stad en Binnenstad										
Reserve Wervingsfonds	3029	BSD	Project-reserve	1.756	-	1.756	-	1.756	-	-
Reserve Overcommitting D2	3448	DSO	Project-reserve	8.361	-	8.361	-	314	-	8.047
Reserve Stadsconomie	7304	DSO	Project-reserve	5.099	-	5.099	-	4.375	-	724
Reserve World Forum Convention Center	7307	DSO	Project-reserve	14.673	-	14.673	7.438	8.000	-	14.111
Reserve Stedelijke Ontwikkeling	7310	DSO	Project-reserve	1.553	-	1.553	7.837	5.345	-	4.045
Reserve Fonds Economische Structuurversterking	7311	DSO	Project-reserve	-	-	-	20.000	3.000	-	17.000
			Totaal	31.444	-	31.444	35.275	22.791	-	43.928
12 - Sport										
Reserve Olympisch fonds	6255	OCW	Project-reserve	2.251	-	2.251	1.400	1.305	-	2.346
			Totaal	2.251	-	2.251	1.400	1.305	-	2.346
13 - Verkeer en Milieu										
Reserve Parkeren	3204	DSB	Project-reserve	6.855	-	6.855	4.887	2.625	-	9.117
Reserve Openbaar Vervoer Hoger Plan	3259	DSB	Project-reserve	3.525	-	3.525	2.250	5.775	-	-
Reserve Bodem	3274	DSB	Project-reserve	9.000	-	9.000	3.228	4.400	-	7.828
Reserve Luchtkwaliteit	3294	DSB	Project-reserve	611	-	611	-	612	-	-1
Reserve Stedelijke Ontwikkeling	6395	DSO	Project-reserve	16.966	-	16.966	-	4.314	-	12.652
			Totaal	36.957	-	36.957	10.365	17.726	-	29.596
14 - Wonen en Duurzaamheid										
Reserve Stedelijke Ontwikkeling	7305	DSO	Project-reserve	11.554	-	11.554	1.687	6.762	-	6.479
Reserve Stadsvernieuwing	7309	DSO	Project-reserve	6.561	-	6.561	-	2.295	-	4.267
			Totaal	18.115	-	18.115	1.687	9.057	-	10.746

Omschrijving reserve	Reserve nummer	Dienst	Soort reserve	Saldo per 31-12-2014	Resultaatsbestemming	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Onttrekkingen	Balansmutatie	Saldo per 31-12-2015
15 - Stadsontwikkeling										
Dienstcompensatiereserve DSO	3010	DSO	Compensatie-reserve	1.000	-	1.000	-	302	-	698
Reserve Grondbedrijf	3020	DSO	Reserve Grondbedrijf	45.124	2.890	48.014	7.211	4.886	-	50.339
Reserve Volkshuisvestingsfonds DHZW	3352	DSO	Project-reserve	2.265	171	2.436	350	916	-	1.870
Reserve Anticiperende Werkzaamheden MPG	3428	DSO	Project-reserve	8.301	-	8.301	100	-	-	8.401
Reserve Vastgoedexploitatie	6315	DSO	Project-reserve	8.908	-	8.908	170	2.455	-6.623	-
Reserve Strategische aankopen Structuurvisie	6316	DSO	Project-reserve	4.433	-	4.433	-	735	-3.698	-
Reserve Strategische aankopen Binckhorst	3419	DSO	Project-reserve	4.421	-	4.421	600	2.653	-2.368	-
Reserve Strategisch Vastgoed Stadsontwikkeling	7312	DSO	Project-reserve	-	-	-	-	-	12.689	12.689
Reserve The Hague World Forum	6328	DSO	Project-reserve	7.901	-	7.901	7.282	8.092	-	7.091
Reserve Universiteit Leiden	6390	DSO	Project-reserve	8.850	-	8.850	-	-	-	8.850
Reserve Stedelijke Ontwikkeling	6397	DSO	Project-reserve	53.669	113	53.782	12.735	32.388	-	34.129
			Totaal	144.872	3.174	148.046	28.449	52.427	-	124.068
16 - Financien										
Algemene reserve	3000	CT	Algemene reserve	85.039	1.049	86.088	-	5.600	-	80.488
Centrale Bedrijfsvoeringsreserve	6600	CT	Bedrijfsvoerings-reserve	4.475	1.525	6.000	-	1.200	-	4.800
Programmareserve College en Bestuur	6602	CT	Programma-reserve	-	132	132	-	-	-	132
Programmareserve Wijkaanpak en Dienstverlening	6603	CT	Programma-reserve	-	86	86	-	-	-	86
Programmareserve Openbare orde en Veiligheid	6604	CT	Programma-reserve	-	1.021	1.021	-	501	-	520
Programmareserve Cultuur en Bibliotheek	6605	CT	Programma-reserve	-	76	76	-	-	-	76
Programmareserve Onderwijs	6606	CT	Programma-reserve	-	1.441	1.441	-	182	-	1.259
Programmareserve Werk, Inkomen en Armoedebeleid	6607	CT	Programma-reserve	-	14	14	-	-	-	14
Programmareserve Zorg en Welzijn	6608	CT	Programma-reserve	-	2.113	2.113	-	400	-	1.713
Programmareserve Jeugd	6609	CT	Programma-reserve	-	715	715	-	700	-	15
Programmareserve Ontwikkeling Buitenruimte	6610	CT	Programma-reserve	-	140	140	-	-	-	140
Programmareserve Economie, Internationale stad en Bi	6611	CT	Programma-reserve	-	641	641	-	641	-	-
Programmareserve Sport	6612	CT	Programma-reserve	-	152	152	-	-	-	152
Programmareserve Verkeer en Milieu	6613	CT	Programma-reserve	-	2.042	2.042	-	290	-	1.752
Programmareserve Wonen en Duurzaamheid	6614	CT	Programma-reserve	-	1.000	1.000	-	1.000	-	-
Programmareserve Stadsontwikkeling	6615	CT	Programma-reserve	-	-	-	-	-	-	-
Dienstcompensatiereserve DPZ	3010	DPZ	Compensatie-reserve	65	20	86	-	-	-	86
Dienstcompensatiereserve GAD	3010	GAD	Compensatie-reserve	250	-7	243	-	-	-	243
Reserve Activa-financiering	3473	CT	Activa-financiering	110.195	-	110.195	7.207	12.734	-	104.668
Reserve OZB	3574	DPZ	Egalisatie-reserve	1.925	-146	1.779	-	-	-	1.779
Reserve Financiering	3450	CT	Egalisatie-reserve	4.286	8.035	12.321	-	6.821	-	5.500
Reserve Voorfinancieringsrente Sportcampus Zuiderpai	3479	CT	Overig	4.500	-	4.500	-	492	-	4.008
			Totaal	210.735	20.049	230.784	7.207	30.561	-	207.431

Omschrijving reserve	Reserve nummer	Dienst	Soort reserve	Saldo per 31-12-2014	Resultaatsbestemming	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Onttrekkingen	Balansmutatie	Saldo per 31-12-2015
17 - Overige beleidsvoornemens										
Reserve Grote Projecten	3456	CT	Project-reserve	86.293	-	86.293	6.410	15.667	-	77.036
Reserve Co-financiering	3461	CT	Project-reserve	13.098	-	13.098	-	5.177	-	7.921
Reserve Krachtwijken	3463	CT	Project-reserve	2.797	-	2.797	-	2.797	-	-
Reserve Den Haag Internationale Stad	3469	CT	Project-reserve	6.125	-	6.125	-	6.125	-	-
Reserve Internationaal & Werving	3487	CT	Project-reserve	-	-	-	7.881	2.550	-	5.331
Reserve Friciekosten Bezuinigingsaakstelling 2011 -20	3475	CT	Overig	2.450	-	2.450	-	1.836	-	614
Reserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2	3474	CT	Overig	150	-	150	-	150	-	-
Reserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2	3470	CT	Overig	3.777	-	3.777	-	3.777	-	-
Reserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2	3481	CT	Overig	16.736	-	16.736	6.575	19.535	-	3.776
Reserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2	3482	CT	Overig	46.091	-	46.091	43.560	43.028	-	46.623
Reserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2	3484	CT	Overig	214.595	-	214.595	37.755	89.512	-	162.838
Reserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2	3486	CT	Overig	-	-	-	17.676	-	-	17.676
Reserve Herstructurering reserves	3485	CT	Overig	23.612	-	23.612	8.682	11.896	-	20.398
			Totaal	415.724	-	415.724	128.539	202.050	-	342.213
18 - Interne dienstverlening										
Dienstcompensatiereserve CVDH	3010	CVDH	Compensatie-reserve	250	-	250	-	-	-	250
Dienstcompensatiereserve IDC	3010	IDC	Compensatie-reserve	500	-	500	-	-	-	500
Reserve Basiswerkplekken	3318	IDC	Egalisatie-reserve	2.453	-1.371	1.082	-	-	-	1.082
Reserve Leyweg	3325	IDC	Project-reserve	3.852	-	3.852	-	755	-	3.097
			Totaal	7.055	-1.371	5.684	-	755	-	4.929
				940.681	22.908	963.589	224.363	360.909	-	827.043

Bijlage 4 : Voortgang grote investeringsprojecten

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
5. Cultuur en Bibliotheek	Spuikwartier			2019	Start voorbereiding	Het Spuikwartier is in de plaats gekomen van het Spuiforum op basis van Rv 94 2014. Het totale investeringskrediet bedraagt bij aanvang € 177.400. Hierin is begrepen voor € 0,8 miljoen voor parkeerplekken, die niet in het MIP van de CVDH dienen te worden opgenomen maar bij de DSO. In het jaar 2014 is € 5 miljoen begrepen ten laste van dit krediet in de totale bestedingen van het Zuidstrandtheater ad € 12,9 miljoen dat in 2014 is gerealiseerd en geactiveerd bij de CVDH. Voorts is in het jaar 2014 nog € 0,746 besteed aan het Spuikwartier, waardoor per 1 januari € 170,854 nog resteert voor dit project. Op 15 juli 2015 is de aanbestedingsprocedure gegund voor de gebiedsontwikkeling. Het winnende consortium heeft in opdracht van de gemeente een gebiedsvisie ontwikkeld met woningen, horeca, een fietsenrekler voor 1500 fietsen, een hotel, winkels en een Onderwijs- en Cultuurcomplex voor de gezamenlijke huisvesting van het Nederlands Danstheater, Residentie Orkest, Stichting Dans- en Muziekcentrum Den Haag en het Koninklijk Conservatorium. De oplevering is in het jaar 2019 voorzien.
5. Cultuur en Bibliotheek	Gemeentemuseum: installaties en overkapping tuin	2014-1	2014-1	2014	Eindafrekening	De overschrijving van het krediet voor de bestedingen voor de overkapping van het Gemeentemuseum valt weg tegen de hoger ontvangen bijdrage van derden. Het project is afgerond en geactiveerd in het jaar 2014.
6. Onderwijs	Diverse multifunctionele projecten in samenhang met Voorschoolpeuterspeelzalen, Kinderopvang, Welzijn, OJG's en voortgang onderwijsprojecten bij OCW		Gefaseerd	Gefaseerd		De CVDH is op verzoek van een schoolbestuur belast met het bouwheerschap in verband met het multifunctionele karakter. Het betreft met name de Brede Buurtschool Moerwijk (naar verwachting in 2016 gereed), Brede Buurtschool Morgenstond (oplevering voorzien in 2017), de Pyramide (oplevering voorzien in 2017) en de witte Vogel (oplevering voorzien in 2017). De onderwijshuisvestingsprogramma's (OHV) bij de dienst OCW zijn tot en met 2015 operationeel. Van de geraamde investeringen in 2015 van €33mln is in de eerste helft van lopend jaar ruim 50% gerealiseerd. Vanuit het OHV programma 2015 is een budget van €3,6mln overgedragen aan de CVDH. Het betreft een project van de Haagse Myrtilschool 'De Piramide' waarvan de CVDH bouwheer is. In de afgelopen 6 maanden is voor ruim €5mln aan afgeronde projecten ter activering overgedragen aan de CVDH. Een groot deel hiervan (€3mln) betreft de Bavinkschool. De rest wordt gevormd door diverse kleinere projecten. De voortgang van de voorschoolpeuterspeelzalen ligt in lijn met de voortgang van de nieuwbouw van scholen.
6. Onderwijs (voorheen 8. Zorg en Welzijn)	Locaties Kinderopvang/integraal kindcentrum	gefaseerd	Gefaseerd	Gefaseerd	Start uitvoering	De locaties Abeel-/Cederstraat en Schelplade zijn opgeleverd in 2014 en geactiveerd bij de CVDH. Overige projecten: <ul style="list-style-type: none"> • Klaverveld: aanbestedingsprocedure vindt plaats. Project wordt Q2-2016 afgerond. • Frederiksraat: Opdracht tot realisatie wordt april 2015 gegund. Oplevering Q1-2016. • Withuysstraat; Bevindt zich in fase van definitief ontwerp. • Melis Stokelaan: In ontwerpfase. De aanbesteding start in 2015, oplevering Q1-2017. • Utenbroekstraat: verbouwing start na goedkeuring op de vaagheidsberekeningen. • Morgenstond: oplevering is voorzien in het jaar 2017 Van het Integraal kindcentrum: locatie Verhulstplein: De aanbestedingsprocedure is begonnen. Project wordt Q1-1 2017 afgerond. Houtrustweg (Europese school): Het definitief ontwerp is gemaakt, de bouw wordt Q2-2016. De projecten Amerisborst, Jacob de Graefflaan, D. Curriusstraat, Diamanthorst en Rijkslag zijn in voorbereidingsfase. Kinderopvang in Moerwijk komt in het jaar 2015 gereed.

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
8. Zorg en Welzijn	Morgenstond (welzijnsdeel)	2016-2 of 3	2017-1	2017-1	Start uitvoering	In 2014 is het definitief ontwerp gemaakt en de sloop van het bestaande gebouw is in het vierde kwartaal 2014 van start gegaan. Start uitvoering van de bouw wordt verwacht in het vierde kwartaal 2015
9. Jeugd	Centra voor Jeugd en Gezin (meerdere locaties)					<p>Voor de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG's) is vanuit de verantwoordelijke dienst OCW nog geen opdracht aan de CVDH verstrekt voor het opstarten van plannen. Derhalve is er nog geen planning aan te geven. De CJG's maken ieder onderdeel uit van een groter bouwproject. Plannen die door de CVDH in voorbereiding zullen worden genomen zijn combinatieprojecten met kinderopvang en basisonderwijs aan de Beeklaan en Donker Curtiusstraat. OCW dient daarvoor de CVDH opdracht te geven. Deze projecten staan 'on hold' omdat er pas in de tweede helft van 2015 gewerkt kan worden aan het Programma van Eisen voor de CJG's. Het project Brede Buurtvoorziening Morgenstond, waarin begrepen een CJG Escamp, is aan het eind van de voorbereidende fase, verwacht wordt dat de bouw eind dit jaar of begin volgend jaar kan beginnen. In samenspraak van OCW met CVDH en andere deelnemende partijen dient een passend bestuurlijk besluit te worden genomen; dit dan na 21 sep 2015, wanneer het aanbestedingsresultaat bekend is.</p> <p>Het project aan de Beeklaan betreft de herbouw onder voorwaarden van een school, De Toermalijn, waarbij de gemeente is gevraagd, gelet op de beschikbare ruimte en de eigen behoefte de CJG Segbroek te herhuisvesten, deel te nemen aan dit initiatief. Eerst na een deugdelijke massastudie en nader onderzoek naar de eerder aan dit project als geheel door de gemeente gestelde voorwaarden, inclusief een financiële doorrekening komt het al dan niet tot de voorbereidende fase. Het project aan de Donker Curtiusstraat betreft de herbouw onder voorwaarden van een school, De Oase, waarbij de gemeente is gevraagd, gelet op de beschikbare ruimte en de eigen behoefte de CJG Loosduinen te herhuisvesten, deel te nemen aan dit initiatief. Eerst na een deugdelijke massastudie en nader onderzoek naar de eerder aan dit project als geheel door de gemeente gestelde voorwaarden, inclusief een financiële doorrekening komt het al dan niet tot de voorbereidende fase. Het project Diamanthorst is nog altijd in een initiële fase. Er wordt aan dit project door OCW deelgenomen ten behoeve van de CJG Haagse Hout, die op termijn zal moeten worden gehuisvest. De nieuwbouw van de school De Vuurvlinder is hier het primaire initiatief. Inmiddels is een massastudie met kostencalculatie verricht naar een tweede door de gemeente voorgestelde locatie, grenzend aan het Diamantcollege. De haalbaarheid onder de door de gemeente gestelde voorwaarden is onduidelijk. Voor een standaard CJG is een programma van eisen beschikbaar, zo ook voor specifiek voor de CJG Escamp en de CJG Haagse Hout. De Lucasstichting, de opdrachtgever voor de school, in de genoemde projecten wil een nieuwe wijze van aanbesteden (design and build) hanteren. De gemeente (OCW en de CVDH) beraadt zich op de gevolgen van een niet traditionele aanbesteding van deze bouwprojecten. Een gevolg is dat het programma van eisen aanzienlijk zal moeten worden uitgebreid en verdiept.</p>

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
10. Ontwikkeling Buitenruimte	Hagse Markt	2014-3	2014-2015	2014-2015	fase 4	Doel van de herstructurering van de Hagse Markt is, om in samenwerking met belangorganisaties van marktkoopliden, een nieuwe, aantrekkelijke en gezonde markt te realiseren die aansluit bij de eisen en wensen van deze tijd. In juni is gestart met de laatste fase. De oplevering van de volledig vernieuwde markt geschiedt conform planning op 31 oktober 2015.
10. Ontwikkeling Buitenruimte	Ondergrondse restafval containers (ORAC's)	2009-3 t/m 2011	2009-2016	Anders, zie toelichting	Anders, zie toelichting	ORAC's zorgen ervoor dat de huisvuilzakken van straat verdwijnen en dragen bij aan een schonere stad. In het eerste halfjaar van 2015 zijn 283 ORAC's geplaatst, daarnaast is in juni de 4.444ste ORAC in gebruik genomen. Voor verschillende wijken in de stad zijn definitieve plaatsingsplannen vastgesteld. In februari is door de Raad het "Vierde programma ondergrondse restafvalcontainers; 1.000 extra" vastgesteld (RIS 280886), deze zullen in 2016 en 2017 worden geplaatst.
10. Ontwikkeling Buitenruimte	Speelvoorzieningen	2013-4	2015-4	Anders, zie toelichting	Anders, zie toelichting	Van de 20 geplande speelobjecten die verbeterd worden zijn er 7 in de eerste helft van 2015 opgeleverd, waaronder speelkluster Laakweg en Spaarwaterveld fase 1. Verwachting is dat het restant dit jaar volledig zal worden gerealiseerd.
10. Ontwikkeling Buitenruimte	MJP Kunstwerken 2011-2014	2013-2015	2015-3	2015-3	Af ronding	De eerste tranche van grootschalige vervangingen was conform het MJPK 2012-2014 (RIS 181230) in het eerste kwartaal vrijwel afgerond. Daarbij is met de vervanging van de Maurisbrug ook het doorvoerbaar maken van de Dr. Kuyperdam gerealiseerd. Op 12 juni j.l. zijn deze bruggen opengesteld voor het verkeer.
10. Ontwikkeling Buitenruimte	Dr. Kuyperdam	2015-4	2015-3	2015-2	Af ronding	Zie MJPK 1
10. Ontwikkeling Buitenruimte	Herinrichting Grote Marktstraat	2015-2	2015-2	2016-1	Verlichting: aanbesteding Maatveld fase 3 eind juli opgeleverd	De Grote Marktstraat wordt een winkelboulevard met internationale allure, sieser en kwaliteit. In 2014 is het overgrote deel van de nieuwe bestrating en het plaatsen van het straatmeubilair uitgevoerd. Het laatste deel, vanaf de Wagenstraat-Grote Markt, is eind juli van dit jaar opgeleverd. Dit gedeelte was uitgesteld wegens de werkzaamheden bij Sijthoff-City. De aanbesteding van de verlichting heeft in 2014 niet tot het gewenste resultaat geleid. De raad is in januari 2015 geïnformeerd over het vervoltraject. Het aanbrengen van de verlichting staat nu gepland voor het eerste kwartaal volgend jaar.
10. Ontwikkeling Buitenruimte	Boulevard Schweningen	2013-2	2013-2	2013-2	Resproject	De boulevard is in 2013 geopend voor het publiek, afwikkeling project zal dit jaar plaats vinden. Op het project als geheel is een overschot ontstaan. Dit is verdeeld in een tekort op het gemeentelijk aandeel en een overschot op het aandeel van het Hoogebemradschap / Rijk. Met deze partijen loopt een traject om het tekort op het gemeentelijk aandeel te dekken. De onder-handelingen met de verzekeraar zijn afgehandeld en hebben geleid tot een uitkering aan de Gemeente. De uitvoering van de maatregelen ter bevordering van de veiligheid zijn afgerond.
10. Ontwikkeling Buitenruimte	Afvalbrengstation Uitenhagestraat	2017-1	n.v.t.			De eerste helft van 2015 is gebruikt voor de voorbereiding van de aanbesteding. Het afvalbrengstation is een pilot project voor innovatief aanbesteden en contractvorming op basis van uniforme administratieve voorwaarden van een geïntegreerd contract (UAV-GC). Eind juni 2015 is gestart met de niet openbare Europese aanbesteding van het contract. Het definitief ontwerp wordt na aanbesteding verder uitgewerkt door de aannemer. Naar verwachting zal de bouw in het 2e kwartaal 2016 starten. In verband met de beoogde fasering van deze werkzaamheden wordt de opening van het afvalbrengstation verwacht rond eind 2016/begin 2017.

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
11. Economie, Internationale Stad en Binnenstad	Scheveningen Haven	?	2016-3	2016-3	Ontwerp	De kademuur langs de Pijp zijn hersteld en de kademuur in de derde haven is vervangen (goed afgestemd op aankomst van de Volvo Ocean Race). In de eerste helft van 2015 is de calamiteitensteiger vernieuwd. De consultatie voor het vernieuwen van de Werkhaven is afgerond. De toevoeging van twee extra gangways (incl. toegangsregistratie en verlichting) is uitgevoerd De planontwikkeling rond de brug over de Pijp is in het kader van de bestemmingsplanprocedure getemporeerd.
12. Sport	Sportcomplex Aagje Dekenlaan	2011-2	2014-4	kleedkamers 2014-4 sportvelden: 2015-4	Eindafrekening	De kleedkamers zijn eind 2014 opgeleverd en geactiveerd bij de CYVDH. De sportvelden worden in 2015 financieel afgerekend (aandeel OCW).
12. Sport	Sportcampus Zuiderpark	2011-2	2016-3	2016-3	Start uitvoering	De fasering van het gebouwdeel van de Sportcampus Zuiderpark is geactualiseerd. De 1130 palen voor de Sportcampus Zuiderpark zitten inmiddels in de grond. Nu wordt hard gewerkt aan de fundering van de unieke ontmoetingsplaats van sport, onderwijs en bewegen op de plaats van het oude voetbalstadion van ADO Den Haag. Binnenkort beginnen de bouwers ook met de staalbouw en dan is de toekomstige vestiging van onder meer de HALO/Opleiding Sportmanagement en ROC Mondriaan (Lifestyle, sport en bewegen) echt zichtbaar. De opening van het complex staat gepland voor het najaar van 2016. Mogelijk gaat Mondriaan haar deel kopen in plaats van huren. Voor wat betreft de velden (aandeel OCW): de tweede fase van de aanleg van de sportvelden in het Zuiderpark start in de zomer van 2015 en loopt door tot in 2016. De aanleg van het parkeerterrein loopt door tot in 2016 en de afronding van het beachcourt waarschijnlijk in begin 2017.
13. Verkeer en Milieu	Rotterdamsbaan	2019-4	2019-4	2019-4	voorbereiding	De aanbesteding van het hoofdcontract is nagenoeg afgerond. Naar verwachting zal de hoofdaannemer op 1 januari 2016 kunnen starten met zijn werkzaamheden. Stand van zaken van de werkzaamheden buiten het hoofdcontract: <ul style="list-style-type: none"> Het College heeft het ontwerp-bestemmingsplan Molenvlietpark e.o. vrijgegeven voor inspraak (2 juni 2015); De uitvoering van het bestek ten behoeve van de realisatie van het tijdelijk parkeerterrein Drievliet is gegund en aangevangen; Het bestek ten behoeve van de realisatie van de Spoorhoogweg en de Binckhorslaan-Noord is gegund en het werk is aangevangen; Gunning en start uitvoering bestek Mercuriusweg-Oost; Verteggen kabels en leidingen langs Binckhorslaan-Noord oneven zijde is gerealiseerd; De gebouwen van voormalig Mayfield/KPN en AutoBinck/AutoPalace zijn gesloopt.

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
13. Verkeer en Milieu	Meerjarenprogramma Fiets (incl. asfalteren fietspaden)	2012-2015	2012-2016	2012-2017	Start uitvoering	<p>In de eerste helft van 2015 is het Meerjarenprogramma Fiets vastgesteld door het college (RIS 283371). In 2015 spelen de volgende concrete projecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asfaltering tegel fietspaden: Tot en met juni 2015 zijn (delen van) de fietspaden van de Johan de Wittlaan, het Kleine Loo, de Hengelolaan, de Laan van Hoorwijk, de Laan van Singel/Ypenburgseboslaan en de Leidsestraatweg gerealiseerd. De Fietsvoorzieningen op de smalle delen van de Laan van Meerdervoort en de Javastraat, het Hildebrandviaduct/onderdoorgang Moerwijk en Finnenburg zijn voorbereid. • Fietsenstallingen: de stalling Anna van Buerenstraat is geopend, ook stallingplekken Gedenptie Gracht zijn met een feestelijke handeling officieel in gebruik genomen. In de tweede helft van 2015 worden in de binnenstad de fietsenstallingen onder het stadhuis en in de Veerkadengarage (bij het Rabbijn Maarsplein) opgeleverd. Ook is de subsidieregeling buurtstallingen verlengd. In de tweede helft van 2015 zullen hierdoor 6 stallingen in woonwijken kunnen worden geopend. • Fietsonveilige situaties: het plan voor aan te pakken knelpunten is afhankelijk van de werkvoorraad en de aanmeldingen van fietsonveilige situaties. In overleg met de Fietsersbond en deskundigen van de gemeente een workshop gehouden. Van 30 meldingen wordt onderzocht of deze als fietsonveilige situatie moeten worden beschouwd. Van de eerdere meldingen is in 2015 al een tiental fietsonveilige situaties aangepakt.
13. Verkeer en Milieu	Hubertustunnel, deel ICC	2015-3	2015-3	2015-3	Uitvoering	De herinrichting van de kruising Waalsdorperweg - van Alkemade laan is zo goed als afgerond. Begin derde kwartaal worden het fietspad en het trottoir langs de nieuwbouw van ICC aangelegd. Overdracht van de openbare ruimte aan beheer volgt in juli.
13. Verkeer en Milieu	Parkeren in woongebieden	2014-3	2015-1	2017-4	In voorbereiding	<p>Parkeren in woongebieden heeft tot doel het toevoegen van parkeercapaciteit in woongebieden met een parkeerdruk van boven de 100%. Waar mogelijk worden de herinrichtings-werkzaamheden in combinatie met riolerverschrijvingswerkzaamheden uitgevoerd. Het uitvoeringsprogramma 2011-2013 is nagenoeg afgerond, met uitzondering van de grote projecten garages Allard Pensonlaan en herinrichting Laan van Meerdervoort. De projecten Vruichtenbuurt, Laakkwartier-Oost, Oud-Leyenburg, Vermeerstraat en Boendalestraat zijn allen op enkele punten na afgerond. Voor het project Notenbuurt is contact gelegd met het Wijkbeeraad over de uitvoering van de werkzaamheden in het derde kwartaal van dit jaar. Het bestek is afgerond en de aanbestedingsprocedure is gestart.</p> <p>Voor de projecten uit de 2e tranche wordt gewerkt aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bezuidenhout-Oost: alle op- en aanmerkingen van de buurt en het Wijkbeeraad op het voorlopig ontwerp zijn verwerkt in het definitief ontwerp en dit is in concept gereed; • Bloemenbuurt: de aanbestedingsstrategie is vastgesteld; • Houtwijk / Rustenburg-Oosthoek: de voorbereidingen zijn gestart. <p>Het Meerjarenprogramma 'Parkeren in woongebieden 2014 - 2017' is in 2014 vastgesteld (RIS 269544) en geactualiseerd in juni 2015 (zie Parkeerbrief 2015; RIS 283326)</p>

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
13. Verkeer en Milieu	Netwerk RandstadRail	2013-2015	2013-2015	2016-2017		<p>Het programma 'Netwerk RandstadRail' van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag, voorheen het Stadsgewest Haaglanden, vormt de basis van het investeringsprogramma voor het openbaar vervoer. Dit programma bevat een groot aantal infrastructurele werken binnen de Gemeente Den Haag. Deze worden gefinancierd door de metropoolregio. Doel van het programma is het tramnetwerk geschikt te maken voor de verwachte groei van het aantal reizigers. Naast verbod van de vervoerscapaciteit wordt ook ingezet op een kwalitatieve verbetering van het openbaar vervoer door opwaardering van haltes en voertuigen. De nieuwe tramvoertuigen zijn breder en zwaarder dan de huidige trams en dat vergt aanzienlijke aanpassingen aan de infrastructuur. Inmiddels is een groot deel van de maatregelen al in uitvoering.</p> <p>Voor lijn 1 is een studie gestart naar de maatregelen die nodig zijn om ook deze lijn op te waarderen tot RandstadRailkwaliteit.</p> <p>De voorbereidingsfase van het project NRR is nagenoeg afgerond, zodat binnenkort de uitvoering kan starten.</p> <p>Op het traject CS HS is de uitvoering gestart van het project Spui - Zielen. De halte Kalvermarkt is opgeleverd en de halte Schedeldoekshaven is doorgankelijk gemaakt. Afgelopen juni zijn de werkzaamheden aan lijn 9S Koninginnegracht - Javabrug tot en met Riouwstraat, aan de halte Madurodam inclusief tailtrack en keerlus, en aan de Nieuwe Parklaan gestart. Voor de aanpassingen van lijn 11 moeten mogelijk restwerkzaamheden worden uitgevoerd.</p>
13. Verkeer en Milieu	Toegankelijkheid OV	2013-2014	2011-2015	2011-2015	Start uitvoering	<p>In 2014 is een nieuwe dienstregeling ingevoerd. Van 26 bushaltes is besloten deze niet aan te passen wegens de te hoge inpassingskosten in de openbare ruimte. Het totaal aantal aan te passen bushaltes is 480. Hiervan zijn 473 bushaltes gereed. Met name door afstemming met andere werkzaamheden zullen de resterende 7 haltes in 2015 of 2016 (3 stuks) worden aangepakt. Ook de subsidieontwikkeling zal in 2015 plaatsvinden.</p>
13. Verkeer en Milieu	Verkeersveiligheidsplan	2013-2014	2015		Voorbereiding en Uitvoering	<p>Van de voor 2015 geplande projecten is een groot aantal al uitgevoerd of in voorbereiding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Herkenbare en veilige wegbeelden: inrichting Nieboerweg – Duindorplan, Beeklaan en Fahrheitstraat (in uitvoering); • Veiligheid schoolomgeving: De projecten Hoefkade, Anna Bijnslaan en Bouwlustlaan zijn uitgevoerd. De projecten Hengelolaan, Hammanplantsoen en Koningstraat zijn in voorbereiding. • Aanpak kleine verkeersknooppunten: De projecten aanpassing Noord West Buitensingel, Limastraat – Laan van Wateringseveld en Bezuidenhoutseweg – Irenestraat zijn in voorbereiding. • De aanpak Black Spot: Hengelolaan – Berensteinlaan is verschoven naar 2016; de gevolgen van de aanpak zijn voor de bewoners zodanig dat extra communicatie met de bewoners noodzakelijk is.

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
13. Verkeer en Milieu	VAB Noordwal/Veenkade	2011	2015-2	2016-1	Eindfase	In 2014 is de bouw van de autoberging gerealiseerd en is gestart met het aanbrengen van de technische installaties in deze berging. Het aanbrengen en testen van de installaties zal in het derde en vierde kwartaal nog doorlopen waarna met de exploitatie van de ondergrondse garage kan worden gestart. De herinrichting van de openbare ruimte rondom de gracht is afgelopen voorjaar afgerond. De Toussaintkadebrug is voorzien van bestrating en hekwerken. De aansluitende kademuuren zijn gereed en als laatste zijn er tien nieuwe lindebomen langs de gracht geplant. De laatste twee bomen worden in het najaar op de Prinsessewal geplant. Ook zijn de lifthuisjes geplaatst. In mei is de ingebruikname van de openbare ruimte met de buurt gevierd.
13. Verkeer en Milieu	Haags Startstation Erasmuslijn	2016-1	2016-1	2016-2	Uitvoering	De E-lijn is de metrolijn die vanuit Rotterdam eindigt op Den Haag Centraal Station. In de huidige situatie komen de metrostellen aan op spoor 11 en 12. Deze sporen moeten worden teruggegeven aan de NS. Daarom is een alternatieve aanlanding op niveau +2 ontworpen. In het derde kwartaal van 2014 is gestart met de werkzaamheden voor de nieuwe aanlanding. Het project is nu vol in uitvoering. De nieuwe aanlanding wordt in maart 2016 opgeleverd en zal in de zomer van 2016 in gebruik worden genomen.
13. Verkeer en Milieu	Stijl Asfalt	t/m 2013-4	2014-4 e.v.	2018	Voorbereiding	Het college heeft eind april het ontwerp Acceptieplan omgevingslawaaï Den Haag 2015-2018 (RIS 282245) vastgesteld. Belangrijkste doel van het acceptieplan is om het aantal (ernstig) gehinderden in de stad per saldo niet te laten stijgen. In 2015 worden nieuwe projecten voorbereid.
13. Verkeer en Milieu	Acceptieplan Luchtkwaliteit	2009-2014	2009-2015	Anders, zie toelichting	Anders, zie toelichting	Het MIP Luchtkwaliteit dient als de cofinanciering van diverse projecten uit het acceptieplan Luchtkwaliteit, waaronder Dynamisch Verkeersmanagement, projecten uit het programma MIP Fiets en de reconstructie van de Neherkade. Voor een aantal projecten loopt uitvoering door tot in 2015.
13. Verkeer en Milieu	Doorontwikkeling Dynamisch Verkeersmanagement (DVM)	2013-2015	2015	2015	Start uitvoering	In 2013 heeft de raad besloten tot een investeringsprogramma van € 15,6 mln. ten behoeve van de doorontwikkeling van het dynamisch verkeersmanagement (DDVM) in de stad. De afgelopen periode zijn 15 verkeerslichten vervangen en 30 verkeerslichten aangepast. Dit vindt plaats vanuit de projectmatige aanpak "Doorontwikkeling Dynamisch Verkeersmanagement". Hiermee wordt verbeterde verkeersdoorstroming gerealiseerd, die ook een bijdrage levert aan de verbetering van de luchtkwaliteit. De aanbesteding van 100 zichtcamera's en het cameramanagementsysteem is vrijwel afgerond en de plaatsing zal dit jaar nog plaatsvinden. Hiermee krijgt de verkeerscentrale nog meer instrumenten om het verkeer 'real-time' te kunnen sturen. De systemen van de verkeerscentrale zijn evenals de fysieke centrale zelf, vernieuwd. Implementatie van de laatste systemen is gepland en komt in de loop van Q3 en Q4 gereed.

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
13. Verkeer en Milieu	Neherkade	?	2015-4			De Neherkade maakt deel uit van de ConturnRing van Den Haag en zal via de Mercuriusweg aansluiten op de Rotterdamsebaan. De doorstroming van het verkeer en het openbaar vervoer is in de huidige situatie problematisch en de verkeersveiligheid laat te wensen over. De Neherkade vormt een knelpunt op het gebied van luchtkwaliteit. In 2013 heeft de Raad het uitvoeringsbesluit Neherkade vastgesteld en het krediet ter beschikking gesteld (€ 80 mln.). Tot het project behoren ook de aanpassing van de ontsluiting van een parkeerdek, aanleg van een fietspad en de aanleg van twee insteekhavens. Eind 2014 is de onderdoorgang Leeghwaterplein gerealiseerd en bovenliggend spoor aangelegd. Verder zijn de insteekhavens Fokkerhaven en Poolsterhaven uitgegraven en voor waterberging beschikbaar gekomen. Ook is het fietspad Laakweg / parkgedeelte gereed gekomen in 2014, met uitzondering vergroening spoorbaan en plantwerkzaamheden. In april 2015 is de onderdoorgang opengestaan voor verkeer. In Q4 2015 volgt de volledig oplevering van het project.
13. Verkeer en Milieu	Laan van Meerdervoort	2014-4	PM	2016-6	Definitief ontwerp	Nadat alle partijen akkoord zijn gegaan met het nieuwe ontwerp is de aanbesteding van de herinrichting van de Laan van Meerdervoort (Azaleaplein - Thorbeckelaan) gestart. Met het nieuwe ontwerp hoeven de bomen in de middenberm van de Laan van Meerdervoort niet gekapt te worden voor de aanleg van nieuwe parkeerplaatsen. Het parkeerprobleem in de Vruchtenbuurt wordt opgelost door elders parkeerplekken te creëren. Hiermee is een wens van de bewoners in vervulling gegaan. Op 2 juni 2015 heeft het college de nieuwe, in samenspraak opgestelde plannen vastgesteld (RIS 282907)
13. Verkeer en Milieu	Walsroom/Scheveningse Haven	2013-2014	2016	Voorlopig ontwerp	Voorlopig ontwerp	Het project Walsroom is een onderdeel van het actieplan luchtkwaliteit. De emissie van grote schepen wordt verminderd door deze aan te sluiten op het elektriciteitsnetwerk ter vervanging van stroomopwekking met eigen diesellaggraat. Op de wal moeten hiervoor installaties worden gerealiseerd. De aanbesteding zal plaatsvinden in 2015 en de oplevering van de walinstallatie vindt plaats in 2016.

Programma	Project	Oorspronkelijk geplande oplevering	Geplande oplevering vorige rapportage	Actuele planning oplevering	Actuele fase project	Toelichting
13. Verkeer en Milieu	Fietsbrug over de A4 Trekfiestrace - Ypenburg - Vlietzone.			2019-4	Voorbereiding	Het Trekfiestracé (het tracé vanaf de opening in de geluidswal langs de A4 aan de zijde van Ypenburg/Boswijk tot en met de aansluiting op de Westvlietweg) is onderdeel geworden van het project Trekfiestrace - Ypenburg - Vlietzone. Door samen te werken met de projectorganisatie Rotterdamsebaan is een optimale aanpak en afstemming mogelijk tussen de aanleg van de Rotterdamsebaan, het Trekfiestracé en het Molevlietpark. Medio 2015 zal aan de raad een voorstel voor het Trekfiestracé (Vlietzone) ter besluitvorming worden voorgelegd inzake het voorlopig ontwerp inclusief een definitief dekingsvoorstel op basis van de raming behorende bij dat voorlopig ontwerp.
13. Verkeer en Milieu	Maanweg - A12		n.v.t.	2015-4	Uitvoering	Om de bereikbaarheid en doorstroming te verbeteren wordt bij de aansluiting van de Maanweg en de Laan van Nieuw Oosteinde (Leidschendam - Voorburg) met de A12 een pakket aan maatregelen uitgevoerd. De VRI's en de bewegwijzering worden compleet vernieuwd. Op de Laan van Nieuw Oosteinde in Leidschendam - Voorburg wordt de rijbaan en busbaan richting de A12 ongedraaid. Het zwaartepunt van de werkzaamheden ligt in week 34 van 2015 als het gebied inclusief de op- en afrit wordt afgesloten.
16. Financiën	Nieuw belastingstelsel	2012-2016	2013-2017	2013-2018-1	Definitief ontwerp	Het integraal belastingstelsel van de sector Belastingzaken wordt de komende jaren vernieuwd. Op het programma staat o.a. een meer digitale dienstverlening via MijnDenHaag.nl en MijnOverheid.nl. Het aansluiten van het belastingstelsel op de Haagse Bron. Aansluiting op het Kadaster en op de Landelijke Voorziening WOZ. Daarnaast zal deze vernieuwing voor de gebruikers leiden tot een efficiëntere inrichting van de processen.

Bijlage 5 : Actualisatie grondexploitaties per juni 2015

---

1. Inleiding en samenvatting

In deze bijlage rapporteren we over de ontwikkelingen binnen het actieve grondbeleid in de eerste helft van 2015. De gemeente Den Haag heeft een portefeuille van 75 operationele grondexploitaties met een gemiddelde resterende looptijd tot 5 tot 10 jaar. Binnen de projecten hebben dertien grondexploitaties en zes klusobjecten kleinschalig opdrachtgeverschap als uitgangspunt.

De ontwikkelingen in de eerste helft van 2015 zijn stabiel. Kort samengevat:

- Het afgelopen halfjaar zijn twee grondexploitaties herzien. Dit zijn de grondexploitaties Uitenhagestraat (K-256) en Deelplan 26 (A12 zone).
- Financiële ontwikkelingen op de grondexploitaties zijn stabiel. Sinds 1 januari is de portefeuille per saldo met € 0,4 mln. verslechterd als gevolg van opgetreden risico's en kansen op grondexploitaties
  - Tot 1 juni is gemiddeld 20% van de verwachte kosten en 18% van de verwachte opbrengsten voor 2015 gerealiseerd op de grondexploitaties. De realisatiecijfers blijven daarmee achter van wat je begrotingstechnisch zou verwachten. Dit is echter een normaal effect binnen grondexploitaties wat zich jaarlijks herhaalt. Naar verwachting zullen de realisaties zich in de 2e helft van 2015 bijtrekken tot het begrote niveau. Dit monitoren we en hier sturen we op.
  - De omvang van de Reserve Grondbedrijf – de risicobuffer voor grondexploitaties - is de eerste helft van 2015 met € 2,1 mln. afgenomen tot: € 45,9 mln. Dit is ondermeer het gevolg van de afdracht m.b.t. het budgettaire kader (€ 2,0 mln. nadelig).
  - De Voorziening Negatieve Plannen - die dient ter afdekking van de tekorten op negatieve grondexploitaties - is met € 6,0 mln. bijgesteld naar € 195,8 mln. € 0,8 mln. i.v.m. de actualisatie van de negatieve grondexploitaties en voor € 5,2 mln. als gevolg van administratieve correcties die uiteindelijk budgettair neutraal zijn.

2. Verschillenverklaringen

Alle operationele grondexploitaties zijn geactualiseerd aan de hand van de laatste financiële en programmatische uitgangspunten, actuele planning en (eventuele) projectbesluiten binnen de kaders in het afgelopen halfjaar³.

Individuele verschillenverklaringen

Voor omvangrijke grondexploitaties en grondexploitaties waar grotere verschillen zijn opgetreden is een verschillenverklaring opgesteld waarin meer gedetailleerd wordt ingegaan op de financiële ontwikkelingen. Voor 35 grondexploitaties een individuele verschillenverklaring opgesteld. Zie hoofdstuk 5 van deze bijlage.

Verschillen op portefeuilleniveau

Na actualisatie van alle grondexploitaties bedraagt het totale saldo van alle grondexploitaties opgeteld € 180,2 mln. negatief. Dit is een verslechtering van € 5,57 mln. ten opzichte van de stand bij de programmarekening 2014. Dit is het gevolg van de volgende effecten:

Tabel 1: Verschillen Halfjaarbericht 2015 ten opzichte van de Programmabegroting 2014.

	Bedrag (in € mln. op NCW)
Saldo alle grondexploitaties per 1-1-2015 ⁴	€ 174,6 mln. negatief
<i>Grondexploitaties met een verbeterd resultaat</i>	+ € 3,25
<i>Grondexploitaties met een verslechterd resultaat</i>	- € 3,65
<i>Administratieve aanpassingen</i>	- € 5,17
Saldo alle grondexploitaties per 1-6-2015	€ 180,2 mln. negatief

Grondexploitaties met een verbeterd resultaat (€ 3,25 mln. voordelig)

Voor 35 grondexploitaties is het resultaat verbeterd met in totaal € 3,25 mln. Dit is grofweg het gevolg van de volgende drie effecten:

- € 1 mln. lagere civieltechnische kosten op diverse grondexploitaties. De grootste meevaller is opgetreden in de exploitatie Rivierenbuurt (C.87) omdat kabels en leidingen niet verlegd hoeven te worden. Dit scheelt € 0,3 mln. Verder zijn veelal aanbestedingsoordelen behaald op verschillende exploitaties.
- € 1 mln. extra opbrengsten. De grondexploitatie HA.56 Grotiusplaats draagt met een bijdrage van € 0,5 mln. van de ontwikkelaar. In de grondexploitaties ES.129 Eurocinema (ES.129), Nieuwe Schoolstraat (CE.79) en Escamplaan fase 2 (LO.72) worden meer grondopbrengsten gerealiseerd, vooral doordat het uitgeefbare programma is verhoogd.
- € 1,25 mln. overige oorzaken. Grondexploitaties met de grootste positieve effecten in overige begrotingsposten, zijn Binckhorst NW (LA.17), Wijnhavenkwartier (CE.81) en E.146 De Verademing (E.146). De drie grondexploitaties hebben samen een positief effect van € 0,8 mln. voordelig. Dit is nader toegelicht in de verschillenverklaringen. Ca. € 0,4 mln. van de verbeteringen betreffen vooral verwerkte aanbestedingsvoorstellen in overige grondexploitaties die nog dit jaar afgesloten worden.

Grondexploitaties met een verslechterd resultaat (€ 3,65 mln. nadelig)

In 25 grondexploitaties is het resultaat verslechterd tot een totaal van € 3,65 mln. De grootste verslechteringen hebben betrekking op de grondexploitatie voor Scheveningen Haven (SC-96) voor € 2,2 mln. als gevolg van o.a. extra benodigde maatregelen wegens de aangetroffen bodemsituatie. In de grondexploitatie LA-49 Binckhorst Hotspots is voor € 0,66 mln. aan risico's opgetreden. In de individuele verschillenverklaringen van de grondexploitaties wordt dit nader toegelicht.

Budgetneutrale administratieve aanpassingen (€ 5,17 mln. nadelig)

Het afgelopen halfjaar zijn administratieve aanpassingen doorgevoerd in de projecten Binckhorst Hotspot VROM (LA.49) en Sportcampus Zuiderpark (ES.135). Het effect hiervan komt in de actualisatie als negatief effect naar voren, maar is feitelijk budgetneutraal⁵ in relatie tot de stand van de Reserve Grondbedrijf.

³ Voor Grondexploitaties wordt voor het Halfjaarbericht gewerkt met de stand van 1 juni, en niet de stand van 30 juni. Dit is nodig zodat voldoende doorlooptijd resteert voor een goede administratie en analyse van grondexploitaties bij het halfjaarbericht. Deze stand wordt vergeleken met de laatst vastgestelde bestuurlijke stand. Dat is voor de meeste grondexploitaties de stand van 1 januari. Als een grondexploitatie na 1 januari is vastgesteld of herzien, wordt vergeleken met die stand.

⁴ De NCW stand van de Programmarekening betrof € 176,8 mln. neg. per 1-1-2015, maar bedraagt momenteel € 174,6 mln. neg.. De standen zijn bijgesteld met € 2,2 mln. als gevolg van twee vastgestelde herziene grondexploitaties A12-zone Deelplan 26 (ZZ.31; DSO 2015.383) en Uitenhagestraat (K.256; RIS 283725). In de herzieningsdocumenten is een toelichting gegeven op deze verschillen.

3. Realisaties op operationele grondexploitaties

In de periode van januari t/m 31 mei zijn 20% van de begrote kosten en 18% van de begrote uitgifteopbrengsten voor 2015 gerealiseerd. Het is gebruikelijk dat in de tweede helft van het jaar meer kosten en opbrengsten worden geboekt dan in het eerste halfjaar. De realisatiecijfers van de kosten en opbrengsten zullen naar verwachting in de 2e helft van 2015 bijtrekken tot het begrote niveau. Dit monitoren we en hier sturen we op. In de tweede van het jaar zal vooral de gronduitgifte nauwlettend worden gevolgd en, indien nodig, bijgestuurd om de begrote opbrengsten te realiseren.

In onderstaande tabel zijn de realisatiecijfers voor alle grondexploitaties opgeteld inzichtelijk gemaakt per kostensoort. Na de tabel volgt een nadere analyse en toelichting voor de belangrijkste kostenposten.

Tabel 2: Realisatie Halfjaarbericht 2015 ten opzichte van de actuele Begroting*.

Bedragen x € 1.000.000.

Hoofdstukken grondexploitatie	BEGROOT*	REALISATIE HJB 2015	realisatie-%
1 Verwerving	21,5	2,8	13%
2 Vastgoedbeheer	0,9	0,2	28%
3 Sloopkosten	9,0	0,6	7%
4 Bodemsanering	3,6	0,8	21%
5 Civieltechnische werken	26,2	6,1	23%
6 Plankosten	9,2	3,4	37%
7 Bijzondere kosten	11,3	1,9	17%
8 BTW	0,0	-	0%
9 Jaarrekening	0,2	0,0-	-1%
TOTAAL	82,0	16,0	20%
10 Uitgifte	34,5	6,1	18%
11 Overige opbrengsten	4,8	0,1	1%
12 Dekkingsbijdragen	0,2	-	0%
TOTAAL	39,4	6,1	16%

* Inclusief herzieningen en bijgestelde begrotingsprognose

Kosten

- Er zijn relatief weinig verwervings- en sloopkosten gemaakt. Deze worden met name verwacht in de tweede helft van 2015, voor ondermeer de grondexploitatie Spuikwartier.
- Civieltechnische werken (CTW) is het grootste kostensoort met € 34,2 mln. aan verwachte kosten in 2015. Tot nu toe is voor € 6,1 mln. gerealiseerd, dit heeft voor een groot deel betrekking op werkzaamheden in de spoorzone Laakhaven West. We verwachten in de tweede helft van 2015 omvangrijke investeringen de grondexploitaties Spuikwartier, Scheveningen Havens, Laakhaven West en Ockenburg.
- Tot 1 juni 2015 is er voor € 3,4 mln. aan plankosten gerealiseerd in de periode tot juni 2015. Dit is net minder dan verwacht na 5 maanden (37% vs. 42%). Dit is omdat nog niet alle plankosten zijn doorbelast. Sinds enige jaren werkt de gemeente met een plankostenscan wat heeft geresulteerd in een betere grip op de plankosten in de projecten. De begroting plankosten is voor 2015 per saldo met € 0,8 mln. verlaagd voor 2015 tot het benoemde bedrag in de tabel.
- Het realisatiepercentage op het hoofdstuk bijzondere kosten bedraagt 17% (€ 1,9 mln.). We verwachten dat de begrote kosten uit te geven door werkzaamheden voor onder meer Scheveningen Havens, Den Haag Nieuw Centraal en KO Junopand.

⁵ Betreft gemeentelijke middelen die als toekomstige dekkingsbijdrage in de grondexploitatie waren begroot, maar conform regelgeving (BBV) moeten worden gedoteerd aan de Voorziening Negatieve plannen.

Opbrengsten

- Er is tot 31 mei 2015 voor € 6,1 mln. aan grond uitgegeven op de grondexploitaties Uithofslaan, Laakhaven West en diverse grondexploitaties voor kleinschalig opdrachtgeverschap. We verwachten voor de tweede helft in 2015, net als vorige jaren, een inhaalslag te maken en nog voor € 28,4 mln. aan grond uit te geven. Dit gebeurt o.a. op de exploitaties Junopand, Uithofslaan en de Groene Mient. De voortgang wordt in de komende periode gevolgd en waar nodig bijgesteld om zo de begrote opbrengsten te behalen.
- De post “overige opbrengsten” heeft met name betrekking op een verrekening tussen twee plannen. Dit zal in de tweede helft van 2015 plaatsvinden.

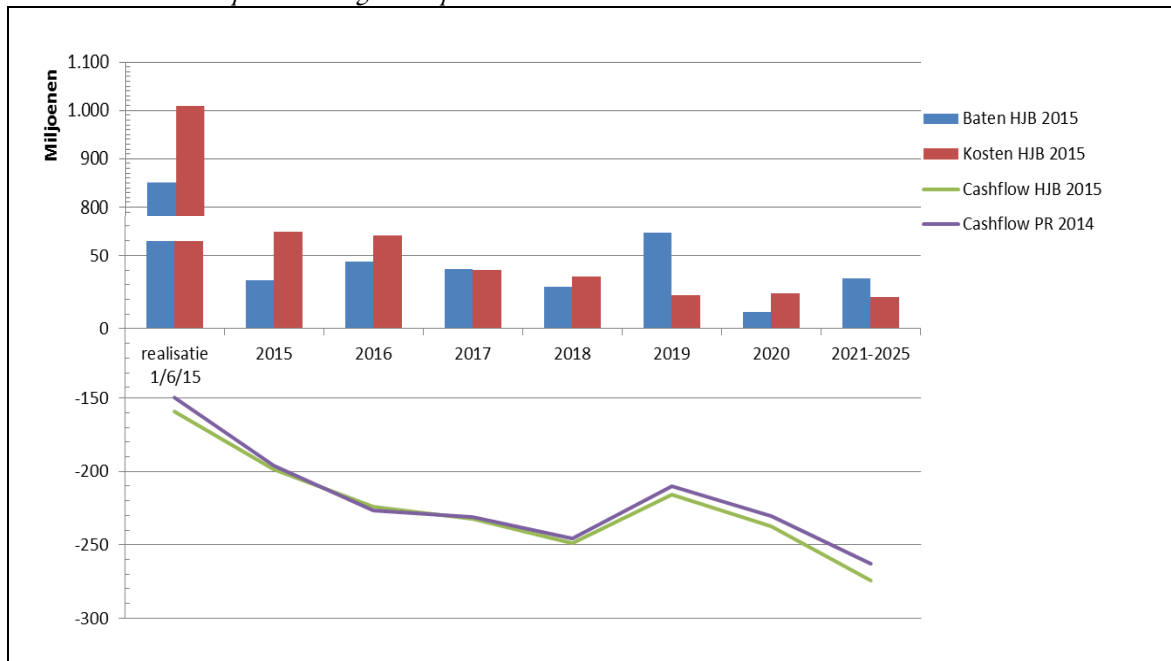
Kasstroom grondexploitaties

Grafiek 1 geeft de gerealiseerde en het verloop van de nog verwachte kosten en opbrengsten weer van alle operationele grondexploitaties op basis van de cijfers van het halfjaarbericht. Als er gekeken wordt naar wat de effecten zijn van het afgelopen jaar laat de grafiek de twee volgende zaken zien:

Ten eerste dat er het eerste halfjaar van 2015 € 10 mln. meer aan kosten zijn gerealiseerd dan opbrengsten waardoor de boekwaarde uitkomt op € 160 mln. negatief (zie ook tabel 2). Overigens is de prognose in de programmabegroting dat de boekwaarde verder zal dalen tot ongeveer € 200 mln. negatief eind 2015

Het tweede is dat het resultaat van de cashflowlijn halfjaarbericht lager eindigt in het laatste jaar (2025). Dit is het gevolg van het verslechterde resultaat van alle grondexploitaties met € 5,57 mln. (zie tabel 1).

Grafiek 1 Cashflow operationele grondexploitaties

4. Ontwikkelingen reserves en voorzieningen grondbedrijf per 1-6-2015

In dit hoofdstuk wordt een toelichting gegeven op de stand en de ontwikkelingen van de Voorziening Negatieve lopende Plannen MPG (VNP) en Reserve Grondbedrijf (RGB).

Voorziening negatieve plannen (VNP)

Voor het bepalen van de VNP zijn de grondexploitaties ingedeeld naar grondexploitaties met een positief en met een negatief eindresultaat. Dit is een voortvloeisel uit het voorzichtigheidsbeginsel. Het voordelig saldo (winst) op positieve grondexploitaties verwerken we pas na realisatie, bij het afsluiten van de grondexploitatie. Voor grondexploitaties met een negatief eindresultaat dekken we de tekorten direct af in de Voorziening Negatieve Plannen. De voorziening negatieve plannen betreft bij het halfjaarbericht: € 195,8 mln. Dit is € 6 mln. hoger dan de stand van 1 januari 2015.

Tabel 3: Cumulatief plansaldo negatieve en positieve grondexploitaties⁶

TOTAALSTAND	Positieve grond-exploitaties	Negatieve grond-exploitaties	Saldo
Officiële stand Programmarekening 2014 (1-1-2015)	€ 15.233.000	€ 189.815.000-	€ 174.582.000-
Halfjaarbericht 2015 stand 1-6-2015	€ 15.674.000	€ 195.828.000-	€ 180.154.000-
Vershil	€ 441.000 voordeliger	€ 6.013.000- nadeliger	€ 5.572.000- nadeliger
Vershil zonder Budgetneutraal administratieve aanpassing	€ 441.000 voordeliger	€ 844.000- nadeliger	€ 403.000- nadeliger

Ontwikkeling positieve grondexploitaties (€ 0,4 mln. voordelig)

De winstprognose van positieve grondexploitaties is het afgelopen halfjaar gestegen met € 0,4 mln. tot een totaal van € 15,7 mln. De stijging van € 0,4 mln. maakt deel uit van de in hoofdstuk 2 vermelde positieve reguliere projecteffecten van in totaal € 3,25 mln.). De geprognostiseerde winst op grondexploitaties wordt volgens het voorzichtigheidsprincipe pas genomen als deze is gerealiseerd. Bij het halfjaarbericht zijn geen positieve grondexploitaties afgesloten.

Ontwikkeling negatieve grondexploitaties (€ 6 mln. nadelig).

Het nadelige verwachte resultaat op negatieve grondexploitaties bedraagt € 6,0 mln. nadelig, de voorziening negatieve plannen is met dit bedrag opgehoogd. Dit is het gevolg van:

- Administratieve aanpassing: € 5,2 mln. Dit betreft de budgetneutrale administratieve aanpassing die is toegelicht in hoofdstuk 2. Daarom hoeft dit niet uit de Reserve Grondbedrijf te worden gedekt.
- Saldo van opgetreden risico's en kansen € 0,8 mln. Dit bedrag is toegevoegd aan de VNP ten laste van de RGB.

⁶ De officiële stand Programmarekening 2014 (1/1/2015) is een gecorrigeerde stand. Na vaststelling van de Programmarekening 2014 zijn er twee grondexploitaties herzien. Hierdoor is de stand van de Programmarekening 2014 bijgesteld met € 2,2 mln. negatief. Het betreft de herziening A12 zone deelplan 26 (ZZ.31; DSO 2015.383) en de herziening Uitenhagestraat (K.256; RIS 283725).

Stand Reserve Grondbedrijf (RGB)

De RGB is sinds 1 januari met € 2,1 mln. gedaald tot een stand van € 45,9 mln. Dit wordt toegelicht.

Tabel 4: Ontwikkeling Reserve Grondbedrijf

	Bedrag (in € mln.)
Stand RGB per 1-1-2015	€ 48,0
<i>Afdracht budgettair kader</i>	- € 2,0
<i>Actualisatie negatieve plannen</i>	- € 0,8
<i>Vaststelling herziende grondexploitaties</i>	€ 0,7
Stand RGB Halfjaarbericht 2015	€ 45,9

Afdracht budgettair kader (€ 2,0 mln. nadelig)

In de programmabegroting 2014-2017 is voor het budgettaire kader besloten om in 2015 € 2,0 mln. ten laste van de RGB (RIS 264145).

Actualisatie negatieve plannen (€ 0,8 mln. nadelig)

Het resultaat van de actualisatie van de negatieve operationele grondexploitaties is € 0,8 mln. nadelig. Conform regels wordt dit nadelige resultaat ten laste van de RGB gebracht en toegevoegd aan de VNP.

Vaststelling herziene grondexploitaties

In het eerste halfjaar zijn er twee grondexploitaties herzien. De herziening van de grondexploitatie Uitenhagestraat heeft gevolgen voor de RGB. Conform besluitvorming wordt van het voordelige verschil wat bij deze herziening is ontstaan, € 0,7 mln. toegevoegd aan de Reserve Grondbedrijf.

5. Standenlijst grondexploitaties en verschillenverklaringen grondexploitaties

De volgende tabel omvat de standenlijst van de operationele grondexploitaties en klusobjecten (dit zijn de projecten die beginnen met de projectcode KO). Voor alle projecten wordt de ontwikkeling van de plansaldi gegeven. Voor projecten waar grote verschillen zijn opgetreden en voor alle omvangrijke projecten is een verschillenverklaring opgesteld conform de beheersregels voor grondexploitaties. Deze verschillenverklaringen volgen na de tabel.

Standenlijst grondexploitaties

Project-nummer	Projectnaam	Opmerkingen *	Programma rekening Stand 01-01-2015 201500 of laatst vastgestelde stand 1	Halfjaarbericht Stand 01-06-2015 201505 2	Vershil (2-1) (2-1)	Eindwaarde (EW) 201505	EW per 31/12
C - 87	RIVIERENBUURT	6	-595.000	-290.000	305.000	-312.000	2016
C- 90	MAASSTRAAT	6	-4.425.000	-4.425.000	0	-4.977.000	2017
CE- 48	SPIUKWARTIER FASE 2 EN 3	6	-8.359.000	-8.358.000	1.000	-10.168.000	2019
CE- 53	DEN HAAG NIEUW CENTRAAL	6	1.342.000	1.343.000	1.000	1.911.000	2023
CE- 79	NIEUWE SCHOOLSTRAAT E.O.		-52.000	50.000	102.000	54.000	2015
CE- 81	WIJNHAVENKWARTIER	6	-47.315.000	-47.048.000	267.000	-50.887.000	2016
CE- 110	HERSTRUCTURERING TRANSSVAAL FASE 4A		-824.000	-824.000	0	-891.000	2016
CE- 111	MVC TRANSSVAAL	6	-2.544.000	-2.571.000	-27.000	-3.252.000	2020
CE- 112	WOONZORGCENTRUM TRANSSVAAL, NATALSTR.	6	504.000	495.000	-9.000	536.000	2016
CE- 113	SPIUKWARTIER	6	415.000	447.000	32.000	689.000	2025
CE- 116	SIGMA LOCATIE		-2.821.000	-2.828.000	-7.000	-3.181.000	2017
CE- 117	JACOB CATSSTRAAT		-112.000	-113.000	-1.000	-121.000	2016
E - 146	DE VERADEMING (PARK)	4, 6	937.000	1.388.000	451.000	1.500.000	2016
E - 172	VERADEMING BODEM ENECO	4	-39.000	-39.000	0	-39.000	2015
E - 173	VERADEMING BODEM VROM	4	-62.000	-62.000	0	-64.000	2015
ES- 103	UITHOFLAAN	6	-10.923.000	-11.394.000	-471.000	-15.593.000	2022
ES- 115	LEYWEG MTS-LOCATIE	4	-452.000	-452.000	0	-470.000	2015
ES- 119	MORGENSTOND MIDDEN	6	12.000	13.000	1.000	18.000	2021
ES- 120	AMBACHTSGAARDE KORTE BLOK		-206.000	-207.000	-1.000	-214.000	2015
ES- 121	GAARDEN NOORDOOST SCHOLENVELD	4	1.027.000	1.201.000	174.000	1.248.000	2015
ES- 123	NAARDERSTRAAT READY LOKATIE	4, 6	-975.000	-374.000	601.000	-389.000	2015
ES- 125	DE STEDE WINKELCENTRUM	6	-1.777.000	-1.777.000	0	-1.923.000	2016
ES- 128	DRENTSE HOEK (OCW-CLUSTER)		-173.000	-194.000	-21.000	-220.000	2017
ES- 129	SERVICEZONE LEYWEG EUROCINEMA	6	-2.646.000	-2.591.000	55.000	-2.915.000	2017
ES- 135	SPORTCAMPUS ZUIDERPARK	6	-4.108.000	-5.465.000	-1.357.000	-6.146.000	2017
ES- 136	GEBIEDSONTWIKKELING KLOOSTERBUUREN	6	-135.000	-141.000	-6.000	-158.000	2017
ES- 137	K.O. ESDO LOCATIE	6	-10.000	-9.000	1.000	-10.000	2017
ES-139	TOMATENLAAN		351.000	511.000	160.000	648.000	2020
ES-141	GOUDSMITSGAARDE		95.000	93.000	-2.000	106.000	2017
F-88,99	AFSL. WIERINGSE/MARKENSTRAAT L DUINSTR. F3	1	216.000	216.000	0	225.000	2015
F - 93	PLUVIERHOF F6		-82.000	-12.000	70.000	-13.000	2015
HA- 56	GROTIUSPLAATS	6	-290.000	198.000	488.000	231.000	2018
HA- 62	GROTIUSPLAATS (RES BIJ HA-56)		-159.000	-159.000	0	-166.000	2015
HA-76,99	AFSL. SCHENKKADE 50	1	140.000	139.000	-1.000	146.000	2015
HA- 83	GEBIEDSONTWIKKELING ISABELLALAND	6	147.000	146.000	-1.000	177.000	2019
I - 148	HET OUDE CENTRUM HORECA BESTPL	4	-513.000	-513.000	0	-533.000	2015
K - 51	VILJOEN/PIETERBURGSTR 1E NWB		-250.000	-252.000	-2.000	-296.000	2018
K - 256	UITENHAGESTR. BEDRIJFSTERREIN	3, 6	-3.159.000	-3.159.000	0	-3.843.000	2018
KO- 2	DUINSTRAAT 10	4	155.000	154.000	-1.000	166.000	2016
KO- 4	JUNOPAND	6	17.000	24.000	7.000	25.000	2017
KO- 5	SUZE ROBERTSONSTRAAT 83-89		-64.000	-65.000	-1.000	-80.000	2020
KO- 6	STORTENBEKERSTRAAT 205		-176.000	-172.000	4.000	-218.000	2020
KO- 7	KEPPLERSTRAAT 301-303		219.000	217.000	-2.000	274.000	2020
KO- 8	VAN DER VENNESTRAAT 85		82.000	83.000	1.000	104.000	2020
LA- 9	LAAKHAVEN CENTRAAL	6	-119.000	-120.000	-1.000	-163.000	2022
LA- 17	BINCKHORST NOORD-WEST	6	-4.100.000	-4.040.000	60.000	-5.114.000	2020
LA- 19	LAAKHAVENHOLLANDS SPOOR	6	-1.618.000	-1.617.000	1.000	-2.394.000	2024
LA- 38	LAAKHAVEN WEST	6	-34.794.000	-34.752.000	42.000	-49.464.000	2023
LA- 39	LAAKHAVEN PETROLEUMHAVEN	6	-13.731.000	-13.730.000	1.000	-18.068.000	2021
LA- 41	NEHERKADE/GEMAALSTRAAT		-930.000	-930.000	0	-1.006.000	2016
LA- 49	BINCKHORST, HOTSPOT VROM	6	621.000	-3.887.000	-4.508.000	-5.984.000	2025
LA- 50	BINCKHORST, BODEM ENECO LA 17	4	-8.000	-8.000	0	-8.000	2015
LA- 51	BINCKHORST BODEM VROM LA 17	4	-213.000	-199.000	14.000	-206.000	2015
LA- 60	BEETSSTRAAT 200		-2.654.000	-2.653.000	1.000	-2.984.000	2017
LA- 63	KETELSTRAAT 21-23	4	-644.000	-642.000	2.000	-667.000	2015
SUB-TOTAAL			-145.777.000	-149.354.000	-3.577.000	-185.079.000	

Project- nummer	Projectnaam	Opmerkingen *	Programma rekening Stand 01-01- 2015 201500 of laatst vastgestelde stand 1	Halfjaarbericht Stand 01-06- 2015 201505 2	Vershil (2-1) (2-1)	Eindwaarde (EW) 201505	EW per 31/12
SUB-TOTAAL			145.777.000-	149.354.000-	3.577.000-	185.079.000-	
LO- 52	WIJNDAELERPLANTS/LVM1762-1779		788.000	800.000	12.000	900.000	2017
LO- 57	OCKENBURG LANDGOED (JEUGDHERB.)	6	-3.506.000	-3.527.000	-21.000	-3.815.000	2016
LO- 72	ESCAMPLAAN FASE 2		-346.000	-198.000	148.000	-232.000	2018
R- 365	ACACIASTRAAT 178/180		20.000	22.000	2.000	26.000	2020
SC- 49	DR.LELYKADE PAV.+HOR		-673.000	-482.000	191.000	-522.000	2016
SC- 91	CHURCHILLPLEIN, WORLD FORUM		-2.096.000	-2.107.000	-11.000	-2.279.000	2016
SC- 94.99	AFSL KWALITEITSIMPULS OR THWF	2	-4.000	-4.000	0	-4.000	2016
SC- 96	NORFOLK, A. MAASPLEIN + NHH BOULEVARD	6	-18.122.000	-20.315.000	-2.193.000	-31.275.000	2025
SC- 102	EUROJUST		1.534.000	1.532.000	-2.000	1.723.000	2017
SE- 22.99	AFSL DE VERADEMING BEDRIJFSKW GIT	2	0	0	0	1.000	2016
SE- 28	MIENT 351 VORMIDABEL	6	385.000	385.000	0	451.000	2018
X-2005	AFSLUITEN PLANNEN 2005	4	-128.000	-94.000	34.000	-97.000	2015
ZZ- 19.99	AFSLUITEN OBL (LEIDSCHENVEEN YPENBURG)	2	98.000	85.000	-13.000	107.000	2020
ZZ- 20	FOREPARK	6	1.182.000	1.183.000	1.000	1.620.000	2022
ZZ- 25	WESTLANDSE ZOOM	6	4.946.000	4.949.000	3.000	6.021.000	2019
ZZ- 26-31A	A 12 ZONE TOTAAL (M.U.V. ZZ-30)	3, 6	-10.197.000	-10.203.000	-6.000		
ZZ- 33	AMERIKAANSE AMBASSADE		-712.000	-707.000	5.000	-765.000	2016
ZZ- 34	YPENBURG	6	-880.000	-873.000	7.000	-1.061.000	2019
ZZ- 800	BODEM AFGESLOTEN PLANNEN		-469.000	-469.000	0	-508.000	2016
ZZ-2005	AFSLUITEN PLANNEN 2005		-625.000	-777.000	-152.000	-873.000	2017
TOTAAL			174.582.000-	180.154.000-	5.572.000-	215.661.000-	

Officiële stand Voorziening Negatieve Plannen

-189.815.000   **-195.828.000**   **-6.013.000**

Voorziening negatieve plannen JR 2014

-192.042.000

Positieve projecten

15.233.000   **15.674.000**   **441.000**

Opmerkingen

- Afsluiten plannen 2010 bestaat uit de plannen: F-88.99 en HA-76.99
- Afsluiten plannen 2014 bestaat uit de plannen: SE-22.99, SC-94.99 en ZZ-19.99
- Plannen die na de jaarrekening 2014 zijn herzien: K-256.1 en ZZ-31.1
- Plannen die met de jaarrekening 2015 worden afgesloten zijn: E-146.1, E-172.1, E-173.1, ES-115.1, ES-121.1, ES-123.1, I-148.1, KO-2.1, LA-50.1, LA-51.1, LA-63.1 en X-2005.1
- Grondexploitaties met uitgeefbare kavels (in particulier opdrachtgeverschap):
  - ES.103 Uithofslaan - RIS 25382
  - ES.137 KO Esdo-locatie - RIS 246412
  - HA.83 Isabellaland RIS097171
  - LA.38 Laakhaven West (deels) – RIS 251778
  - LO72 Escamplaan fase 2 - RIS 181341
  - R.365 Acaciastraat 178/180 (bestuurlijk verklaard)
  - ZZ.34 Ypenburg – Gele Lis – RIS 174577
  - ES.139 Tomatenlaan - RIS 269690
- Verklaring in hoofdstuk 4 opgenomen conform de Beheersregels Grondexploitatie

Verschillenverklaringen individuele grondexploitaties

Projectnaam: Rivierenbuurt
Projectnummer: SBK C.87.1

(RIS168347)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 290.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 595.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 305.000	NCW	V

Het saldo van de grondexploitatie is € 305.000 op Netto Contante Waarde verbeterd. De civieltechnische kosten zijn gedaald met € 307.000, omdat de kabels en leidingen niet verlegd hoeven te worden. Ook is € 2.000 minder aan beheer uitgegeven. Er is een nadelig verschil van € 4.000 aan faseringseffecten.

Projectnaam: Maasstraat
Projectnummer: SBK C.90

(RIS181993)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 4.425.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 4.425.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 0	NCW	

Het saldo van de grondexploitatie is niet gewijzigd. De kosten en opbrengsten zijn gelijk gebleven en er is ook geen sprake van faseringseffecten.

Projectnaam: Spuikwartier 2^e/3^e fase
Projectnummer: SBK CE-48

(RIS 81524)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 8.358.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 8.359.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 1.000	NCW	V

Door kleine faseringseffecten is het saldo op contante waarde met € 1.000 verbeterd.

Projectnaam: Den Haag Nieuw Centraal
Projectnummer: SBK CE.53.1

(RIS181795)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 1.343.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 1.342.000	NCW	V
Verschil (2 - 1)		€ 1.000	NCW	V

Er zijn geen verschillen te verklaren ten opzichte van de jaarrekening van 2014.

Projectnaam: Wijnhavenkwartier
Projectnummer: SBK CE-81

(RIS 276521)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 47.048.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 47.315.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 267.000	NCW	V

Het saldo van de grondexploitatie van dit plan is met € 267.000 verbeterd. Deze verbetering heeft vooral te maken met een vrijval van € 300.000 plankostenbegroting doordat de looptijd van het project is verkort vanwege de overgang van openbare ruimte naar de Haagse Loper conform de in het MPG 2015 opgenomen kans. Daarnaast is de begroting verhoogd met € 26.000 in verband met twee betalingen aan Heijmans, voor resp. de

afkoop van het huurcontract van de parkeergarage, die reeds in het MPG was voorzien, en voor het realiseren van een transformatorhuis binnen het gebouw, dat feitelijk een correctie betreft. Tot slot is er nog een faseringseffect van € 7.000 nadelig. Het totale verschil komt daarmee uit op € 267.000 voordelig.

Projectnaam: MVC Transvaal
Projectnummer: SBK CE-111

(RIS 273088)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 2.571.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 2.544.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		€ 27.000	NCW	N

Het saldo van de grondexploitatie is verslechterd met € 27.000. De looptijd van het project is verlengd wat extra huuropbrengsten á € 200.000 zal opleveren en een positief faseringseffect van € 24.000. Daar tegenover staat dat de plankostenbegroting is opgehoogd met € 251.000 .

Projectnaam: Woonzorg Centrum

(RIS252115) Projectnummer: SBK CE-112

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 495.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 504.000	NCW	V
Verschil (2 – 1)		€ 9.000	NCW	N
bedragen in €				

Het saldo grondexploitatie is € 9.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verslechterd. De kosten zijn €10.000 nominaal gestegen door kosten onderzoek herinrichting Beijersveld. Door een faseringseffect is € 1.000 voordeel behaald.

Projectnaam: Gebiedsontwikkeling Spuikwartier
Projectnummer: SBK CE-113

(RIS 276522)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 447.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 415.000	NCW	V
Verschil (2 – 1)		€ 32.000	NCW	V

Het saldo van de grondexploitatie is € 32.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verbeterd. Dit verschil bestaat volledig uit faseringseffecten veroorzaakt door latere betaling van uitgevoerde werkzaamheden dan gepland.

Projectnaam: De Verademing (Park)
Projectnummer: SBK E.146.1

(RIS 22037)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 1.388.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 937.000	NCW	V
Verschil (2 – 1)		€ 451.000	NCW	V

Het saldo van de grondexploitatie is verbeterd met € 451.000 op Netto Contante Waarde (NCW). Deze grondexploitatie maakt deel uit van het "Convenant Bodemsanering voormalige gasfabrieksterreinen Binckhorst Noord-West en Gaslaan te Den Haag" en zal bij de jaarrekening 2015 afgesloten. In de grondexploitatie was voor een bepaalde periode rekening gehouden met kosten voor nazorg bodem op de Gaslaan. Deze periode is ingekort omdat er met de Dienst Stadsbeheer eerder overeenstemming is bereikt over de overdracht en nazorg van bodem dan waarmee rekening was gehouden in de grondexploitatie. Toekomstige nazorg werkzaamheden worden bij de dienst Stadsbeheer verricht.

Projectnaam: Uithofslaan
Projectnummer: SBK ES-103

(RIS 253824)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 11.393.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 10.921.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 471.000	NCW	N

bedragen in €

Het saldo van de grondexploitatie is € 471.000 op Contante Waarde (NCW) verslechterd door wijzigingen in kosten en opbrengsten en faserings-effecten.

De kosten voor civieltechnische werkzaamheden zijn met € 183.000 gestegen doordat drie, al in het MPG benoemde risico's, onvermijdelijk zijn en daarom zijn verwerkt in de begroting. Dit betreft het herstel van beschoeiing, extra afvoer van grond en extra technische eisen van het Hoogheemraadschap voor de realisering van een peilscheiding.

Daarnaast zijn nog € 62.000 extra kosten opgetreden als gevolg van onvoorziene kosten OZB, de verlenging van de huur van de tijdelijke brug en de inzet van additionele en specifieke communicatie- en marketingsmiddelen ten behoeve van de verkoop van de vrije kavels in het topsegment als maatregel om het risico op vertraging bij de verkoop te beheersen en beperken.

De opbrengsten zijn met € 220.000 gedaald als gevolg van een klein verschil in opbrengst bij de verkoop van de woning Uithofslaan 44 en als gevolg van twee correcties op de begroting:

- de notariskosten voor de verkoop van de vrije kavels komen ten laste van de gemeente, doch waren niet opgenomen in de begroting; dit is gecorrigeerd voor alle resterende kavels (€ 108.000 N);

- de uitgifteprijs voor KO zijn in het kavelpaspoort vastgesteld en worden niet geïndexeerd. Bij jaarrekening 2013 en 2014 was wel een standaardindexering van 1% toegepast; dit wordt bij halfjaarbericht 2015 gecorrigeerd (€ 109.000 N).

Als gevolg van nominale wijzigingen in de kosten- en opbrengsten en op onderdelen aanpassing van de planning is een netto contant faserings-effect opgetreden van € 6.000 nadelig.

Projectnaam: FA159 Morgenstond Midden
Projectnummer: SBK ES.119.1

(RIS 101187)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 13.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 12.000	NCW	V
Verschil (2 - 1)		€ 1.000	NCW	V

Als onderdeel van de gebiedsontwikkeling Morgenstond Midden draagt de gemeente zorg voor de herinrichting en realisering van de openbare ruimte. Het saldo grondexploitatie is € 1.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verbeterd als gevolg van faserings-effecten.

Projectnaam: Naarderstraat Ready locatie
Projectnummer: SBK ES-123

(RIS 245741)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 374.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 975.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 601.000	NCW	V

Het project (bestaande uit 5 deelprojecten) is geheel uitgevoerd en opgeleverd en wordt met de jaarrekening 2015 afgesloten. Het saldo van de grondexploitatie is verbeterd. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt doordat de aanbesteding van de openbare werken (het herbestraten van de Naarderstraat) voordeliger is uitgevallen dan was begroot en doordat bij de afsluiting van het project een reservering voor bijzondere kosten, niet meer nodig is en daardoor is vrijgevallen.

Projectnaam: De Stede Winkelcentrum
Projectnummer: SBK ES-125

(RIS 147466)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 1.777.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 1.777.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 0	NCW	N

Het saldo van de grondexploitatie is niet gewijzigd. De kosten en opbrengsten zijn gelijk gebleven en er is ook geen sprake van faseringseffecten.

Projectnaam: FA635 Eurocinema
Projectnummer: SBK ES.129.1

(RIS 156742)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 2.591.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 2.646.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 55.000	NCW	V

Er is een nieuw plan gemaakt door een ontwikkelaar wat een positief effect heeft op het projectsaldo van € 55.000,-. Dit project heeft enkele jaren stilgelegen en met het nieuwe plan is de grondexploitatiebegroting geheel geactualiseerd. Enerzijds vallen de grondwaarde hoger uit omdat het woningbouwprogramma ten opzichte van het vorige plan is gewijzigd. Daartegenover staan hogere kosten. Met name de actualisatie van de plankostenbegroting zijn naar boven bijgesteld om het nieuwe plan te kunnen begeleiden. Er is geen sprake van een herziening omdat de programmatische wijziging binnen de beheerregels Grondexploitaties valt.

Projectnaam: Zuiderpark Sportcampus
Projectnummer: SBK ES-135

(RIS 267472)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 5.465.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 4.108.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 1.357.000	NCW	N

Het saldo van de grondexploitatie naar beneden bijgesteld door 3 effecten. De eerst betreft een budgetneutrale administratieve correctie tussen de grondexploitatie en de Voorziening Negatieve Plannen. Dekking die aan het project was toegekend (€ 1.225.000 Reserve Werk met Werk (Kadernota OR) (DSB/2014.29) is in het verleden in de grondexploitatie geboekt onder bijzondere opbrengsten. Deze middelen zijn nu cf. de regelgeving BBV ondergebracht onder de Voorziening Negatieve Plannen.

De post CTW kent een nadeel van € 195.000 veroorzaakt door meerwerk op het bouwrijp maken. Het betreft meerwerk op bestek werkzaamheden die het gevolg zijn van omissie bestek, uitbreiding scope en onvoorziene werkzaamheden zoals omschreven in de meldingenlijst meer/minderwerk (d.d. 24-03-2015) van de aannemer. Een deel van deze onvoorziene kosten wordt gecompenseerd door een voordelig faseringseffect en lager uitgevallen verwervingskosten (gezamenlijk ca. € 65.000).

Projectnaam: GO Kloosterbuuren
Projectnummer: SBK ES-136

(RIS 269546)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 141.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 135.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 6.000	NCW	N

Het saldo grondexploitatie is € 6.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verslechterd met name door faseringseffecten als gevolg van een aangepaste planning voor het bouw- en woonrijpmaken.

Projectnaam: Esdo locatie (RIS246412)
Projectnummer: SBK ES-137

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 9.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 10.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		€ 1.000	NCW	V

Financieel € 1.000 voordelig verschil ten opzichte van jaarrekening 2014. Betreft een faseringseffect.

Projectnaam: Grotiusplaats (RIS255711)
Projectnummer: SBK HA-56

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 198.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 290.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		€ 488.000	NCW	V

Recent is een intentieovereenkomst gesloten met Provast om te komen tot planontwikkeling op de locatie. Tevens zijn er over de afhechting met Multi voor deze locatie concept afspraken gemaakt; in verband hiermee is een overeengekomen bijdrage van € 500.000 aan de grondexploitatie toegevoegd. In combinatie met de bijkomende faseringseffecten, komt het verschil met de jaarrekening 2014 uit op € 488.000 voordelig.

Projectnaam: Isabellaland (RIS097171)
Projectnummer: SBK HA-83

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 146.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 147.000	NCW	V
Verschil (2 – 1)		€ 1.000	NCW	N

De nominale kosten- en opbrengstenbegrotingen zijn gelijk gebleven. Door kleine faseringseffecten is het saldo op contante waarde met € 1.000 verslechterd.

Projectnaam: Uitenhagestraat (RIS 283725)
Projectnummer: SBK K.256.1

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 3.159.000	NCW	N
2. Herziening 2015	30-06-2015	€ 3.159.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		€ 0	NCW	

De grondexploitatie is herzien vanwege de een aantal verschillende plankaderwijzigingen (een meer gedetailleerde toelichting is te vinden in het projectdocument RIS 283725):

- er wordt afgezien van een actieve verwerving van de laatste twee percelen in het gebied;
- er wordt afgezien van het in een rechte lijn door te trekken van de Uitenhagestraat naar de Loosduinsekade;
- er is aan het programma van de grondexploitatie extra bedrijfsruimte, sociale woningbouw en gebouwde parkeervoorziening toegevoegd;
- het afvalbrengrstation in opgenomen in het plan;
- er is een KO uitgifte opgenomen in het plan i.p.v. traditionele uitgifte;
- het plangebied is met 2.600 m² vergroot door de exploitatiegrens te verruimen, waardoor het benzinstation aan de Delftselaan 126 kan worden opgeheven en een hoogwaardige entree van het wijkpark Transvaal kan worden gerealiseerd. Hiermee wordt ook een deelproject uit het Masterplan Lijn 11zone tot uitvoering gebracht.

Projectnaam: Junopand (RIS260744)
Projectnummer: SBK KO.4.1

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 24.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 17.000	NCW	V
Verschil (2 - 1)		€ 7.000	NCW	V

De ontwikkeling van het kluspand Junoblok verloopt op hoofdlijnen volgens de vastgestelde planexploitatie en planning. Het saldo is licht verbeterd. Het klusrijp maken is gestart in oktober 2014 en loopt volgens planning. Het grootste deel van de kluskavels is inmiddels gereserveerd, waardoor er grotere zekerheid is over de verwachte opbrengsten. Oplevering van het klusrijpe pand vindt plaats eind juli 2015, waarna de overdracht van kluskavels kan plaatsvinden aan de kopers. Meer dan 50% van de omgevingsvergunning is aangevraagd door kopers en inmiddels verleend. De eerste kluskavels worden in augustus 2015 notarieel aan kopers geleverd.

Projectnaam: Laakhaven Centraal (RIS181996)
Projectnummer: SBK LA.9.1

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 120.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 119.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 1.000	NCW	N

Er zijn geen verschillen opgetreden.

Projectnaam: Binckhorst Noord West (RIS 1819971)
Projectnummer: SBK LA.17.1

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 4.040.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 4.100.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 60.000	NCW	V

Het saldo grondexploitatie is € 60.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verbeterd. De kosten zijn in totaal € 96.000 nominaal gedaald. Dit verschil komt door het laten vervallen van een risicopost van € 191.000 voor de ontruiming van de autoslopersbedrijven en door € 95.000 aan nieuw begrote kosten voor bouwrijp maken. Op grond van de vaststellingsovereenkomst met de gemeente heeft Meeuwisse recht op uitgifte van de PGS-kavel aan de Hellingweg 220. In grondexploitatie werd geen rekening gehouden met kosten om deze locatie bouwrijp te maken.

Op korte termijn is nog geen zicht op ontwikkeling van de kavels langs Binckhorstlaan door de ontwikkelaarscombinatie de Bincker. Dit geeft aanleiding om de begroting tbv De Bincker te herfaseren. Dit resulteert per saldo in netto contante faseringseffect van € 36.000 nadelig (NCW) door het faseren van de kosten en opbrengsten (voordelig), waar echter wel extra plankosten tegenover staan.

Projectnaam: Laakhaven Hollands Spoor (RIS 181996)
Projectnummer: SBK LA.19.1

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 1.617.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 1.618.000	NCW	N
Verschil (2 - 1)		€ 1.000	NCW	V

Er zijn geen significante verschillen te verklaren ten opzichte van de jaarrekening 2014.

Projectnaam: Laakhaven West
Projectnummer: SBK LA-38

(RIS 251779)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 34.752.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 34.794.000	NCW	N
Verschil (1 - 2)		€ 42.000	NCW	V

Per saldo is de grondexploitatie € 42.000 verbeterd. Dit is enerzijds veroorzaakt door tegenvallers in de uitvoering van CTW, die samen met hogere plankosten als gevolg van lastige uitgiftedossiers, leiden tot een nadeel van € 68.000. Daar staat een hogere grondopbrengst tegenover, alsmede een gunstig faseringseffect vanwege snellere uitgifte en het naar de toekomst verschuiven van ca. € 1,9 mln. aan begroting voor bouw- en woonrijp maken. Tezamen heeft dit een voordelig effect van € 111.000.

Projectnaam: Laakhaven Petroleumhaven
Projectnummer: SBK LA-39

(RIS251778)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 13.730.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 13.731.000	NCW	N
Verschil (1 - 2)		€ 1.000	NCW	V

De kosten en opbrengsten in dit project zijn gelijk gebleven. Door kleine faseringseffecten heeft zich een financieel voordeel van € 1.000 voorgedaan.

Projectnaam: Binckhorst, Hotspot VROM
Projectnummer: SBK LA.49.1

(RIS 78434)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 3.886.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 621.000	NCW	V
Verschil (2 - 1)		€ 4.507.000	NCW	N

Het saldo van de grondexploitatie is verslechterd met € 4.507.000. Het effect wordt veroorzaakt door twee aanpassingen. De eerste betreft een administratieve correctie tussen de grondexploitatie en de Voorziening Negatieve Plannen (VNP). Als onderdeel van het "Convenant Bodemsanering voormalige gasfabrieksterreinen Binckhorst Noord-West en Gaslaan te Den Haag" is door VROM een subsidie verstrekt om de bodem (hotspots) te saneren op het vml. Gasfabrieksterrein in Binckhorst Noordwest. Er resteert nog € 4.544.000 in het "Overlopend passief Hotspot gelden". Omdat deze subsidie reeds is verantwoord richting het ministerie, dient de resterende subsidie die als opbrengsten in de grondexploitatie is begroot te worden overgeheveld naar de VNP. Door het overhevelen van de subsidie naar de VNP ontstaat een voordelig faseringseffect op van € 714.000 op Netto Contante Waarde.

Het tweede effect wordt veroorzaakt door het bijstellen van prognose met nog verwachte bodemsaneringskosten in het gebied Binckhorst NW eo. Daarbij is rekening gehouden met uit te voeren saneringswerkzaamheden in het gebied vanwege de business-case Trekvlietzone en onderzoek naar verbetering van de ontsluiting van dit deel van de Binckhorst. Bij de uitwerking van de business-case Trekvlietzone zal nader onderzocht worden in hoeverre de begrote saneringskosten vallen onder het convenant. Het gehele onderzochte gebied is vervuild met een diffuse verontreiniging, bestaande uit mineralen olie, PAK's en zware metalen, van de bovenste 2 meter. De totale kosten van het saneren, incl. onderzoeken en begeleiding en extra plankosten, zijn voorlopig geprognosticeerd op € 710.000 (excl. BTW).

Projectnaam: Ockenburgh Landgoed
Projectnummer: SBK LO-57

(RIS144656)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 3.527.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 3.506.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		€ 21.000	NCW	N

De openbare tender voor de verkoop van het landhuis, de dienstwoning en het chalet heeft niet geleid tot verkoop van dit vastgoed. In 2015 wordt de (financiële) haalbaarheid van een alternatief Plan B (initiatief van Haagse burgers en ondernemers) voorgelegd voor bestuurlijke vaststelling. Bestuurlijke vaststelling van het (aangehouden) bestemmingsplan loopt hieraan parallel. De gemeente zal op korte termijn starten met de casco restauratie en renovatie van het landhuis. De Stichting tot behoud van de Historische Buitenplaats Ockenburgh (SHBO) krijgt de mogelijkheid om het landhuis na dit casco herstel te huren, met een optie op toekomstige aankoop. Voornoemde afspraken rondom de restauratie, verhuur en fondsenwerving zijn vastgelegd in een intentieovereenkomst. Op dit moment wordt nog gezocht naar dekking voor de verwachte kosten voor de cascorestauratie. Momenteel wordt er gewerkt aan een herziening in het vierde kwartaal van 2015 met een sluitende dekking. Als mogelijke dekkingsbronnen wordt uitgegaan van bijdragen uit: De Afdeling Monumentenzorg en Welstand en de Provincie Zuid Holland.

Het saldo van de vigerende grondexploitatie is totaal € 21.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verslechterd. Dit wordt veroorzaakt door faseringseffecten.

Projectnaam: Norfolk, A maasplein en NHH boulevard
Projectnummer: SBK SC.96.1

(RIS 246577)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 20.315.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 18.122.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		€ 2.193.000	NCW	N

Bij het halfjaarbericht is een verschil van € 2,2 mln. opgenomen. Het betreft hier een verhoging van de raming van de civieltechnische werken met € 0,6 mln. en bijzondere kosten met € 1,6 mln.

De civieltechnische kosten betreffen niet voorziene extra werkzaamheden rond blok 8. Het bestaande verversingskanaal zal moeten worden aangepast om de gronden uit te kunnen geven. In de grondexploitatie werd ervan uitgegaan dat deze kosten bij de aanleg van de trambaan zouden worden genomen. Nu de aanleg van de tram later ten uitvoer zal komen zullen deze kosten nu tlv de grondexploitatie komen.

De € 1,6 mln. betreft onvoorziene bijzondere kosten voor de gemeente om de gronden van 4 bouwblokken in het plan bouwrijp en zonder obstakels aan te kunnen leveren aan de ontwikkelaars. Uit sonderingen van ASR is gebleken dat er ter plaatse van blok 4c ondergrondse obstakels aanwezig zijn. De aanneming is dat op deze plek de voormalige basaltbekleding van het gedempte verversingskanaal nog onder de grond zit. Uit eerdere onderzoeken was dit nog niet naar voren gekomen. De consequenties hiervan zijn conform de contractafspraken voor rekening en risico van de gemeente. Het kanaal loopt ook onder 3 andere bouwblokken. De totale kostenpost is geraamd door de gemeente op basis van aangeleverde ramingen van ASR. De € 1,6 mln. is het minimaal geraamd bedrag die ten laste van de grondexploitatie zullen komen. De technische mogelijkheden en daar aan gerelateerde kosten worden momenteel verder in beeld gebracht. Vervolgens worden afspraken gemaakt met de ontwikkelende partijen op basis van de gesloten of nog af te sluiten overeenkomsten. Met dit risico is rekening gehouden in het MPG.

Er is momenteel een herziening voor Scheveningen Haven in voorbereiding. Er zijn veel ontwikkelingen die invloed hebben op de programmatische en financiële kaders van de grondexploitatie. De gevolgen van de nieuwe planvorming zijn nog niet vertaald in het halfjaarbericht maar zullen worden meegenomen in de herziening.

Projectnaam: Mient 351**(RIS 267844)****Projectnummer: SBK SE-28**

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 385.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 385.000	NCW	V
Verschil (2 – 1)		€ 0	NCW	

Het saldo van de grondexploitatie is niet gewijzigd. De kosten en opbrengsten zijn gelijk gebleven en er is geen sprake van faseringsseffecten.

Projectnaam: Forepark**(RIS181794)****Projectnummer: SBK ZZ.20.1**

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 1.183.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 1.182.000	NCW	V
Verschil (2 – 1)		€ 1.000	NCW	V

Het gewijzigde saldo van € 1.000 op Netto Contante Waarde (NCW) is verwaarloosbaar.

Projectnaam: Westlandse Zoom**(RIS097171)****Projectnummer: SBK ZZ-25**

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 4.949.000	NCW	V
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 4.946.000	NCW	V
Verschil (2 – 1)		€ 3.000	NCW	V

Het saldo grondexploitatie is € 3.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verbeterd als gevolg van een aangepaste planning.

Projectnaam: A12-zone totaal**Projectnummers: ZZ.26.1 , ZZ.27.1, ZZ.28.1, ZZ.29.1, ZZ.31.1**

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 10.203.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014/P.Herziening 2015	01-01-2015	€ 10.197.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		€ 6.000	NCW	N

Het saldo van de totale grondexploitatie is € 6.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verslechterd, als gevolg van faseringsseffecten in de deelexploitaties.

- Voor deelplan 26 is door het college een besluit genomen over een projectdocumentherziening (RIS 124442) inclusief herziening grondexploitatie, waarbij het resterende kantorenprogramma (33.000 m2 bvo) komt te vervallen en omgezet wordt in 23.000 m2 bvo leisure inclusief parkeren. Het financiële effect van de herziening is onderdeel van de stand waarmee het halfjaarbericht mee wordt vergeleken.
- Voor deelplan 20 (RIS 124442) wordt gewerkt aan planontwikkeling in Kleinschalig Opdrachtgeverschap. Hiervoor wordt in de 2^e helft van dit jaar een projectdocumentherziening incl. herziening van de grondexploitatie voorzien.
- Deelplan 24 (RIS 124442) zijn geen wijzigingen, elk jaar wordt een deelfase van deze bedrijventerrein uitgegeven aan de contractpartij PFC2.
- In Deelplan 19 (RIS 124442) zijn 17 van de 22 kavels een half jaar eerder uitgegeven dan voorzien (december 2014 i.p.v. juni 2015).
- In het plandeel Hoofdplanstructuur (RIS 124442) zijn in de eerste helft van 2015 geen wijzigingen opgetreden. Gewerkt wordt aan de afsluiting van dit planonderdeel in de loop van 2015.

Projectnaam: Ypenburg (Gele Lis)
Projectnummer: SBK ZZ-34.1

(RIS 246413)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2015	01-06-2015	€ 873.000	NCW	N
2. Jaarrekening 2014	01-01-2015	€ 880.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		€ 7.000	NCW	V

In de eerste helft van 2015 is de Bosweidekavel voor € 4.000 meer uitgegeven dan was begroot, vanwege de toegepaste index en verrekening van kosten. Samen met de afrekening van de OZB en een aangepaste fasering van kosten en opbrengsten is het resultaat bij dit halfjaarbericht verbeterd met € 7.000 voordelig.